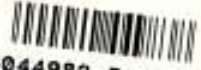

XX-5- J.2

Proprietatea Bibliotecii
Universității Iași

X- 1832

4044983 Periodice

72

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

UNIVERSITATEA DIN IASI

BULETINUL

INSTITUTULUI DE FILOGIE ROMÂNĂ
„ALEXANDRU PHILIPPIDÉ”

Director : IORGU IORDAN

VOLUMUL IX
(1942)

TIPOGRAFIA ALEXANDRU A. ȚEREK, STRADA MĂRZESCU 9 - IASI

Pentru tot ce privește administrația și redacția cei interesați se vor adresa **INSTITUTULUI DE FILOLOGIE ROMÂNĂ**, Facultatea de Litere și Filozofie, Iași.

CUPRINSUL.

STUDII.

	Pagina
H. Mihaescu, Operă naturală sau convenție omenească ?	1
Iorgu Iordan, Verbe românești nouă	20
Eugen Seidel, Versuch einer allgemeinen Sprachtypologie	60
G. Istrate, <i>Lui</i> , cu funcțiune feminină...	72
Ingeborg Seidel-Slotty, Bemerkungen zur Struktur der rumänischen Sprache	81

NOTE

George-Mihail Dragoș, Note de argot românesc	87
Iorgu Iordan, Note de lexicologie română	116
G. Ivănescu, Colonii megleno-române în sudul Transilvaniei, Oltenia și Muntenia. Grăul Românilor din imperiul româno-bulgar	161

RECENSII.

Max L. Wagner, <i>Historische Lautlehre des Sardischen</i> (Iorgu Iordan)	180
Alberto Menarini, <i>I gerghi bolognesi</i> (Iorgu Iordan)	185
<i>Atlasul lingvistic romîn. Partea I (ALR I), vol. II și Micul Atlas lingvistic romîn. Partea I (ALRM I), vol. II</i> de Sever Pop (Iorgu Iordan)	191
<i>Atlasul lingvistic romîn. Partea II (ALR II), vol. I. Suplement de Emil Petrovici</i> (Iorgu Iordan)	206
N. Iorga <i>Revelații toponimice pentru istoria neștitută a Românilor. I. Teleormanul</i> (G. Ivănescu)	206
Mircea Tomescu, <i>Migrațiile din comuna Aluniș (jud. Olt) și influențele lor</i> (Iorgu Iordan)	212

NOTIȚE BIBLIOGRAFICE.

	Pagina
Manuel de Paiva Boléo, <i>O estudo dos dialectos e falares portugueses</i> (Iorgu Iordan)	216
Eva Thorné Hammar, <i>Le développement de sens du suffixe latin -bilis en français</i> (Iorgu Iordan)	217
A. Graur <i>Mélanges linguistiques II</i> (Iorgu Iordan)	218
Iorgu Iordan, <i>Nicolae Drăganu</i> (G. Istrate)	220
Emil Petrovici <i>Continuitatea daco-română și Slavii</i> (G. Istrate)	221
Cronică: <i>Giulio Bertoni</i> †; <i>Louis Gauchat</i> †; <i>Kristian Sandfeld</i> †; <i>Viggo Brøndal</i> †; <i>Dela administrația Bulefinului</i> (Iorgu Iordan)	224
Errata	230
Indice	231
Notiță bibliografică despre <i>Cahiers Ferdinand de Saussure I</i>	247

OPERĂ NATURALĂ SAU CONVENȚIE OMENEASCĂ ?

S'a pus de multe ori întrebarea dacă limba este operă lăsată de Dumnezeu, creație absolută și desăvârșită a naturii, sau simplă descoperire a omului, instrument convențional, relativ și trecător. Este ea tot una cu gândirea, îi premerge, se sprijinește pe dînsa sau nu are niciun fel de legătură cu celelalte funcțiuni și se desfășoară independentă și infailibilă ? Constitue limba o problemă de cunoaștere în cadrul filozofiei sau trebuie desprinsă ca disciplină de sine stătătoare și examinată cu mijloace deosebite ?

În *Biblie* (*Cartea facerii*, I, 5, 8 și 10) se pot citi următoarele pasaje caracteristice : «Și a numit Dumnezeu lumina ziua și întunericul l-a numit noapte... Și a numit Dumnezeu tăria cer... Și a numit Dumnezeu uscatul pământ, iar adunarea apelor a numit-o mări. Și a văzut Dumnezeu că este bine». Ar rezulta de aici că numele lucrurilor vin dela Dumnezeu, iar acțiunea numirii lucrurilor este operă mai presus de om și de puterile sale, deci absolută și eternă. Fiind un dar dela Dumnezeu, limba rămîne o creație sublimă, infailibilă, imuabilă și independentă de acțiunea oamenilor. Dar, ceva mai departe, în aceeași carte a lui Moise (II, 19-20), întîlnim un punct de vedere deosebit, din care se poate desprinde că acțiunea de numire a lucrurilor aparține și omului și că este, în acest caz, operă relativă, schimbătoare și trecătoare, ca toate faptele și acțiunile omenești : «Căci Domnul Dumnezeu făcuse din pământ toate viețuitoarele cîmpului și toate păsările cerului și le adusese la Adam, ca să vadă cum le va numi ; și pe fiecare vietate, cum era s'o numească Adam, așa era să fie numele ei». Ceva asemănă-

tor se poate observa și în filozofia indiană, unde problema originii limbii este dezbătută în două moduri deosebite. Limba este considerată uneori operă eternă, fără început și fără sfârșit, iar legăturile dintre sunet și înțeles sînt naturale și eterne; alteori limba e privită ca o creație omenească și trecătoare, pentru că sunetul articulat e operă omenească, deci pieritoare, schimbătoare și relativă.¹

Concepțiile acestea deosebite apar și în Grecia, se pare, chiar de pe timpul lui Pitagora (înainte de 500 î. H.) și ajung cu vremea o temă de discuții aprinse și ireconciliabile.² Momentul cuprins între apariția sistemului lui Heraclit (aproximativ 500 î. H.) și moartea lui Aristotel (322 î. H.) este unul dintre cele mai pline de învățăminte în acest sens, cu influențe considerabile asupra evoluției ulterioare și cu un spirit de polemică aproape neobișnuit. Sofiștii dau acestei teme o amploare deosebită și folosesc rezultatele contradictorii ca puncte de sprijin pentru ideile lor individualiste și pline de scepticism, lovind în susținătorii rațiunii și în cercetătorii faptelor concrete. Dealtfel spiritul grecesc se preta de minune la astfel de discuții în contradictoriu, la subtilități și la desfășurarea unei teme pînă la ultimele ei consecințe, neținînd sama de datele obiective și nutrind mult zel pentru cele mai neașteptate efecte ale paradoxului. În sistemele lui Platon și Aristotel își dau întâlnire o mulțime de tendințe contradictorii, de năzuințe și de metode: o întreagă lume de aspirații și de idei sfîrșește, fuzionează și renaște prin ei într-o formă nouă, realizîndu-se o sinteză armonioasă și durabilă. Schimbul pasionat de jumătăți de adevăruri și susținerile, pătimașe uneori, ale școalelor presocratice fac loc unor atitudini mai largi și mai cuprinzătoare și dezvoltă cu timpul disciplinele particulare.

Filozofia limbii ocupă, după cît se pare, un loc de cinste în opera lui Heraclit din Efes. Ajutat de achizițiile predecesorilor și sprijinit pe un trecut bogat în rezultate și ob-

1. Antonino Pagliaro, *Sommario di linguistica arioneuropea*, fasc. I, *Cenni storici e questioni teoriche*, Roma, Bardi, 1930, pag. 13.

2. Xenophon, *Memorabilia*, III 14, 2 λόγον ὄντος περὶ ὀνομάτων ὅτι ὁμοῦ ἕκαστον ἐστίν.

servații directe, Efezianul se ridică la priviri de ansamblu și concepe prima metafizică europeană. Lumea există din etern, reprezintă o anumită Orînduire (*Λόγος*) și are ca punct de plecare focul (*πῦρ*). În ultimă esență, lucrurile din lumea noastră nu sînt altceva decît transformări, modalități și manifestări ale focului etern. Focul corespunde ideii lui Platon, entelehiei lui Aristotel, lucrului în sine al lui Kant, voînței lui Schopenhauer; obiectele din jurul nostru nu sînt decît aparențe schimbătoare și fugitive. Lupta (*πόλεμος*) nesfîrșită între elemente nu duce la nimicirea acestora, ci realizează rînd pe rînd compensații, restabilind armonia și echilibrul. Dumnezeu este pretutindeni, deoarece el nu este altceva decît focul etern și atotprezent. Între Univers (macrocosm) și om (microcosm) există raporturi strînse de conformitate și de asemănare: unul este oarecum o copie (*μίμησις*) în mic a celuilalt. Orînduirea aceasta se sprijină pe elementul etern al focului, care este și inteligență și mișcare. Omul este compus din două părți: corp (materie, foc alterat) și suflet (inteligență, foc autentic și fin). Fiecare om are în el o părticică din focul Universului și cu ajutorul ei ia contact cu universalul (*τὸ ἕνόν*), își dă sama de lume și realizează cunoașterea. Fiind în continuă transformare și prefacere, obiectele din jurul nostru nu ar putea fi reținute, memorate, cunoscute și înțelese așa cum se cuvine, dacă nu ar exista limbajul. Cuvintele sînt elementul durabil, lucrurile sînt elementul trecător; cele dintîiu cuprind un cerc mai larg, cele din urmă nu reprezintă decît un moment, un aspect, un stadiu de trecere. Deaceia Heraclit susține că drumul spre cunoașterea existenței are loc prin mijlocirea cuvintelor.¹

Orînduirea (*Λόγος*) din lume a avut grija să stabilească între elementul etern (rațiunea, inteligența, spiritul, adică focul) din noi și obiectele din jurul nostru o legătură permanentă și infailibilă: limbajul. Animalele au raporturi subrede și incomplete cu universalul, iar cunoașterea pentru ele este cu totul rudimentară. Omul are înăscut în el acest in-

1. Proclus, *Comentar la Parmenide*, pag. 12 Cousin: τὴν διὰ τῶν ὀνομάτων ἐπὶ τὴν τῶν ὄντων γνῶσιν ὁδόν.

strument dăruit dintru început de rațiunea supremă și se servește de el pentru a se orienta în labirintul nesfârșit al lucrurilor din jurul său. Fiind un dar al focului, limbaul rămâne un mijloc sigur, infailibil, imuabil și permanent, pus în slujba cunoașterii. Cuvintele sînt ceva născut, iar nu făcut; ele sînt create de natură (*φύσει*) și nu constituie o simplă convenție (*συνθήκη*) omenească, operă imperfectă și pieritoare. Deaceea asupra obiectelor pot exista dubii, opinii contradictorii și judecăți eronate, dar cuvintele nu pot greși niciodată, deoarece ele reproduc întocmai însușirile generale, universalul (*τὸ ξυνόν*) și elementul permanent al lucrurilor. În lume tronează o anumită Orînduire (*Λόγος*), care își găsește expresie în limbă, deaceea cuvintele sînt de esență divină, ne sînt date odată pentru totdeauna și corespund întocmai lucrurilor, reproducînd întocmai însușirile și neajunsurile acestora. Limba vestește omului sensul lumii, tainele și înțelepciunea ei, făcîndu-se cel mai autentic crainic al divinității. Prin limbă se oglindește în microcosm *Logos*-ul suprem, macrocosmul. Cuvintele nu sînt semne întimplătoare, convenționale și capricioase, ci realități necesare, care reproduc ființa intimă a lucrurilor. Prin mijlocirea cuvintelor ajungem să ne dăm sama de esența lumii din jurul nostru, să facem cu puțință cunoașterea și să înțelegem Orînduirea supremă, *Logos*-ul divin (*θεῖος*) care pătrunde în toate (*διὰ παντὸς διήκων*), le rînduește pe toate (*πάντα διοικων*) și creează tot ce există (*λόγος δημιουργός*). Lucrurile fiind în continuă prefacere, noi n'am fi niciodată în stare să le reținem, dacă am fi lipsiți de darul vorbirii.

Limba este un produs al Orînduirii generale, al legii divine: cuvintele reprezintă copia (*μίμημα*) lucrurilor, întocmai cum microcosmul reproduce în mic însușirile macrocosmului, avînd strînse legături de dependență (*μεγάλα πρὸς μικρὰ, μικρὰ πρὸς μεγάλα*). Legea supremă nu cunoaște pe pămînt reprezentant mai fidel și mai autentic decît graiul: lege și nume sînt unul și același lucru; Dumnezeu e creatorul legii, al

1. Aristotel, *Metafizica* I, pag. 20 și III, pag. 79 *περὶ γε τοῦ πάν-
τι πάντως μεταβάλλοντος οὐκ ἐνδέχεται ἀληθεύειν... καὶ ἐπιστήμης
περὶ αὐτῶν οὐκ οὔσης...*

cuvîntului, al lumii. Cuvintele constituie legile naturii (*τὰ μὲν γὰρ ὀνόματα φύσιν νομοθετεύματα*). Ele reprezintă universalul, generalul, spre deosebire de lucruri, care nu ne înfățișează decît particularul, concretul, individualul. Deaceea trebuie să le preferăm lucrurilor și să le luăm drept călăuză, deoarece totdeauna avem datoria să dăm ascultare universalului (*διὰ δὲ ἑπειθὰ τῆς ξυνοῦ*!) Lumea obiectelor din jurul nostru, este un regat al individualului, al concretului, al particularului. Peste toate tronează universalul, Orînduirea supremă, *Logos*-ul, care se manifestă prin limbă. Alături de regatul particularului, limba construiește un regat divin al generalului, al universalului, un regat al idealității¹.

Ideile lui Heraclit sînt combătute cu tărie de Parmenide din Elea (aproximativ 450 î. H.). Pentru acesta mișcarea este simplă iluzie, iar existența una singură și indivizibilă. Cuvîntul nu ni se înfățișează ca o realitate eternă și infailibilă, ci ca un sunet gol și lipsit de însemnătate, trecător și convențional. El nu exprimă ființa intimă a lucrurilor, ci le însoțește numai un anumit timp și le părăsește mai pe urmă, după bunul plac al celor ce le întrebunțează². Parmenide se ridică împotriva tuturor deosebirilor și a tuturor nuanțelor, combătînd particularul și concretul și considerînd numele ca o simplă iluzie. El spune:

„Toate sînt simplă convenție (vorbă goală), cite au rînduit oamenii, făcîndu-le adevăr: nașterea și moartea, ființa și ne-ființa”³.

Atitudinea critică față de limbă și observația directă constituie însă titlul de glorie al sofistilor. Ei își pun dela început întrebarea asupra raportului dintre cuvinte și lu-

1. Ferdinand Lassalle, *Die Philosophie Herakleitos des Dunklen von Ephesos*, vol. II, Berlin, Duncker, 1858, pag. 543.

2. O. Gilbert, *Ionier und Eleaten*, in *Rhein. Mus.* LXIV (1909), pag. 195 urm.

3. Eduard Zeller, *Die Philosophie der Griechen in ihrer geschichtlichen Darstellung*, Teil I, 6-te Aufl., hrg. von Wilhelm Nestle, Leipzig, Reissland, 1919, pag. 695, n. 1. Cf. fragm. 8, v. 38-40.

τῇ πάντ' ὄνομα ἔσται

βασα βροτοὶ κατέθεντο, πεποιθότες ἀληθεί,

γίγνεσθαι τε καὶ ὄλλυσθαι, εἶναι τε καὶ οὐκ εἶναι.

cruri: sînt cuvintele dependente în mod firesc (*φύσει*) de lucruri, reprezintă ele esența lor intimă, sau nu constituie decît simplă convenție omenească? În primul caz, s'ar putea trage anumite concluzii privitoare la lucruri numai din examinarea cuvintelor, în al doilea caz, cercetarea lucrurilor și a cuvintelor ar trebui să se facă pe două căi deosebite. Dar observarea atentă a realităților a trezit repede îndoieli asupra infailibilității limbajului și a alăturat pe sofisti la concepția lui Parmenide. Protagoras poate fi considerat descoperitorul anomaliei¹ și, cu aceasta, părintele filologiei. El își dă sama că limba este ceva omenească și schimbător, imperfect și inconsecvent. Deaceia o supune unei observații directe și stăruitoare. Astfel el distinge pentru prima dată cele trei genuri ale substantivelor, timpurile verbelor, felurile propozițiilor și dă mereu sfaturi să se vorbească mai corect, adică să se introducă în limbă un punct de vedere rațional, omenească, de constrîngere și de legiferare².

Gorgias din Leontinoi este părintele retoricii, maestrul care pune în valoare pentru prima dată artificiile stilistice și deschide perspective pentru proza artistică de mai tîrziu³. Conținutul are puțină însemnătate față de formă: expresii poetice, ritm, periodizare, simetrie apar din belșug în proza sa și dau tonul pentru multă vreme în evoluția scrisului grecesc. În cartea sa *Despre Natură* atacă însă un factor considerat pînă la dînsul, în genere, ca infailibil și de esență divină: limbajul. Gorgias n'are multă încredere în achizițiile științifice și în dialectica pretențioasă a timpului. Puterile omului i se par limitate și restrînse, încercările privitoare la Univers și lume nu pot duce decît la erori și neștiință, iar cunoștințele despre lucruri depărtate și nesigure nu sînt de mare folos pentru viața imediată din jurul nostru.

1. Alfred Gudemann, *Grundriss der Geschichte der antiken Philologie*, 2. Aufl., Leipzig, Teubner, 1909, pag. 15.

2. Aristotel, *Retorica* III, 5, 1407 b 6; *Sophist. elench.* c 14; Aristofan, *Nourii*, 651 urm.; Diogene Laertiu, IX, 52-53; Quintilian, *Institutio orat.* III, 4, 10.

3. Pauly-Wissowa, *Real-Encyclopädie der Altertumswissenschaft* VII (1912), 1538—1604 (E. Wellmann).

Dealtfel concluzia sa sună: nimic nu există¹. Chiar dacă ar exista ceva, nu ar putea fi cunoscut, deoarece existența și gîndirea nu sînt identice. Existența nu este gîndire și gîndirea nu este existență. Altfel, tot ce gîndește cineva ar trebui să existe de fapt, iar reprezentarea falsă ar fi cu neputință. Chiar dacă presupunem că am cunoaște un lucru oarecare, nu sîntem în stare să-l exprimăm prin cuvinte. Căci cum am putea să exprimăm prin simple sunete, prin simple modulații de aer, intuițiile pe care le avem? Nu cuvintele au fost întîiu, ci lucrurile, reprezentările, intuițiile. Apoi cum e cu puțință ca ascultătorul, la auzul unor cuvinte, să gîndească exact la fel cu cel ce vorbește, devremece nu e unul și același lucru să vorbești și să ascuți? Chiar dacă presupunem că ar fi același lucru la a-mîndoi, acest lucru ar trebui să li se înfățișeze în mod deosebit, deoarece se află în locuri deosebite și sînt două persoane deosebite.

Prodicos din Ceos este un maestru în distingerea sinonimelor (*διαφρασὶς ὀνομάτων*). Preocuparea aceasta este un semn clar că proza a făcut progrese apreciabile, că simțul critic și estetic a luat dezvoltare și că atitudinea față de limbă nu mai este aceeași ca la Heraclit și adepții acestuia. Prodicos încearcă să-și dea sama de valoarea și de justetea tuturor nuanțelor (*ἀφ' ὧν ὀνομάτων*), stabilește limite precise și intervine totdeauna în discuție, cînd limitele acestea nu sînt respectate².

Hippias din Elis este un enciclopedist, dar se distinge în special prin cercetările sale de gramatică, de retorică și de muzică³. Chestiunile de ortoepie (*ὀρθοέπεια*), de dicțiune (*ὀρθοῶς μυσσέννη*) și de modulație îl ridică mult deasupra celorlalți sofisti și îi aduc o faimă durabilă⁴.

În lupta lor împotriva noilor tendințe democratice și politice, sofistii găsesc un ajutor cît se poate de potrivit în

1. Zeller, *o. c.*, pag. 1003.

2. Platon, *Charmides* 163 d; *Cratylus* 184 b; *Euthydemus* 277 e; *Protagoras* 337 a-c.

3. Pauly-Wissowa, *Real-Encyclopädie* VIII (1913), 1706—1711; Platon, *Hippias maior* 285 b.

4. Platon, *Hippias minor* 368 d.

limbă. Ei își dau repede sama că limbajul nu este un instrument perfect logic și consecvent, dupăcum susținuse Heraclit, ci cuprinde o mulțime de antinomii, de nuanțe și de varietăți de înțelesuri. Folosindu-se de aceste inconsecvențe și de deosebiri de înțelesuri, sofistii încearcă să nimicească adevăruri stabilite, lovesc în tradiție, creează sofisme sau susțin paradoxurile cele mai neașteptate. Dialectica lor este pur formală, iar rezultatul ei urmărește să dovedească tocmai faptul că limba nu se sprijină pe un temei durabil și permanent, că nu este criteriu de cunoaștere și că, dimpotrivă, reprezintă o simplă activitate omenească, deci convențională și relativă¹.

Sofistii sînt reprezenții întîrziți ai unei aristocrații care moare. În atitudinea lor este și o doză de desperare. Noile curente politice și sociale, triumful democrației după războiul cu Persii, ridicarea unei burghezii proaspete și înfloritoare izgonesc nobilimea din centrul afacerilor și dela conducere și fac din ea o minoritate neputincioasă, la periferia societății. Armele cu care se apără această aristocrație sînt armele spirituale și ale prestigiului rezultat din naștere. Deaceia una dintre temele cele mai favorite ale sofisticii este aceea de a arăta și de a susține cu tărie că există două feluri de drepturi: un drept natural, de origine divină, și unul omenesc, convențional și trecător. Dreptul natural este etern și neschimbător, și cei ce încearcă să-l combată sau să-l distrugă se dovedesc niște naivi, iar lupta lor este zădarnică. Un drept natural reprezintă, fără îndoială, coroana unui rege, titlul de nobleță, dreptul de proprietate, etc. În lume, observă sofistii, se pot face multe distincții de acest fel: un lucru este sau natural sau convențional. În primul caz, el durează în eternitate, are putere nelimitată și trebuie respectat cu sfîințenie; în al doilea caz, rămîne simplă lege omenească, trecătoare și relativă. În acest

1. Aristotel, *Sophist. elench.* 1.165 a 4 *εἰς τόπος εὐφρονέστατος ἐστὶ καὶ δημοσιώτατος ὁ διὰ τῶν ὀνομάτων*; Platon, *Republica* V, pag. 454 a caracterizează dialectica drept disciplină ce face distincții pe categorii (*διαφεῖν κατ'εἶδη*), pecind euristica procedează prin mijlocirea cuvintelor (*κατ'αὐτὸ τὸ ὄνομα διώκειν τοῦ λεχθέντος τὴν ἐναντίωσιν*).

amestec de misticism și de rațiune, noile curente nu se preocupă decît de propriile lor interese profesionale și dialectice, lăsînd la o parte orice scopuri mai înalte¹. În opoziție cu ele, Platon întronează definitiv rațiunea: deși nobil, preconizează desființarea tuturor drepturilor din naștere, abolirea proprietății, crearea unei aristocrații bazate pe merit, instalînd primatul cercetării și al muncii.

Apogeul observației directe și al cercetării este atins, fără îndoială, de Democrit, susținătorul teoriei atomilor. Pentru el toate sînt materie, adică atomi și vid: sufletul, văzul, auzul, vocea, graiul, sentimentele, etc.²

Activitatea sa prodigioasă cuprinde domeniile cele mai variate și înfățișează rezultate aproape unice. Nu numai cercetarea naturii, a cerului și a omului, ci și esența poeziei, a gramaticii, a logicii și a divinității îl preocupă deaproape și îl îndeamnă la scris.³ Pentru el, vocea este corp, materie, iar cuvintele sînt chipuri înzestrate cu glas (*ᾄσματα φωνήεντα*), care pleacă din gura vorbitorului și străbat în urechea ascultătorului. Izvorul cuvintelor este însă sufletul.⁴

Democrit observă că cuvintele nu sînt pretutindeni unitare și constante: unele au mai multe înțelesuri (*πολύσημα*), altele reprezintă mai multe forme pentru un singur înțeles (*ισόσημα*), altele au înțelesuri metaforice (*μεταφώνημα*) și, în sfîrșit, altele n'au niciun înțeles (*νόνημα*). Deaceia conchide că limbajul nu poate fi de origine divină sau naturală (*φύσει*), ci reprezintă o simplă convenție omenească (*θέσει*), relativă și trecătoare.⁵

1. Léon Robin, *La Pensée grecque et les origines de l'esprit scientifique*, Paris, La Renaissance du Livre, 1922, pag. 172.

2. Pauly-Wissowa, *Real-Encyclopädie* V (1903), 135-140 (E. Wellmann).

3. Operele sale sînt mai numeroase decît ale lui Platon și rivalizează cu acestea în ceea ce privește calitățile stilistice. A lăsat, între altele, scrieri despre poezie (*περὶ ποιήσεως*), despre ritmuri și armonie (*περὶ ὁρμῶν καὶ ἀρμονίας*) și despre verbe (*περὶ ὀνημάτων*).

4. Aristotel, *Περὶ ἑρμηνείας* II 16,3 *τὰ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα*, cf. Robert Philippson, *Platons Kratylos und Demokrit*, in *Philologische Wochenschrift* XLIX (1929), 923-927.

5. Proclus, in *Cratylum* 16, pag. 6,10 Pasquali *καλεῖ δὲ ὁ αὐτὸς*

În schimb, Democrit vede cu alți ochi și judecă din alt punct de vedere creația poetică. E interesant de constatat că omul de știință pozitivă și de observație directă face loc aici misticului și poetului. Orice operă într'adevăr mare, spune Democrit, nu poate fi concepută fără entuziasm și inspirație divină.¹ Poetul se umple de un suflu supraomenesc, pășește într-o stare de fierbere vecină cu furia și se împărtășește în acest chip din înțelepciunea supremă.²

* * *

Este limbajul natură (*φύσις*) sau convenție (*συνθήκη*)? Chestiunea era discutată cu aprindere în toate cercurile, constituind o întinsă materie de speculații în tot decursul secolului al cincilea. Interesul ei nu se limita la latura pur gramaticală, ci forma o foarte prețioasă problemă de cunoaștere, deoarece era reluată și discutată cu toată seriozitatea. Cele două tabere nu renunțau întru nimic la punctele de vedere moștenite și lăsau să continue nestingherit schimbul acesta de jumătăți de adevăruri, dupăcum se exprimă filozoful englez John Stuart Mill.³ Ivită în cercurile Pitagoreilor și dezvoltată apoi de Heraclit, ideea despre originea naturală avea în timpul lui Platon un reprezentant neînduplecat în Cratylus, un elev al lui Heraclit. Ideea contrară a convenției pornise din cercurile leleatilor, găsisse o amplă răspindire la sofisti și fusese așezată pe baze științifice de Democrit.⁴

τὸ μὲν πρῶτον ἐπιχείρημα πολύσημον, τὸ δὲ δεύτερον ἰσόρροπον, < τὸ δὲ τρίτον μετῶννον >, τὸ δὲ τέταρτον νόοννον... τὴν αἰσθητικὴν καὶ οὐ φύσιν τὰ ὀνόματα.

1. Clemens, *Stromata*, VI 168 ποιητὴς δὲ ἴσως μὲν ἂν γράφῃ μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἱεροῦ πνεύματος, καλὰ κάρτα εἶναι.

2. Platon *Ion* passim; Cicero, *De oratore* II 46, 194; *De divinatione* I 38,80; Horatius, *Arta poetica* 295.

3. Cf. Théodore Gompertz, *Les Penseurs de la Grèce. Histoire de la philosophie grecque*, vol. I, Paris, Alcan, 1908, pag. 414.

4. Proclus, *In Cratylum* 16, pag. 5, 25 și 6, 10 Pasquali; Origenes, *Contra Celsum* I, 24, pag. 341 λεκτικόν δὲ καὶ πρὸς τοῦτο, οὗ ἐμπίπτει εἰς τὸ προκειμένον λόγος βατὺς καὶ ἀπόρητος, ὁ περὶ φύσεως ὀνομάτων, πότερον ὥς οἶται Ἀριστοτέλης, ἢ ὥς οἶται τὰ ὀνόματα ἢ ὥς νομίζουσιν οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς, φύσει...

Problema nu putea să scape atenției lui Platon și își găsește, într'adevăr, tratarea cuvenită în dialogul *Cratylus*, fiind soluționată printr-o concluzie de compromis. Opera aceasta reprezintă o imagine clară a eforturilor făcute până la Platon și înfățișează un material bogat și prețios, constituind cea dintâi cercetare europeană asupra limbajului.

Filozoful urmărește aici o problemă scumpă, aceea a cunoașterii, și încearcă să arunce mai multă lumină asupra legăturilor destul de întunecate dintre nume și lucruri, dintre idei și fenomene, dintre spirit și materie.¹

Personajele care iau parte la discuție sînt Cratylus, Hermogene și Socrate. Cratylus, continuînd pe Heraclit, susține că limba este natură și că realizează pentru fiecare lucru o denumire justă; limbajul nu reprezintă rezultatul unui acord între oameni, ci el există în mod firesc, atît pentru Greci, cît și pentru Barbari, și rămîne constant în toate manifestările sale.² Numele prin care chemăm pe zei și pe oameni sînt numele lor autentice, făcînd parte din însăși ființa lor intimă și constituind împreună cu persoanele sau lucrurile numite o identitate desăvîrșită. Hermogene, care este un admirator al sofistilor, nu se poate împăca însă cu această idee și susține că limbajul nu este altceva decît simplă convenție și mijloc de înțelegere reciprocă (*συνθήκη καὶ ὁμολογία*). Numele lucrului este just atîta vreme cît vrem noi; cînd îl schimbăm, numele nou este tot atît de just ca și cel precedent. Servitorii poartă diferite nume și răspund la fiecare din ele, după dorința stăpînului. Natura nu dă un nume determinat unui lucru oarecare, ci noi înșine, prin înțelegere și obicei, numim lucrurile așa cum am apucat și le schimbăm atunci cînd simțim nevoia.³

1. Diogene Laertius III 25 și III 79 διελέχεται δὲ καὶ περὶ ὀνομάτων ὁρθότητος.

2. Platon, *Cratylus* 383a ὀνόματος ὁρθότητα εἶναι ἐκάστην τῶν ὄντων φύσιν πεφυκέναν... ὁρθότητά τινα τῶν ὀνομάτων πεφυκέναι καὶ Ἕλλησι καὶ βαρβάροις τὴν αὐτὴν ἔπαισιν.

3. Platon, *Cratylus* 384d οὐ γὰρ φύσιν ἐκάστην πεφυκέναι ὄνομα οὐδὲν οὐδενί, ἀλλὰ νόμον καὶ εἶναι τῶν ἐπισάντων τε καὶ κλονίων.

Intre aceste două puncte de vedere extreme ia poziție Socrate, prin gura căruia este exprimată părerea lui Platon. Socrate încearcă o sinteză, reia discuția cu argumente proprii, o desfășoară până la sfârșit și aduce câteva retușări, oprindu-se la o soluție de compromis.

El caută mai întâi să-și clarifice interlocutorii asupra faptului că limba este supusă unor constrângeri sociale, că ea ascultă de anumite legi sociologice, cărora nu li se poate sustrage. Un nume nu poate avea viață reală decât atunci când primește consacrarea și asentimentul întregii comunități lingvistice. Prin aceasta Socrate crede că se deosebește de sofistul Protagora, care afirmase că individul este măsura tuturor lucrurilor. În limbă, individul nu poate crea decât în funcție de societate. Lumea, precum o vede sofistul, poate fi creația propriei sale minți, dar limba nu există decât dacă întreaga comunitate cade de acord asupra ei și și-o însușește.

Socrate se ridică apoi împotriva teoriei individualiste a sofistilor și în ceea ce privește esența lucrurilor. Lumea nu este creația propriei noastre minți, ci își are o esență a ei bine definită, care nu se schimbă în raport cu noi și în dependență de acțiunile noastre, ci rămâne mereu aceeași.¹ De aceea acțiunea vorbirii se adaptează întocmai lucrurilor și caută să corespundă întocmai felului lor de a fi. Limba este un fapt natural, iar cuvintele au fost create în urma unei cunoașteri desăvârșite a lucrurilor. Vorbirea corectă presupune cunoașterea totală a ceea ce trebuie exprimat, iar opiniile individuale nu aduc decât nesiguranță și neștiință. Trebuie să numim lucrurile după felul și după mijlocul pe care îl au ele în chip natural de a numi și de a fi numite, iar nu după cum ne place nouă.² Numele este un instrument care ne servește să învățăm și să distingem realitatea.³ De-

1. Platon, *Cratylus* 386c δῆλον ὅτι αὐτὰ αὐτῶν οὐσίαν ἔχοντά τινα βέλαιόν ἐστι τὰ πράγματα, οὐ πρὸς ἡμᾶς οὐδὲ ἐφ' ἡμῶν.

2. Platon, *Cratylus*, 387d καὶ ὀνομαστέον ἐστὶν ἢ πέφυκε τὰ πράγματα ὀνομάζειν τε καὶ ὀνομάζεσθαι καὶ φησὶ, ἀλλ' οὐχ ἢ ἅν ἡμεῖς βουλευθῶμεν.

3. Platon, *Cratylus*, 388b ὄνομα ἄρα διδασκαλικόν τι ἐστὶν ὄργανον καὶ διακριτικὸν τῆς οὐσίας.

aceea limba nu este opera primului venit și nici a tuturor împreună, fără discernământ, ci se datorește unui legislator (*νομοθέτης*), unui creator de cuvinte (*ὀνοματουργός*). Creatorul acesta își fixează mai întâi ochii asupra lucrurilor, judecă, își dă bine sama de realitate și apoi impune sunetelor și silabelor un anumit nume, care se adaptează întocmai obiectului exprimat, reprezentând esența lui intimă. În opinia lui Socrate, legislatorul din limbă procedează întocmai ca dătorul de legi: observă, redactează textul de lege și apoi îl impune celorlalți. Cuvântul (*ὄνομα*) este comparat cu legea (*νόμος*): odată promulgat, el urmează să fie ascultat și urmat de întreaga comunitate lingvistică. Creatorul de cuvinte stabilește înțelesurile având drept călăuză discernământul, dialectica, și în felul acesta le stabilește corect și așa cum trebuie.¹ Numele aparțin lucrurilor în mod firesc (*φύσει*) și nu e dat oricui să poată crea în domeniul limbii, ci numai celui atent la esența lucrurilor și, deci, capabil să impună forma autentică literelor și silabelor.²

În continuare, Socrate încearcă să desprindă câteva principii care trebuie să conducă pe legislatorul din limbă. La Homer se întâlnesc două nume pentru una și aceeași persoană: unul din aceste nume e adevărat, celălalt e fals. Care e criteriul de a distinge pe unul de celălalt? Se observă că, de obicei, unul din aceste nume e dat de zei, celălalt de oameni; unul e întrebuințat de bărbați, celălalt de femei. Pentru Socrate e clar că numai cuvântul folosit de zei e adevărat, pecind cel întrebuințat de oameni e fals; că numele folosit de bărbați trebuie preferat celui întrebuințat de femei. Există apoi o lungă serie de nume care se acordă progenerii, copiilor. În spiritul limbii grecești, numele fiului se adaptează după acela al tatălui: aici, deci, legislatorul nu poate greși niciodată, deoarece copiii trebuie să poarte totdeauna numele părinților.

1. Platon, *Cratylus* 390d νομοθέτου δὲ γε, ὅς ἔοικεν, ὄνομα, ἐπιστάτην ἔχοντος διαλεκτικὸν ἄνδρα, εἰ μέλλει καλῶς ὀνόματα θεῖσθαι.

2. Platon, *Cratylus* 391a φύσει τέ τινα ὀρθότητα ἔχον εἶναι τὸ ὄνομα καὶ οὐ παντὶς ἀνδρὸς ἐπίστασθαι καλῶς αὐτὸ πρᾶγμα διοῦν.

După credința lui Socrate, numele nu se dau la întimplare, ci posedă o anumită potrivire cu lucrul sau persoana pe care le dezignează¹.

Apoi Socrate întreprinde o lungă incursiune în domeniul vocabularului, spre a cerceta natura cuvintelor și spre a-și da sama mai bine de principiile și punctele de vedere de care s'a servit legiuitorul care a stabilit cuvintele grecești în lume. Examenul se oprește mai întâi asupra numelor de zei, pentru motivul că aici a trebuit să se amestece dela început o putere și o influență supranaturală. Socrate trece în revistă pe rând aceste nume și încearcă pentru fiecare o etimologie. Etimologiile date de Socrate sînt foarte numeroase și ocupă cea mai mare parte a dialogului *Cratylus*. Aproape unanimitatea acestor etimologii, privite prin prisma lingvisticii actuale, se dovedesc cu totul false și contrazic cele mai elementare legi ale științei etimologice.

Care e scopul lor în opera lui Platon și cum sînt considerate de autorul dialogului? Părerile sînt împărțite și discuția nu poate fi considerată încheiată. Insuși Socrate pare a lua uneori în glumă propriile sale etimologii și înaintează în discuție cu oarecare scepticism. Totuși care e scopul pe care și-l propune Platon prin îngrămădirea unui număr atît de mare de etimologii și prin prelungirea unei discuții care pare uneori anevoioasă și fără sorți de izbîndă? Filozoful pare să fie pe deplin convins că limba e un fapt natural și înăscut omului și ca atare posedă o anumită orînduire care rămîne constantă. Pot fi desprinse legile acestei orînduiri cu ajutorul minții noastre? E tocmai ceea ce încearcă Socrate prin analizarea unui mare număr de cuvinte, prin dezghiocarea lor și prin tendința de a ajunge progresiv, prin separarea elementelor constitutive, la principiul ultim, la elementele simple, insecabile, indivizibile și, deci, constitutive ale limbajului. Etimologiile sale se sprijinesc pe mai multe procedee și sînt pretutindeni de suprafață, adică de simplă inspirație momentană, de potrivire exterioară absolut întîmplătoare și de analogii lipsite de temei.

1. Platon, *Cratylus* 397a τὰ ὀνόματα μὴ πάνυ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου οὕτως ἕκαστα κεῖσθαι, ἀλλ' ἔχειν τινὰ ὁρμότητα.

Cuvîntul *θεός* (zeu) este derivat din verbul *θεῖν* (a alerga). Explicația este găsită în faptul că la început oamenii divinizau corpurile cerești, iar mișcarea lor neîncetată i-a făcut să dea zeilor numele «cei ce aleargă». Demonii (*δαίμονες*) au fost numiți astfel, pentru că erau cuminți și învățați (*δαίμονες*), deci *δαίμονες* — *δαίμονες*. Iubirea are în ea ceva eroic, deaceia cuvîntul *ἔρως* (iubire) derivă din *ἔρως* (erou). Omul examinează tot ce vede (*ἀναθεῖν ὃ ὁπῶπε*), iar faptul acesta a dat naștere numelui său (*ἄνθρωπος*). Cuvîntul *Apolo* înseamnă cel ce spală, cel ce curăță (*ἀπολόων*), adică zeul luminii și al curățeniei. Socrate continuă să disece în chipul acesta cuvintele referitoare la zei, la demoni, la corpurile cerești, la noțiunile de morală și conchide că celelalte nume sînt tot atît de ușor de analizat și de desfăcut în componentele lor. Deci cea mai însemnată parte a limbajului este constituită din mai multe elemente, iar cel ce dorește să pătrundă misterul și tîlcurile limbii n'are decît să procedeze la fel, desfăcînd și interpretînd apoi elementele constitutive.

Cum au luat naștere însă elementele constitutive, de pildă *λόγ* 'ceeace merge', *ῥέον* 'ceeace curge', *δοῦν* 'ceeace înlănțuește'? Aici Socrate aplică o metodă care a mai fost folosită și de alții, după el, aceea a imitației naturii, a reproducerii sunetelor naturale.¹ Sunetele cuvîntului exprimă felul de a fi al lucrului și reproduc în ansamblu caracteristicile lui. Trebuie să desfacem cuvîntul în silabe și în litere și să observăm ce imită fiecare din ele. Vom distinge mai întîi vocalele (*τὰ φωνήεντα*), apoi sunetele care nu comportă nici fonicitate, nici zgomot, adică semivocalele (*τὰ φωνῆς μὲν οὐκ, φθόγγον δὲ μετέχοντά τινας*) și, în sfîrșit, consoanele (*τὰ ἄφωνα, τὰ ἀφθογγα*). Vom observa ce reprezintă fiecare din aceste elemente, iar cînd vom proceda la numire, la impunerea unui cuvînt, vom căuta ca elementele sale să corespundă felului de a fi, de a se manifesta și de a reacționa al lucrului sau al persoanei respective. Creatorul de limbaj va proceda întocmai ca pictorul care amestecă diferite culori potrivite pentru a realiza apoi un ansamblu de

1. Platon, *Cratylus* 423 b ὄνομα ἄρ' ἐστίν, ὥς ἔστιν, μίμημα φωνῆς ἑκείνου ὃ μιμεῖται.

culori și de umbre, lăsând fiecăreia caracteristicile proprii.

Astfel, declară Socrate în continuare, sunetul *r* servește să redea noțiunea de mișcare. Deaceia un mare număr de cuvinte grecești care exprimă mișcarea conțin în corpul lor litera *r*, depildă: *ρεῖν* 'a curge', *ῥοή* 'curgere', *τρόμος* 'cutremur', *τραχός* 'incovoiat', *χρόειν* 'a atinge', *ῥεῖλαι* 'a sfîșia', *σφύπτειν* 'a sfărma', *ῥυμβεῖν* 'a întoarce', etc. Litera *i* redă subtilul, ușorul, străveziul, finul, delicatul, astfel: *ἵεναι* 'a merge', *ἵεσθαι* 'a se arunca'. Literele *ph*, *ps*, *s* și *z* imită aspirația, tremurul, agitația: *ψυχρόν* 'frig', 'rece', *ζέον* 'fierbinte', *σεισάσθαι* 'a se agita', *σεισμός* 'agitație, cutremur'. Literele *d* și *t* exprimă înălțuirea (*δεσμός*) și starea pe loc (*στάσις*). Litera *l* arată lunecușul (*λεῖον*), alunecarea (*ὀλισθαίνειν*), unsurosul (*λιπαρόν*) și toate celelalte noțiuni de acest fel. Litera *g* exprimă tocmai contrarul, adică viscosul (*γλισσάρον*), dulceagul (*γλυκύ*) și lipiciosul (*γλοιώδες*). Litera *n* arată interiorul, internul: *ἐνδόν* 'înlăuntru', *ἐντός* (interior). Vocalele lungi *a* și *η* se găsesc în cuvintele care exprimă mărimea și lungimea, ca *μέγας* 'mare', *μήκος* 'lungime'. Litera *o* reproduce ovalul, rotundul: *ρογγύλον* 'rotund'. Și așa mai departe pentru toate celelalte litere. Fiecare din ele reproduce un sunet al naturii sau o caracteristică a noțiunii în care se găsește cuprinsă. Legislatorul reduce totul la litere și silabe, realizând pentru fiecare lucru din lume un semn și un nume, iar de aici, prin juxtapunere și combinare, alcătuește restul edificiului lingvistic¹. A constata, deci, dacă un nume este just sau nu înseamnă a cerceta natura lucrului pe care acest nume îl exprimă².

Numele ne pot da indicii asupra naturii lucrurilor, ele constituie un element de cunoaștere.³ În această privință Socrate se declară de acord cu Cratylus, deci partizan al teoriei lui Heraclit, cum că limbajul este natură, nu convenție.

1. Platon, *Cratylus* 427c αὐτῇ μοι φαίνεται βούλεσθαι εἶναι ἡ τῶν ὀνομάτων ὁρθότης.

2. Platon, *Cratylus* 428e ὀνόματος ὁρθότης εἶναι αὐτῇ, ἥ τις ἐνδείξεται ὅλον εἶναι τὸ πρᾶγμα.

3. Platon, *Cratylus* 428e διδασκαλίας ἄρα ἔνεκα τὰ ὀνόματα λέγεται.

Dar observația atentă a realității îl face pe Socrate să se îndoiască pe alocuri de această teză. El adaugă mai departe că unele nume nu respectă legea emisă mai sus: deci limbajul are și o parte de convențional, de relativ. Pentru Socrate esențialul în această chestie nu este cuprins în nume, ci în lucruri, adică în esența lucrurilor, în idei. Toată discuția n'a fost decît un pretext să arate că cunoașterea nu se poate bizui pe cuvinte, cum crezuse Heraclit, ci are la bază cercetarea (dialectica) și că în acest domeniu rațiunea trebuie să ocupe primul plan (*πρῶτος βεβαιεύς*). Limbajul, pentru Socrate, nu este un dar al lui Dumnezeu, așa cum își închipue Heraclit și Cratylus,¹ ci reprezintă opera rațiunii, a bunului simț și a observației atente a naturii. Socrate intervine în debaterile privitoare la nume, nu atît pentru a se alătura uneia din cele două tabere sau pentru a realiza o sinteză armonioasă, ci pentru a arăta că discuțiile, așa cum sînt ele întreprinse, sînt de puțină însemnătate și nu folosesc deloc cunoașterii adevărului suprem, adică a ideilor. Intervenția sa are de scop să curme un lung șir de certuri și de discuții contradictorii și să îndrepte privirile spre alte cercetări mai fructuoase. Pentru el limbajul nu reprezintă un mijloc spre a ajunge la cunoaștere, ci rezultatul cunoașterii, așadar un scop atins și, deci, lipsit de plăcerile și bucuriile pe care le produce investigația. În ochii lui Socrate (adică ai lui Platon) obiectul cunoașterii constă în contemplarea realităților eterne, imuabile și neschimbătoare, adică a ideilor.

Această contemplare în chipul cel mai desăvîrșit ne-o oferă filozofia, disciplina centralizatoare, atotcuprinzătoare și infailibilă, spre deosebire de celelalte discipline speciale, care nu se hrănesc decît din frînturi și reprezintă fructul pipernicit al unor începuturi lipsite de vlagă.

Astfel încercările presocraticilor de a pătrunde mai adînc în tainele limbajului sînt anihilate printr'o lovitură de maestru de către Platon. Acesta pleacă depe terenul foarte subred al etimologiei, adună date numeroase, își dă aere că

1. Platon, *Cratylus* 438c μελέω τινὰ δύνανται εἶναι ἡ ἀνθρωπείαν τὴν δαμένην τὰ πρῶτα ὀνόματα τοῖς πράγμασιν.

pune multă importanță pe achizițiile anterioare și apoi compromite definitiv ideea de cercetare și de observație lingvistică, sugerând că totul este zădarnic și îndreptînd simpatiile spre filozofie. În chipul acesta dușmanul cel mai categoric al poeziei este, în același timp, și un redutabil adversar al lingvisticii. Cartea X-a din *Republica* caută să demonstreze că poezia este dușmana rațiunii, că încurajează instinctele inferioare și că trebuie, prin urmare, să fie izgonită din statul ideal. În dialogul *Cratylus* Platon încearcă să ducă la bun sfîrșit o luptă asemănătoare împotriva lingvisticii. Dar ironia soartei a vrut ca Platon să ajungă unul dintre cei mai autentici priinți ai poeziei, cel mai mare poet în proză al antichității, iar dialogul *Cratylus* să reprezinte cel mai întins, mai complet și mai prețios tratat privitor la limbaj pe care ni l-a transmis spiritul elenic.

Urmașii lui Platon reiau vechile discuții asupra limbajului și dezvoltă o activitate prodigioasă. Stoicii continuă pe Heraclit și susțin că limba este natură (*φύσις*), adică produs divin și absolut, fiind o manifestare a Rațiunii supreme (*Λόγος*) pe pămînt.¹ Același lucru îl susține și Epicur, dar el se deosebește de stoici prin aceea că admite în limbaj și o parte de convențional. La origine, limbajul este creație supranaturală, instinct, întocmai ca văzul, ca auzul, sau ca voiosul cîntec al păsărilor. Deosebirea de limbaj pe care le observăm dela o regiune la alta și dela o epocă la alta se datoresc faptului că pămîntul, felul de hrană, climatul și alte condiții materiale au influențat pe oameni în decursul vremii și i-au făcut să-și schimbe treptat limba. Scepticii se declară partizanii sinceri ai teoriei lui Parmenide, ai sofistilor și ai lui Democrit, prin care se susținea că limbajul este simplă convenție omenească, relativă și trecătoare. La Roma, continuatorul cel mai desăvîrșit al lui Epicur este poetul Lucrețiu, care atacă în versuri strălucitoare pe Democrit și pe Platon, susținînd că limbajul este instinct, natură.² Un alt discipol al lui Epicur, anume Diogene din Oinoanda, protestează deasemenea împotriva teoriei de mai sus și a-

1. Paul Barth, *Die Stoa*, 4 Aufl., Stuttgart, Fromann, 1922, pag. 86.

2. Lucrețiu, *De rerum natura* V, 1026-1090.

pără cu căldură părerile maestrului său.¹ Dar ecoul cel mai puternic stîrnit de disputa între «naturaliști» și «convenționaliști» este celebra controversă privitoare la analogie și anomalie, inițiată în secolul al II-lea î. H. și terminată în secolul al II-lea d. H., și care constituie unul din cele mai interesante capitole din filologia antică.

H. Mihăescu.

1. Diogene din Oinoanda, *Frașmente*, ed. Ioh. Williams, fr. X, col. II, l. II urm.

VERBE ROMÎNEȘTI NOUĂ.

Trebue să lămuresc mai întâi titlul „Nouă” este un fel de a vorbi. Evident că marea majoritate a verbelor în discuție au o vîrstă foarte fragedă, căci datează de curînd, adică, cel mai de vreme, din a doua jumătate a veacului trecut. Aceasta însemnează totodată că și temele lor vor fi de cele mai multe ori recente, adică neologisme. Lucrul este perfect adevărat, dupăcum se va vedea mai încolo. Noutatea temei poate fi însă interpretată diferit din punctul de vedere al formării cuvintelor, care interesează aproape exclusiv articolul de față. Deobicei limba actuală posedă tema, ca element lexical de sine stătător, alături de verbul corespunzător. Ar urma că acesta s'a născut pe teren romînesc din substantivul sau adjectivul care-i servește drept primitiv. În realitate, atît verbul cit și tema lui au fost mai totdeauna împrumutate, fiecare aparte, potrivit necesităților momentului, și numai după aceea ele s'au asociat în conștiința Romînilor, alcătuiind (eventual împreună cu alte cuvinte înrudite) o familie morfologică și semantică. Așadar, de regulă, verbele neologisme sînt împrumuturi propriu zise, adică directe. Numai excepțional avem a face cu creații romînești, dela teme, evident, tot importate, existente deja în limba noastră. Modul lor de formare variază, în sensul că, deși toate sînt derivate, raportul față de temă nu se prezintă totdeauna la fel.

Dar, pîlîngă verbe cu teme recente, există numeroase altele ale căror primitive sînt vechi și foarte vechi. Ele au luat, în general, naștere supt influența celor împrumutate, adică după modelul lor. Această afirmație se poate verifica adesea, și anume atunci cînd procedeul formativ, identic în

ambele ipoteze, se dovedește a fi împrumutat, depîdă suf. -iza, care ne-a venit din franțuzește (eventual și din alte limbi occidentale) deabia în veacul trecut.

Dacă asupra „noutății” acestor două categorii de verbe nu poate fi nicio îndoială, altfel stau lucrurile cu acelea la care și temele și mijloacele derivate sînt tradiționale. Limba noastră posedă un mare număr de asemenea verbe. Nu le voi lua pe toate în considerație, fiindcă intenția mea nu este să studiez în general verbul romînesc din punctul de vedere al formării lui. M'am oprit, cum arată titlul articolului, la creațiile nouă, înțelegînd noutatea supt raportul cronologic. Urmează, deci, să aleg, dintre verbele cu temă și formație veche, numai pe acelea care au luat naștere în aceeași vreme cu neologismele propriu zise și cu cele născute supt influența acestora. Există un mijloc sigur pentru ducerea la bun sfîrșit a „alegerii”? Ar fi cercetarea atentă a textelor, începînd cu primii ani ai sec. XIX.

Aceasta însemnează o muncă uriașă, care trebue, evident, făcută de cine ar vrea să urmărească problema formării verbului romînesc supt toate aspectele ei. Cum scopul meu este altul, mult mai modest, voi face „alegera” după criterii fatal subiective. Vreau să spun că voi înregistra numai verbele care mi se par mie mai mult ori mai puțin recente, datorită fie sensului, fie faptului că apar în condiții oarecum speciale, deosebite de ale celor simțite și socotite de toată lumea ca vechi, adică anterioare veacului trecut.

Îmi dau sama că impresiile pot înșela, și înșeală adesea. Dar, pentru ceea ce urmăresc în studiul de față, paguba este neînsemnată. Pe mine mă interesează aptitudinea limbii noastre de a crea verbe nouă oricîteori nevoia cere și, în consecință, enorma ei bogăție în acest domeniu al lexicului. Aptitudinea datează de vreme îndelungată, dar se manifestă cu o vigoare neobișnuită în timpul din urmă și, cu siguranță, supt impulsul condițiilor de viață culturală care au adus cu ele atîtea neologisme de toate speciile. Se poate spune că limba romînească actuală nu cunoaște nicio limită în această privință. Teoretic vorbind, dela orice substantiv sau adjectiv se poate forma un verb, dacă împreju-

rările cer. Și împrejurările favorabile apar la tot pasul. Mai întâi sînt cele pur exterioare, determinate de progresul tehnic (în sens larg) al civilizației moderne. Vom vedea că un mare număr de verbe nouă aparțin terminologiei științifice, fiind produsul necesităților simțite de reprezentanții disciplinelor și profesiunilor respective. Vine apoi elementul psihologic propriu zis, preferința subiectelor vorbitoare pentru expresia scurtă și cu atît mai pregnantă, preferință care izvorăște din aceeași atmosferă „tehnificată” (ca să mă folosesc și eu de un verb nou): în locul unei perifraze, care deseori este o propoziție întreagă, tehnicianul preferă un singur cuvînt, pentru că în modul acesta economisește timpul său atît de prețios și totodată are satisfacția de a crea atît în domeniul specialității sale cît și în acela al limbii.

Dar nu numai viața modernă și reprezentanții ei se caracterizează prin tendința aici în discuție. Tehnician, într-un anumit sens, a fost și este orice om (*homo faber*). Numai proporțiile activității și rezultatele ei diferă după timp și după categorii sociale. În esență, situația se prezintă la fel. De aceea și vorbirea populară utilizează procedeul formativ de care mă ocup aici.

Pentru acest motiv am adunat, în cursul lecturilor mele, și un număr de verbe aparținînd, prin natura lor, în total sau în parte, graiurilor populare. Limba românească alcătuiește (ca orice alt idiom de pe pămînt) o unitate desăvîrșită în ce privește sistemul ei, indiferent de aspectele sociale sau regionale pe care le capătă cu vremea. Procedeele ei de formare sînt, în esență, aceleași. Diferă numai amănuntele și, mai ales, amploarea activității lingvistice dela o epocă la alta și dela un mediu la altul.

Să vedem acum ce mijloace utilizează limba actuală pentru crearea de verbe nouă. Avem întâi pe cel mai obișnuit și mai vechiu dintre toate: transformarea în acțiune a unei noțiuni sau însușiri prin simpla adăugare la temă a dezinentei infinitivale.¹ Aceasta aparține totdeauna conjugării întâi sau a patra. Aici constatăm o deosebire tranșantă

1. Citeodată intervin, în subsidiar, mijloace ajutătoare, depîndă un prefix (mai totdeauna *in-*) sau o vocală de legătură între temă și *-i* (sau *-o*) al infinitivului. Dar aceste amănunte n'au importanță pentru discuția noastră.

între limba cultă și cea populară. Prima recurge obișnuit la *-a*, cealaltă la *-i*. Deosebirea se explică istoric. Vorbirea populară (și, în bună parte, familiară) continuă tradiția potrivit căreia nu numai verbele create pe teren românesc, ci și cele împrumutate au fost înglobate la conjug. IV. Vorbirea cultă, supt influența limbii franceze, preferă conjug. I. Într'adevăr, verbele împrumutate din franțuzește au acolo deziniența *-er*, pentru un motiv asemănător cu acela care, în romînește, a dus la predominarea conjug. IV în materie de creație verbală. La Francezi, singura conjugare cu adevărat productivă a fost și este aceea în *-er*. Prin urmare, Romînii au trecut la conjug. I toate verbele franțuzești împrumutate de ei. După modelul acestora s'au condus apoi formațiile nouă, indiferent dacă tema este un neologism sau un cuvînt vechiu.

Această separație a limbii culte de cea populară este foarte interesantă și caracteristică pentru epoca de după 1800. Ea arată cum se poate părăsi o tradiție lingvistică supt presiunea unei puternice influențe străine, cu alte cuvinte, cum se poate modifica însuși sistemul lingvistic, cel puțin parțial, adică în unul din aspectele limbii. Iată cîteva exemple edificatoare. Dela *grad*, cu sensul de 'lactometru', s'a derivat un verb care înseamnă 'a măsura cantitatea de apă existentă în lapte'. Acest verb sună în vorbirea cultă (a organelor sanitare, însărcinate cu controlul laptelui) *a grada*, în cea populară *a grădui*. Aceeași situație la (*in*)*chenăra* — (*in*)*chenăru*, *înșuruba* — *înșurubui*, *luxa* (refl.) — *luxi* 'a face lux (cu îmbrăcămîntea, etc.)', *smălța* — *smălțui*, *zimța* — *zimțui*, etc. *Luxa* prezintă interes și prin faptul că nu apare în limba cu adevărat cultă, unde s'ar confunda cu *luxa*, termen medical (*i s'a luxat piciorul*), ci numai în cea semicultă. Ei bine, forma în *-a* o utilizează păturile cu oarecare cultură, pe cealaltă păturile complet inculte.

Nu numai astfel de exemple arată deosebirea de procedee derivative în domeniul verbului după mediul social în care iau naștere creațiile nouă. Dela *brun* s'a format *bruni* (refl.) 'a se înnegri (despre piele)'. Acest verb aparține mediilor modeste și inferioare dela oraș. Dacă l-ar întrebuința și oamenii culți, el ar căpăta, în vorbirea lor, forma *bruna*. Dovadă *blonda* 'a face blond (părul)', care s'a i-

vit în păturile superioare.¹ Subst. *colhoz* a devenit popular decînd cu războiul contra Rusiei. Imediat a servit la derivarea unui verb, *a colhozi*, pe care l-am auzit la soldați cu un înțeles foarte depărtat (obiectiv vorbind) de al temei, căci însemnează mai mult o amenințare: *dacă nu te-astîmperi, am să te colhozesc* (adică 'am să te bat, am să-ți fac ceva rău'). Cred însă că acest verb ar fi sunat tot așa, chiar dacă s'ar fi format în vorbirea cultă. Căci noțiunea exprimată de temă, oricît de recentă ar fi, aparține unei lumi apropiate de noi, are, deci, caracter oarecum popular, poate, mai exact, oriental, adică neoccidental (într'un anumit sens vechiu).

Că înțelesul primitivului este citeodată determinant, dovedește, între altele, cazul lui *ortodoxi*. Deși nou și cult totodată, atît ca temă, cit și ca formație, acest verb a fost din capul locului de conjug. IV și face impresia că n'ar fi putut să aparție, nicio clipă măcar, conjugării I. Tot așa *străjeri* 'a introduce străjeria (depe vremuri) într'o școală'. Aici lucrurile se prezintă și mai avantajos pentru aplicarea procedurii tradiționale, deoarece tema este 'veche' nu numai din punct de vedere semantic.

Dar astfel de exemple sînt relativ puține. Afară de asta, ele nu contrazic decît aparent afirmațiile mele. Factorul hotărîtor îl constituie ceea ce s'ar putea numi ambianța spirituală a cuvintelor. Această ambianță vine și dela pătura socială care le utilizează, dar și, dupăcum am arătat, dela natura lor strict lingvistică: noțiunea pe care o exprimă, aspectul exterior, etc. Subst. *inel* și *litru* sînt curenți în vorbirea tuturor Romînilor (chiar al doilea, care-i relativ recent). Totuși verbele formate dela ele au dezinența -a (*inela*, *litra*²), fiindcă s'au ivit în limba cultă. Destul de răspîndit în straturile modeste ale societății (mă gîndesc, în primul rînd, la orășeni) este adj. *cochet*, datorită, desigur, modei, adică grijii pentru toaletă, îmbrăcăminte, etc. Deși, într'un

1. Situația din limba franceză, unde ambele verbe se termină în -ir, n'a intervenit cu nimic în acest proces. Altfel ar fi trebuit să avem în romînește *blondî* alături de *brunî*. Ultimul a putut fi influențat și de sinonimul *înnegrî*, deși această ipoteză nu-i absolut necesară.

2. A *litra vasele*.

anumit sens, popular, acest cuvînt a dat naștere unui verb de conjug. I, *cocheta* (refl.) 'a fi elegant', 'a face pe elegantul' (sinonim cu *a se luxa*, pomenit mai sus): noțiunea, în întregime, are caracter oarecum cult, indiferent de extinderea ei socială. Cu atît mai mult trebuia să se creeze un verb în -a dela substantivul atît de popular *saramură*, fiindcă este vorba de un termen tehnic: agronomii sînt aceia care au imaginat și recomandat, dela început, *saramurarea* (griului, etc.).

Și altfel se poate ilustra punctul de vedere enunțat mai sus. *Englez* nu-i un cuvînt vechiu, dar s'a răspîndit pretutindeni, din cauza noțiunii¹. Deaceia verbul căruia i-a dat naștere sună *englezi*. Sînt sigur că nu l-au creat oamenii de cultură. Aceștia ar fi recurs la altă formație, cum au și făcut mai tîrziu, după model francez (cf. mai departe *angliza*). Dela numele de popoare cunoscute Romînilor în general, fără deosebire de categorie socială și indiferent de unde le-au venit, s'au derivat și se derivă mereu verbe în -i: *franțuzi*, *nemți*, *turci*, *țigăni*, etc. Era firesc, deci, să se spuie *englezi*. Dealtmîntrelea se poate constata și o ușoară deosebire semantică între astfel de verbe și corespondentele lor din limba cultă. Înțelesul lui *franțuzi*, depildă, nu este 'a deveni Franțuz' în sens strict, adică 'a îmbrățișa naționalitatea franceză', 'a se face Francez din punct de vedere etnic', ci 'a imita pe Francezi (ca vorbă, moravuri, îmbrăcăminte, etc.)'.

Însfîrșit, și iarăși în concordanță cu discuția de pînă aici, verbele în -i fac impresia că sînt vechi, nu numai populare, ceea ce, dealtfel, este cam același lucru. Și nu-i necesar să apară numai decît dezinența grecească din vremea Fanarioților -isi², pentruca să avem această impresie. Astfel *protocoli*, în ciuda temei atît de recente și, relativ, puțin răspîndite, ne trimete, cu al său -i, la o epocă îndepărtată de a noastră. Într'adevăr, așa se spunea acum o sută de ani pentru 'a trece în procesul verbal (= protocol)'. Dacă acest verb s'ar forma astăzi sau ar exista în terminologia oficialității administrative, ar suna, desigur, *protocola* (afară de

1. A căpătat chiar un aspect mai 'romînesc' în gura oamenilor incultii care-l pronunță *inglez* (cu *en > in*, ca în elementele vechi).

2. Cf., de ex., *silabisî* față de foarte recentul *silaba* (și de *silabiza*), tot așa categorisi (al. de -iza).

ipoteza că s'ar fi transmis, fără întrerupere, supt aspectul lui originar). Tot așa *macedoni* (< *Macedonia*), *școli* ș. a., despre vechimea cărora nu pot da nicio informație. (Ultimul este curent la intelectualii bucovineni, cu sensul de 'a instrui, a da la învățătură'. Se pare că numai ei îl întrebuințează și l-au făurit după germ. *schulen*. În special participiul *școlit* apare foarte des.)

Despre un număr de verbe recente în -a se poate afirma, cu oarecare siguranță, că au luat naștere pe teren românesc. Situația se prezintă aproximativ astfel. Limba noastră a împrumutat, ca de obicei, din franțuzește, un substantiv, eventual un adjectiv aparținând la familia de cuvinte a verbului neexistent încă. Mai târziu s'a format și acesta, prin analogia altor alte cazuri, în care, alături de substantiv sau ajective, se întrebuința și verbul corespunzător, toate venite direct din limba franceză. Raportul dintre ele era simțit ca dela derivat la temă: substantivul sau adjectivul conținea în el verbul. După modelul acestora s'au creat verbe dela substantive și adjective în finala cărora se găsea un *a*, vocala caracteristică a conjug. I. De fapt, subiectele vorbitoare nu aveau conștiința că inovează, ci pur și simplu că utilizează cuvinte pe care limba le avea deja în tezaurul ei lexical.

Așa cred că trebuiesc explicate verbe de felul celor care urmează.

aniversa, dela *aniversare* (varianta lui *aniversară*), simțit ca infinitiv (din aceeași cauză s'a modificat, atât de ușor, -ară în -are). Cf. A. Graur, *Mélanges linguistiques* II, Copenhague 1941, pag. 19.

capacita (N. a fost capacitat pentru învățămînt, în urma examenului depus): dela subst. *capacitate*.

confedera < *confederație*, *confederat*. Ar putea fi și frc. *confédérer*, el însuși creat, în limba-i de origine, dela *confédération*, dar mi se pare mai puțin verosimilă această ipoteză.

configura (material... pentru configurarea gînditorului practic, *Rev. fund. regale*, Martie 1941, pag. 666) < *configurație* (cf. și *figura*, *figurație*). Situația, în raport cu limba franceză, este aceeași ca la verbul precedent.

conglomera < *conglomerat*. Cf. frc. *conglomérer*¹. V, cele spuse s. v. *confedera*.

corela (Această atitudine este corelată cu o animație de basm, *Viața rominească*, Sept.-Oct. 1939, pag. 176) < *corelație*.

dezechilibra < *dezechilibrat* (iar acesta dela *echilibrat* < *echilibra*). Cf. frc. *déséquilibrer*.

dezinteresă < *dezinteresat* (< *dez-* + *interesat*). Cf. frc. *desintéresser*.

digita 'a bijbii cu degetele' (ironic?) < *digitație*.

disproporționa < *disproporțional* (< *dis-* + *proporțional*). Cf. frc. *disproportionner*.

eronă (eronăm subtilitatea, *Jurnalul literar*, 2 Iulie 1939, pag. 1, col. 7) < *eronat*.

idea < *ideație*. Cf. totuși ital. *ideare* (și *ideazione*).

imacula < *imaculat*, *imaculație*.

indezira (N. este indezirat de cercurile oficiale) < *indezirabil* (< *dezirabil*).

interfera (credința în puterile miraculoase... a interferat cu aceea mai sus descrisă, Const. Georgiade, *Originile magice ale minciunii*, București 1938, pag. 71) < *interferență*, după modelul lui *exista-existență*, *rezista-rezistență*, etc.

intersectă < *intersecțiune* (cf. *defecta-defecțiune*, *proiecta-proiecțiune*).

investiga < *investigație*, *investigator*.

laurea, atestat numai supt forma part. trecut (recent la ureata, *Insemnări ieșene*, Febr. 1939, pag. 377) < *laureat* (adjectiv, simțit ca participiu al verbului creat după aceea). Cf. și ital. *laureare*.

legisla < *legislație*, *legislatură*, etc. (A. Graur, *loc. cit.*).

menstrua (fete menstruate, *Viața rominească*, Febr.-Martie 1936, pag. 72) < *menstruație*.

pirograva < *pirogravură*.

posibilită (o tehnică posibilitînd artistului să realizeze opere însemnate) < *posibilitate*.

privilegia < *privilegiat*. Cf. frc. *privilegier*, mult mai rar întrebuințat decît *privilegié* și creat după acesta.

1. A putut ajuta și *aglomera* la nașterea verbului românesc.

regisa < *regisor* (A. Graur, loc. cit.).

trafora < *traforaj*. Cf. ital. *traforare*.

transfigura < *transfigurație*. Cf. frc. *transfigurer*.

vertebra (singurul articol care vertebrează revista, *Insemnări ieșene* III, 8, pag. 143) < *vertebrat*.

vulnera < *vulnerabil*.

Tot așa a luat naștere *catifela* (catifelează lin și dulce cuvântul său, A. Macedonski, *Opere*, ed. T. Vianu, vol. I, pag. 120) < *catifelat* (cf., pentru acesta, *plușat, ripolinat, satinat*, etc.).

Alt mijloc de a forma verbe nouă este derivarea cu ajutorul sufixelor. El aparține exclusiv limbii culte, fiindcă sufixele respective sînt neologisme. Cel mai obișnuit este *-iza*, introdus din franțuzește, cîteodată, poate, din italianește sau nemțește. Căci toate limbile de civilizație occidentală îl posedă. Grecesc la origine, el a fost adoptat și direct, dar, mai ales, prin intermediul latinei, de toate popoarele europene, cu deosebire dela Renaștere încoace. Se pare că, cel puțin în anumite condiții, idiome neromanice recurg mai des la acest sufix decît cele romanice. Leo Spitzer, într-o notă la articolul «Frz. *voter socialiste*» din *Neuphilologische Mitteilungen* XXXIX (1938), pag. 78, spune că obiceiul de a deriva verbe dela numele oamenilor politici cu ajutorul sufixului în discuție constituie o caracteristică americană: *to bryanize, to fletcherize, to hooverize*. Deaceea crede că frc. *lavaliser*, depildă, care, supt forma imperativului *lavalisons!*, reprezenta deviza guvernului Laval de acum cîțiva ani, s'a format după modelul anglo-american citat. (Și la fel stau lucrurile cu alte verbe în *-iser*, dela teme personale.)

Despre al nostru *-iza* am vorbit în acest *Buletin*, vol. VI, pag. 51 urm., unde am insistat asupra legăturii semantice, deci, într'un anumit sens, și etimologice, din punctul de vedere al limbilor moderne, dintre verbele derivate cu acest sufix, substantivele în *-ism* și substantivele-adjectivele în *-ist*, asupra posibilităților nestîrșite ale limbii românești (după exemplul celor apăsene) de a crea vorbe în *-iza*, asupra caracterului momentan, adică trecător a foarte multe din ele, etc. Nu voi repeta cele spuse acolo. În schimb, voi releva

unele lucruri care se leagă strîns de problema aici în discuție și voi da o bogată listă de asemenea formații.

Cu toată deosebirea exterioară, vreau să spun morfologică, dintre verbele derivate cu acest sufix și cele care se formează dela substantive sau adjective prin simpla alipire a dezinenței infinitivale, constatăm că ele vin adesea în concurență. Dela aceeași temă limba actuală posedă două verbe, unul în *-iza*, celălalt în *-a*, mai rar (chiar mult mai rar) în *-i*. Aceasta, din pricină că, dupăcum vom vedea mai încolo, înțelesul obișnuit al verbelor românești nouă, indiferent de modul cum se formează ele, este factitiv. Situația se explică, în bună parte, cu ajutorul considerațiilor făcute mai sus. Cîteodată limba se găsește de mai multă vreme în posesia unui verb nesufixat,¹ aparținînd, natural, conjugării IV, așadar mai mult ori mai puțin popular, care a rămas necunoscut oamenilor culți din generațiile următoare sau a fost considerat ca nepotrivit pentru satisfacerea nevoii expresive din momentul respectiv. Deobicei înșă concurența se datorește faptului că limba, adică subiectele vorbitoare (tot cele culte), șovăie între ambele forme posibile ale verbului nou. Șovăirea este provocată de existența atîtor alte verbe, cu funcțiune asemănătoare, care au unele sufixul *-iza*, altele simpla dezinență *-a*. Nu trebuie pierdut apoi din vedere elementul pur personal, adică individual: preferința, variabilă dela caz la caz și dictată de motive pe care nu le putem identifica decît rar și întîmplător, pentru o formă sau alta, preferință complicată cu o vizibilă stare de efervescență creatoare în care se află limba actuală.

Iată un număr de verbe cu aspect formativ dublu. Deobicei sensul nu diferă dela unul la altul, ceeace concordă cu aprecierile făcute mai sus.

amalgam(iz)a, *activ(iz)a*,² *bastard(iz)a*, *canton(iz)a* 'a împărți o țară în cantoane (după model elvețian)', *caricatur(iz)a*, *categorisi-categoriza*, *clorin(iz)a*, *cloroform(iz)a*, *col(iz)a* 'a fixa cota de export la mărfuri' (mărfuri cotate),³ *culti-*

1. Sau, rar de tot, cu suf. *-isi*.

2. Cf. și *acționa*, cu alt înțeles.

3. *Cota* înseamnă 'a înregistra valorile mobiliare la bursă, pe piață, etc.

v(iz)a (străduințele de cultivizare ale Sovietelor, *Viața românească*, Dec. 1937, pag. 112), *economisi-economiza*, *egal(iz)a*, *infirm(iz)a*, *major(iz)a*, *monofong(iz)a*,¹ (și *-ghiza*), *obstacul(iz)a*, *orășni(za)*, *pact(iz)a*, *păgini(za)*, *portret(iz)a*, *problema(tiz)a*, *regularisi-regulariza*,² *relativ(iz)a*, *silab(iz)a*,³ *structur(iz)a*,⁴ *substantiv(iz)a*,⁵ *sublim(iz)a*, *surdin(iz)a*, *tabu(iz)a* 'a face tabu (o ființă, un lucru)', *tărâni(za)*, *țigăni(za)*, *uniform(iz)a*, *vitriol(iz)a*.

Forme duble dela aceeași temă există și în alt mod. Amîndouă verbe au dezinența *-a* (și numai pe aceasta), în schimb primitivul nu este perfect identic, din punct de vedere morfologic, deși înțelesul nu diferă deloc ori diferă puțin. Situația se explică și prin împrumut (din franțuzește, unde întîlnim des cite două verbe aparținînd aceleiași familii și avînd sensuri identice sau apropiate), dar și prin tendința, asupra căreia am insistat mereu pînă aici, de a recurge cu cea mai mare ușurință la creații verbale nouă. Cînd și cînd se combină ambele procedee: un verb este împrumutat, celălalt derivat pe teren romînesc, raportul cronologic dintre ele variînd după împrejurări. Depildă: *activa-actiōna*, *contagia-contagiōna*, *directiva-direcțiōna*, *explica-explicita*, *impulsa-impulsiōna*, *obiecta-obiectiōna*, *oprima-opresa*, *perfecta-perfecțiōna*,⁶ *risca-rizica*,⁷ *regula-regla*, *suspecta-suspiciōna*. Pentru ultimul exemplu există și un triplet: *suspiciōna*. Se pot adăuga și următoarele cazuri, cu situație intrucitivă deosebită de a celor precedente: *grada-gradua* (temă perfect identică, numai modul de alipire a dezinenței infinitivale este altul) și *poetiza-poetifică* (sufixe diferite adăugate la același primitiv).

În această ordine de idei merită să fie amintite și verbe, nu prea numeroase, la care elementul derivativ este i-

1. Cine spune *monofong(h)iza* trebuie să fi spusînd și *diftong(h)iza*.

2. Cf. și lista următoare (*regla-regula*).

3. Și, mai vechiu, *silabisi*.

4. Și *structuraliza*.

5. Probabil la fel *adjectiv(iz)a*.

6. Cf. și *perfectiva* termen lingvistic ('a transforma în perfectiv un verb imperfectiv sau de alt fel'). Sensul diferă și dela *perfecta* la *perfecțiōna*.

7. Forma a doua derivă dela varianta „comercială” și oarecum populară a subit *risc*, venită la noi, probabil indirect, din italianește (cf. germ. *Risiko*).

dentic, și anume suf. *-iza*, pecînd tema sau diferă, în sensul că reprezintă categorii morfologice deosebite, dar aparținînd aceleiași familii de cuvinte, sau are un aspect fonetic variabil după chipul cum se face sudura cu sufixul. Însemnarea celor două verbe pereche este aproape totdeauna aceeași. Depildă: *anatem(at)iza*, *istori(ci)za*, *litera(tu)riza*, *matemati(ci)za*, *minim(al)iza*, *structur(al)iza*, *tipi(ci)za*.

-iza nu-i singurul sufix existent la verbele romînești nouă. Avem încă două: *-isa* și *-fi(c)a*. Primul nu trebuie considerat sufix propriu zis, fiindcă nu este simțit astfel de către Romîni (și de aceea nu servește niciodată la derivare pe teren romînesc). Ne-a venit din franțuzește, prin verbe în *-ir*, care, în limba de origine, prezintă pe *-iss-* la anumite forme verbale ca simplă caracteristică morfologică. Așadar, nici acolo nu poate fi vorba de un sufix derivativ.

Limba noastră l-a generalizat la toate modurile și timpurile: din moment ce infinitivul a căpătat această dezinență, datorită greutateilor de a adapta în alt chip verbele franțuzești respective la flexiunea tradițională, dar și supt influența lui *-isi*, de origine grecească, era natural să se întindă finala *-is-* la toate formele verbale.

Acest *-isa* seamănă, cum vedem, foarte bine cu *-iza*, deja discutat. Asemănarea este cu atît mai mare, cu cît s intervocalic se pronunță foarte des *z*, chiar atunci cînd corespunde unui *-ss-* străin. La această pronunțare contribuie, mai ales a contribuit, și ortografia: într'o vreme, nu prea depărtată, *z* intervocalic se reda prin *s* (ca în franțuzește, nemțește, etc.), și chiar astăzi numeroși Romîni culți, printre ei oameni cu mare autoritate, procedează la fel¹. Urmarea a fost confundarea lui *-isa* cu *-iza*, și nu numai ca pronunțare sau ortografie. Vreau să spun că subiectele vorbitoare nu-și dau sama de deosebiri, multe și importante, dintre *-isa* și *-iza*. Confuzia s'a produs cu atît mai lesne, cu cît numărul verbelor în *-isa* este foarte redus în comparație cu al celor în *-iza*.

Mijloace de recunoaștere există, și încă numeroase.

1. Să nu uităm că regretații Ov. Densusianu și N. Iorga scriau și *frances*, *suedes*, etc.

Înainte de toate, absența temei verbelor în *-isa* ca cuvânt independent în limba noastră¹. Afară de asta, aproape toate sînt compuse cu ajutorul unui prefix, care-i de obicei *a-*, încît, chiar dacă tema circulă, ca în cazul lui *abrutisa* (< *brut*), ea are, la verb, alt aspect decît cel așteptat, judecînd după marea mulțime a verbelor de toate felurile care se derivă, dela substantive și adjective, prin simpla adăugare a sufixului sau dezinenței infinitivale, fără intervenția altui element formativ. Însfîrșit, pentru specialiști, ca și pentru lingviști amatori, mărturia cea mai sigură o constituie prototipul francez al verbului românesc. Căci, cum rezultă clar din cele spuse chiar acum, limba noastră nu posedă formații proprii în *-isa*. O excepție ar putea fi *tripartiza* (Serb. Cioculescu), la baza căruia stă adj. *tripartit* (cf. frc. *triparti*)². Ca model trebuie să fi servit *repartiza* (de fapt *repartisa* < frc. *repartir*), cu care se înrudește etimologic și semantic. Sînt dispus totuși să admit că, cel puțin în mintea autorului, acest verb aparține la grupul derivatelor în *-iza*, și pentru că altfel am avea a face cu o excepție foarte curioasă, care nu se justifică prin nimic, dar și pentru că sensul ('a împărți în trei') se potrivește mai bine cu al verbelor în *-iza* decît cu al celor în *-isa* (v. mai departe)³.

Cît despre *-fi(c)a*, situația lui se apropie de a lui *-iza*, prin faptul că este un sufix propriu zis și, în consecință, poate fi utilizat pentru formații nouă chiar în limba noastră. Evident că, întocmai ca la *-iza*, marea majoritate a verbelor derivate cu acest sufix sînt împrumutate, ba încă raportul numeric față de creațiile românești este aici și mai favorabil împrumuturilor decît acolo. Aceasta, datorită caracterului eminamente cult (și menținut astfel chiar la noi) al lui *-fi(c)a*. Chiar cînd tema aparține elementelor lexicale vechi, nu putem afirma că avem a face cu o formație românească, afară de cazul, puțin probabil și, mai ales, greu de verificat cu ajutorul dicționarelor, că în franțuzește sau

1. Situația se prezintă cîteodată la fel și în franțuzește.

2. Are aspect de participiu trecut al unui verb *tripartir*, care cred că nu există.

3. Pentru alte detalii, privitoare la această finală verbală, cf. vol. VI al prezentului *Buletin*, pag. 48 urm.

în altă limbă occidentală, care influențează pe a noastră, n'ar exista un verb identic. Astfel *rusifica*, *vinifica*, pentru a nu mai vorbi de *nostrifica*, trebuiesc considerate drept adaptări la sistemul morfologic românesc ale frc. *russifier*, *vinifier*. În acest sens pledează și noțiunile respective. *Zeifica* el însuși este mai degrabă o 'refacere' a frc. *déifier* decît un derivat dela *zeu*, și pentru același motiv.

Aspectul dublu (*-fia* și *-fica*) se explică prin originea lui diferită, mai exact spus, prin modelul diferit care a stat înaintea Romînilor. Căci, foarte probabil, toate verbele în discuție ne-au venit din franțuzește, chiar dacă nu totdeauna în mod material vorbind. De cele mai multe ori frc. *-fier* a fost redat prin *-fica*, supt influența limbii latine, poate și a celei italienești. Aceasta, cu atît mai ușor, cu cît, alături de verbele în *-fier*, franceza posedă adesea substantive în *-fication* formate dela aceeași temă și împrumutate cîteodată de către Romîni împreună cu verbele corespunzătoare. Numai în mod absolut excepțional *-fier* a devenit *-fia*, depildă în *lichefia*, pe care nu ni-l putem imagina sunînd *lichefica* (deși găsește un sprijin în *gaze(i)fica* și *solidifica*, asociate cu el din punctul de vedere al noțiunilor exprimate), cu siguranță din cauze fonetice (de simbolism fonetic)¹.

Să vedem acum ce înțeles au verbele nouă despre care este vorba aici. O întrebare globală, așa cum am pus-o, nu pare deplasată, pentru motivul că marea lor majoritate, indiferent de chipul în care iau naștere, merg semantic împreună. Am pomenit în cursul discuției de caracterul lor factitiv. Aceasta înseamnă că ele arată realizarea, supt formă de acțiune, a noțiunii exprimate de temă, mai exact spus, transformarea acesteia în acțiune. Tema este totdeauna un substantiv sau un adjectiv², exprimă, deci, un 'obiect' (în accepția cea mai largă a termenului) sau o 'calitate'. La verbele culte temele substantivele predominante sînt cele abstracte: 'profesiuni', 'meserii', 'discipline', într'un

1. Cf. alte amănunte în vol. VI al acestui *Buletin*, pag. 52-3.

2. Dacă, prin excepție, găsim și altfel de cuvinte (cf., depildă, *nostrifica*), ele sînt asimilate cu substantivele și adjectivele, în sensul că exprimă tot o 'calitate', o 'particularitate', aptă de a se realiza prin intermediul unui verb.

cuvînt 'atitudini', prin urmare 'calități', 'trăsături caracteristice', întocmai ca și adjectivele. Așa se explică posibilitatea de a forma cu același sufix două verbe sinonime dela un substantiv și dela adjectivul corespunzător, aparținînd aceleiași familii: *acționa-activa*, *istoriza-istoriciza*, *literaturiza-literariza*, *sincroniza-sincroniciza*, *structuriza-structuraliza*, *tipiza-tipiciza*.

Foarte numeroase sînt substantivele nume de popoare. Verbele derivate dela astfel de teme au caracter factitiv în sensul cel mai strict: *a romîni* înseamnă 'a face pe cineva Romîn', *a rusifica* 'a face Rus', *a turci* 'a face Turc', etc. Poate că punctul de plecare pentru crearea de verbe 'nouă' aici trebuie căutat, cel puțin în bună parte. Ceeace interesează direct discuția noastră este însă altceva. Numirile etnice seamănă cu adjectivele pînă la confuzie, dovadă faptul că ele își păstrează deseori (în alte limbi totdeauna) forma de substantiv, chiar atunci cînd funcționează adjectival. Căci 'a fi Romîn' înseamnă 'a avea însușirea de Romîn', așa cum poate cineva să poseadă însușirea de 'bun', 'rău', 'bogat', 'urît', etc.

Cu numele de popoare merg cele de persoană. Și acestea constituie, în numeroase cazuri, tema verbelor românești nouă (aparținînd exclusiv limbii culte)¹. Sensul factitiv este deastădată numai aproximativ, mai bine zis figurat: *a caragializa* înseamnă 'a face pe cineva să semene cu Caragiale, a-i acorda, a-i atribui trăsături morale de-ale lui Caragiale sau de-ale eroilor acestuia'. Așadar și aici intervine ideea de 'calitate', de 'atitudine' sau 'stare de spirit'. Iar dacă determinativul unor asemenea verbe este un nume de lucru sau lipsește, sensul lor factitiv se traduce prin 'imitare': *N. caragializează situațiile* (sau *caragializează*, pur și simplu), ceeace nu diferă esențial de cazul precedent, căci 'a imita situațiile din opera lui Caragiale' înseamnă 'a face ca situațiile (tale) să semene, să fie identice cu cele din opera lui C., cu cele caragialești'.² Numele propriu se transformă,

1. Afară de unele creații momentane și cu semnificație pur stilistică din vorbirea familiară și populară, precum *a năi* (la Caragiale: *Nae, năi-te-ar dracu!*).

2. Cf. și *N. caragializează civilizația occidentală*.

din punct de vedere semantic și funcțional, în adjectiv, tocmai pentru că dezinseamnă n u ființa care-l poartă, ci anumite particularități ale sufletului ei.

Mai cu samă la astfel de verbe se vede ușor legătura strînsă pe care o au, după cum am afirmat incidental mai înainte, cu substantivele în *-ism* și cu substantivele-adjectivele în *-ist*. Cine 'caragializează' face *caragialism* și este *caragialist*. Tot așa cine imită pe *Eminescu*, adică 'eminescianizează', face *eminescianism* și este *eminescianist*. Nu importă dacă aceste cuvinte există realmente în limbă. Ele sînt nu numai posibile, ci putem spune fatale, în sensul că virtual ele există în conștiința noastră și se ivesc imediat ce sîntem în situația de a exprima gînduri ca cele de mai sus. Inrudirea dintre verbele în *-iza* și cuvintele corespunzătoare în *-ist* este atît de strînsă, încît acestea din urmă sînt foarte adesea perfect sinonime cu participiul prezent (după model străin, în *-ant*) al aceloră. Astfel alături de *hispanist* se zice (din ce în ce mai frecvent) *hispanizant*, la fel *indoeuropenist-indoeuropenizant*, *slavist-slavizant*, etc. În alte cazuri, și anume dela teme personale, cele două cuvinte, fără a fi sinonime propriu zise, exprimă noțiuni aproape identice, cu singura deosebire, neesențială, că derivatul verbal își păstrează caracterul de verb, ne trimete, adică, la acțiunea respectivă: *hitlerist-hitlerizant*, *platonist-platonizant*, etc. Tot așa, cînd primitivul exprimă o atitudine spirituală (politică, științifică, etc.): *fascist-fascizant*, *socialist-socializant*, etc.

Situația descrisă în paginile precedente apare, cu neînsemnate deosebiri de amănunt, și la verbele a căror temă substantivală exprimă obiecte propriu zise, adică noțiuni materiale, concrete. Numărul lor este iarăși mare, atît în limba cultă, cît și în cea populară (în aceasta ele predomină asupra celorlalte, lucru firesc, dealtmîntrelea, dat fiind caracterul ei prin excelență concret, în comparație cu acela, mai mult abstract, al limbii culte). Diversele nuanțe ale ideii de 'factitiv' apar și aici: 'a semăna cu...', 'a imita', 'a se apropia de...', 'a transforma în...', etc., apoi 'a da, a atribui, etc. (noțiunea exprimată de temă)'. În plus, foarte des, 'a pune, a înzestra, a prevedea cu...' (cf. *ferestruî, fieruî, lăcătui, streșini, șindili, zăbreli*, etc.). De aceea nu socot necesar să mai insist.

Indiferent de natura morfologică și de cea semantică a temei, ceea ce distinge verbele în discuție este caracterul lor mai mult ori mai puțin tehnic, științific. În ce privește pe cele din vorbirea cultă, afirmația mea n'are nevoie de argumente.¹ Faptul că toate sînt neologisme (în majoritate, recente și foarte recente), că sînt formate, în general, dela teme abstracte (sau concepute astfel), că fac parte, de cele mai multe ori, din terminologia diverselor discipline, etc. vorbește oarecum dela sine. Aceasta și explică numărul lor enorm, precum și aptitudinea limbii, pusă în funcțiune de necesitățile civilizației moderne, care se caracterizează, în primul rînd, tocmai prin tehnică, de a crea dela orice substantiv sau adjectiv aparținînd acestui domeniu de activitate verbul corespunzător.

Dar și formațiile populare confirmă, în bună parte, punctul meu de vedere. Se va vedea, din lista respectivă, că temele celor mai multe derivate verbale exprimă tot noțiuni tehnice, în legătură cu nevoile practice ale subiectelor vorbitoare. Date fiind condițiile de viață profund diferite dela pătura cultă la marea masă a poporului nostru, punerea lor alături și întrebuintarea aceluiasi epitet ('tehnic'), pentru a caracteriza creațiile verbale din vorbirea amîndorora, poate părea curioasă. Și totuși, în esență, nu există deosebiri dela una la cealaltă. Dealtfel nici principial nu trebuiesc separate aspectul cult și cel popular al uneia și a celeiași limbi. Sistemul sau structura nu diferă, nu poate să difere, din moment ce avem a face cu o singură limbă. Numai condițiile exterioare ale evoluției variază dela un aspect la celălalt, creînd procedee parțial diferite.

Un amănunt caracteristic pentru vorbirea familiară și populară este următorul. Dela substantive care exprimă legături de rudenie, titulaturi și alte asemenea noțiuni se formează verbe cu valoare pur stilistică, de obicei ironică. Sensul lor este tot factitiv, dar se oprește, ca să zic așa, la suprafața lucrurilor, la simpla «denumire». De ex.: *a cuconi* 'a face pe cineva cucoană' (cu vorba, din gură, adică 'a-i zice cucoană'), *a domni* 'a spune cuiva domn', *a porcâi* 'a face pe cineva porc', *a verui* 'a spune cuiva văr', etc.

1. Care se vor vedea, dealtfel, în listele următoare.

Înțelesul factitiv al celor mai multe verbe romînești 'nouă' explică, într-o largă măsură, numărul lor imens. Ele înlocuesc, de obicei, o perifrază, constînd din 'a face' urmat de substantivul sau adjectivul care exprimă «obiectul» (în sens larg) al acțiunii. Grație acestui avantaj, subiectele vorbitoare de toate categoriile, dar în special cele culte și care lucrează într-o ramură de activitate tehnică, preferă să utilizeze, adică să creeze, un verb avînd drept temă «obiectul» lui 'a face' (sau 'a pune', 'a da', etc.).

Această preferință, această dispoziție creatoare ca să zic așa, duce adesea la abuzuri, căci dă naștere la formații verbale ori de prisos ori din cale afară de greoaie, dacă nu imposibile (depildă *calitativiza*, *independentiza*, etc.). Se mai întîmplă și altceva. Verbul există deja în limbă, totuși el este re-creat, fie din ignoranță, fie din alte motive, și, aici intervine partea interesantă a lucrului, capătă alt înțeles decît cel acceptat de toată lumea, ceea ce provoacă, desigur, echivoci. Iată un număr de exemple, adunate cam la întîmplare: *aniversa* 'a data' (Mișcarea simbolistă franceză este și mai greu de aniversat cu precizie, *Viața romînească*, Sept.-Oct. 1939, pag. 111); *cartela* 'a supune alimentele, etc. la regimul cartelelor' (< *cartelă*, alături de *cartela* (refl.) 'a face un cartel, o asociație, cu scopul de a lucra în vederea unor interese comune'); *conjuga* (epuizarea forțelor... conjugată cu existența unor factori, *Viața romînească*, Aug. 1938, pag. 107)¹; *funda* (principiile care fundează științele naturii); *mandata* 'a da cuiva mandat, împuternicire' (N. a fost mandatat de comitet); *predestina* 'a arăta destinul, a-l prevedea' (Dostoievski predestinează); *puncta* (să puncteze problema); *raționa* 'a fixa rația de hrană cuvenită oamenilor sau animalelor'; *solda* 'a vinde mărfurile rămase după facearea soldului' (mărfuri soldate, etc.); *studia* 'a da pe cineva la studii'.²

1. Pentru majoritatea oamenilor, care cunosc numai sensul lingvistic al acestui verb, uzul citat aici, deși destul de răspîdit, poate da loc la neînțelegere.

2. S'ar putea adăuga *împușcat*, part. lui *împușca*, în formula oficială din terminologia medicinei legale, *rană împușcată* 'rană provocată prin împușcare', unde nu avem a face, propriu vorbind, cu o modificare semantică, ci numai cu una de funcțiune.

Urmează acum verbele 'nouă', înregistrate de mine cu ocazia lecturilor de tot felul. Oricît de numeroase ar fi, ele reprezintă, cu siguranță, numai o parte din realitatea lingvistică actuală. Dealtfel eu însumi am făcut o recoltă mai bogată decît aceasta. Cine este curios s'o cunoască în întregime, poate consulta și primele volume ale prezentului *Buletin*, la rubrica «Curiozități lingvistice». Unele din verbele notate acolo figurează și aici.

Le grupez în modul următor: I. Verbe populare și familiare; II. Neologisme în -a; III. Neologisme în a) -iza, b) -isa, c) -fi(c)a.

I

amănunți (o privea..., amănunțind-o neconținut, L. Rebreanu, *Gorila*, pag. 277). Dict. Acad. invoacă, pentru acest sens recent, frc. *détailler*. Cred mai degrabă că avem a face cu un derivat dela *amănunțit*.

birjări (cară birjărite cu biciușca, *Jurn. liter.*, 30 Apr. 1939, pag. 3, col. 3).

bucătări și, 'arhaic', *bucătărisi*.

bucheta (part. trecut, *Viața rom.*, Iulie 1939, pag. 63).

bulgări (La numele lui grecesc, Bulgarii îi adăogiseră un *of*, bulgărindu-l, G. Banea, *Zile de lazar*, pag. 13).

chenara (viața lui V. este chenarată, colorată de aceste evenimente). Dict. Acad. dă numai varianta *chenăru*. Există și aspectele compuse cu *in-*.

chibița 'a face pe chibițul (la jocul de cărți, de table, etc.)'. Și *chibiț(u)i*. Primitivul se accentuiază pe silaba ultimă, nu pe prima, cum spune Dict. Acad.

cocheta (refl.), v. mai sus, pag. 25.

colhozi, v. mai sus, pag. 24.

coșofeni < *Coșofenești*, n. top. în jud. Putna (D. Vasiliu-Barnoschi, *Neamul coșofănesc*).

covăți (îghiaburi covățite).

cruci 'a înjura de cruce' (Strigă și înjură, crucesc și a-furisesc, I. Missir, *Fata moartă*, pag. 315).

ctitori (foarte răspîndit în ultimul timp).

cuconi, v. mai sus, pag. 36.

cujbi 'a face «cujbă» pe cineva bătîndu-l' (*Adev. liter.*, 20 Iunie 1937, pag. 12, col. 2).

dărăbăni 'a bate «darabana» cu degetele pe masă, etc.' (Rebreanu, *Gorila*, pag. 327). Decalcat după frc. *tambouriner*, împrumutat, dealtfel, în rominește (*tamburina*; cf. și *tamburiza* idem).

deputăți 'a face, a alege pe cineva deputat'.

diaconi (cf. *preoți* ș. a.).

domni, v. mai sus, pag. 36.

drăniți 'a acoperi o casă cu draniță'; v. mai jos *șindili*.

drumul (*Viața rom.*, Ian. 1940, pag. 72).

duhori 'a mirosi greu' (duhorea a nădușeală iuțită, Cez. Petrescu, *Duminica orbului*, pag. 311).

damnezei 'a înjura de Dumnezeu'; cf. *cruci* de mai sus.

feti 'a-și petrece timpul ca fată mare'.

fierui = *fereca* (Gib I. Mihăescu, *Donna Alba*, pag. 112).

filui 'a întoarce filele unei cărți' (filuește biletele, *Viața rom.*, Aug.-Sept. 1937, pag. 6). Decalcat după frc. *feuilleter* (< *feuille* 'filă, foaie').

flăcăi 'a-și petrece timpul ca flăcău'.

franțuzi, v. mai sus, pag. 25.

frigări (fig.) 'a arde, a frige' (il frigărea nevoia unei spovedanii, Cez. Petrescu, *Carmen saeculare*, pag. 10).

furci: *ureche furcită* (la oi) 'tăiată în formă de furcă' (*Bulet. Soc. Geogr.* LV, pag. 89, n. 3).

găilăna 'a împodobi cu găitane' (cioareci albi găitanați cu negru, *Adev. liter.*, 6 Nov. 1938, pag. 9, col. 1; cf. și G. Călinescu, *Viața lui Ion Creangă*, pag. 63). Dict. Acad. spune că forma în -a a acestui verb e mai rară decît cea în -i, iar sensurile pe care le dă sînt, aproape totdeauna, metaforice.

gălăgi (o lume care se înghesuia și gălăgea cu întreruperi, S. Dan-R. Dianu, *Nastratin și timpul său*, pag. 49). Nu înțeleg de ce Dict. Acad. invoacă un verb rusesc, cînd derivarea dela *gălăgie* e atît de clară. Cît despre acesta, același dicționar îl scoate din *gălăgi*, deși verbul este extrem de rar întrebuintat, în comparație cu substantivul. Cred că avem a face cu un cuvînt imitativ.

ghemotoci (în căruță erau cîțiva copii ghemotociți, H.-Y. Stahl, *Între zi și noapte*, pag. 18; v. și pag. 119).

gloti (refl.) 'a se aduna' (In răstimp se glotiseră și cei din urmă întirziati, Cez. Petrescu, *Carm. saec.*, pag. 111) < *gloată*.

glumici 'a flirta' (*Viața rom.*, Sept. 1938, pag. 117). Autorul atribue această formație, pe care o ridiculizează, Societății scriitorilor români.

grădinări, frecvent și în literatură (mai ales la Arghezi).

grădai, v. mai sus, pag. 23.

grănițui 'a fixa o graniță'. Și *grănița* (*Rev. fund. regale*, Ian. 1941, pag. 221).

guri (refl.) 'a se certa' (*Bulletin lingu.* IV, pag. 133).

haiduci < *haiduc*.

holtei, sinonim cu *flăcăi* (v. mai sus).

hoși < *hoș*.

hrecui < *hrecă*.

inela (degete inelate, Rebreanu, *Gorila*, pag. 178). Este nevoie să recurgem la frc. *annelé*, cum face Dict. Acad., ca să explicăm nașterea cuvântului românesc? Cf. *guleră(t)*, (*in*)*mănușă(t)*, etc.

iobăgi(re) (*Viața rom.*, Aug.-Sept. 1937, pag. 54).

izmenit 'cu izmene' (Cezar Bolliac, ap. G. Călinescu, *Istoria liter. rom.*, pag. 268), ca «traducere» a lui *chiulotat*.

litra: litrarea vaselor (în presa cotidiană).

logofeți 'a face pe logofătul' (logofetind pe propria mea moșie; Cez. Petrescu, 1907, I, pag. 235).

lopăta 'a vîsli'. Traducere a frc. *ramer*?

macedoni (turcită și macedonită, *Jurn. literar*, 5 Nov. 1939, pag. 4, col. 1).

măici 'a fi, a se face maică (la mînăstire)'.

mici = a *micșora* (T. Papahagi, *Din folklorul romanic și cel latin*, pag. 149).

minciuni (Pămîntul nu te minciunește, Cez. Petrescu, *Luceafărul*, pag. 60).

mistrui 'a da cu mistria'.

mitrui < *mitră* (G. Călinescu, *Viața lui Creangă*, pag. 175).

mogorogi (A mogorogit un răspuns, Cez. Petrescu, 1907, I, pag. 78). Dela *Mogorogea*, poreclă?

moliftui 'a face moliftă' (*Insemnări ieșene*, II, 3, pag. 613).

movili (Toate învălmășite și movilite supt garduri, Cez. Petrescu, *op. cit.*, pag. 217).

năi < *Nae*, v. mai sus, pag. 34, n. 1.

nămeți (în cerdacul nămețit de grindină, Cez. Petrescu, *op. cit.*, pag. 210).

negustori (cf. *grădinări* ș. a.).

orășeni (dar modelată, orășenită, H. Papadat-Bengescu, *Rădăcini*, II, pag. 24).

pașaporta 'a da cuiva pașaportul, a-l concedia' (în glumă).

pistui 'a face pst!' (Cez. Petrescu, *Luceafărul*, pag. 144).

pohodi (glotimea pohodea înapoi, id., 1907, I, pag. 369)

< *pohod*.

pojghețui (*Jurn. liter.*, 1 Oct. 1939, pag. 2, col. 2) < *pojghită*.

porcăi 'a batjocuri (ca pe porci)'.

potlogări (*Lumea românească*, 10 Oct. 1937, pag. 8); cf. *pungăși*, *tilhări* etc., apoi *grădinări*, *negustori*, etc.

prietenii (au stat prietenind cu șerpilor, *Insemnări ieșene*, Iulie 1940, pag. 27). Deosebit de *imprietenii* (refl.).

prundui < *prund*.

puhoi (au puhoit oaspeții, Cez. Petrescu, *Nirvana*, pag. 112).

pungăși, cf. *potlogări*, *tilhări*, etc.

răboji 'a face, a ținea răboj, a înregistra, etc.'

răftui (Răftuiaiu cărțile pe polițe, Cez. Petrescu, *Nirvana*, pag. 53).

rămuri (Și'n rămurirea ta mereu mă cutrupești, Z. Stancu, *Clopotul de aur*, pag. 85).

roua (plaiurile rouate cu sudori, *Adev. liter.*, 5 Apr. 1936, pag. 4, col. 3).

saramura, v. mai sus, pag. 25.

săcuri 'a tăia cu securea' (*Grai și suflet* VII, pag. 251). Cf. *a cosi*, *a secera*, etc. (alături de *coasă*, *secere*).

scorța (carte scorțată), cf. *scorți*, cu alt sens.

scrumi (s'o scrumească în foc, Cez. Petrescu, *Luceafărul*, pag. 23). Tiktin are variantele *scruma* și *scrumui*.

sidea (*Jurn. liter.*, 1 Oct. 1939, pag. 2, col. 2).

simbria (numai part. trecut, cu sensul lui *simbriaș*). Năs-

cut supt influența lui *salariza*, pe care ar urma să-l înlocuiască. Intrucît e «neaoș»?

smochini (un Român smochinit la față, Cez. Petrescu, 1907, II, pag. 37). Sinonim cu *stafidi*, după modelul căruia va fi fost creat. Tiktin atestază pe acesta din urmă numai pentru Muntenia. Ar urma atunci că *smochini* este echivalentul lui moldovenesc.

solzi (să-mi solzești o cămașă cu galbini, *Graiul nostru* II, pag. 90). La Tiktin, termin agricol (cu înțeles tot metaforic).

stafidi, v. mai sus, s. v. *smochini*.

străjeri, discutat deja (v. pag. 24).

streșani (șurile streșănite cu stuf, Cez. Petrescu, 1907, I, pag. 236).

școli, v. mai sus, pag. 26.

șind(r)ili (și *șindilui*), v. mai sus, s. v. *drăniți*.

șmecheri 'a înșela, a fura' < *șmecher*.

șprițui (refl.) 'a bea șprițuri' (*Adev. liter.*, 18 Iulie 1937, col. 10, pag. 3).

ș'eză 'a da (sumane) la ștează' (*Bull. lingu.* IV, pag. 134).

șumuioși 'a șterge cu șumuioșul' (Cez. Petrescu, *Lu-ceafărul*, pag. 26).

taifăsui 'a face taifas, a sta la taifas' (I. Missir, *Fata moartă*, pag. 223).

telegui 'a o duce greu, cine cînește' (*Făt-Frumos* XIII, pag. 181) < *teleagă* (la plug).

temelui (*ibid.* XV, pag. 107). Tiktin are numai varianta *temeli*.

tilhări, v. mai sus, s. v. *pollogări*.

tircoli 'a face, a da tîrcoale' (*Insemnări ieșene*, Iunie 1939, pag. 426). Cf. *ocoli* 'a face ocoluri'.

trepăduși 'a face pe trepădușul' (*Rev. fund. regale*, Apr. 1941, pag. 188).

țândări 'a sfărma, a face țândări'.

țifnoși (refl.) 'a face pe țifnosul' (Ionel Teodoreanu).

țocăi 'a săruta cu zgomot, a face țoc'!

ucenici < *ucenic*.

uleia (va uleia cuvintele neadevărate, H. Pap-Ben-

gescu, *Rădăcini* I, pag. 339). Creat, foarte probabil, după fr. *huile*, pe care aproximativ îl traduce.

urieși, frecvent la Eminescu (și la biograful său, G. Călinescu, cf. *Opera lui Mihai Eminescu* V, pag. 183).

valvirteji, (A. Macedonski).

verui, v. mai sus pag. 36. (La Alecsandri, joc de cuvinte cu *a vărui* < *var*.)

vintui (Ploaia mă mușcă, vîntul mă vîntue, *Insemnări ieșene*, Apr. 1940, pag. 6).

voinici, cf., între altele, *haiduci*.

zăbreli 'a pune zăbrele'.

zădufi (frunzele se clătinau pe zădufirea pămîntului despărțit de soare, *Insemnări ieșene* II, 3, pag. 602).

zăgăzui 'a face zăgaz(uri)'.

zăpădi 'a acoperi cu zăpadă'.

zemui 'a face zeamă (despre fructe, legume, etc.)'.

zgărda 'a pune zgardă' (*Graiul nostru* I, pag. 422).¹

II

a

accidenta, *activa*, *acționa*, *acquarela* (numai participiul trecut), *adultera* (ideia este adulterată), *aerofagia* (stomac aerofagiat), *alambica* (florile exotice și alambicate, Cez. Petrescu, 1907, I, pag. 240), *aliena*, *amalgama*, *anchiloza*, *aniversa* (v. mai sus, pag. 26), *antișambra* (Șerb. Cioculescu), *antrepozita*, *apoteoza*, *aproxima* (ceceace-i cheazășuește un grad mai înaintat de «aproximare» a misterului ei ultim, *Viața rom.*, Nov. 1939, pag. 154; o împrejurare obiectivă, cu care putem aproxima strîns poezia d-sale, *ibid.*, Febr. 1940, pag. 76), *arbitra*, *arhitectura* (solidă arhitecturare a operei sale de artă, *Insemnări ieșene*, Iulie 1939, pag. 578), *arhiva* (în limbajul birocratic, despre hîrțile trecute în registre), *aronda* (o nouă arondare a comunelor din jud. Prahova), *arpeggia*, *aserta*, *aureola* (cf. mai departe *nimba*), *autoblinda* (part. trecut cu valoare substantivală), *autografia*, *automodela*, *a-*

1. Cf. un număr de verbe asemănătoare cu cele înregistrate pînă aici în *Arhivele Olteniei* XVIII (1939), pag. 116 (din Oltenia nord-vestică și Banatul răsăritean).

vala 'a gira o poliță' (formula consacrată este 'bun pentru aval'); (fig.) 'a da garanții', *axa* (ideile pe care a axat opera sa, Azi, 31 Martie 1940, pag. 7, col. 3) ¹.

basoreliefa (Ionel Teodoreanu), *bastarda*, *betona*, *bibliografia* (scrisul românesc trebuie bibliografiat, Rev. fund. regale, Nov. 1938, pag. 353), *binocla*, *biografia* (N. biografiază pe Vlahuță), *bisa* ², *bitumina*, *blaga* (< fr. *blaguer*), *blinda*, *bloca*, *blonda*, *blufa*, *bostona* 'a dansa bostonul' (I. Petrovici), *briantina* 'a unge părul cu briantină', *briganda* (brigandind ținutul stăpinit de înălțarea lui, T. Arghezi, Ce-ai cu mine, vintule?, pag. 28).

cabla 'a trimite o telegramă prin cablu', *calibra*, *caligrafia*, *cantona* (v. mai sus, pag. 29), *capacita* (v. mai sus, pag. 26), *capitona*, *capota*, *capricia* (înainte de-a te capricia în obiecțiuni deșarte, Arhiva XLVII, pag. 7), *caricatura*, *carmina* (carminându-și prea tare pomeții slabi ai obrazilor, G. Călinescu, Enigma Otilei I, pag. 67), *cartela* (v. mai sus, pag. 37), *cascada* (părul cascadat pe spate, G. Călinescu, Istoria liter. rom., pag. 387), *catifela* (v. mai sus, pag. 28), *cauciuca* (explozii de camere cauciucate, Gib Mihăescu, Donna Alba, pag. 112), *celuloida*, *centimetra* (linie centimetrată), *centura* (sfera cunoștințelor sale se centurează singură prin marginile înțelegerii, Viața rom., Iulie 1937, pag. 64), *chiulota* (chiulotat, cravatat..., Boliac, ap. Călinescu, op. cit., pag. 236), *cianoza* (< *cianoză*, termen medical), *cilindra* (șoseaua trebuie cilindrată), *claxona*, *clișa* (o fotografie se clișează), *clorina* 'a pune clor în apă', *cloroforma*, *cloșă* (în special part. trecut), *compartimenta*, *complementa*, *complimenta*, *conceptia* 'a face conceptul unei lucrări', *concerta*, *configura* (v. mai sus, pag. 26), *confuza*, *conjectura* 'a face o conjectură', *conjugă* (v. mai sus, pag. 37), *contagiona*, *contingenta*, *contraofensiva*, *contrapuncta*, *corela* (v. mai sus, pag. 27), *corespunda*, *corsa* (Aristot cere artistului oarecum să «corseze» realitatea, Viața rom., Aug. 1938, pag. 153), *cosmetica* (cf. mai sus *briantina*), *cravata* (v. mai sus *chiulota*), *creiona*, *croma* (somieră cu teluri de oțel cromat,

1. Foarte întrebuițat este compusul *dezaxa* (mai ales la participiul trecut).

2. Și *trisa* 'a bisa a doua oară'.

Viața rom. cit., pag. 45), *cronometra*, *cuba* 'a ridica la cub' (Arghezi), *curenta*, *curta*.

dactilografia, *dala* (piețe dalate, Al. Rosetti), *debusola* (mai ales part. trecut), *decana* 'a fi decan al unei Facultăți' (transitiv), *decerebra* (experiențe de decerebrare, Însemnări ieșene, Ian. 1940, pag. 191), *deficita*, *detrilo* (? D-l., înșiră și detrilează potențialul de războiu al Imperiului, ibid., Maiu 1940, pag. 367), *dezechilibra* (această situație dezechilibrează economia Suediei), *dezinteresă*, *diagnostica*, *dialectica* 'a fărîmița o limbă în dialecte' (din lucrarea scrisă a unui student), *dialoga*, *dieza* (A. Macedonski), *digita* (v. mai sus, pag. 27), *directiva* (Arhiva someșană, 1940, pag. 171), *directiona* (G. G. Antonescu, ap. Șt. Bărsănescu, Istoria pedagogiei românești, pag. 143), *discontingenta*, *disproporționa*, *dissuada*, *draga* (opera de dragare a C. E. D.).

eboșă, *ecrema* 'a smîntini' (lapte ecremat), *edilita* 'a municipaliza' (s'a edilitat Ștrandul), *edulcora* 'a îndulci', *efigia* 'a face efigia cuiva', *electrocultiva*, *electrocuta*, *emerita* (part. trecut cu sensul «romînesc» al lui *emerit*, adică 'distins, meritos'), *enuclea* (enuclearea ochiului), *epicentra* (part. trecut, în limbajul geologilor, despre cutremure), *erona* (v. mai sus, pag. 27), *etafoda*, *etaja*, *etalona*, *eticheta*, *experia* (forța imaginației experimentate în altă parte), *expertiza*.

facsimila, *factura*, *faianța*, *fantaza*, *filoxera*, *flaneta* (part. trecut, cu valoare adjectivală), *flera* 'a miroși' (fig.), *fleurta*, *fora*, *fosfora* (mai ales part. trecut), *fotocopia*, *fractura*, *franja* (floare franjată, Viața rom., Nov. 1937, pag. 39), *frina* (omul trebuie să-și frineze sensibilitatea) ¹, *fronda* (frondau jubileul, Șerb. Cioculescu), *fuga* (părțile fugate ținute de piano), *fulmina*, *funda* 'a pune temelii', *fundamenta*, *fuziona*.

garnizona, *gaza* (part. trecut, cu funcțiune adjectivală și substantivală), *gestionă*, *gipsa*, *glosa*, *gondola*, *gradua*, *gripa*.

handicapa 'a întrece pe cineva, a i-o lua înainte' (deobicei figurat), *haranga*, *hibrida* (infinitivul lung substantivat), *hidrogena* ², *hidroplana* (tot infinitivul), *hiperita* (cf. mai

1. Sinonim aproximativ cu *înfrina*.

2. Și compusul *deshidrogena*.

sus gaza), *hiperclorhidra* (part. trecut ca adjectiv), *hipocentra* (cf. mai sus *epicentra*), *hipostaz(i)a*.

idea, *impaluda*, *imposeda* (Polonia se impodosează de regiunea Teschen, *Adev. liter.*, 16 Oct. 1938, pag. 2, col. 1)¹, *impulsa*, *impulsiona* (teoria care a impulsionat lucrările), *inciza* (operă incizată sau pictată)², *indezira* (v. mai sus, pag. 27), *individua* (se pot individua caractere 'se pot întrezări, desprinde, identifica, etc. '), *ingenia* (putem să ne ingeniem oricât să găsim alte interese și alte criterii, *Viața rom.*, Iunie 1940, pag. 129), *inseria* (și *in-*), *instructiva*, *interfera* (v. mai sus, pag. 27), *intermedia*, *intersecta* (două linii se intersectează într'un punct 'au intersecția...'), *introiecta* (...să vadă obiectele experimentărilor sale... supt formă de imagini introiectate, C. Georgiade, *op. cit.*, pag. 133), *invalida* 'a deveni invalid' (invalidat din accident)³, *inveciva*, *investiga* (v. mai sus, pag. 27).

imbrigada < frc. *embrigader*, *impurpura* < frc. *empourprer*, *inlumina* (miniatura și înluminarea, *Viața rom.*, Sept.-Oct. 1939, pag. 143) < frc. *enluminer*.

knockouta 'a face knockout pe cineva, a-l învinge (la box)'⁴.

laurea (Academia laurează pe N., cf. mai sus, pag. 27), *legisla* (v. mai sus, pag. 27), *liga* (țări ligate 'țări aliate'), *lock-out* (patronii lockoutează pe lucrătorii greviști).

macula (Arghezi), *mandata* (v. mai sus, pag. 37), *mansarda* (cameră mansardată 'mansardă'; acoperiș mansardat, H. Papadat-Bengescu, *Rădăcini* I, pag. 262), *manufatura* (produse manufacturate), *marmora* (carton marmorat, M. Gesticone, *op. cit.*, pag. 160), *meduza* (un M. S., meduzat de o mare problemă, *Viața rom.*, Febr.-Martie 1936, pag. 70), *melodia* (a melodia printre buze un tril muzical, Cez. Petrescu, 1907, I, pag. 324), *menstruat* (v. mai sus,

1. 'Tradus' de adversarii neologismelor prin a se instăpini.

2. Și ca termen medical ('a face o incizie').

3. Înțelesul mai vechiu este figurat (a invalida o alegere, etc.).

4. Și cu sens figurat (cf. M. Gesticone, *Războiul micului Tristan*, pag. 373).

pag. 27), *metamorfoza*, *metaleza*, *migdala* (ochi migdalați), *mima*, *mitra(l)ia*, *miza*, *monografia* (cf. mai sus *biografia*), *monologa* (cf. *dialoga*), *monosilaba* (o aud monosilabind gutural, Gib Mihăescu, *Donna Alba*, pag. 84), *mozaica* (retorică mozaică până la exasperare, L. Dicușescu, *Atitudini tradiționale și tendințe moderniste*, pag. 113).

necompozitat (dar de povestitor necompozitat 'care nu știe să compună', *Viața rom.*, Ian. 1940, pag. 123)¹, *necrologa*, *nerva(t)*, *nevroza*, *nimba* (cf. *aureola*).

obiectiva, *obscura* (am rămas obscurat, Arghezi), *obstacula*, *ocazona*, *ochelaria* (part. trecut, cu valoare adjectivală), *oferta*, *oja* (ghiarele de geișă ojate portocaliu, *Viața rom.*, Aug. 1938, pag. 40), *omologa*, *opresa*, *orchestra*, *ornamenta*, *oxigena*.

parada, *paradoxa*, *parazita*, *pelerina* (și *pelegrina*, supt influență italienească), *pena* (faptă penată de lege, adică 'pedepsibilă'), *pendula*, *perfecta* 'a termina, a duce la bun sfârșit', *perfectiva* (v. mai sus, pag. 30, n. 6), *perifraza*, *perla* (să perieze o idee), *petrola* 'a unge cu petrol' (corpurile răniților au fost petrolate), *pigmenta*, *pipa* 'a fuma din pipă' (Cez. Petrescu, *Luceafărul*, pag. 361), *pirograva* (v. mai sus, pag. 27), *plebiscita* (cetitorii gazetei au plebiscitat pe D-l B. 'l-au votat, și-au dat adeviziunea pentru el'), *politica*, *polua* 'a murdări' (Arghezi),² *pontifia* (și *pontifica*, acesta din italienește), *portrele*, *posibilita*, *potența* 'a face să crească puterea', *pozitiva*, *precursa*³, *prelud(i)a*, *privilegia* (l-a privilegiat, Cez. Petrescu, *Nirvana*, pag. 133), *problema*, *procentua*, *programa*, *prolifera*, *pronostica*, *propulsa*, *prospecta* (patima de a prospecta noroadale supt orice meridian, Cez. Petrescu, 1907, I, pag. 311), *pulsa*, *puncta* (v. mai sus, pag.).

radiofona (ziar radiofonat 'transmis prin radio'), *rașa* (cap rasat 'cap stilizat'?), *raționa* (v. mai sus, pag. 37), *ră-*

1. Presupune existența unui *compozita(t)*, pe care nu l-am întâlnit nicăieri.

2. Din aceeași familie cu subst. *poluție*. Și figurat (gaze care poluiază terenul).

3. Trebuia pus în lista verbelor formate pe teren românesc (v. mai sus, pag. 26-8): *precursor* a fost simțit ca un derivat dela (neexistentul) *precursa*.

dăcina (a rădăcina viața lui Eminescu cu experiența vieții de familie, D. Caracostea, *Rev. fund. regale*, Oct. 1941, pag. 131) ¹, *recepta* (poezia e în obiecte, nu în receptarea lor, *Viața rom.*, Martie 1940, pag. 153), *recepționa* 'a primi' (și despre persoane: publicul recepționează un poet!), *refundamenta*, *regenta* (*Rev. fund. regale*, Iulie 1939, pag. 85, cu funcțiunetransitivă), *regisa* (v. mai sus, pag. 28), *regla*, *reinvingora*, *relativa* (prin pozitivare justiția se relativează, *Viața rom.*, Sept. 1938, pag. 121), *resona* (versurile lui Topîrceanu sînt rezonante, *Insemnări ieșene*, Iunie 1938, pag. 546), *ripolina*, *rizica* (v. mai sus, pag. 30), *rubrica* (D. Caracostea, T. Vi-anu).

scadența (polița scadeștează la 1 August), *sciziona*, *scleroza*, *secționa*, *seria* (producția sa literară se seriază astfel: un roman sau o culegere de nuvele, apoi...), *sidera* (Spectacolul ceresc reține atenția și aproape o siderează, *Viața rom.*, Febr. 1940, pag. 75) ², *silueta*, *situa*, *skia*, *s sofistica*, *solda* (magazinul nostru soldează mărfurile 'vinde soldurile, ceeace a rămas din depozitele vechi'), *soflegia*, *soliloca* (Dragoș Protopopescu), *sorta* 'a grupa mărfurile după sorturi (= specii)', *statua* 'a reprezintă pe cineva în statuie' (o regulă, ca cel statuat să apară pe cal, *Rev. fund. regale*, Apr. 1941, pag. 173) ³, *stela* (geamul este stelat de lovitură), *stereotipa*, *stoca* 'a face stocuri de mărfuri', *stopa*, *structura*, *subdiviza*, *sumbra*, *superviza*, *superviziona*, (un regisor german va superviziona toate spectacolele teatrelor naționale) *suplicia* (cu brațele supliciate, *Azi*, 18 Iunie 1939, pag. 5, col. 4), *suplimenta*, *surdina*, *suspecta*, *suspicia*, *suspicioana*.

sofa, *șoma*.

tabla (să tableze pe o nouă coeziune, *Insemnări ieșene*, Oct. 1938, pag. 143), *tanga* (coverta unui vapor care tanga, H. - Y. Stahl, *Între zi și noapte*, pag. 100), *tangentă*, *tarifa*, *tatona*, *telecomanda*, *telescopia*, *terora* ⁴, *tigra* (part. trecut, cu

1. După germ. *wurzeln*?

2. Cf., ca înțeles, *meduza*, deja înregistrat.

3. Derivat dela *statue*, deși vine în conflict cu *statua* 'a hotări' (înrudit, dealtfel, din punct de vedere etimologic).

4. Greșală de tipar pentru *teroriza*? Nu cred.

funcțiune adjectivală, v. mai departe *zebra*), *tinctura*, *tituba* (Arghezi) (< frc. *tituber*), *trafora* (v. mai sus, pag. 28), *tragedia*, *transacționa*, *transfigura* (v. mai sus, pag. 28), *transfuză*, *transila*, *transsubstanția* (Arghezi), *triflona*, *trila* 'a face triluri' (termin muzical).

ulcera, *urgenta*, *uzina* 'a lucra ca într-o uzină, a fabrica', *uzucapa* (deținătorii uzucapaseră prin lungă prescripție sau cu titlul pro herede, Gib Mihăescu, *Donna Alba*, pag. 51).

vacanta 'a deveni vacant' (vacantarea bursei), *vagabonda*, *valsa*, *vehicula*, *vertebra* (v. mai sus, pag. 28), *violenta*, *vitriola*, *viziona* (cînd vizionezi pagina pedeeasupra, G. Călinescu) ¹, *vulnera* (v. mai sus, pag. 28).

zebra (part. trecut: stofă zebrată 'care imită aspectul pielei de zebra'), *zigzaga* (mers zigzagat).

xilografia (V. Gheorghiu, *Codex argenteus upsaliensis*, București 1940, pag. 50).

III

a

absolutiza, *abstract-*, *academ-*, *activ-*, *actual-*, *african-*, *agrar-*, *alcool-*, *alegor-*, *alfabet-*, *amalgam-*, *anafilact-*, *analog-* (forme analogizate 'forme lingvistice modificate prin analogie'), *anatem(at)-*, *anecdotal-*, *angel-*, *antich-*, *antipat-*, *antolog-* (poet antologizat 'trecut în antologie'), *antropomorf-*, *apolog-*, *arha-*, *aristocrat-*, *aristotel-*, *armon-*, *aromat-*, *artificial-*, *ate-* (nu numai să descreștinăm omenirea, ci s'o ateizăm, T. Petrescu, *Conspirația lojilor*, București 1941, pag. 52), *atmosfer-* (învățămîntul adevărat cere integrări lente, atmosferizări discrete, dar statornice, *Viața rom.*, Iunie 1940, pag. 94), *atom-*, *austriac-*, *autarch-*, *autohipnot-*, *autohton-*, *automat-*, *autonom-*, *autoportret-*, *autosensibil-*, *axiomat-*.

balcaniza, *banal-*, *barbar-*, *bastard-*, *beladon-* 'a da beladonă' (termin medical), *bestial-*, *bipolar-*, *birocrat-*, *bizantin-*, *bolintinean-* (bolintineanizant, G. Călinescu, *Ist. liter. rom.*, pag. 249), *bolșev-*, *bovar-* (< frc. *bovariser* < (M-me) *Bovary*), *bucureșten-*, *buget-* 'a trece un post, o subvenție, etc. în buget'.

1. Cf. și *superviziona*, notat mai sus.

cabotiniza, cafenel- 'a introduce spirit, atmosferă de cafenea' (G. Călinescu, E. Lovinescu, etc.), *calvin-, canadian-, cancer-, canton-* (v. mai sus, pag. 29), *caolin-, capital-, caporal-, caragial-* (v. mai sus, pag. 34), *caramel-* (ca să fie bine coaptă, coaja pinii trebuie să fie caramelizată), *carbon-, caricatur-, categor-, cerebral-, chim-, cicl-* (Această ciclizare a acizilor... 'această transformare ciclică...'. *Viața rom.*, Nov. 1937, pag. 92), *citadin-, clorin-, cloroform-, colosal-* (N. Iorga, ce are darul de a colosaliza scăderile adversarilor, *Insemnări ieșene*, Iulie 1940, pag. 92), *comercial-, cooperat-* (grîne cooperatizate), *confratern-* (*Rev. fund. regale*, Martie 1941, pag. 624), *consanguin-* 'a fecunda o plantă cu polenul ei propriu' (Prof. E. Grințescu), *conservator-, consonant-, contabil-, conventional-, cotidian-, cortical-* (ceceace se numește telencefalizarea sau corticalizarea diferitelor activități nervoase, *Insemnări ieșene*, Ian. 1940, pag. 191), *cot-* (v. mai sus, pag. 29), *crășoven-* (T. Simu, *Originea Crășovenilor*, Lugoj 1939, pag. 79), *crepuscul-* (G. Călinescu), *cretin-, cronolog-, cultiv-* (v. mai sus, pag. 29), *cultural-*.

dealuspiriza < *Dealul-Spirei* (Al. O. Teodoreanu), *decabotin-, decapital-, deliterar-, dematerial-, demobil-, demoldoven-* (*Rev. fund. regale*, Oct. 1939, pag. 166), *demonet-, demoral-, depoet-, desatan-* (< *satâniza*), *descaragial-* (noi nu credem că societatea românească s'a descaragializat, *Viața rom.*, Nov. 1939, pag. 131), *desconfesional-, desensibil-, desparticular-, de(s)politician-, desteatral-, destezauriza-* (deprecierea a avut ca efect destezaurizarea capitalurilor, *Viața rom.*, Aug. 1938, pag. 104), *desubiectiv-, deviril-, devital-* (un neam care nu iubeste pînă la ură e devitalizat, *ibid.*, Aug. 1939, pag. 137), *dezamator-* 'a înceta de a mai fi amator' (în limbajul sportului), *dezarmon-, dezbirocrat-, debucureșten-, dezevre-* (în scopul dezevreizării lui Crist, *Insemnări ieșene*, Sept. 1939, pag. 506)¹, *dezgerman-, dezimbecil-* (acțiunii mele de dezimbecilizare a literaturii române, *ibid.*, Aug. 1938, pag. 134), *dezindian-, dezindividual-, dezuman-, diafan-, dictator-, diminutiv-, dinam-, divin-, dramat-* (despre romane, etc. transformate în dramă, dar și despre alte noțiuni, de ex. un actor dramati-

1. Ca traducere a germ. *entjuden* (și *Entjudung*).

zează rolul comic pe care-l joacă) *dual-, dubluspirtual-, duc-* (< *duce*)¹.

economiza-, egemon- (Eminescu), *elastic-, electr-, eliptic-, elvețian-, eminescian-* (*Rev. fund. regale*, Oct. 1939, pag. 154), *endem-, energ-, enigmat-, epic-, epitet-, ero-, erot-, esențial-, etat-, eter-, eterogene-* (*ibid.*, pag. 121), *etic-, etnic-, eufem-, evanghel-, exorc-*.

fanariotiza, fasc-, federal-, femin-, fertil-, filolog-, final- (Toată această mașinărie a finalizării actelor noastre se cheamă viață morală, *Viața rom.*, Ian. 1939, pag. 82), *fluid-* (fluidizînd-o în proteismul cugetării, A. Macedonski, *Opere I*, ed. T. Vianu, pag. 229), *focal-* (focalizarea razelor electronice, *Viața rom.*, Maiu 1940, pag. 119), *fonic-, fonolog-, fosil-, fratern-, frenet-, friptur-,² funcțional-* ([în structură] realitatea se funcționalizează, Tr. Herseni *Realitatea socială*, București 1935, pag. 131), *funcționar-, führer-* (N. Iorga).

găetaniza 'a spune cuiva Gaetano' (conferențiarul îl găetanizează neconținut pe Cerri, numindu-l Gaetano, I. E. Todorouțiu, *Pagini de istorie și critică literară*, București 1936, pag. 106)³, *geometr-, ghilemet-* 'a pune (un citat, etc.) în ghilemete', *gigant-* (G. Călinescu, *Ist. liter. rom.*, pag. 288), *gramatical-*.

hamletiza 'a avea față de o problemă oarecare atitudinea lui Hamlet, a se comporta ca eroul lui Shakespeare', *herbor-* (*Rev. fund. regale*, Maiu 1940, pag. 374), *(h)ermet-* (despre poezii «ermetice»), *hibrid-, igien-, hiperbol-, hiperneolog-* 'a abuza de neologisme', *hitler-, homer-* (apelative homerizante, *Rev. fund. regale*, Martie 1941, pag. 657).

idiotiza (Tinerețea asta a ta mă idiotizează, Henriette Yvonne Stahl, *Între zi și noapte*, pag. 199)⁴, *ierarh-, im-*

1. E vorba de B. Mussolini.

2. Se pare că acest verb este creația D-lui Al. Vaida-Voevod, nu a lui N. Iorga, cum am afirmat în vol. VI al prezentului *Buletin* (pag. 45).

3. Cu mulți ani în urmă, presa și opinia publică dela noi s'au preocupat vreme îndelungată de un scandal monden, al cărui erou principal fusese un oarecare *Găitan*. Dela acest nume s'a format (și a circulat, mai ales printre Bucureșteni) verbul *găitâniza* 'a se purta la fel cu Găitan, a avea apucăturile lui'.

4. Cf. și *idiotși*, care e mult mai răspîdit, datorită faptului că are aspect „romînesc” (și din cauză că tema a devenit oarecum populară).

becil-, impermeabil-, impersonal- (simțirea impersonalizată a copilăriei, *Viața rom.*, Sept. 1939, pag. 176), *indemn-* (și *indemn-*), *indian-, indisponibil-* (justiția a hotărât indisponibilizarea averii D-lui N.), *individual-, indoeuropean-, industrial-, inegal-, infantil-, infirm-* (Un nobil infirmizat de timpuriu, *Insemnări ieșene*, Febr. 1939, pag. 372)¹, *insensibil-, insonor-* (adăposturi insonorizate), *instituțional-, instrumental-, integral-* (un naționalism mai integralizat în cerințele vremii, C. Rădulescu-Motru, *Rominismul*, București 1939, pag. 130), *intelectual-, internațional-, irațional-, ister-, istor(ic)-* (a istoriciza critica literară)², *iuda-*².

indovleciza (numind-o [zeificarea lui Claudius] «indovlecizarea lui Claudius», *Viața rom.*, Ian. 1939, pag. 148).

japoniza, javel- 'a dezinfecta apa de băut după metoda D-rului Javel'.

labializa, laic-, lăncier- (guvernul Goga a lăncierizat munca) < *lăncier* (< LANC 'Liga antisemită națională creștină'), *legendar-* (N. Iorga, care-l pune în ghilemete), *legionar-* (liceul cutare s'a legionarizat 's'a organizat după metodele legionarilor'), *lichel-, literar-, literatur-*.

macadamiza (șoselele macadamizate n'au apărut decât atunci când..., *Insemnări ieșene*, 1 Maiu 1937, pag. 735), *mag-net-, major-, majuscul-* (G. Călinescu), *masculin-, matema-t(ic)-, material-, medelen-* 'a imita «Medelenii» lui Ionel Teodoreanu' (G. Călinescu), *medieval-, mediocr-, melancol-, melodramat-, mercantil-, meschin-, metafor-, miliardar-* (refl.) 'a deveni miliardar' (*Insemnări ieșene*, Sept. 1939, pag. 436), *militar-, mineral-, minimal-* (oricite încercări de minimalizare s'ar mai face, E. Lovinescu, *Titu Maiorescu II*, pag. 133), *minim-, minor-, mithridat-, mitolog-, mobil-, monoftong(h)-, monopol-, monoton-, monumental-, moral-, motomecan-, motor-, mușamal-, mușcular-, muzical-*.

narcotiza, național-, neaoș- (Leca Morariu), *nematerial-* (Mihai Codreanu), *neoclasice-* (*Jurn. liter.*, 8 Oct. 1939,

1. *Infirma*, derivat dela aceeași temă, are numai sens metaforic.

2. *Irisa* nu aparține aici, fiindcă în franțuzește, de unde l-am luat, este format, cu finala -er, dela subst. *iris*.

pag. 2, col. 3), *neolog-* (fenomenul unei neologizări în masă, E. Lovinescu, *op. cit.* II, pag. 123), *neurasten-, nominal-* (acțiuni nominalizate 'acțiuni comerciale, etc. cu numele posesorului trecut pe ele')¹, *nominativ-* 'a stabili numele deținătorilor de acțiuni, titluri, etc.', *nord-, normal-, nostalg-, nucle-* (G. Călinescu), *nuvel-* 'a transforma în nuvelă' (Jocul a fost nuvelizat de D-l Fl. Cristescu, T. Pamfile, *Jocuri de copii II*, pag. 3, n.).

obscuriza, obstacol-, oficial-, omogen(e)-, opac-, orășen-, oriental-, original-, ospital- (țara care te ospitalizează, Cez. Petrescu, *Luceafărul*, pag. 182).

palataliza, papagal-, paralel-, parizian-, particular-, pastel- (despre poezii cu tendință spre pastel), *pasteur-* 'a steriliza după metoda lui Pasteur' (lapte pasteurizat ș. a.), *patet-* (să nu patetizăm starea de spirit a aceluia care..., *Rev. fund. regale*, Apr. 1941, pag. 189), *păgin-, pedagog-* (Șt. Bărsănescu, *Ist. pedagogiei rom.*, pag. 206), *penal-, period-* (N. Iorga), *permanent-, personal-, perciun-* (tendință de perciunizare a etosului român, *Făt-Frumos XVII*, pag. 57), *pesim-* (Serb. Cioculescu), *plastic-, plural-* 'a da formă de plural unui cuvânt', *poet-, polar-, polem-, polen-* 'a împrăștiia pole-nul' (?), *politehnic-, politician-, pompier-* (Emanoil Ciomac, cf. *stil pompier*), *pornograf-, prezentual-* (În ce consistă «prezentualizarea» socială?, Tr. Herseni, *op. cit.*, pag. 80), *primitiv-, problemat-* (L. Blaga), *profesional-, proletar-, provin-cial-, psihanal-, psihol-, pueril-, pumnul-* 'a modifica limba conform teoriilor lui Aron Pumnul'.

radicaliza, rațional-, reactual-, reagrar-, regional-, regular-, relativ-, repăgin-, rerural-, resintel-, respiritual-, reteatral-, re-valah- (Al. Vaida-Voevod), *reumat-, revival-, robot-* 'a transforma omul în robot, în automat', *romant-* (Zola nu avea nimic de ascuns, nimic de romantizat, Azi, 31 Martie 1940, pag. 7, col. 3), *roset-* 'a imita pe C. A. Rosetti, a se lăsa influențat de el', *rural-*.

salariza, satan-, savant-, schemat-, schopenhauer- (G. Că-

1. Și *ne-* (acțiuni nenominalizate).

linescu, *Ist. liter. rom.*, pag. 400), *scizipar-* 'a da naștere, a (se) înmulți prin sciziparitate', *sclerot-*, *semiurban-*, *semnal-*, *sensibil-*, *sentimental-*, *signal-*, *silab-*, *simetr-*, *simfon-*, *simultane-*, *sincron-*, *sintet-*, *snob-*, *social-*, *sociolog-*, *solemn-* (T. Argezi), *sonal-*, *sonor-*, *soviet-*, *spațial-*, *spiritual-*, *spital-* 'a adăposti în spital', *stabil-*, *standard-*, *stat-*¹, *statual-*, *stereotip-*, *steril-*, *structur(al)-*, *subiectiv-*, *sublim-*, *substantiv-*, *substanțial-*, *sulfur-*, *superficial-*, *supranatural-* (Preot Val. Iordăchescu), *supratehnic-* (intemeierii de industrii supratehnicizate și raționalizate, *Viața rom.*, Iulie 1940, pag. 127).

șabloniza, *șampan-* 'a face ca un vin să semene cu șampania'², *știențil-*.

tabuiza (v. mai sus, pag. 30), *tambur-* (v. mai sus, s. v. *dărăbani* și *tamburina*), *taylor-* 'a aplica sistemul Taylor', *teatral-*, *telencefal-* (v. mai sus, s. v. *decerebra*), *tempor-*, *teodoren-* 'a scrie în genul lui Ionel Teodoreanu', *teoret-*, *tezaur-*, *tip(ic)-*, *tiptil-* (tiptilizează fapăturile), *titular-*, *transcendental-*, *trivial-*, *trust-*, *tubercul-*.

fărăniza, *țigân-*.

umaniza, *uniform-*, *universal-*, *urban-*.

valabiliza (trebuința de valabilizare a lumii se împlinește lucid prin cunoaștere, *Viața rom.*, Aug.-Sept. 1937, pag. 67), *valah-*, *vapor-*, *vasal-*, *vascular-*, *velar-*, *verbal-* 'a deveni verb', *verdun-* 'a steriliza apa după sistemul aplicat întâia oară la Verdun', *victor-* 'a se comporta ca... pe Calea Victoriei' (D. Vasiliu-Barnoschi), *viril-*, *virtual-*, *vitamin-*, *vitriol-*, *vizual-* (explicația științifică nu e decât o vizualizare, deci o traducere în fapte cotidiene a unor raporturi abstracte între fenomene, *Viața rom.*, Aug. 1939, pag. 104), *vocal-* 'a (se) preface în vocală', 'a cînta' (Pe supt migdali și pe supt roze... vocalizau privighetori, A. Macedonski, *Opere I*, pag. 73), *volatil-*, *vulgar-*.

zootehniciza.

1. După *etaliza* (< fr. *étaler*).

2. De ex. *vin șampanizat*. La Mircea Streinu I, *Viața în pădure*, pag. 14 acest verb înseamnă 'a bea șampanie, a face chef cu șampanie' (stă ca un boier la Viena și șampanizează pela banchete).

b

Verbele în *-isa* sînt foarte puțin numeroase, pentru motivele pe care le-am semnalat deja (v. mai sus, pag. 31-2), și, cîte sînt, se confundă, în ce privește partea finală, cu cele în *-iza*. Confuzia poate fi cîteodată obiectivă, adică reală. Astfel alături de *aneantisa* există varianta *neantisa*. Aceasta trebuie să fie simțită ca un derivat în *-izo* dela teama *neant*, care circulă mult în limba noastră ca cuvînt de sine stătător. Dealtfel sensul nu diferă prin nimic de al verbelor notate în lista imediat precedentă: *neantisa* înseamnă 'a face neant, a preface în neant', așa cum *banaliza* înseamnă 'a face banal' sau *vaporiza* 'a preface în vapor'.

Iată toate verbele în *-isa* pe care le-am găsit în cursul diverselor mele lecturi¹.

abrutisa, *amerisa*, *aneantisa*, *aplatisa* 'a face un (obiect) plat, a-l turti', *aterisa*, *avertisa*, *furnisa*, *juisa*, *neantisa*, *ralantisa* (scris «ralentisa»², M. D. Ralea), *regisa* (v. mai sus, pag. 28), *repartisa*, *sezisa*, *tripartisa* (v. mai sus, pag. 32).

c

amplifica, *artistifica* (bronz neîndeajuns de artistificat, *Rev. fund. regale*, Apr. 1941, pag. 172), *bonifica*, *burghezifica*, *clasifica*, *codifica*, *densifica*, *diversifica*, *dublifica*, *electrifica*, *exemplifica*, *fortifica*, *fructifica*, *gazeifica* (il [fierul] poate lichefia, gazeifica, etc., *Viața rom.*, Sept.-Oct. 1939, pag. 22), *glorifica*, *gratifica*, *identifica*, *justifica*, *lichefia*, *magnifica* (toate mijloacele de propagandă care să magnifice primejdia, *Viața rom. cit.*, pag. 155), *mistifica*, *mortifica*, *mumifica* (și *-fia*), *nazifica* (*Viața rom.*, Dec. 1938, pag. 157)³, *nostrifica*, *notifica*, *osifica*, *ozonifica*, *pacifica*, *personifica*, *planifica*, *platifica*, *poetifica* (poetificare a ceea ce e apoetic, *Viața rom.*, Iulie 1937, pag. 29)⁴, *prusifica*, *ramifica*, *rarefia*, *rarifica*, *ratifica*, *rusifica*,

1. Inregistrez și pe cele discutate în vol. VI al acestui *Buletin*, pag. 48.

2. Așadar împrumutat pentru nevoia momentană a discuției și redat cu ortografia franceză (-en-), tocmai pentru a fi prezentat ca un cuvînt străin, așa cum este în realitate.

3. Pronunțat, desigur, *nofi-*, deși în franțuzește, de unde a fost luat, pronunțarea este cu *z*.

4. Acest exemplu arată clar că, deși tot factitive, verbele în *-ifica* se

semnifica, simplifica, solidifica, unifica, valorifica, verifica, vinifica, zeifica ¹.

Fenomenul cercetat în acest studiu nu-i specific românesc. Imprejurările pe care le-am invocat pentru explicarea lui (v. pag. 21 urm.) există și aiurea, ba, când e vorba de limbile occidentale (mai ales romanice), într-o măsură și mai largă decât la noi. Am notat, absolut la întâmplare, un număr de verbe străine, pe care cred interesant să le înșir aici. Aproape toate aparțin francezei, ceea ce se datorește și faptului că lecturile mele în această limbă au fost mai bogate, dar și, dacă nu mă înșel, unei aptitudini speciale de a forma verbe nouă cu o ușurință inexistentă în alte idiome europene. Dacă lucrurile se prezintă, într'adevăr, astfel, situația din limba noastră trebuie considerată, în bună parte, drept urmare a puternicii influențe franceze care se exercită de atâtea vreme și continuă cu o vigoare neobișnuită în momentul de față. Această constatare nu-i deloc o noutate. Mă opresc totuși o clipă asupra ei, spre a exprima convingerea că pentru mulțimea enormă de verbe nouă, ca și pentru posibilitatea aproape nelimitată de a crea mereu altele, româna cultă actuală este tributară, în primul rând, limbii franceze. Din ea a împrumutat și împrumută neconștient atâtea formații verbale recente, dar tot dela ea a «învățat» să procedeze, în acest domeniu, și pe cont propriu. Vreau să spun că, grație contactului permanent și îndelungat cu franceza, limba noastră și-a însușit ceva din spiritul acesteia. Lucrul a fost cu atât mai lesnicios, cu cât pedeoparte între ele există din capul locului o afinitate organică, iar pedealta, procedeul de a deriva verbe dela substantive și adjective constituie, de multă vreme, o trăsătură caracteristică a limbii românești, cum am dovedit, fără să fi fost numai decît necesar, cu ajutorul listei dela pag. 38 urm.

Curios mi se pare numai că printre exemplele franțuzești

deosebesem semantic de cele în *-iza*: *poetifica* 'a transforma în poezie un lucru nepoetic', *poetiza* 'a face poetic, adică 'frumos', ceva 'nepoetic'. Numai un poet poate 'poetifica', peclad acțiunea de 'poetizare' este de competența oricui.

1. *Pontifica* și varianta *pontifice* nu aparțin aici, căci tema lor este *pontif*, resp. *pontifice*. De fapt, le-am împrumutat pe amândouă respectiv din franțuzește și italienește, unde temele sînt *pontife* și *pontefice*.

care urmează verbele în *-iser* sînt foarte puține în comparație cu celelalte. Este drept că materialul cules de mine provine din texte literare și că, judecînd după materialul românesc, derivatele cu sufixul în discuție aparțin mai cu samă limbajului tehnic în sens strict. Dar cred că situația aceasta corespunde, aproximativ vorbind, și unei realități lingvistice.¹ Ar urma că limba noastră întrece franceza în privința aptitudinii de a crea verbe cu ajutorul lui *-iza*. Se impune atunci, pentru a explica această deosebire, să invocăm și alte influențe, afară de cea franceză. Ele ar fi de origine germanică: engleză (cf. mai sus, pag. 28) și germană. Imi dau sama că emit simple ipoteze, greu de verificat cu mijloacele care-mi stau la dispoziție. Dar amănuntul n'are importanță. Ceea ce trebuie reținut sînt faptele, extrem de interesante, și prin ele înseși, dar și prin dovada elocventă pe care o fac, aceea că limba noastră cultă este dominată astăzi de o tendință inovatoare foarte puternică în cîmpul formației verbale.

1. Ipoteza mea găsește, cel puțin indirect, un sprijin în articolul *Lebendes Französisch*, publicat de Karl Knauer în *Sprachkunde*, Maiu 1937, pag. 3 urm. Printre verbele franțuzești recente nu figurează decît foarte puține în *-iser*. Aceasta înseamnă că numărul lor este mai mic decît al celorlalte, căci altfel ar fi, într'adevăr, surprinzător ca autorul, care studiază inovațiile limbii franceze actuale în domeniul lexicului, să fi înregistrat, dintre verbe, aproape numai pe cele formate cu ajutorul dezinienței infinitivale (*-er* și, mult mai rar, *-ir*). Pedealtăparte însă, Eug. Lerch, *Deutsch -isieren, französisch -iser, englisch -ize, (-ise)*, *ibid.*, Martie 1938, pag. 4 urm. susține că *lrc. -iser* este neobișnuit de productiv, mai ales în timpul din urmă, cînd tinde să înlocuiască finala *-er* dela numeroase verbe vechi. Același lucru spune și G. Gougenheim, *Le français moderne VI* (1938), pag. 284, cînd afirmă: „le suffixe *-iser* est resté très vivant en français moderne” (este drept că acest lingvist îl compară cu *-oyer*, urmașul lat. *-idiare*, aspectul popular al lui *-izare*, din care provine „savantul” *-iser*). Articolul lui Knauer prezintă interes și prin indicarea surselor de unde și-a luat materialul. Mai toate sînt periodice (*Le Temps, Les Nouvelles littéraires*, etc.) și conțin, de fapt, articole scrise de lingviști amatori, care, punîndu-se din punct de vedere tradițional (ca să nu zic strict gramatical), poartă și estetic, condamnă, în general, aceste creații nouă. (Titlurile înseși arată atitudinea negativă a autorilor: „Défense de la langue française”, „La grammaire en zigzag”, etc.) Pe Lerch îl preocupă mai ales originea sufixului în discuție, raportul dintre cele trei limbi la care se referă, sensul originar și cele ulterioare, așadar probleme pur lingvistice. Deaceia studiul său, deși mai mult de popularizare, conține multe lucruri pe care le pot ceti cu folos și specialiștii propriu ziși.

Iată verbele franțuzești adunate de mine din cele cîteva cărți literare pe care le-am cetit anul acesta¹.

arabesquer (part. trecut), *arbitrer*, *auréoler*, *avoiner*, *beurrer*, *border*, *bridger* 'a juca bridge', *canarder*, *carabiner* (part. trecut), *casquer* (part. trecut), *chalouper*, *chambrier*, *chapeauter*, *charcuter*, *clapser*, *compartimenter* (part. trecut), *concurrencer*, *contagionner*, *convulser*, *corseler*, *courbaturer*, *cravater* (part. trecut), *cuirasser*, *cuisiner*, *cuivrer* (part. trecut), *daller* (part. trecut), *électrocuter*, *embobiner*, *embourgeoiser* (refl.), *embrigader*, *enguirlander*, *enjuiver*, *estomaquer* (part. trecut), *étager* (part. trecut), *étoiler*, *expertiser*, *exploser*, *fesser*, *ficeler*, *franger*, *froufrouter* (part. prezent), *gazer* (part. trecut), *gazonner* (part. trecut), *haranguer*, *hypostasier*, *indiscriminer*, *intercepter*, *jalouser*, *knouter*, *larder*, *lotionner*, *mansarder* (part. trecut), *matraquer*, *méduser* (part. trecut), *mésallier*, *miraculer* (part. trecut), *monologuer*, *obliquer*, *ouater* (part. trecut), *papilloter* (part. prezent), *patienter*, *perler*, *pianoter*, *pirouetter*, *portraiturer*, *préfacer*, *radiodiffuser*, *recter*, *serpenter*, *sidérer* (part. trecut), *singer*, *situer*, *skier*, *soder* (le whisky), *sophistiquer*, *soumissionner*, *supplicier*, *structurer*, *labouer* (part. trecut), *tambouriner*, *tempêter*, *terror*, *véhiculer*, *virevolter*, *voiturer*, *ypériter*, *zigzaguer*, *magnifier*, *vitrifier*.

aryanisation, *casualiser*, *déjudaisation*, *désindividualiser* (part. trecut), *déthésaurisation*, *fanatiser*, *internationaliser*, *mathématisation*, *minimiser*, *perfectiviser*, *quotidianiser*, *universaliser*, *visualisation*.²

Din alte limbi am notat puține: ital. *armonizzare*, *deratizzare*, *eleltrizare*, *metaforizzare*, *normalizzare*, *organizzare*, *periodizzare*, *regionalizzare*, *sincronizzare*, *sottilizzare*, *standardizzare*; span. *posesionar* (posesionado de su cátedra), *prolo-*

1. Rezervele pe care le-am exprimat mai sus (pag. 21 urm.), în legătură cu verbele 'nouă' românești, sînt și mai de rigoare aici, unde avem a face cu o limbă străină.

2. Substantivele în *-isation* dovedesc, pînă la proba contrară, că există și verbele corespunzătoare în *-iser*. Deaceia le-am pus și pe ele în această listă.

3. B. Migliorini, *Lingua contemporanea*, Firenze 1938, pag. 80 scrie: „Nuovi nomi in -ismo, nuovi verbi in -izzare, più o meno durevoli, si legono dappertutto”. Păcat cu nu dă exemple. În schimb, la pag. 79 găsim o bo-

gar; engl. *colonize*, *criticize*, *idealize*, *idolize*, *Kiplingize*, *liberalize*, *patronize*, *revolutionarize*, *scrutinize*, *socialize*, *standardize*, *suburbanization*, *urbanize*.

Iorgu Iordan.

gată listă de derivate în *-ista*, sufix care și în italiană este strîns legat de *-izzare* (și de *-ismo*). Din cauză că *-izzare* suferă concurența dubletului *-eggiare* (moștenit din lat. *-idiare*), chiar cînd e vorba de creații foarte recente (cf. *cardaccheggiare*, *dannunzieggiare*, întrebuițate de Migliorini la pag. 83), ne așteptăm ca circulația lui să nu fie din cale afară de largă.

VERSUCH EINER ALLGEMEINEN SPRACHTYPOLOGIE.

Man ist gewohnt, das Verhältnis verschiedener Sprachen zu einander nach einem der drei folgenden Gesichtspunkte zu bestimmen: nach genetischer, nach strukturaler, oder nach kultureller Verwandtschaft. Im Folgenden soll die Frage aufgeworfen werden, ob man durch eine etwas veränderte Auswahl aus den Kriterien, die für die Konstatierung irgendeines Verwandtschaftsverhältnisses zwischen Sprachen massgebend waren, zu Aussagen über das Verhältnis von Sprachen zu einander gelangen kann, die weniger vag und inhaltsleer sind, als die heute üblichen. Sollte sich bei diesem Versuch eine Umwertung der bisher verwendeten Kriterien ergeben, so darf ich hoffen, eine Diskussion anzuregen, deren Ergebnis uns vielleicht in den Stand setzt, eine Förderung der Wissenschaft in der Frage der Sprachverwandtschaft zu erreichen.

Als erstes muss kurz zusammengefasst werden, was man unter genetischer Sprachverwandtschaft zu verstehen gewohnt ist. Der Begriff ist bekannt geworden durch die vergleichende idg. Sprachwissenschaft, und er meint vor allem die etymologische Verwandtschaft einer grossen Anzahl von beispielsweise griechischen und altindischen, oder lateinischen und keltischen, oder germanischen und slavischen Wörtern, ferner Wortbildungssuffixen und dergleichen. Zur Abgrenzung der einzelnen Sprachen von einander helfen jedoch diese Kriterien der genetischen Sprachverwandtschaft wenig. So hat z. B. Diez in der um vieles leichter vorzunehmenden Einteilung der romanischen Sprachen auf heterogene Elemente zurückgegriffen, auf die Staa-

tenbildung der einzelnen Völker, auf ihre Literatur und auf die geographische Lage. Im Laufe der Zeit ist auch noch das ethnische Kriterium, u. a. schon von Bartoli, zur Einteilung der romanischen Sprachen verwendet worden, d. h. die verschiedenen Substrate, die man in den Einzelsprachen zu finden glaubt, spielen eine bedeutende Rolle bei der Bestimmung der genetischen Sprachverwandtschaft.

Wenn die Frage nach der genetischen Verwandtschaft sich zwangsläufig aus der Grundeinstellung der historischen Sprachwissenschaft ergab, so ist es z. B. ein Verdienst Pușcarius, für die Bestimmung des Platzes, den das Rumänische innerhalb der übrigen romanischen Sprachen einnimmt, die historischen Kriterien entschiedener hervorgehoben zu haben. Er stellt (*Locul limbii române între limbile romanice*, Rum. Ak., Buk. 1920) fest, dass die gemeinsamen Neuerungen in verschiedenen Sprachen, die sie von den anderen trennen, für die Bestimmung des Grades der Sprachverwandtschaft wichtiger sind, als die ererbten Gemeinsamkeiten, und zwar umso wichtiger, je seltener die Neuerungen sind (p. 10). Es wird damit in der Tat die Gemeinsamkeit der Entwicklung der betreffenden Erscheinung einleuchtend erwiesen — Pușcarius Beispiel ist lateinisch *qua* und *gaa*, die nur im Sardischen und Rumänischen sich als Labiale darstellen und zwar sogar mit den gleichen Ausnahmen — aber andererseits ist doch mit solchen und ähnlichen lautlichen Gemeinsamkeiten nichts Wesentliches ausgesagt, das heisst eine darauf begründete nähere Verwandtschaft zwischen Rumänisch und Sardisch weist peripheren Zügen eine übermässige Bedeutung zu.

Wir sind damit in den Mittelpunkt des Problems gelangt. Es erhebt sich nämlich die Frage, welche Gesichtspunkte denn wirklich für die Bestimmung grösserer oder geringerer Sprachverwandtschaft sind. Noch vager und inhaltsleerer als Pușcarius Kriterien für die nähere Verwandtschaft zwischen Rumänisch und Sardisch ist z. B. die Bestimmung der Verwandtschaftsverhältnisse grösserer Sprachfamilien, z. B. der germanischen Sprachen zu den übrigen idg. Sprachen: es lässt sich nichts mehr sagen, als

dass die germanischen Sprachen die erste Lautverschiebung durchgemacht haben.

In noch geringerem Masse lässt sich eine Förderung des Problems feststellen, wenn man Ergebnisse betrachtet, die in der Feststellung der strukturalen Sprachverwandtschaft bisher erzielt wurden. Vom Gesichtspunkt der Indogermanistik her pflegt man flektierende Sprachen (zu denen die indogermanischen Sprachen gehören) den agglutinierenden (z. B. Ungarisch) und den isolierenden (z. B. Chinesisch) gegenüberzustellen, und meistens ist hiermit auch ein Werturteil verbunden, indem nämlich den flektierenden Sprachen eine höhere und reichere Entwicklungsstufe zugeschrieben wird als den übrigen. Freilich haben z. B. Jespersens Untersuchungen über das Englische dieser Anschauung den Bogen entzogen, indem er zeigte, dass der starke Verlust an Flexionsendungen in dieser Sprache viele Entwicklungen mit sich gebracht hat, die er als Fortschritt im Sinne von Höherentwicklung betrachten zu können glaubt. Derartige Überlegungen im Verein mit der Beobachtung, dass alle idg. Einzelsprachen eine ärmere Flexion zeigen als die hypothetische Grundsprache besessen hat, und dass in keiner einzigen idg. Sprache eine Erweiterung der Flexion zu beobachten ist, die eine jüngere Periode von einer älteren auszeichnet, haben den Boden bereitet für die phonologische Betrachtungsweise Trubetzkoy's (*Acta Linguistica*, I, 1939, 81). Er versucht die Eigenschaften zu bestimmen, die, allen idg. Sprachen gemeinsam, sie von allen übrigen Sprachen unterscheiden, findet sechs solche Züge, von denen fünf negative Bestimmungen sind, und weiterhin stellt er vor allem stufenweise Übergänge von einer Sprachfamilie zur anderen fest, wobei der idg. Sprachbau durchaus nicht als der am höchsten entwickelte erscheint.

Es gibt noch eine Reihe weitere Versuche in anderer Richtung, Kriterien für strukturelle Sprachverwandtschaft aufzustellen. Wir erwähnen beispielsweise H. Junker (*Sprachklangbilder, Ungarische Jahrbücher*, XV, 1936, 460), der eine »objektive und vergleichende Sprachcharakteristik« zu erschliessen sucht, indem er aus zählt, wieviel Prozent helle Vokale in genetisch verwandten und nicht verwandten Spra-

chen (ai., griech., ung.) vorhanden sind, weil er glaubt, dass die »gemeinten ideellen Urbilder« (p. 467) von »unterscheidenden Schallsignalen« her zu fassen seien. Dieser Versuch Junkers hat nichts gemein mit dem phonologischen von V. Mathesius (*La structure phonologique du lexique du tchèque moderne, TCLP*, I, 1929, 67), noch mit den sprachästhetischen von D. Caracostea (*Tipologia cuvintelor românești, Rev. Fund. Reg.*, IX, 1942, 243). Für Mathesius handelt es sich darum, festzustellen, welche Reihenfolgen von Phonemen typisch für die Wörter der verschiedenen Sprachen sind, und Caracosteas Bestrebung geht auf das wissenschaftliche Einfangen von Klangwirkungen der Vokale aus.

Über Junker ist zu sagen, dass es schwerlich gelingen kann, den intellektuellen Inhalt einer sprachlichen Äusserung, ihren gedanklichen Sinn, mit seiner Methode zu erfassen, dass sein Versuch als — wenn ich seinen Zweck nicht falsch verstehe — fruchtlos bleiben wird. Mathesius und Caracostea verfolgen eindeutig andere Ziele, zu denen wir hier nicht Stellung nehmen können, da sie von unserem Wege abliegen. Wir haben nur soviel festzustellen, dass sie zu einer Sprachcharakteristik unter ganz bestimmten Gesichtspunkten führen können.

Wenn wir bisher feststellten, dass die Kriterien für die Bestimmung der genealogischen Verwandtschaft sehr vage und inhaltsleer sind, und dass diejenigen für die strukturelle Verwandtschaft in den bisherigen Arbeiten nur Anfänge und keine Ergebnisse zeigen, noch keine feste Methode, mit der ein auf viele Sprachen ausgedehnter Vergleich möglich wäre, so bleibt uns noch die Betrachtung des Begriffes der kulturellen Sprachverwandtschaft.

Dieser ist für eine Typologie der Sprachen meines Wissens noch nicht benutzt worden. Man versteht unter kultureller Sprachverwandtschaft die Eigenschaften, die allen modernen europäischen Sprachen gemeinsam sind, so dass sie in vieler Hinsicht ein einheitliches Gepräge zeigen, wenn man sie den klassischen Sprachen — Lateinisch und Griechisch — vergleicht. So lässt sich z. B. zeigen, dass ein Mensch mit romanischer Muttersprache es leichter dahin bringt, einen modernen slavischen Text zu ver-

stehen, als einen lateinischen, dass also die Fremdheit der slavischen Wörter wegen der Ähnlichkeit der Ausdrucksweisen weniger Schwierigkeiten bietet, als die leicht erkennbaren lateinischen Wörter in schwieriger Ausdrucksweise und fremdartig ungewohnten Sätzen, wozu häufig noch der jeweils besondere — manchmal durchaus dunkle — Wort-sinn kommt. Diese Schwierigkeiten zeigen sich ja auch schon innerhalb einer einzigen Sprache, wenn man verschiedene Entwicklungsstufen mit einander vergleicht (beispielsweise neufranz. — altfranz., ebenso wie neuhochd. — althochd.), sodass sich Kommentare nötig machen, die man für einen modernen fremdsprachlichen Text nicht in diesem Ausmasse brauchth. Die grösseren Unterschiede zwischen Sprachen verschiedener Zeiten beruhen darauf, dass mit dem veränderten Denken seit dem Altertum oder dem Mittelalter bis in unsere Tage, das durch die modernen Mittel des Verkehrs und der damit verbundenen gegenseitigen Beeinflussung der Völker immer einheitlicher wird, auch der sprachliche Ausdruck in verschiedenen Sprachen weniger stark von einander abweicht, als es in früheren Sprachstufen der Fall war. Die verhältnismässig weitgehende Einheitlichkeit des Denkens und des Ausdrucks wird noch leichter verständlich, wenn man auch daran denkt, dass alle unsere Lebensformen in letzter Hinsicht auf nur drei Hauptpfeilern ruhen, der Kultur des klassischen Altertums, dem Christentum und schliesslich der modernen Technik, das heisst, dass unser gesamtes Leben in dreierlei Hinsicht tiefgehenden nivellierenden Einflüssen ausgesetzt ist, denen gegenüber alle Unterschiede zwischen den Völkern und ihren Sprachen als wenig ins Gewicht fallend erscheinen.

Es mag ein Erläuterungsbeispiel folgen, aus dem zu ersehen ist, wie weitgehend sich diese Kulturverwandtschaft nicht nur im gedanklichen Inhalt und in der Ausdrucksweise, sondern auch in der Wortbildung auswirkt: nach dem Muster des griechischen *syn-eidesis* (*syn* mit, zusammen, *eido* wissen, *-is* Abstraktsuffix) wurde das lateinische *con-scientia* (*scire* wissen, *-ia* Abstraktsuffix) gebildet, das in den romanischen Neologismen (z. B. franz., engl. *conscience*, rum. *conştiinţă*) in der gleichen Bedeutung fortlebt, wie die

nach denselben Mustern völlig gleich gebildeten deutsch *Ge-wissen* (das «Wissen» mit dem Präfix *ge-*, das auch sonst oft den gleichen Wert hat wie lat. *con-*) und slavisch *svěd-* (*sv-* zusammen, *věd-* in čech. *vědeti*, russ. *vědatʹ*, wissen), das aus den Formen der Einzelsprachen (čech. *svědomí*, russ. *sověstʹ*, bulg. *svěstʹ*) leicht erkennbar ist.

Aber nicht nur solche moralische Begriffe, die das Christentum erst geschaffen und am griechisch-lateinischen Sprachmaterial gebildet hat, zeigen aufgrund der Lehnübersetzung die gleiche Anschauung auch in den Sprachen, wo das Wort kein Neologismus ist, sondern auch auf anderen Gebieten ist weitgehender oder vollständiger Parallelismus vorhanden. Man vergleiche das russ. *točka zrenia* (Punkt des Gesichts) mit deutsch *Gesichtspunkt*, rum. *punct de vedere*, franz. *point de vue*, englisch *point of view*, wo das nicht zusammengesetzte čechische *klediště* zwar formal abweicht, aber bezeichnenderweise auf demselben Bild — *sehen* im Sinne von *denken* — beruht.

Diese Beispiele genügen vollkommen, um zu erläutern, dass die Kulturverwandtschaft der Sprachen erstens etwas prinzipiell anderes ist, als die genetische Verwandtschaft — cf. z. B. lat. *hostis*, afrz. *ost* (nfrz. Neol. *hostile*), span. *hueste*, dagegen mit diametral entgegengesetzter Meinung die lautlich genau entsprechenden deutsch *Gast*, russ. *gostʹ*, čech. *host*, bulg. *gostʹ*, engl. *host*, frz. Neol. *hôte*, wo das erwähnte afr. *ost* noch beide Bedeutungen zeigt. Genetische und kulturelle Sprachverwandtschaft unterscheiden sich — wenngleich sie sich keineswegs gegenseitig ausschliessen müssen, wie wir sehen werden — deswegen prinzipiell, weil die etymologische Wortverwandtschaft sozusagen definitionsgemäss die Meinung der Wörter nur in zweiter Linie betrachtet, sodass gerade Dinge zusammen gestellt werden, die verschiedenartigem Denken entstammen. Es kommt hier auf die lautliche Zusammengehörigkeit, nicht auf die semantische an, und häufig stellt man lautliche Gemeinsamkeiten fest, deren ursprüngliche Bedeutung ebenso unklar ist, wie sie heute keinerlei Meinung, — man denke nur an die Erweiterungen der Präsensstämme in den verschiedensten Sprachfamilien.

Zweitens aber — und darauf kommt es hier am meisten an — glaube ich zu ersehen, dass die Kulturverwandtschaft auch einen engeren Grad der Sprachverwandtschaft darstellt, als die genetische, von der Strukturverwandtschaft ganz zu schweigen. Es ist richtig, dass solche Beurteilungen subjektiv sind, daher müssen wir versuchen, schärfer herauszuheben, was man als Kriterium für engere oder nähere Sprachverwandtschaft benutzen kann. Ich gehe davon aus, dass ich innerhalb des Systems einer gegebenen Sprache für dessen verschiedene Teile verschiedene Grade von Werthhaftigkeit postuliere und zwar nach zwei Wertmaßstäben. Einmal ist der Wert einer sprachlichen Form umso höher, je bewusster das sprechende Subjekt diese Form verwendet, und zweitens, je freier sie verwendet werden kann, das heisst, je mehr Auswahlmöglichkeiten bestehen. Ich glaube, dass dieses Postulat von allen angenommen werden kann, die einen engen Zusammenhang zwischen Denken und Sprechen für erwiesen halten. Unter dieser Voraussetzung ist eine synchronische Sprachbetrachtung möglich, die das gegebene Sprachmaterial vom Gesichtspunkt des Grades der Bewusstheit und der Freiheit der Verwendung aus ordnet. Sollten sich diese zwei Kriterien auf ein einziges, das der Auswahlmöglichkeit, zurückführen lassen, so wäre das für diese Art der soziologischen Sprachbetrachtung nur von Vorteil.

Gehen wir nun von der herkömmlichen Gliederung der Grammatik in Lautlehre, Formenlehre, Syntax und Stilistik aus, wozu auf jeden Fall noch die Semantik hinzuzunehmen ist, so stellen wir in dieser heterogenen Einteilung fest, dass in der Lautlehre wenigstens kaum von Freiheit noch von Bewusstheit der Verwendung von Sprachmitteln gesprochen wird. Folglich dürfte die Lautlehre keine wesentliche Rolle für die Feststellung von kultureller Sprachverwandtschaft spielen, und ich vermag in Schrijnens (*Collect.*, p. 1) Ausführungen keine Förderung des Problems zu ersehen. Es hängt lediglich von überkommenen Normen ab, ob einem *a* der einen Sprache in der anderen ein *o* entspricht, und ob ein Laut in einer gewissen Stellung oder überall schwindet oder nicht.

Das Gleiche gilt auch für die Formenlehre, denn der Sprecher gibt sich keinerlei Rechenschaft über Anzahl und Art der Deklinations- und Konjugationstypen und trifft auch keinerlei bewusste Auswahl. Daher könnten wir, selbst wenn dem rumänischen Schwanken zwischen *boale* und *boli*, Krankheiten (cf. russ. *boli*, Schmerzen) das Schwanken zwischen russ. *ily* und *ilbia*, Adern, vergleichbar wäre, oder dem deutschen zwischen *Bösewichter* und *Bösewichte*, daraus nichts für die Feststellung einer kulturellen Verwandtschaft entnehmen. In ähnlicher Weise ist es belanglos, weil ungeeignet zur Festlegung von Kriterien der sprachlichen Kulturverwandtschaft, wenn die im idg. und auch im lat. nicht häufigen *s*-Stämme im rum. und im deutsch. die Formantien für die häufigste Pluralbildung (deutsch *-er*, rum. *-uri*) geliefert haben. Daher ist sogar auch ein Beispiel wie das angeführte, nämlich die Gleichartigkeit des Begriffes *Gewissen* in vielen Sprachen für sich allein noch unzureichend, um deren Kulturverwandtschaft zu demonstrieren, denn der Zusammenhang mit dem Verb *wissen* ist nur sehr unvollkommen bewusst, und die Gleichartigkeit der Wortbildung können wir noch weniger als beweisend ansehen. Eindeutig weist also dieses Wort u. E. lediglich auf eine zur Zeit seines Aufkommens vorhandene kulturelle Abhängigkeit der einen Sprache von der anderen, für die Jetztzeit vermag es wenig auszusagen, zumal im Romanischem (frz. und rum.) *conscientia* auch die Meinung *Bewusstsein* hat, das heisst ein Wert, der im Deutschen und im englischen *consciousness* eine ganz andere Wortbildung zeigt, wo nur noch der etymologische Zusammenhang deutlich sichtbar ist.

Etwas anderes wäre es natürlich, wenn vorhandene Doppelformen in ihrer Meinung nach der gleichen Richtung hin differenziert werden, wenn man z. B. für die Vielfalt der rumänischen, französischen und englischen Futurformen eine vergleichbare Aufteilung des Gesamtbereichs des Futurs nachweisen könnte, wofür A. Lombard (*BL* VII, 1939, 9 und 27) zahlreiche Argumente beigelegt hat, aber dieser Fall gehört nicht mehr ausschliesslich in den Bereich der Formenlehre, er berührt die Syntax, desgleichen die Sti-

listik (cf. I. Iordan, *Gramatica Limbii Române*, 190) und noch mehr die Semantik.

Prüfen wir den Fall des Futurs unter diesen Gesichtspunkten, so stossen wir auf die erste Schwierigkeit, die darin besteht, dass die drei erwähnten Gebiete der Grammatik sich nicht von einander trennen lassen, wie seit Ries bekannt ist. Wir können zu dieser Frage nicht Stellung nehmen, und bescheiden uns damit, festzustellen, dass trotz aller mechanisierten Verwendung der verschiedenen rumänischen Futurformen eine gewisse Freiheit in der Auswahl vorhanden ist, sowie dass stilistische Unterschiede nachweisbar sind. Wenn wir dann mit der von Iordan (a. a. O.) festgestellten voluntativen Schattierung des Futurs *o să cint*, das von Lombard angeführte *le train veut partir*, das deutsche *Herr, bleibe bei mir, denn es will Abend werden* und das englische *will* (in allen diesen Sprachen bestehen Nebenformen) mit einander vergleichen, so könnten wir geneigt sein, den Fall des Futurs als einen Idealfall von deutlicher Kulturverwandtschaft festzuhalten.

Allerdings sind noch drei Einwände zu betrachten, die erhoben werden können: Wie Lombard (a. a. O.) zeigt, ist das *wollen*-gebildete Futurum nicht nur in den übrigen Balkansprachen vorhanden — was ja nur ein Argument mehr für die Kulturverwandtschaft dieser Sprachen sein würde — sondern *volo cantare* kommt auch im Lateinischen vor. Dieser Einwand wäre leicht zu beheben, denn dass das Lateinische in seiner späteren Entwicklung zu der Kulturverwandtschaft der europäischen Sprachen gerade besonders stark beigetragen hat (cf. *BL IX*, 1941, 112), ist bekannt, und das stellt keinen wirklichen Einwand dar, sondern nur eine Erschwerung der Untersuchung, die zu endgültigen Resultaten erst nach Durchforschung vieler Sprachen im gesamten Verlaufe ihrer Entwicklung gelangen kann. Ein weiterer Einwand könnte auf die Gegebenheiten des Indogermanischen gestützt werden. Auch das Indogermanische schon zeigt, wie der griechische Konjunktiv des Aorists und der lateinische Konjunktiv des Präsens nahelegen, keine scharfe Trennung zwischen voluntativer und temporaler Schattierung des Futurs, und dann würde die

Erscheinung in gewisser Weise auch als ein Beispiel für die genetische Verwandtschaft betrachtet werden können. Gegen diesen Einwand wäre nur zu erwidern, dass es natürlich viele Fälle gibt, wo die kulturelle Sprachverwandtschaft sich als Überlagerung der genetischen herausstellt. Es soll dahingestellt bleiben, inwiefern letztere die erstere zu fördern vermag, auf jeden Fall steht fest, dass sie ihr nicht hemmend im Wege steht. Schliesslich wäre als dritter Einwand möglich, zu behaupten, dass die Kategorien der Modalität und der Futurität ganz allgemein in den verschiedensten Sprachen in einander übergehen. Mit dieser Möglichkeit beschäftigen wir uns nicht, da sie neue Perspektiven eröffnen würde, die über den Rahmen dieses Aufsatzes weit hinausreichen.

Ein weiteres Indiz für die Kulturverwandtschaft der modernen Sprachen ohne Rücksicht auf ihre genetische Verwandtschaft ist ihr zunehmend nominaler Charakter. Es ist zwar richtig, dass auch das Lateinische im Laufe seiner Entwicklung eine immer stärker werdende Vorliebe für nominale Ausdrucksweisen zeigte, aber hier erscheint es mir durchaus unwahrscheinlich, dass die heutige Tendenz in Zusammenhang mit der lateinischen steht. Als besondere stark nominal gelten die germanischen Sprachen (cf. Fr. Klaeber, *Zum nominalen Charakter der germanischen Sprachen*, *Stud. Neophil.* Uppsala, 15, 1942, 135), aber ich habe den Eindruck, dass das Rumänische zum mindesten dem Deutschen in der nominalen Wendungen durchaus nicht nachsteht. Mir scheint, dass, wenn dieser Eindruck sich als richtig herausstellt, dieser Charakterzug der beiden Sprachen von besonderem Interesse für die Feststellung ihrer Kulturverwandtschaft sein wird, da die Möglichkeit der Wahl zwischen nominaler und verbaler Ausdrucksweise fast immer besteht, das heisst, dass es sich hier um eine vor allem stilistische Gemeinsamkeit handelt.

Wenn man das Rumänische und das Deutsche unter dem Gesichtspunkt der Häufigkeit nominaler Ausdrucksweisen mit einander vergleicht, so muss man in Rechnung stellen, dass das Deutsche leicht Komposita bildet und das Rumänische viele Partizipialsätze bildet, sowie viele sub-

stantivische Präpositionen (z. B. *în jurul*) hat. Diese abweichenden Züge tragen zwar im Gesamtergebnis in gleicher Weise zur Häufung nominaler Ausdrucksweisen bei, jedoch habe ich sie bei meinem Vergleich der beiden Sprachen nicht berücksichtigt. Eine Ausdrucksweise, wo auch die zugrundeliegende Denkweise gleich ist, und die daher für unseren Zweck schwerer wiegt, ist die Häufung des substantivierten Infinitivs, wodurch sich Sätze ergeben, wie der folgende (aus einer Akademierede im Jahre 1920): *lucrarea d-tale pentru ducerea la bun sfârșit a grelei înșărcinări*, der im Deutschen mit: *Ihre Arbeit für ein gutes Zuendeführen der schweren Aufgabe* wiederzugeben wäre.

Ich betrachte es hier nicht als meine Aufgabe, einen auf Quellenmaterial gestützten Beweis dafür zu erbringen, dass das geschriebene Rumänisch ganz ebenso stark nominal ist wie das Deutsche. Ich habe zuerst ganz allgemein diesen Eindruck bekommen, wenn ich Übersetzungen aus dem Rumänischen ins Deutsche betrachtete, wo ich, von Auflösungen der Partizipialkonstruktionen abgesehen, nur höchst selten den Ausdruck wechseln musste, und ich bin zu dem gleichen Ergebnis gelangt, als ich z. B. das rumänische Original von Puscarius *Locul limbii romine între limbile romanice* mit der französischen Version in *Études de linguistique roumaine* (Cluj-București 1937) verglich, wo sich ganz eindeutig ergibt, dass das Französische häufiger zum verbalen Ausdruck greift, als das Rumänische.

Die wichtigsten und wohl auch zahlreichsten Erscheinungen, in denen sich die Kulturverwandtschaft auswirkt, betreffen die Bildwahl bei abstrakten Ausdrücken. Wir führen nur ein solches semantisches Beispiel an, um die Schwierigkeiten der Interpretation anzudeuten. Dem deutsch. *Schlüsse ziehen* entspricht engl. *to draw conclusions*, wobei die Verben semantisch gleichwertig sind, und *Schluss* sich als eine Lehnübersetzung (latein. *claudio*, *concludo* schliessen) darstellt. Dem entspricht auch rum. *a trage concluziuni* und franz. *tirer des conclusions*, wobei in beiden romanischen Sprachen die Verben etymologisch verschieden sind. Das zugrundeliegende Bild ist aber überall das gleiche, und für franz. und rum. ist noch besonders interessant, dass dieselben Ver-

ben auch für *schliessen* verwendet werden, obwohl doch lat. *trahō* im Französischen (*traire*) nur noch in einigen speziellen Termini geblieben ist.

Natürlich darf man sich nicht mit solchen Aufstellungen, die sehr leicht ins Uferlose zu vermehren wären, begnügen, sondern hier muss die semantische Wortfeldforschung einsetzen, über die ich in anderem Zusammenhang (cf. *BL IX*, 1941, 17) gesprochen habe. Nur auf diese Weise lässt es sich vermeiden, falsche Schlüsse aus dem vorliegenden Material zu ziehen.

Des weiteren können syntaktische Gemeinsamkeiten in den Dienst der Untersuchung gestellt werden. Als Beispiel erinnere ich an den Gebrauch des Imperfekts im präsentischen irrealen Bedingungssatz — franz. *si elle parlait*, rum. *dacă ea vorbea*, engl. *if she spoke*. Im deutschen, *wenn er wollte*, *könnte er* liegen zwar besondere Bedingungen vor, aber wir können hier nicht darauf eingehen. Hierher würde auch der Gebrauch des neutralen Relativums, auf Personen bezogen, gehören, das sich in vielen Sprachen findet.

Diese Bemerkungen mögen genügen, um zu zeigen, worauf es mir ankam: auf das Suchen nach Kriterien für die begriffliche Festlegung von Zügen, die allen oder mehreren modernen Sprachen gemeinsam sind, und die dazu dienen können, unseren Einblick in die kulturelle Sprachverwandtschaft zu vertiefen.

Eugen Seidel.

LUI, CU FUNCȚIUNE FEMININĂ.

Intr'o recenzie a cărții lui I. Vlasiu, *Poveste cu năluci*, observam că în limba românească actuală se poate vorbi de o adevărată tendință în ceea ce privește întrebuintarea articolului masc. *lui* înaintea unor substantive feminine, aproape totdeauna nume proprii. În cartea lui Vlasiu nu găseam decât două exemple, dar citam nume de autori la care întâlnisem exemple mai multe. În același timp spuneam că scriitorii cu simț lingvistic dezvoltat evită asemenea «greșeli» și pomeneam de M. Sadoveanu, care, în *Noaptea de Sinziene*, nu întrebuintează niciodată articolul masc. *lui* înaintea numelui propriu, feminin, *Kivi*, pentru a încheia afirmând că asemenea «greșeli» intervin numai când e vorba de nume străine sau diminutive puțin proprii limbii noastre, recente adică. Lista exemplelor am înmulțit-o de atunci încolo, în mod simțitor, și cred că pe baza lor se poate încerca o explicație care să fie cât mai aproape de adevăr. Dau întâi exemple.¹

G. Brăescu, *Revista Fundațiilor Regale*: precept cu care se onorează femeia germană, dar nu convenea *lui Margot*, care avea cu totul alte năzuințe (Oct. 1939, pag. 52); învinsă de oboseală, de *îndrăzneala lui Margot* (Nov. 1939, 271); puse la cale în *onoarea lui Margot* și de pofta lui o soirée, cu mese întinse, cu vinuri vechi (Nov. 1939, 274); Georges Agopian fu prezentat întâi *lui Margot* care se nimerise, tot din întâmplare, lângă el (Nov. 1939, 275); Isabela, născută de privirile triumfătoare *ale lui Margot* se consolă

1. Pentru evitarea repetiției, nu înșir toate exemplele, culese din diferiți scriitori.

(Nov. 1939, 280); Emil consimți ca bătrînul să ceară, pentru el, *mina lui Margot* (Dec. 1939, 508); *Nunta lui Margot*, sorocită de Sf. Dumitru, împrăștiase mințile duducai Marghiolița (Dec. 1939, 515); Dorea să-i arate *lui Margot* că se simte la el acasă (Ian. 1940, 13); După matură chibzuință, nu primiră *propunerile lui Margot* de a sta împreună (Febr. 1940, 255); bătrînul se ridică, sărută galant *mina lui Margot* (Martie 1940, 495); intrau la cinematografe, la teatre, în *to-vărășia lui Zoe* (Aprilie 1940, 21); *Lui Margot* îi fu milă (Mai 1940, 267); Strada era *salonul lui Margot* (Iulie 1940, 10); ciștigînd ce vroia, spre *bucuria lui Margot* (August 1940, 311); a doua parte din *averea lui Margot* (Sept. 1940, 543).

Cezar Petrescu, *Intunecare*, vol. I: A doua mîhnire i-a fost pricinuită *lui madam Cimbru* de către fiica domniei sale (pag. 77); Lisbet! se auzi *glasul lui madam Cimbru* (81); în seara următoare *masa lui madam Cimbru* rămînea pustie (84); *Lui maman* îi e jenă față de noi (121); făcu să tresară din somn, toți *pruncii lui madam Valsman* din cealaltă cameră (198). Vol. II: și *ochii verzi ai lui Catrinel* și muza de piatră albă, Erato (pag. 30); Roșata din *obrazul lui Catrinel* s'a risipit (31); *Părul lui Catrinel* miroase a fin plouat (42); Iar atingerea din virful degetelor era netedă și rece, ca *obrazul lui Catrinel*, în noaptea cu fulgere (69); Acum am să urmez numai *sfatul lui Mlle Roche*, care ne rezuma lecția de stil și compoziție (84); Da săzi ghinișor, mîi omule! se apără șoptit *glasul lui madam Bizdigă* (202); Ai văzut *rochia lui madam Olmazu?* (204); Mă uitam în *ochii lui Maman* (332); unde se amestecă buclele bălane *ale lui Mimi* cu cîrlionții negri ai lui Mihai (348); Eu le-am dat pe urmă *lui Mimi* (365).

Ionel Teodoreanu, *Lorelei*: Îl prezentase *lui Luli* (pag. 33); Risul acoperi de citeva ori *fața lui Luli* (56); Orișice casă putea fi *casa lui Luli* (81); Astfel își opri mintea și *asupra lui Luli* (92); *orașul lui Luli* strălucea (111); *moartea lui Luli* i-ar fi lăsat viața intactă (113); În fond nu concepea *moartea lui Luli* (113); Ce flori i-or fi plăcînd *lui Luli* (116); servea *lui Luli* cafea cu lapte cu pîne prăjită (139); Cu toate că *vîrsta lui Luli* dovedea vechimea unei căsnicii (144); Înțilaise ușa *odăii lui Luli* (154); conferind *lui Luli* o superior-

ritate (162); acesta era *farmecul lui Luli* (162); *obrajii lui Luli* își puteau permite vecinătatea unui păr negru (194); acceptase *intimitatea lui Luli* (256); zîmbind din cînd în cînd *lui Luli* (270); cu trupul ars de soare alături *de-al lui Luli* (276); fără să mai aștepte *ridicarea lui Luli* (279); redînd *lui Luli* o liniște care i-o aducea din nou cuminte (283); ținînd pe brațe *capul lui Luli* (287); După-amiezile erau consacrate *lui Luli* (336); se gîndea la scrisoare în *prezența lui Luli* (350); *Fetița lui Luli* se numea Li (422); înainte de *îndrăgostirea lui Luli* (429); descoperise *talentul lui Luli* (429); *Căsătoria lui Luli* o rânise adînc, dar *misterul lui Luli* sporise încă (429); *Secretul lui Lorelei* numai ea îl avea. *Iubirea lui Lorelei*, ea o avea. Devenise stăpîna stăpînului *lui Luli* (429).

Ionel Teodoreanu, *Ulița copilăriei: Glasul lui Nuni* îl opri în drum (pag. 55); i-l încredință *lui Nuni* (79); cere frumos iertare *lui Nuni* (82); o sărutare zbură gureșă: *a lui Nuni* (82); pitit *îndărătul lui Nuni* (82); *Obrajii lui Nuni* răsărîră căpșunii (82); cu obrajii vămuiți din treacăt, de *buzele lui Nuni* (110); pentru *degetul lui Nuni* (113); și *sufierea lui Nuni* curgea mai departe (149).

I. M. Marinescu, *Satyricon* (trad. din Petronius): dădă *drumul lui Chrysis* cu astfel de făgădueli (pag. 130).

Corneliu Moldovanu, *Calendarul literar și artistic pe 1909*, București, Socec, 1909: Pe *albumul lui Medy* (pag. 153).

Gh. Minovici, *Destine omenești* (trad. din André Malraux): Nu auzea decît respirația înnăbușită *a lui May* (pag. 54); Era unul din vechii camarazi *ai lui May* (54); În odihnă *înfățișarea lui Valérie* era de o tristeță duioasă (113); Dezmierdările dădeau *lui Valérie* o expresie ermetică (116).

H. Papadat-Bengescu, *Concert din muzică de Bach: Agitația lui Mini* nu se liniște (pag. 7); Rim, la prima vedere, păru *lui Mini* același (7); puse *lui Mini* întrebări asupra petrecerii ei de vacanță (9); Mă duc să arăt *lui Mini* casa (11); Lina aduse un carton imens cu *fotografia lui Coca-Aimée* (17); în-suflețită de *spusele lui Mini* (32); printre exclamările de bună revedere *ale lui Nory* (91); În loc de-a spune ea însăși *lui Nory* mesagiul Linei (91); lua cu mare atenție ultimele instrucții *ale lui Nory* (93); *Prezența lui Mika-Lé* la Elena

rămăsese nexplicată (96); Bine strunită, Norica uita *per-versitățile lui Mika-Lé* (162); *Lui Nory* i se păru că Lina e grozav de vînată la față (167); întinse apoi tava *lui Mika-Lé* (175); atentatul de odinioară *al lui Mika-Lé* (204); *Lui Mini* aprecierea *lui Nory*, care era de obicei așa de tăioasă, cînd era vorba de Sia, îi păru curioasă (246); Nory dete un cot puternic *lui Mini* (286); Făcu un semn de chemare *lui Nory* (288); Era *ghieruța lui Mika-Lé* (297).

E. Lovinescu, *Viața dublă: să-i povestesc lui Lulu* o istorioară de amor (pag. 87); Diomo iscodea cu încordare *ochii lui Lulu* (90); spre fâptura pură și vaporeasă *a lui Lulu* (115); Mă întrebi de legăturile matrimoniale *ale lui Lulu* (148); cel dintîiu bărbat *al lui Lulu* (149); Sandu observase din primele zile silueta armonică *a lui Lulu* (165).

I. Peltz, *Calea Văcărești*, vol. I: Leibul *a' lui mimă Haike* (pag. 12); un băiețaș *al lui madam Klein* (114); I-a venit rău *lui madam Esther* (152); Cîteodată bărbatul venea încălzit de *vinul lui madam Cearnă* (203). Vol. II: Chelner, dă-i și *lui Mali* (pag. 38); patronul circiumii *lui madam Cearnă* (73); Marală i l-a recomandat *lui Saly* (97); *Părinții lui Saly*, necăjiți și ei, sînt, însă, croiți din altă stofă (99); Ar fi trebuit să-i răspundă imediat *lui Marală* și chiar s'o îndepărteze de Saly (99); De cîteva zile îi e foarte rău *lui baba* (105); e *băiatul lui madam Sură*, negustoreasa de giște (169); N'are nimic nici *împotriva lui Haike* (208); *Bărbatul lui Haike* a dat din cap afirmativ (209).

Ion Vlasiu, *Poveste cu năluci: Mina lui Tuțu* are o căldură de plantă (pag. 10); În *fericirea lui Tuțu* și a mea, răspunsul acesta a fost ca un vînt involburat și trist (19)¹.

A. Ceușeanu, *Luceafărul I* (1941), nr. 7: *Lui Lenke* îi plăcuseră hainele, mărgелеle, săpunurile parfumate (pag. 226); Induioșat parcă, aduce el cel dintîiu vorba *asupra lui Lenke* (228).

I. Al. Brătescu-Voinești, *Metamorfoză*: Lina, care în tot timpul cît i-a povestit femeia pățania ei și *a lui madam Iosif...*

Dem. Theodorescu, *Robul*: Lui îi trebuiau trei

1. Dar: am să pot să-i arăt *Tuței* că o iubesc într'adevăr (35), exemplu din care se vede că articolul feminin se potrivește foarte bine acestui nume.

mii de lei pentru nevoile proprii și pentru plecarea lui Margot (pag. 70); pentru a plăti măcar drumul lui Margot (70); Sfatul lui Margot, însă, nu i se părea rău (80); Satisfacția lui Margot readuse pe Nicoliu în jignirea-i strînsă (104); atîta sfios provizorat în stăruința lui Margot (133); lacrimile idiote ale lui Fifi (162); la pînda permanentă a lui Margot (173); obscuritatea jalei lui Margot (174); Mina lui căută mina lui Margot (175); îi plăcea lui Obogea pîntecul alb, și plat, și neted, al lui Fifi (191); Ideia lui Margot era minunată (254); De cînd îl prinsese cu mîinile în sinul lui Fifi (275).

N. D. Cocea, *Pentr'un petec de negreață*: ca să dai de gura «lui»¹ madam Popescu (pag. 177).

Traian Lalescu, *Universul literar* (din 28 Februarie 1942): O replică din actul I ne arată că soful lui Judith este un om superior (pag. 2, col. 2).

A. Th. (elev!) scrie în teză: În tragedia Antigona, moartea lui Antigona și a lui Haemon nu se petrec pe scenă.

Afară de aceste exemple, scoase din texte scrise, am strîns și altele, aparținînd limbii vorbite, cum sînt următoarele: *lu(i) Anușă*; *lu(i) mama Anușă*; *cartea lu Etuș*; *a lu lelea Fironica*; *a lu domnișoara Fira*; *paltonu lu mama*; *șoșonii lu domnișoara dela birou*; *a lu telefonista care-o fost la noi*, etc.²

Exemplele s'ar putea înmulți la infinit, dar nu-i nevoie ca numărul lor să fie din cale afară de mare, cele de care dispunem fiind deajuns de numeroase spre a putea încerca o explicație a fenomenului.

Mai întîiu trebuie să observăm că niciunul dintre ele nu se ridică peste 1862³, dată la care apare romanul lui

1. După cum se vede, autorul însuși subliniază pe *lui*, punîndu-l între semnele citării.

2. Toate aceste exemple au fost înregistrate la Bistrița într-o familie de Unguri. Prin Rodna Veche (tot în jud. Năsăud) am întîlnit, la Evrei, și altfel de expresii: *lu mamă i-a fost rău*; *asta-i a lu tată*, etc., unde *mamă*, *tată* nu sînt genetive, cum s'ar putea crede, ci nominative (uneori vocative): *mamă a fost bolnavă*; *tată, unde mergi?*; *mamă și eu am fost plecate la Sîngeorz*. Un fel de forme familiare, poate diminutive, după sistemul limbii respective. Cf. germ. *Mutter* pentru *Mutter* (în gura copiilor).

3. Cu zece ani mai înainte găsim, la D. Bolintineanu, *Cinzele și*

N. Filimon, *Ciocoi vechi și noi*. Exemplul scos din opera acestui scriitor¹, împreună cu cel din Caragiale², sînt, de altfel, cele mai vechi dintre cîte imi stau la dispoziție³.

Exemplele acestora au însă o situație specială, prin faptul că într'unul este vorba de *Satana*, care, forma aceasta (feminină!), mai are una masculină, fără *a* la urmă, tot așa de răspîdită ca și cealaltă, atît în vorbirea obișnuită, cît și în literatură, unde o găsim, spre exemplu, la Alecsandri, în *Baba-Cloanța*⁴. Celălalt exemplu este și el discutabil, deoarece ne aflăm în fața unui substantiv feminin numai ca formă: *agă*. Scriitorul se gîndește la cel care ocupă postul de *agă*, și acela nu poate să fie decît un bărbat. Cuvînte cu forme duble (masculin și feminin), mai ales la genitiv-dativ, ne întîmpină, deobiceiu, printre numele proprii: *Luca*, *Toma*⁵, etc.

În vorbirea familiară fenomenul este, după cîte știu, de înregistrat pentru prima dată, la începutul secolului nostru, către C. C. Văleanu, într'un articol intitulat *Chestiani de limbă* și publicat în *Revista generală a învățămîntului III* (1907), pag. 103 urm. Autorul e de părere că această tendință «primejdioasă și contrară legilor limbii românești» se datorește «imitațiunii după franțuzește» (pag. 106).

Întrebuințarea proclitică a articolului pelingă numele

plîngerii, lași, Tipografia Buciumului Român, 1852, pag. 115 un nume asemănător din punct de vedere gramatical, articulat cu encliticul feminin *-ei*:

Astfel le vorbește..., dar doi soli sosiră,

Doi trimiși *ot Bastel...*, capii toți ieșiră. Cf. și ediția îngrijită de I. G. Dimitriu, București, Cugetarea 1940, pag. 126.

1. Mă strîng de gît aceste umbre ale lui *Satana* (pag. 254).

2. Mătușă despre mamă *a lui Aga*, mai tinără ca dumnealui (*Schițe noue*², pag. 27).

3. Criticul Ilarie Chendi scria poetei Maria Cunțan, la 11 Ianuarie 1899, următoarele: „aș fi foarte fericit, dacă ați putea să mă puneți în posesia cît mai urgentă a „Loreley”-ului românesc (am făcut o de genul masculin!), prin care literaturii noastre ați aduce un serviciu bun” (cf. *Revista Fundoșilor Regale*, August 1942, pag. 406), iar la 21 Ianuarie 1899: „aș voi să iau dela dîsele informații privitoare la muzica lui Loreley” (*ibid.*, pag. 407).

4. Baba Cloanța se pornește Ce din dinți grozav scrișnește

Fără grijă de păcat, Și tot blastemă turbat.

Cu *Satan* încălecat (Poezii, pag. 2).

5. Cf. *Dumineca Tomei*, dar casa lui *Toma*.

proprii masculine a atras după sine întrebuințarea acestuia și la substantivele comune, tot masculine și ele, dar articulate cu *-lui* enclitic. Așa se face că în loc de... *domnului* ne-am pomenit, la un moment dat, cu... *lui domnu*, expresie des întâlnită, mai ales în rindurile soldaților, dar nu numai la ei¹: *i-o spus lu domnu căpitan; am să-i raportez lu dom' locotenent; sabia lu dom' sublocotenent; capela lu domnu elev*, etc. În exemplele noastre, *căpitan*, *locotenent*, *sublocotenent*, *elev* (resp. *notarăș*) pot fi socotite ca adevărate nume proprii, căci soldații se gîndesc, deobicei, la comandantul lor direcți, și într-o companie nu este decît un singur căpitan, într'un pluton un singur locotenent (sau sublocotenent), etc. În alte împrejurări, se dă și numele de familie al ofițerului, așa că între a spune *am să-i raportez lui dom' locotenent Ionescu* și *am să-i raportez lui Ionescu* nu este, din punct de vedere gramatical, nicio deosebire. Deaceia a fost foarte ușor să influențeze construcția ultimă asupra celeilalte (cu *domn* înainte). *Dom(nu) locotenent* și, la fel, *Domnu Ionescu* sînt simțite ca o unitate sintactică, ca un nume propriu alcătuit din două elemente.

În ce privește substantivele feminine, cred că explicația nu-i peste tot aceeași. Exemplele ar trebui grupate, aici, în două categorii.

La numele proprii recente și aproape totdeauna cu înfățișare străină este pur și simplu o neputință să eviți asemenea „greșeli”, deoarece aspectul lor fonetic nu permite alipirea la urmă a articolului feminin corespunzător. Nu se pot articula cu *-ei* numele *Catrinel*, *Chrysis*, *Fifi*, *Haike*, *Kivi*, *Lenke*, *Loreley*, *Luli*, *Lulu*, *Margot*, *May*, *Mika-Lé*, *Mimi*, *Mini*, *Nory*, *Nuni*, *Saly*, *Tuța*², *Valérie*, etc., aceasta cu atît mai mult, cu cît unele

1. Cf. Pavel Dan, *Urca Bătrînul*, pag. 3: li spun eu *lui damnu notarăș* cum stau treburile. Și toponimia ne pune la dispoziție exemple interesante: *Crîngul lui boi*, *Măgura lui căfel*, *Valea lui cîine* (și *Fața valea lui cîine*), *Fața lui craiu*, *Piatra lui craiu* (dar și *Piatra craiului*, *Dealul lui frate*, *Valea lui moșu* (alături de *Valea moșului*), *Unghtul lui păr*), *Cornul lui Sas*, *Rădial lui Tătar*, toate la Iorgu Iordan, *Rumänische Toponomastik*, pag. 191. Dar acestea sînt resturi de pe vremea cînd articolul masculin se putea pune și înaintea numelor apelative, nu numai a celor proprii, ca astăzi.

2. Forma *Tuței*, pe care am citat-o în nota de la pag. 75, este, în realitate, genitivul lui *Tuța*, nu al lui *Tuța*.

din ele au înfățișare pur masculină (*Catrinel*, *Lulu*, *Tuța*, etc.). Cuvintele *madam* și *mimă* deasemenea nu pot face genitivul *madamei*, care este vulgar, resp. *mimei*. Articolul feminin ar putea totuși însoți, dupăcum și însoțește, nume ca *Jadith* sau *Antigona*, fiindcă genitive de forma *Judithei*, *Antigonei* sînt în conformitate cu sistemul lingvistic românesc.

A doua categorie o formează exemple de felul următoarelor: *«lu baba»*, *lu mama*, *lu domnișoara*, *lu telefonista*, etc., care, chiar dacă sînt întrebuințate și de Romîni, și sînt, într'adevăr, întrebuințate și de Romîni, își au originea, cu siguranță, în vorbirea minoritarilor. Dovada cea mai bună că așa stau lucrurile este însăși răspîndirea mai mare a fenomenului în provinciile alipite. Cînd vorbesc de minoritari, mă gîndesc, mai ales, la Unguri și la Evrei, pe care i-am auzit, nu odată, făcînd uz de asemenea construcții. Faptul acesta nu surprinde, dacă ne gîndim că minoritarii se «trădează», din punct de vedere gramatical, cînd vorbesc romînește, tocmai prin modul cum minuesc articolul, lucru pe care l-a observat, printre alții, G. Ibrăileanu în studiul său asupra lui I. Al. Brătescu-Voinești. Iată ce spune fostul nostru profesor în *Scriitori și curente*, Iași 1909, pag. 266. «În Contravenție, d. Brătescu-Voinești zugrăvește pe un mic negustor evreu, Iosif Bailer, care vorbește stricat romînește... Să-l fi pus să vorbească bine romînește, n'ar fi fost natural... Poate alt scriitor l-ar fi pus să vorbească chiar așa cum vorbește în realitate orice Iosif Bailer... Dar aceasta n'ar fi fost literar și ar fi fost neestetic: gîndiți-vă la chipul cum vorbesc Evreii și Grecii lui Alecsandri. Ce a făcut d. Brătescu-Voinești? A procedat perfect artistic: A ales numai greșelile de limbă caracteristice oricărui Evreu care nu vorbește bine romînește; a ales numai atîtea greșeli de limbă cîte sînt strict necesare ca să ne dea realitatea personajului: «*Iu totdeauna am nițel spirt în casă; mai te doare un picior, mai te doare o mină, te freacă nevastă*». *Iu* și nearticularea exactă a substantivului sînt ultimele lucruri pe care le mai păstrează un Evreu».

Ibrăileanu însuși va întrebuința procedeul acesta, mai tîrziu, în «*Adela*», cînd pune să vorbească pe vizitiul evreu care conduce eroina dela Bălțătești la Piatra.

Avind în vedere că fenomenul nostru se răspindește atât în literatură, unde îl întâlnim la scriitori dintre cei mai importanți, cît și în vorbirea familiară, unde s'a răspîndit prin intermediul minoritarilor, dela care a și început, de altfel, în marea majoritate a cazurilor, n'ar fi imposibil să se extindă cu timpul și să treacă drept conform sistemul lingvistic românesc. Căci, întocmai ca și în scris, el apare la oameni care posedă, simțul limbii lor materne, și dacă aceștia nu-l evită, însemnează că nu li se mai pare a fi o abatere propriu zisă dela regulile limbii noastre.

Legea minimului efort sprijină tot mai mult răspîndirea unei construcții, care, probabil, nu are o vechime mai mare de optzeci de ani.

G. Istrate.

BEMERKUNGEN ZUR STRUKTUR DER RUMÄNISCHEN SPRACHE

Die rumänische Sprache als Ganzes ist ein äusserst komplexes Gebilde und bietet sowohl diachronisch als auch synchronisch ein interessantes Feld für den Linguisten. Hier soll eine sprachliche Erscheinung aufgezeigt werden, die, von der Struktur des heutigen Rumänisch aus betrachtet, die Pole einer Spannung darstellt. Und zwar handelt es sich hier nicht um den Kontrast zwischen Schriftsprache und gesprochener Sprache. Im Rumänischen kommt viel deutlicher eine andere Unterscheidung heraus: der Kontrast besteht hier zwischen der Sprache des Volkes und der der Gebildeten¹. Die Sprache der Oberschicht kommt selten der Schriftsprache so nahe wie gerade im Rumänischen. Man denke im Gegensatz dazu etwa an das Nachkriegsdeutsch und besonders Englisch, wo vieles geschrieben, aber nicht gesprochen werden kann und umgekehrt. Die Hauptspannung liegt also im Rumänischen nicht zwischen Hochsprache und Umgangssprache, sondern innerhalb der Umgangssprache. Wenn man nun aber als die beiden Pole die Vielfalt der einen und die Begrenztheit der anderen ansetzen wollte, so trüfe man damit nur eine Seite der Erscheinung, würde aber nicht das Ganze erfassen. Gewiss ist die Sprache der Gebildeten ungeheuer reich sowohl an Wörtern als auch an Bildungsweisen (Nebeneinander von rum. und slav. Formen, dazu — meist französische — Neologismen),

1. Cf. hierzu I. Iordan, *Mélanges Bally*, Genl. 1939, p. 277 ff., wo zwischen beiden Sprachschichten unterschieden wird.

während der Wortschatz der ungeschulten Schichten sehr gering ist. Aber andererseits gibt es noch einmal eine Wiederholung der gleichen Spannung wie zwischen Ober- und Unterschicht auch innerhalb der Volkssprache. Einerseits gibt es eine ungeheure Menge von Bezeichnungen von Gegenständen (Dingen und Lebewesen)¹, die nach den verschiedenen Eigenschaften gewählt werden. Die Benennung kann je nach Form, Farbe, Gestalt oder Alter eine andere sein. So gibt es z. B. mindestens fünf verschiedene Ausdrücke für «Heugabel»: «virfar» (H. mit langem Stiel), «podinar» (H. mit kurzem Stiel), «tulpinar» (H. mit mittellangem Stiel), «tăpoi» (grosse H.) und «furcă». Von den unzähligen Bezeichnungen für «Pferd» seien nur einige genannt²: «minzoc» (Füllen), «minz» (Pferd im 1. Lebensjahr), «strijnic» (Pferd in 2. Lebensj.), «noaten» (Pf. im 2. Lebensj.), «tretin» (Pf. im 3. Leb.), «costruș» (Hengstfüllen), «breaz» (Pf. mit weissem Streifen), «bijog», «drigla», «mirștină», «mirștoagă», «rabla» und «slăbătură» (Schindmähre, Klepper), «hlobar» (Pf., das in der Schere geht), «țintat» (mit Blesse im Kopf). Diese Beispiele mögen genügen, um den Reichtum an Gegenstandsbezeichnungen in der Volkssprache anzudeuten. Diesem sprachlichen Reichtum steht innerhalb derselben Volksschicht eine besondere Armut gegenüber, was den Sprachschatz des täglichen Lebens anlangt. Von der syntaktischen Seite her gesehen, könnte man fast sagen, der Spannungsstrom bewege sich zwischen nominaler und verbaler Ausdrucksweise, doch wäre das irreführend, insofern als gerade in der Landwirtschaft auch eine Anzahl Tätigkeiten durch viele Wörter ausgedrückt werden, nämlich diejenigen, die das Hantieren mit den Gegenständen meinen. Dagegen ist der Wortschatz, der allen gemeinsam ist, und der im täglichen Umgang in und ausser dem Haus am häufigsten verwendet wird, sehr gering. Es gibt eine kleine Anzahl von Wörtern mit denen man aus-

1. Zur semantischen Terminologie cf. F. Sloty, *Travaux du Cercle linguistique de Prague*, 1929, p. 93 ff.

2. Cf. Sever Pop, *Cîteva capitole din terminologia calului, Doaromania*, V, 1929, Cluj, p. 51 ff.

kommt. Dabei ist der Umfang des einzelnen Wortes sehr gross, viele Begriffe sind in eine Form gefasst. Um Missverständniss vorzubeugen, sei gleich vorweg bemerkt, dass es sich natürlich nicht nur um das «Allerweltsverb» handelt, das es im Rum. auch gibt, und das wie in anderen Sprachen «machen» ist. Es gibt im Rum. eine ganze Anzahl solcher Wörter. Zunächst ein Verbum der Bewegung, «a pleca». Dieses Wort dient zur Bezeichnung der Bewegung von Lebewesen, und zwar bezeichnet es vor allem das Weg bewegen. Man gebraucht «a pleca» in gleicher Weise, wenn man für immer weggeht, wie wenn man sich nur für eine Minute entfernt. Es heisst «abreisen» sowohl wie «ausfliegen», «einkaufen gehen» und «den Dienst verlassen». Es ist aber nicht so, dass es keine speziellen Wörter für diese verschiedenen Begriffe gäbe, nicht nur die Lexika und die Literatur, auch die Sprache der Gebildeten beweist es.

Ein weiteres solches Verbum ist «a ține». Der Verwendungen sind unzählige, u. a. wenn von einem Kleid gesagt wird «ține», so kann das sowohl heissen: «es ist haltbar» als «es verändert die Form» («zieht sich»). Die Frage: «cine te ține» meint je nach Bedarf: «wer behütet dich»? — «wer hält dich auf» — «wer ernährt dich»? Die Situation allein entscheidet, welcher Wert der Frage zukommt, und nicht selten ergibt sich daher keine Klarheit. Einen grossen Umfang hat auch «a cînta», wenn auch nur nach einer Richtung. Jede Art von Musizieren wird damit bezeichnet. Wenn von jemandem gesagt wird «el cîntă», so kann man nur erraten, ob er singt, Klavier spielt, geigt, oder das Grammophon anstellt.

Auf Vollständigkeit kann natürlich in diesem Rahmen kein Wert gelegt werden. Es sollten nur einige Belege für die aufgestellte Behauptung angeführt werden. Zu diesen Verben mit den vielen Meinungen kommen noch einige Adjektive, bzw. Adverbien (wobei letztere häufiger verwendet werden). Diese vieldeutigen Wörter sind vor allem «tare», «mare» und «subțire»; «tare» kann ganz farblos einfach «sehr» heissen (tare frig), aber andererseits alle Grade von «hart» und «heftig» ausdrücken. Das Wort «subțire» (adj. und adv.), eigentlich «dünn», heisst zum Beisp. «fein» (von

gemahlenem Kaffee – wozu der Gegensatz «grob» durch «mare» ausgedrückt wird), aber «subțire» heisst auch «schlank», «zierlich», «leicht» (Stoffe), «kurz» (geschnittenes Haar); «glas subțire» kann ebensowohl «feine» wie «schrille» Stimme heissen. Das Wort kommt am häufigsten als Adv. vor, als Adj. kommt noch «slab» hinzu, vor allem, wenn es sich auf den menschlichen Körper bezieht (z. B. «hager», «dürr», «kraftlos», «schwach», cf.: «cură de slăbire» Abmagerungskur). Fast ebenso häufig ist es in übertragener Bedeutung. Auffällig ist vor allem die geringe Auswahl an Adverbien, die zur Verfügung stehen, aber auch bei den Adjektiven ist die Auswahl nicht wesentlich grösser.

Wie lässt sich nun die eben beschriebene sprachliche Erscheinung erklären? Die Schwierigkeit liegt in ihrer komplexen Natur. Man kann nicht sagen, die Sprache des einfachen Volkes sei wortarm, denn dem steht der Reichtum des nominalen Wortschatzes auf bestimmten Gebieten entgegen. Die Erklärung muss von der semantischen, nicht von der grammatischen Seite kommen. Wiederholen wir noch einmal den Tabestand: sprachliche Polarität besteht zwischen der Ober- und Unterschicht. Diese Spannung ist soziologisch bedingt, kann also nicht aus der Sprache und nicht an diesem Ort erklärt werden. Eine weitere Polarität – sie ist Gegenstand dieser Betrachtung – besteht zwischen der Ausdrucksfülle an Gegenstandsbezeichnungen (wenigstens auf manchen Gebieten, beruflich-ländlicher Art) und dem geringen Vokabular der Merkmalsbezeichnungen in der Alltagssprache des Volkes. Nicht die Genese soll hier betrachtet werden, sondern der jetzt gegebene Bestand. Allerdings darf man nicht ausser Acht lassen, dass der reichhaltige Wortschatz des bäuerlichen Lebens keinesfalls von oben überkommen ist, sondern der schöpferischen Phantasie des Volks entsprang. Das ergibt sich schon aus dem Mangel an Abstraktionsvermögen, der sich daran zeigt, dass es wenig Oberbegriffe gibt. Im grossen Ganzen kann man sagen, dass der Unterschied zwischen Gegenstandsbezeichnungen auf der einen und Merkmalsbezeichnungen auf der andern Seite liegt. Man könnte die letzteren als das Gerüst der Umgangssprache ansehen, als das jedem einzelnen nötige

Handwerkszeug, das in jedem Gespräch des Alltags – gleich worüber – vorkommt. Im Rum. nun ist dieser Teil des Wortschatzes äussert spärlich und anspruchslos bis zur Unkenntlichkeit.

Man pflegt häufig volkssprachliche Erscheinungen mit Bequemlichkeitstendenzen zu erklären. In gewisser Hinsicht könnte man also sagen: die Tatsache, dass der Wortschatz sehr klein ist, zeigt, dass hier ein Streben nach Bequemlichkeit wirksam ist, während das Streben nach Deutlichkeit zurücktritt, denn diese Sparsamkeit im Ausdruck führt häufig zu Missverständnissen. Die Vieldeutigkeit der Wörter macht dann längere Ausführungen notwendig, d. h., die ursprünglichen Bequemlichkeitstendenzen haben ihr Ziel nicht erreicht. Man könnte vielleicht sagen, es macht sich in der Sprache eine gewisse Anspruchslosigkeit bemerkbar, die ja auch auf anderen Gebieten des täglichen Lebens zu beobachten ist. Die Mitteilung gegenüber der sozialen Umwelt begnügt sich mit einem kleinen Vokabular, in dem dichtgedrängt viele Meinungen untergebracht sind. In der Bezeichnung der naturalen Umwelt jedoch kommt eine emotionale Entladung zum Ausdruck und Freude an der Farbigkeit und Vielfalt. Es ist übrigens eine bekannte Tatsache, auch für andere Länder, dass der Landbewohner von seinen Tieren, Feldern u. s. w. ausdrucksvoller spricht als von irgend etwas sonst. Dem kommt eine negative Bedingung entgegen, die mangelnde Abstraktionsfähigkeit. Alle Gegebenheiten werden nebengeordnet, ohne zu Oberbegriffen zu gelangen.

Zum Schluss soll noch eine Theorie angedeutet werden, die jedoch nicht von der Linguistik allein, sondern nur mit Hilfe der Volkskunde bewiesen werden kann! Es scheint, dass in den verschiedenen Gebieten des Volkslebens ein stark entwickelter Sinn für Farbigkeit, aber ein Zurückbleiben des Formsinns existiert. Es sei an die schönen und phantasievollen farbigen Trachten erinnert, die jedoch an Form der städtischen Kleidung unterlegen sind, oder an Möbel und Keramik. Das Gleiche beobachtet man in der Poesie, wo die Volkslieder der Kunstpoesie an Farbenkraft

und Ausdruck oft überlegen sind, aber eine weniger ausgebildete Form zeigen. Auch in der Musik könnte man vielleicht eine Parallele sehen. Die hier behandelte sprachliche Erscheinung liesse sich im Rahmen dieser Theorie in einen grösseren Zusammenhang einordnen.

Ingeborg Seidel-Sloty.

NOTE DE ARGOT ROMÎNESC.

După publicarea articolului «Argot basarabean» în vol. V al acestui *Buletin*, am continuat să adun material, în vederea unei lucrări mai întinse. Între timp am fost încorporat, pentru a-mi face stagiul militar. Cu acest prilej am putut aduna o serie de termini de argot cazon. Numărul lor este relativ mic, deoarece i-am adunat în condiții nu tocmai favorabile. Cele dintîiu fișe de argot cazon am început să le alcătuesc în timp ce urmam cursurile Școlii de ofițeri de rezervă din Bacău. Prima constatare a fost o mare sărăcie de termini argotici în acest mediu, pe care-l bănuiam cu deosebire bogat în astfel de elemente lexicale. Deși membrii școlii erau foști elevi și studenți, al căror limbaj, după cum se știe, este, în mod obișnuit, puternic pigmentat cu asemenea termini, am observat că și puținele expresii argotice care circulau erau «lansate» de militarii care ne instruiam.

După absolvirea școlii m'am înapoiat la regimentul meu, cu sediul, pe atunci, la Cetatea-Albă. Credeam că acolo voi putea strînge un material mai bogat, atît de argot cazon, cît și de argot basarabean. Nu am mai reușit să-mi pun planul în aplicare, fiindcă, foarte curînd, am fost mutat la un comandament militar de mare unitate, unde mediul nu era favorabil scopurilor mele (am înregistrat un singur termen argotic: *parașutist* 'onanist', cu care era ironizat un chelner din acel comandament).

Întors la Iași, am continuat să adun material și să-mi completez fișele mai vechi. Pentru aceasta am consultat și mai multe opere literare, ca să văd în ce măsură este folosit acest material lexical de către scriitori cu intenția de a realiza anumite efecte stilistice. Fructul acestor cercetări

a întrecut cu mult așteptările mele. Dintre autorii consultați se cuvine să pomenesc depe acum pe Jean Bart și Leon Donici. Inițial, am cercetat din nou volumul lui Donici «Noul Seminar», tradus din rusește de G. M. Ivanov, deoarece îmi aminteam că am găsit acolo unii termeni argotici basarabeni¹, precum și o atmosferă de cazarmă-internat, care era aidoma aceleia a internatului dela liceul da băieți din Tighina și a Școlii de ofițeri de rezervă dela Bacău. Astfel am reușit să adun un bogat material lexical care mi-a înlesnit tălmăcirea unor termeni argotici basarabeni și cazoni oarecum dificili. Mai mult decât atât. Lectura volumului, cu atmosfera lui atât de caracteristică școlii basarabene, mi-a împropătat amintirea câtorva expresii argotice uitate în timpul ce trecuse dela absolvirea liceului tighinean. În chipul acesta am reușit să întocmesc un fel de complectare la «Argot-ul basarabean» pe care l-am publicat acum trei ani.

Lecturi mai vechi și fișe sărace, alcătuite la întâmplare, m'au îndemnat să revăd unele opere cetite mai demult. Doream, în special, să recetesc operele câtorva scriitori aparținând la categorii sociale în care argot-ul e mai frecvent. Evident că, înainte de toate, m'am oprit la ale autorilor militari, alegând, pentru nevoile prezentei discuții, pe Jean Bart, Ioan Missir și Octav Dessila, tocmai pentru că aparțin unor genuri literare diferite și prezintă individualități, ba chiar și medii deosebite. Am cercetat însă și volume scrise de «civili», care evocă războiul sau diverse frământări sociale, din cauza realismului pe care caută să-l valorifice și din punct de vedere lingvistic, punându-și eroii să vorbească în felul clasei pe care o reprezintă sau din sinul căreia s'au ridicat.

Între timp, am fost concentrat, în cursul lunilor Martie și Aprilie 1941, la Ploiești, de unde am fost trimis pe zonă în comuna Albești-Muru (din județul Prahova). Cu această nouă ocazie am reușit să mai culeg câțiva termeni

1. Nu știu dacă ei există supt această formă în original sau dacă provin dela traducător. În orice caz, indiferent cui aparțin, ei sînt specifici basarabeni.

argotici, cu care mi-am complectat materialul înregistrat mai înainte. Și deastădată am putut constata că cei care creiază sau răspîndesc argot-ul nu sînt soldații, ci militarii de meserie: gradații reangajați și ofițerii de carieră. Dela aceștia îl învață atît soldații care își fac stagiul obișnuit sau cu termen redus, cît și ofițerii de rezervă care vin din «civilie» complect, sau aproape complect, ignoranți în materie, dacă negîndim la adevăratele expresii de argot, mereu altele și mereu proaspete, și nu la cuvinte extrem de învechite ca: *mititică* 'carceră', *cățea* 'mitralieră', *a ceti ziarul* 'a se păduchi', etc. Constatarea aceasta mi-a fost întărită de recente «reportaje de războiu» ale diferiților reporteri militari, care scriu la marile cotidiene din Capitală. Cercetarea unora din ele mi-a îngăduit să adun cîteva expresii cazone de cea mai mare actualitate, creații exclusiv ale ofițerilor de carieră dela care au fost «furate» de cei de rezervă. Face excepție dela această constatare formula argotică *a face arșice* 'a omori', găsită la sublocotenentul aviator rezervist Grigore O. Ioan (cf. *Universul* dela 14 Iulie 1941, pag. 7, articolul «Am fost la Ruși», rubrica «Jurnal de războiu»), care reproduce vorbele unui soldat aviator aflat la bordul unui avion de bombardament, ceea ce arată că este vorba de o expresie argotică populară.

Printre aceste note am socotit util să introduc și cîteva termeni de argot gălățean, pe care i-am cules în mod sporadic din orașul copilăriei părinților și rudelor mele, întrucît ei au darul să arăte mediul specific porturilor și să evoce lingvistic cadrul social pe care l-a cunoscut atît de bine scriitorul Jean Bart și în care se dezvoltă acțiunea romanului său *Europolis*.

Deoarece materialul acestor note este bogat și variat, l-am împărțit în patru grupe: I. Argot cazon; II. Termeni argotici gălățeni; III. Literatură și argot-ul; IV. Complectări la «Argot-ul basarabean». Deocamdată dau publicității numai primele două părți, rămînînd ca celelalte să apară mai tîrziu, poate îmbogățite față de modul cum se prezintă ele astăzi.

I. Argot cazon.

Precum am spus mai sus, terminii argotici pe care i-am

cules în timp de circa 16 luni provin, în cele mai multe cazuri, dela militarii de carieră. Deaceia e natural ca ei să fie creați dela cuvinte specifice limbajului cazon și, mai ales, să se refere la noțiunile curente în mediul militar. Unui soldat prost, tare de cap, i se zice *blindat* și apoi, prin derivație sinonimică, *betonat*; înălțătorul unei arme, instrument de ochire ce se ridică și se coboară, atunci când e necesară o anumită bătaie a armei, este comparat cu organul genital bărbătesc; un lucru extrem de bun este *la o mie opt sute*; unor acțiuni fiziologice li se zice *a minui trăgaciul*, iar primejdia în care se află cineva indezirabil sau care provoacă aversiunea superiorului se exprimă prin expresia pur militară *a intra în traiectorie*, sinonimă oarecum cu *a avea un dinte pe cineva*, etc.

Pelîngă aceste expresii, am mai notat: *crocodil*, *flocosul polonez*, *scara pisicii*, *suspensor*, etc., deoarece, deși unii denumesc în mod propriu diverse noțiuni (*crocodil*, animalul, *scara pisicii* așa cum se zice scaunului birjarului *capră* și țițeiului ușii *copil*), păreau a fi pronunțați cu o anumită notă de afectivitate ironică, pecind alții erau creați printr-o deformare fonetică a cuvîntului propriu: *flocosul polonez*, în loc de *focosul polonez*, precum și *suspensor*, în loc de *sustîntor*.

Totuși, afară de aceștia, am mai înregistrat un număr oarecum triplu de termeni argotici împrumutați din graiul civililor. Situația se explică ușor prin faptul că ultimii au din lexic mai bogat, născut din varietatea ocupațiilor și, deci, a cuvintelor legate de acestea, precum și din condiții psihologice speciale. Ancheta mea nu a putut decît să constate și să înfățișeze o situație reală, căci între argot-urile și jargoanele diferitelor ocupații, profesii sau meserii nu există și nici n'ar putea exista granițe lingvistice.

A. Cuvinte.

abanos: așa se spunea scobitoarelor la Școala militară, fiindcă puținele pe care le aveam se înnegreau repede, neavînd posibilitatea să ne procurăm altele.

belici 'sergent major'. Auzit la Urlați, unde se afla comanda regimentului 32, dela un sergent care ironiza astfel

pe un subofițer: *Păi da! D-voastră sînteți Belici, nu sergent, ca mine!*

betonat 'prost, tare de cap, ca betonul'. Înregistrat la Bacău (un ofițer spunea așa unui soldat, care servea la sufragerie) și la Cetatea-Albă (dela un camarad de regiment). Cf. *blindat*.

biciclist 'bolnav de blenoragie'. Din cauza mersului șovăelnic și dificil?

blindat, fem. *blindată*, sinonim cu *betonat*. Auzit la Cetatea-Albă (dela același informator), la Bacău și la Ploiești.

capot 'cămașa sau bluza cu care e învelită pușca-mitralieră'. Termin oarecum curent în limbajul elevilor Școlii de ofițeri dela Bacău.

caput 'distrus, zdrobit, sfărîmat'. Este germ. *kaputt*, împrumutat dela ostașii germani care se află pe pămîntul nostru.

carcalete 'măsură de 1/4 kgr.'. Un fel de amestec alcoolic, diferit de acela numit *răsucită*. Conține anumite cantități de vin și limonadă sau sirop. Băutura se bea oricînd, chiar și atunci cînd e pentru «trezeală».

castanetă 'dopul dela armă': un apărător de metal sau de piele care se pune la gura țevii, îmbrăcînd uneori și cătarea, pentru a împiedeca să pătrundă pe țevă ploaia, praful sau noroiul. Este frc. *castagnette*, instrument întrebuintat ca un fel de acompaniament în timpul dansului și care se caracterizează prin păcăniturile produse. Cf. turc. *geamparale*.

casă 'prezervativ'. Numit așa, pentru că are menirea de a «păstra»? Se spune *casă* ambelor feluri de prezervative, cu și fără rezervor. Nu cunosc forme de plural. Auzit la Iași, dela un militar evreu.

catiușce 'avioane bolșevice'. Cf. Elefterie Negel, *Am sîrutat pămîntul Basarabiei...* (*Universul*, 9 Iulie 1941): *Un nou iureș, o nouă fugă. «Catiușcile» dispar în zare sau se rostogolesc infundîndu-se cu botul în pămînt*. Diminutivul n. fem. *Cafia*, specific rusesc.

chintă de Mizil 'chintă albă', avînd următoarele cărți:

7, 8, 9, 10 și as în loc de valet. Informator: un camarad de companie, originar din Ploiești¹.

chiștocar 1. 'sărac'; 2. 'pleșcar'. Sensul propriu este 'cel care fumează resturi de țigări, *chiștoace*', fie din lipsă de bani, fie pentru că-i zgîrcit. Auzit la Focșani.

ciolovec 'bolșevic': *La înapoiere am fost atacați de trei avioane de vânătoare bolșevice. Dar «ciolovecii» au fost lăsați în urmă...* (Universul, 14 Iulie, 1941, pag. 1, articolul: «Primul bombardament» de Comandor av. rtg. Al. D. Emetrescu). Cuvîntul nu e nou, fiind răspîdit în Moldova dintre Siret și Prut și dintre Prut și Nistru, chiar cu înțelesul propriu, din limba rusă, de 'om'. El are însă, de obicei, o valoare ușor ironică în expresii ca: *Ehei! te știu eu ce fel de ciolovec imi ești!* sau în exclamații ca: *Ciolovece, ciolovece!*²

closet 'gură'. Unii camarazi, extrem de triviali, în timpul unor discuții mai aprinse, își apostrofau adversarii cu cuvintele *inchide closetul*, pentru care să se compare altă formulă, tot atît de trivială, *a minca cînt* (sau, eufemistic, *rahat*) la adresa acelora care vorbesc mult și numai prostii sau neadevăruri.

cocoșel 'piesă de cinci lei', avînd efigia Regelui Mihai, depe timpul cînd era minor. Auzit dela cîțiva soldați ploieșteni din plotonul meu, care numeau *cocoș* piesa de zece lei cu chipul fostului suveran. Intîiu s'a născut această denumire, iar dela ea s'a format diminutivul *cocoșel*, atît de potrivit cu vîrsta șefului statului și cu valoarea monedei.

colivar 1. 'elev al școlii de cîntăreți bisericești'; 2. 'seminarist'; 3. 'teolog'. La Școala militară erau ironizați astfel viitorii preoți, fiind puși alături de simplii candidați la postul de cîntăreț.

combinezon, sinonim cu *capot*, discutat mai sus.

1. La Iași jucătorii de pocher li spun *chintă de Vaslula*. Așadar se ironizează ignoranța (numai presupusă) a locuitorilor unui mic oraș învecinat.

2. În Moldova propriu zisă trebuie să se fi introdus cu ocazia războiului din 1916-18.

crocodil 'deal, de formă puțin lungăreață'. Cuvînt obișnuit la Cursul de Topografie.

dirijabil: așa era poreclit dirijorul corului nostru de la Școala militară. La fel i se zice unui dirijor de cor și la Iași, indiferent de importanța lui. Joc de cuvinte, glumeț, bazat pe înrudirea etimologică a ambilor termeni.

Englez 'penis'. Cf. mai departe expresia *a da Englezul la maimuță*.

felicitare 'ordin de concentrare, de chemare'. Terminul pare a fi recent, de cînd au început concentrările masive pe care le cunoaștem.

fetiță 'mitraliera Z. B. [= *Zbroeowka Brno*, uzinele de armament din Brno]. Mitraliera Z. B. e mai nouă și mai atrăgătoare pentru elevii de școală militară decît vechia mitralieră «Schwarzlose», care, prin dimensiunile ei, pare a-i fi... mamă. De aici numele de *fetiță* al aceleia.

flocosul polonez 'focosul polonez'. Se remarcă deformarea intenționată a termenului propriu, avînd drept rezultat înlocuirea lui printr'un cuvînt cu care seamănă numai ca sunete. Cf. *suspensor*, notat mai jos.

gargară 'vin'. Auzit dela un camarad la Bacău. Imaginea e clară, deaceia n'are nevoie de motivare.

icre 'bombe': *Gîndul nostru aleargă departe, cu motoarele în plin și depășesc viteza de croazieră a mașinilor noastre, peste Prut, acolo unde vom depune «icrele» la bolșevici; și avem în avioanele noastre multe, ca ouăle de furnici.* (Ion Băleanu, *Am semănat grindină de bombe*, în ziarul *Timpu*, 21 Iulie 1941, pag. 4). S'a spus icre bombelor pe care avioanele le aveau la bord «multe, ca ouăle de furnici», fiindcă «semănatul» lor trezea imaginea depunerii icrelor de cătră pești în epoca fecundației¹. Tudor Arghezi le spune bombelor unui avion italian de bombardament «Cafroni», sosit la București, *ciorchini* (Cf. *Bilete de papagal*, nr. 6 [483], pag. 113).

infecțe 'efectele cazone'. Toate unitățile militare cunosc

1. Acest cuvînt apare și în expresia *a-și lăsa icrele* 's'accoupler', unde sensul lui e destul de apropiat de cel propriu.

acest cuvânt, care, la origine, n'a avut valoare argotică, ci a căpătat-o doar în unele cazuri, cum am putut constata la Școala militară dela Bacău.

ivan 'avion bolșevic'. La început am crezut că numele acesta a apărut ca o variantă pentru *catiusec* 'avion sovietic', din nevoia de a se avea o formă masculină, cerută de sistemul nostru lingvistic, unde avionul nu poate fi numit cu un cuvânt feminin. În realitate toți cei care spun avioanelor sovietice *ivan* habar nu aveau de cuvântul pe care eu l-am amintit mai sus, ceea ce arată că e vorba de o creație independentă: s'a recurs la numele propriu cel mai răspândit, deci mai caracteristic pentru Ruși¹. Astfel unui German i se zice *Fritz* sau *Hans*, unui Englez *John*, unui American *Sam* (sau *Unchiul Sam*), etc.

înălțător 'organul genital masculin', în fraza «Il pun pe G. [un camarad la școala militară] să vă culce înălțătoarele». Era nelipsita glumă (*bancul!*) a serg. maj. T., în serile când era de serviciu pe companie.

labaiană 'havaiană'. Termin creat prin derivație sinonimică după exemplul lui *labalaică* (cf. mai jos) și prin contaminarea cuvintelor *labă* și *havaiană*. Este cunoscut la Cetatea-Albă și Orhei și a fost răspândit și la Școala militară de camarazii noștri basarabeni.

labalaică 'balalaică'. Anagramă depreciativă din *balalaică*, instrument cu coarde specific rusesc. Anagrama a fost determinată de cuvântul *labă* din expresia *a lua la labă*, al cărei înțeles se cunoaște.

la o mie opt sute, un fel de superlativ, cu sensul de 'foarte bine din toate punctele de vedere'. Termin argotic specific militarilor de meserie. Se zice despre o femeie că e *la o mie opt sute*, despre o afacere care a întrecut așteptările *la o mie opt sute*, etc. Este vorba de 1800 m., distanța maximă la care bate arma, distanță mare, dificilă pentru trăgătorul comun, dar care oferă trăgătorului de elită su-

1. Să se compare *Ivan Turbincă*, povestea atit de cunoscută a lui Creangă, și zicala *dacă dai nas lui Ivan, el se suie pe divan*.

prema satisfacție de a trage ca nimeni altul. Dealtfel, regulamentele militare spun că trăgătorii comuni trag la distanțe mai mici, urmînd ca la distanțe mari să tragă doar cei foarte buni. În niciun caz expresia nu se referă la anul 1800 (adică la 'vremuri trecute, vremuri vetuste').

lăfel 'sergent major'; cf. mai jos, s. v. *păduche*.

lunetist 'cel care poartă ochelari'. I se mai spune și *ochelarișt*. Într-o zi același serg. maj. T. a spus că plot. I, al cărui încheietor era, are «șase lunetiști».

Madame Flaut, *m-me Fleury* sau *m-me Florescu* 'femeie depravată care practică un anumit fel de dragoste vicioasă'. Terminul a fost creat din cauză că 'guriile' i se spune *cioc*, *flaut* și *muș(i)uc*, de unde expresia *a o da la cioc*, *la flaut*, *la muș(i)uc* 'aberație sexuală'. C. Armeanu notează *flaut* 'organul genital masculin' (vol. IV al acestui *Buletin*, pag. 135).

Madame Manlicher 'viciul solitar'. Un domn ofițer ne spunea că arma «trebuie frecată» (=ștersă) și în pat, pentru a fi curată la inspecție. Numele *puștii* sistem vechiu este *Manlicher*, în care creatorii de argot au crezut că pot găsi radicalul *mină* (cf. *m-me Lamain*), de unde și cele două sensuri pentru *a freca arma*.

maimuță 'femeie'; 2. 'femeie depravată'; 3. 'organul genital feminin'. În ce privește al doilea sens, cf. *maimuță* 'prostituată': *mergem diseară la maimuțe?*, dat de P. Ciureanu, în prezentul *Buletin*, vol. II, pag. 206. Cu același înțeles, *coțoarbă*, *mastroacă* și *parașutistă*. Cu prilejul unui spectacol dat de Compania Teatrului Cărbuș, venit în turneu toamna trecută la Iași, am auzit termenul *maimuță* cu sensul de supt 1. Pelingă aceste două sensuri există și al treilea, care a fost scos din expresia argotică *a da Englezul la maimuță* 's'accoupler'. Organului genital feminin i s'a zis *maimuță*, foarte probabil, din cauza aspectului păros. Fantazia populară a creat și alte metafore intrucitva asemănătoare. Cf. Ion Diaconu, *Folklor din Rimnicul-Sărat II*, Focșani 1934, pag. LXVI-VII: pentru 'penis' *miel*, *buruiiană de izmeandă*, *sifloiu*, pentru 'cunus': *țurcălaie*, *găină neagră'n poală*, *petec*.

marinari 'copii avortați, lepădați'. Intliu s'a zis despre

copiii pe care unii îi evitau: *i-am făcut marinari*, adică 'i-am aruncat pe apă, pe gîrlă'. Sensurile actuale ale expresiei sînt: 1. 'a arunca un copil, obișnuit fetusul, pe apă'; 2. 'a evita copiii, folosind orice procedeu'. Mi-a fost comunicat de caporalul V. S., om destul de în vîrstă, originar din Ploiești și concentrat de peste un an.

mitlică 'carceră'. Auzit pentru prima dată, ca ostaș, la Bacău.

motănaș 'dispozitiv menit să susție arma, pentru a sta mai ușor la umăr'. E făcut din cîrpă și are o formă care, pentru o fantazie mai bogată, prezintă oarecare asemănare cu un motan mic. Auzit dela camaradul D. I.

nodoros (și *noduros*) 'totală sau parțială descompunere fizică și psihică'. Este însăși definiția pe care a dat-o terminului căpitanul G., pecînd se discuta sensul acestui cuvînt, a cărui naștere a plecat dela o simplă comparație. În cursul unei discuții, un ofițer a vrut să explice soldaților cum e un om rău, la suflet și la trup. Privind în jur, a văzut o răchită noduroasă. Arătînd-o celui care-i dăduse ocazia să facă această scurtă lecție de morală, i-a spus: *mă, ești noduros ca răchita asta!* Comparația a prins imediat și cu timpul s'a răspîndit în companie și în restul batalionului, fiind folosită foarte des de soldați, dar mai ales de gradații care își luau aere de comandanți. Valoare afectivă mai mare avea varianta *nodoros*, pronunțată de unii ofițeri cu oarecare emfază.

obiele 'șervețele de masă'. La fiecare masă am văzut în sufrageria Școlii militare cîte două panere de papură cu 12 șervețele de americană și 12 înele în care, uneori, erau puse acestea. Inelele erau de tablă și aveau vopsea steară în multe locuri, ruginite de vreme. Șervețelele erau pătate de mîncare și negre. Nimeni nu se folosea de ele decît pentru a șterge mîndria de pe masă. Astfel se transformau în cîrpe de șters, în... obiele.

păduche 'sergent major', în unele cazuri și 'plotonier' sau 'plotonier major'. Starea de permanentă nemulțumire și încordare, provocată de 'încheietorii de plotoane', care nu

mai erau, ca în trecut, ofițeri, ci sergenți majori, precum și «mizeriile» pe care ni le făceau ei și alți subofițeri, au dat naștere acestei metafore atît de... dizgrațioasă, pornindu-se dela ideea că păduchele se hrănește cu... sînge de om. Cf. derivația sinonimică *lăfel*, diminutiv al lui *lat* (= păduche lat).

papagal 'gură'. De adăugat la numeroșii termeni expresivi, care nu s'au totdeauna propriu zis argotici, notați de Iordan, *Introducere în studiul limbilor romanice*, pag. 369, n. 1 și în acest *Buletin*, vol. II, pag. 167 urm. Cf. și vol. IV, pag. 124, s. v. *plisc*.

parașutist 'cel care practică viciul solitar'. Este interesant că femin. *parașutistă* are sensul de 'prostituată' (v. vol. II al prezentului *Buletin*, pag. 206), care mie îmi este necunoscut. Deși referitori amîndoi la viața sexuală, există deosebire, și încă mare, dela unul la altul, ceea ce arată că punctul de plecare pentru crearea lor nu-i același. Pentru *parașutistă* ne-am putea gîndi la ideea de 'ușurință', poate de 'aiuristă', adică 'femeie năzbitoasă, excentrică', etc. Dar pentru masc. *parașutist*?

plăcintă 'ordin de concentrare'. În graiul comun înseamnă 'surpriză neplăcută'. Cf. vol. IV al *Buletinului* nostru, pag. 189.

ploșniță: cf. *păduche*, cu care-i sinonim.

plotonier de lină 'caporal'. Din cauza asemănării semnelor distinctive (tot două, de aceeași culoare, numai că sînt de lină, la caporal, nu de fir, ca la plotonier).

privată: cf. *closet*, notat mai sus.

protos 'primul', cu mai multe aplicații, și anume: 1. 'cel care intră înaintea altora la o femeie, cînd se duc mai mulți în grup'; 2. '(la jocul de cărți) jucătorul căruia i se dau cărțile înaintea celorlalți și care are dreptul să vorbească cel dintîi'. Ambele situații constituie un fel de privilegiu, după care umblă, pornind dela criterii foarte deosebite, fiecare dintre concurenți.

pui (plur.) 'ofițeri în subordine': *Primul avion aterizează: comandorul ridică capacul de deasupra capului și, ru-*

lind încă, își numără la rindul său «puți». (*Universul* delà 14 Iulie 1941, pag. 214, articolul «Primul bombardament»).

răsucită 'o măsură de 50 gr. dintr'un fel de cocktail': amestec de băuturi alcoolice, alcătuit, în mod obișnuit, din anumite cantități de cognac, țuică, rom și vermut. Informatorul meu, V. H., mi-a spus că această băutură, specifică Ploieștiului, ar avea darul să trezească din mahmureala unui chef și să pregătească pe cel în cauză pentru unul nou. Explicația... lingvistică, dată tot de el, este că această băutură te cam răsucește la minte în primul moment, dar apoi te desrăsucește.

rebelă 'rachiu de mentă'. E vorba de o băutură spirtoasă, de culoare verde și cu miros de mentă. La început se numea, din cauza culorii, *legionară*, iar după rebeliunea din Ianuarie 1941 a căpătat, prin derivație sinonimică, numele de *rebelă*. Auzit delà V. S., originar din Ploiești.

sacul cu oasele 'ustensilele parașutiștilor germani': *Tinărul plutonier major în chiloți face «apelul cu echipamentul complet», cu compania sa, la o temperatură de 40°.* *Din echipament fac parte «sacul cu oasele», cum se numește în general combinația de parașutist, bluza de aviator, bocancii, tot ce este necesar, pinăla apărătoare pentru genunchi și la mânușile de salt.* (*Signal*, 1 Iulie 1941, pag. 2, articolul «Vinătorii parașutiști pleacă în Creta».)

scara pisicii 'mijloc expeditiv de a obține valoarea curbelor de nivel, prin trimeterea repetată a unui om la înălțimea vederii unui stat de om, dublată, pentru a obține o echidistanță de 3 m.'. Termin tehnic de topografie militară.

scurpătoare 'gură', printr'o interesantă schimbare de funcțiune a acestui derivat delà o temă verbală, mai exact spus, printr'o revenire la funcțiunea lui originară, care este activă, nu pasivă, deci 'obiect care scurpă', nu 'obiect în care se scurpă'. Totuși, din cauza deprinderii cu sensul curent, ne vine în minte și acesta, așa că termenul este foarte expresiv.

scrumbieră, pentru *scrumieră*, printr'o modificare fonetică intenționată (joc de cuvinte cu *scrumbie*). Circulă mult.

În vorbirea oamenilor incuți (servitoare, depildă) este un cuvânt ca toate celelalte, căci n'are nicio semnificație deosebită.

slută 'piesă de o sută de lei'. Termin argotic născut în același mod și cu intenții similare ca și cel precedent. Auzit într'un magazin din Bacău. Decă confuzie voită tocmai cu adj. *slut(ă)* și nu cu alt cuvânt? Trebuie să fi intervenit și un fapt anumit, pe care nu-l putem identifica, ori disprețul pentru o monedă cu valoare relativ mică.

smac 'virginitatea', în expresia: *i-a luat smacul* 'i-a luat fetia', auzită delà sublocotenentul de rezervă S. B., originar din județul Prahova, dar fost elev al Școlii normale din Cluj. Amintesc acest din urmă amănunt, deoarece cuvântul *smac* este, după August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, pag. 1214, col. 1, de origine germană și înseamnă 'gust aromat al mâncărilor și al vinurilor', în cazul nostru 'dulceața fecioriei avute'. Scriban notează și variantele *smag*, *zmag*, *șmac*, și *șmah*, pentru care trimete la sas., vgerm., pol., rut. *smak*, ceh. *šmak*, ngerm. *Geschmack*.

suspensor 'susținător pentru armă'. Acest obiect este făcut din cârpă, având uneori și o bucățică de lemn cilindrică, de circa 5 cm. lungime și 1½-2 cm. diametru, care se mai numește *motănaș*. I s'a spus *suspensor* prin aluzie la bandajul medicinal menit să susție testiculele sau organul genital masculin în cazuri de boală.

șomeră 'prăjitură mică', de fapt 'o jumătate de prăjitură', preparată însă astfel, încât să fie clasată la fel cu una întreagă. Auzit la cantina Școlii militare din Bacău. Mai târziu pecind mă aflam la Focșani, ca militar, am văzut și acolo *șomere*, iar de curînd ele au apărut și la Iași. Ironie și totodată compătimire pentru șomeri, care nu pot plăti o prăjitură întreagă sau, mai degrabă, aluzie la mîncarea puțină, fiindcă nu-i posibil altfel, care se dă șomerilor în cantinele publice.

știucă 'avion german de picaj'. Prin etimologie populară, neintenționată, pentru *Stuka*, numele nemțesc, cu care seamănă atît de bine din punct de vedere fonetic. Dupăce

modificarea s'a produs în gura soldaților și a altor oameni fără cultură, ea a fost utilizată cu scopuri umoristice. Cf. *Gluma*, 27 Iulie 1941, pag. 3, poezia «Interview cu El... [Stalin], semnată Vasile Iad, strofa II-a:

L-am văzut pe matadorul țării Muscălești
Intr'o noapte de urgie
Prin coclauri de pustie
Alergînd nebun de frica știucilor¹ nemțești.

țucălar 'ordonanță'. Termin de o crudă ironie, la adresa ordonanțelor, creat de ostașii care refuză situația aceasta, spunînd că ei nu vor să fie țucălari. Aici se vede disprețul țaranului și, în general, al omului simplu pentru un obiect (decî și pentru serviciul respectiv), a cărui necesitate el n'o înțelege, cel puțin cînd e vorba de un om sănătos.² La Iași am auzit acest cuvînt în vorbirea studenților despre unii asistenți, care li se păreau prea servili față de profesorii respectivi. Păstrînd proporțiile, și referindu-ne numai la aspectul moral, situația poate fi găsită întrucîtva asemănătoare de cîtră un mizantrop.

vacă cu lapte 'blenoragie', din cauza lichidului care se scurge, atît de asemănător ca aspect cu laptele. Auzit la Iași.

vasilcă 'cap'. În Muntenia există obiceiul să se umble de Sfîntul Vasile, din casă în casă, cu o tavă pe care se află un cap de porc înzorzonat. Umblă mai ales Țiganii. I se zice *vasilcă* (derivat dela *Vasile*). Comunicat de sergentul N. R., avocat la Ploiești. Denumirea metaforică pentru 'cap' e clară. Trebuie arătat numai că, obișnuit, se numește astfel capul unui om prost (ori presupus așa) și obez.

B. Expresii.

În lipsa unui termen mai potrivit, mă folosesc de acesta, pentru a denumi diverse construcții al căror sens este mai mult ori mai puțin diferit de al cuvintelor alcătuitoare, luate fiecare în parte. A. Philippide le-ar fi zis *izolări*.

1. Subliniat de autor.

2. La Cezar Petrescu, *Noi vrem pămînt*, pag. 134 i se spune ordonanței *țucălagiu*. Aceasta dovedește că noțiunea este foarte răspîdită.

a citi gazeta sau *a citi ziarul* 'a păduchi lenjeria sau hainele'. Expresie destul de veche și de comună, după cît se pare. Eu am auzit-o la Bacău, în Ianuarie 1940, dela camaradul de companie T. V.

a cînta din ghitară 'a se scărpină, a-și alunga puricii'. Așa se spune despre cîinii care se purică. Expresia e destul de răspîdită. Am auzit-o și la Iași dela locuitorii cartierului periferic «Petru Bogdan».

a da Englezul la maimuță 's'accoupler'. Lansată, printre elevii Școlii militare din Bacău, de cîtră un ofițer activ și acceptată imediat de toți teteriștii, care au dus-o apoi cu ei la regimentele lor. Cf. mai sus, s. v. *Englez* și *maimuță*.

a face arșice 'a omori'. Expresie argotică, citată de sublocotenentul aviator rezervist Grigore O. Ioan, în articolul «Am fost la Ruși. Povestea adevărată a unui bombardament aerian», din *Universul* dela 14 Iulie 1941, pag. 7: un soldat spune despre Ruși *i-am făcut arșice*, adică *i-am omorît*, prefăcându-i într'o grămadă de ciolane (= arșice).

a fi cu candela stinsă 'a fi cu paharul gol'. Auzită dela D-l. Col. G. U. Se pare că originea expresiei trebuie căutată în Biblie. Noul Testament vorbește despre fecioarele care nu s'au îngrijit să aibă untdelemn pentru candelă, așa că au rămas cu ele stinse, adică de ocară, și n'au mai fost primite la nuntă. Deoarece vinului i se zice că alunecă întocmai ca untdelemnul, paharul a putut să fie numit 'candelă'. În sprijinul acestei explicații pot invoca termenul argotic *candelabru* 'halbă de bere', pe care l-am găsit la Ion Dragoșlav.

a fi în terță 'a fi îndrăgostit': din limbajul jocului de cărți, unde *terță* înseamnă un grup de trei cărți consecutive. Sinonim cu *a fi în treflă*, care aparține aceluiași domeniu de activitate. Auzită la Focșani. 'Treflă' se aseamănă cu o frunză de trifoiu (cf. frc. *trèfle* 'trifoiu'). Urmează că avem o derivație sinonimică, la baza căreia se află noțiunea numerică 'trei'. Care din aceste două expresii e anterioară, nu pot spune. Deasemenea nu văd cum s'a ajuns la sensul notat aici.

a fi la frac 'a fi cu mantaua cazonă prinsă la spate în nasturii dela gaică, cu pulpanele ridicate, după modelul soldaților francezi'. Comunicată de avocatul A. P., camarad la Școala militară din Bacău.

a intra în traiectorie 'a fi supravegheat sau urmărit de aproape, a fi persecutat'. Cu ocazia unor exerciții, un camarad dela Școala militară din Bacău a fost apostrofat de ofițerul instructor cu cuvintele: *Domnule N., mi-ai intrat în traiectorie!*, adică 'mă voiu ocupa în de aproape de D-ta'. Traectoria este drumul parcurs de proiectilul unei arme, așadar spațiul periculos pentru cine se găsește acolo. Expresia este oarecum sinonimă cu *a avea un dinte contra cuiva*.

a înflorit bostanul: se spune, așa când un soldat este avansat fruntaș sau caporal, după culoarea galbenă a golanului de bumbac. Prin extensiune, și despre sergent. Expresie răspândită și relativ veche.

a merge șnur 'zbor efectuat la mică înălțime, pentru a vedea cum se înșirue așezările omenești dealungul unei anumite linii aeriene'. Cf. *Universul*, 8 August 1941, pag. 71, rubrica «Insemnările unui veteran», articolul «Cîteva zile printre zburători» semnat de Păstorel (= Al. O. Teodoreanu), care pune în gura sergentului rezervist Ciolan aceste cuvinte: *Domnule căpitan, vă duc la 50 metri, pinăla București, șnur!* ca răspuns la... protestul autorului, care fusese purtat de aviatorul Horia Agarici prin nouri, dar fără să se depărteze de punctul de plecare¹.

a merge cu autobuzul 11 'a merge pe jos', cu picioarele, care au fost comparate cu doi 'unu', puși alături, adică unsprezece. Cf. și *a umbla cu autotasul* idem (-buz a fost înlocuit prin *pas*, cu care prezintă o oarecare asemănare fonetică).

1. Cred că *a merge șnur* înseamnă 'a merge în linie dreaptă, fără ocoliuri' (indiferent de înălțime), deci 'a merge direct la țintă (și a ajunge repede sau mai repede)'. Căci *șnur* este germ. *Schnur* 'șfoară' (venit, poate, prin intermediu polonez sau rusesc), adică 'șfoară întinsă'. La jocul de popici se spune *a bate șnur* (adesea au adăosul și fără bandă) cu sensul de 'a trimite bila în linie dreaptă, fără să se izbească de marginile culuarului.' (Iordan)

a merge cu tramvaiul 11, sinonimă cu precedenta, dela care s'a și derivat (*autobuz* și *tramvaiu* sînt mijloace de locomotie asemănătoare). A fost dusă de ostașii noștri și dincolo de Nistru.

a minca castraveți 's'accoupler'. Comunicată de camaradul de liceu și de Școală militară A. T. În vol. V al acestui *Buletin*, pag. 217 această expresie (cu adăosul *murați*) este explicată altfel decît aici. Cred că ori n'a fost înțeleasă exact ori a fost prezentată eufemistic, date fiind împrejurările în care a aflat-o autorul. Dovadă că sensul adevărat este cel arătat aici avem zicala populară existentă la Iuliu Zanne, *Proverbele Romînilor*, vol. VIII, pag. 169, nr. 3284: *mulieră văduvă tot castravete visează*, care tîlmăcește freudian, perfect de bine, o dorință intens afectivă, de natură sexuală.

a minui trăgaciul. Expresia a fost lansată cu sensul ei propriu de către maiorul C. H., iar camarazii mei au interpretat-o în două feluri: 1. 'a minui paharul, a se îmbăta', considerînd trăgaciul drept pahar (cf. și *a trage un pahar*, *a trage la mîsea*) și 2. 's'accoupler', pornind dela asemănarea, foarte aproximativă, a trăgaciului cu organul genital bărbătesc și dela faptul că *a trage* se întrebuițează și în legătură cu actul sexual.

a o lua la țară 'a practica viciul solitar'. Auzită de curînd dela un ostaș din Iași.

a prinde la Unguroaică 'a surprinde asupra faptului, în special asupra unei acțiuni rele' sau 'în greșală', cum se spune la militărie. Informator sublocot. N. Z.

a răci la gambetă 'a fi cam zăpăcit'. S'a zis capului *gambetă*, pentru că mai ales o pălărie ca aceasta (tare și rotundă) seamănă cu capul, adică se lipește bine, parcă s'ar confunda cu el. Trebuie să fi ajutat la nașterea acestei expresii și disprețul pe care-l au mulți pentru gambetă, pălărie cam demodată și mai ales pretențioasă. Auzită la Letea (jud. Bacău) dela oameni simpli.

a umbla cu capul în bandolieră 'a fi zăpăcit'. Expresia se va fi născut printr-o greșită derivație sinonimică, prove-

nită dela soldați sau gradați, care vor fi crezut, la început cel puțin, că *bandoliera* e un fel de traistă. Cf. izolarea populară *a umbla cu capul în traistă* 'a fi zăpăcit'.

Sumara noastră prezentare de termeni argotici cazoni ne-a dus la constatarea, bazată pe mărturii, nu pe simple impresii, că militarii nu au un argot al lor, specific, diferit de argot-ul altor categorii sociale. În schimb, ei par a fi mai receptivi decât alții și mai dispuși a răspîndi lexicul argotic propriu zis sau cu savoare argotică, pe care civilii îl creiază în momente stăpînite puternic de afect.

II. Cîțiva termeni argotici gălățeni.

Cu totul alta este situația argot-urilor unor orașe. Există orașe care se caracterizează printr'o viață intensă, fie că e vorba de capitale, permanent aglomerate și cu o bună parte de populație flotantă, fie că sînt centre industriale, pe unde se perindă muncitori din diferite regiuni ale țării și chiar ale lumii. Mai există apoi orașe universitare, care cunosc periodicul flux de toamnă, al studenților veniți din provincie, cu refluxul din timpul verii, cînd toți se înapoiază la casele lor, aducînd un apreciabil număr de cuvinte cu caracter special. Porturile cu activitatea lor ce pendulează între comerț și aventură, centrele urbane sau rurale, cu importante aglomerări de unități militare, ocnele și penitenciarele cu deținuți din toate părțile, capitala în care mișună tot felul de oameni, etc., toate au o viață proprie. În fiecare din aceste medii apar anumite condiții de viață, cu totul deosebite de ale celorlalte așezări umane. Viața mai tumultoasă, frămîntarea de interese de tot felul, patimile și pasiunile mai puternice decât aiurea, creiază o atmosferă caracteristică, favorabilă unor diferențieri lexicale care nu se produc cu atîta repeziciune și la intervale de timp atît de scurte în alte orașe. Lexicul celor cîteva categorii de orașe amintite se schimbă dela zi la zi, argot-ul respectiv fiind perfect sincronizat cu această proteică viață citadină.

Dintre cercetătorii argot-ului nostru au amintit de existența unor argot-uri, diferite după orașe, P. Ciureanu, în vol. II al acestui *Buletin*, pag. 203 urm., care s'a ocupat

de argot-ul portului Constanța, și C. Armeanu, care a înregistrat, în două articole consecutive, *ibid.*, vol. IV, pag. 131 urm. și vol. V, pag. 185 urm., un număr destul de mare de termeni argotici ieșeni. Afară de aceștia, Gh. A. Gavriloaie a publicat un interesant studiu consacrat argot-ului școlarilor (*ibid.* IV, pag. 137 urm.), iar D. Florea-Rariște s'a ocupat, *ibid.* V, pag. 194 urm. de limbajul școlarilor, punînd în evidență unele din caracteristicile lingvistice ale orașului nostru, care posedă un atît de mare număr de școli medii și superioare, ceea ce duce în mod firesc la înflorirea argot-ului școlăresc și studentesc.

În ce privește lista de cuvinte și expresii, culese din argot-ul vagabonzilor și răufăcătorilor craioveni, publicată de M. Negru în *Adevărul literar*, 5 Ianuarie 1936, n'o cunoaștem decât din cîteva citate, care arată că nu prezintă un interes deosebit.

Revenind însă la materialul argotic adunat de P. Ciureanu, am putut constata că el nu oferă cercetătorului elemente caracteristice. M-am așteptat ca Iorgu Cernat, ale cărui ocupații în portul Constanța sînt: «hamal, hoț de buzunare, autor de opere inedite, politician, vizitator al beciurilor poliției», etc., etc., să-i fi comunicat anchetatorului termeni proaspeți, reprezentînd bogata și intensă viață de zi și de noapte a marelui port, deschis ca o fereastră spre întreaga lume, cu care este legat prin pînjeniișul atîtor linii de navigație maritimă. În loc de aceasta, informatorul, precum și numeroșii lui prietini, hamali și vagabonzi, pe care i-a prezentat harnicului cercetător timp de două săptămîni, cît au durat anchetele și colocviile, i-au comunicat termeni de argot în mare parte cunoscuți, ba chiar și înregistrați de Șt. Pașca¹, Al. Vasiliu² și V. Cota³, fără a mai pomeni și pe alții. Constatarea aceasta prezintă totuși interes prin faptul că arată marea circulație a unor elemente argotice.

Cu totul alta este situația în ce privește al doilea au-

1. *Dacoromania* VII, pag. 163 urm.

2. *Grai și suflet* VII, pag. 95 urm.

3. *Argot-ul apoșilor. Dicționarul limbii Șmecherilor* (fără loc și fără dată).

tor. Lăsând la o parte grija pe care o are C. Armeanu de a nota un mare număr de termeni aparținând limbajului mahalalelor, de care s'a ocupat într'un documentat articol Valentin Gr. Chelaru în prezentul *Buletin*, vol. IV, pag. 104 urm., se impun atenției un apreciazabil număr de termeni argotici de origine rusă. Ei sînt: *bulcă* 'pîne'; *caraiman* 'buzunar'; *bulșoi* 'franc'; *denghi* 'bani'; *hai în a face hai* 'a face scandal', existenți în ambele articole, apoi cei care urmează, înregistrați numai de Armeanu: *cabală* 'femeie urită', care pare a fi rus. *kobila* 'iapă', sau poate un feminin rominesc dela masc. *kobel* 'cîne' (pentru care cf. *căfea* 'femeie stricată'); *capac* 'lovitură cu mîna făcută albie', decalcat după rus. *pačka*, din care rom. *pacică* idem, notat de noi în vol. V al prezentului *Buletin*, pag. 242; *husin* 'fleț, prost', care poate fi rus. *gusinyi* < *gush* 'gîscă' (cf. *prost* sau *proastă ca o gîscă*)¹; *șase* 'atenție, primejdie', care-i traducerea lui *șest!* idem < rus. *šest*; *șuti* 'o fura' < rus. *šutit* 'a glumi' (așadar *șuti* 'a furgași, a fura în glumă').

Am încercat să dau explicațiile de mai sus, spre a mă conforma concluziei articolului nostru «Argot basarabean». Dacă s'ar purcede la înregistrarea argot-ului din Moldova, s'ar putea constata un apreciazabil număr de termeni veniți din rusește, dintre care pe unii i-am remarcat și în culegera lui Al. Vasiliu. O operație asemănătoare s'ar putea face și în ținuturile de peste munți, pentru a se afla care este situația elementelor argotice de origine maghiară și germană. Pelîngă aceasta ar trebui cercetat argot-ul diferitelor penitenciare, mai ales al celor mari, unde sînt aduși deținuți din toate părțile țării, precum și acela al numeroaselor ocne, în care exista condiții de viață unice. O astfel de anchetă lingvistică ar dovedi, foarte probabil, că argot-ul acestor medii este împetritat cu elemente lingvistice alogene de felul celor pomenite mai înainte, cu predominarea unora sau a altora, după regiuni.

În ce privește porturile noastre, ca să revenim la ele, căci e vorba de argot-ul gălățean, ele se bucură de o situație specială. Majoritatea lor sînt porturi fluviale, cu o viață e-

1. Pentru altă etimologie, v. *Buletinul* acesta, vol. IV, pag. 179.

conomică mai degrabă modestă, deci și cu o activitate lingvistică, în domeniul argot-ului, corespunzătoare. Volumul minor al afacerilor și al traficului nu îngăduie să apară clocotul pe care-l cunoșc, în mare măsură, porturile maritime, mai ales străine. Cu toate acestea, Brăila și Galați, ca să nu mai pomenesc de Constanța și Sulina, prezintă un interes care nu poate fi trecut cu vederea în cercetările privitoare la argot.

Curiozitatea de a-mi verifica parte din aceste impresii, ajutată de o simplă coincidență de interese familiare, m'a pus în situația de a strînge cîțiva termeni de argot gălățean. Numărul lor este destul de mic, dar în schimb ei sînt, mi se pare, mai caracteristici decît cei prezentați de P. Ciureanu, deși datoresc alcătuirea acestei liste mai mult întâmplării, care nu s'a arătat prea generoasă.

Plecasem cu gîndul că la Galați voiu putea aduna o serie de termeni argotici specifici portului. Așteptările mele nu s'au realizat întocmai, din tot felul de cauze. Am stat de vorbă cu proprietarul unei bărci care m'a trecut Dunărea. Acesta... colabora noaptea cu contrabandiștii de pește. Dintre puținii termeni scăpați în timpul convorbirii de informatorul meu, care m'a rugat să nu-i tradez numele (îi era frică de tovarășii de contrabandă, să nu-l pedepsească pentru trădare, precum și de autoritățile Căpităniei Portului, care ar fi putut să afle că se îndeletnicește și cu contrabanda de pește, pelîngă meseria de barcagiu), am notat, mai tîrziu, cînd îmi alcătuiam fișele, pe următorii: *bicicletă*, *boarfă*, *carină*, *cipilindru*, *ciupac*, *ciuriu*, *clift*, *crăcani*, *disculței*, *frate*, *funda*, *gabier*, *ghirdic*, *gloanțe*, *iepure*, *material*, *mitlică*, *motorină*, *răfoiu*, *rufeu*, *șcrabe*, *ștaif*, *ușchi* (vb.), *virgin*. Pelîngă aceștia am cules alți cîțiva dela Penitenciarul Central (tot din Galați): *fiș-fiș*, *gozor*, *pîrnae*, *pui-standard*, împreună cu expresiile: *a da un tun*, *a repara* (refl.), *a sui pantofii pe doc*. Însfîrșit am mai înregistrat doi, trei termeni auziți, în același oraș, cu totul ocazional, dela marinari sau dela hamalii care lucrează la 'poștele' din port.

1. *Poștele* sînt echipele de muncitori din porturi. Despre ele vorbește Jean Bart în *Europolis*, ed. II, pag. 257: „În fața pichetului de grăniceri se

bicicletă 'ochelari'. Cf. acest *Buletin*, vol. IV, pag. 156.

boarfă 'femeie depravată'. Să se compare atîți alți termeni sinonimi, atît la propriu, cit și la figurat, notați și explicați de Iorgu Iordan în *Buletinul de față*, vol. II, pag. 167 urm. (v. în special pag. 185, s. v. *buleandră*) și vol. IV, pag. 195-6, s. v. *ștoarfă*.

carină 'nasul'. Avînd în vedere mediul în care există acest termen, putem crede că a fost creat de un marinar, căci *carină* se numește muchia pe care o au pe fund unele bărci, corăbiile și vapoarele. Cu toate acestea n'ar fi exclusă și o etimologie populară aplicată cuvîntului *ocarină* 'instrument muzical', care a putut fi simțit ca o *carină*. În sprijinul acestei ipoteze par a pleda *carabană* 'nas mare', pe care am încercat să-l explicăm mai sus, și *muzică*, *muzicuță* 'gură'. Evident că, după ce se va fi produs această eventuală etimologie populară, ea a putut să se fixeze și să se răspîndească sub forma de *carină*, fiind întărită de cuvîntul marinăresc *carină*, extrem de frecvent în acest mediu.

cilindru 'joben'. Născut din contaminarea voită, cu intenții ironice, a lui *ciupac* (vezi mai jos) cu *cilindru* 'joben'. Alături de această formă apare și varianta *țipilindru*, al cărei ț- provine dela aspectul mai popular al lui *cilindru*, care sună, după cum se știe, *țilindru*.

ciupac 'pălărie tare'. Nu-i identic, cel puțin ca însemnare, cu *ciupag* 'polcă, surtuc femeiesc...; pieptul cămășii, etc.' pe care-l notează dicționarele, ci omonimul lui, *ciupac*, pe care l-am găsit în vol. I din *Contrapunct*, de Aldous Huxley, trad. românească de Iul. Giurgea, pag. 30, cu înțe-

alcătuiau în fiecare dimineață echipele — *poștele* — de hamali pentru încărcarea vapoarelor acostate la chei¹. Despre ele pomenește și Panait Istrati, fără a putea să precizeze unde anume, deoarece vremurile mi-au tulburat și mie casa. Aug. Scriban, *Dict. lb. rom.*, pag. 1025, col. 1, nu înregistrează și acest înțeles. De fapt s'au numit poște echipele de hamali care descarcă sau încarcă șlepurile și la care participă mai mulți oameni. Aceștia stau pe loc, gălețile, sacii sau dovecii fiind purtați din mină în mină, dela vas pe mal și în magazie, sau invers.

1. În Basarabia, jobenul nu i se spunea decît *țilindru*, probabil pentru că cuvîntul a venit acolo prin intermediu german (cf. *Cylinderhut*).

lesul 'boneta clownului': *Alergi cu ciupacu'n cap*. Prin derivație sinonimică acest cuvînt a ajuns, foarte ușor, la sensul (ironic, firește) de 'pălărie tare', care, la rîndul lui trebuia să provoace contaminarea cu sinonimul *cilindru*, pentru a da naștere lui *cilindru*, notat mai sus. Și P. Ciureanu, *loc. cit.*, pag. 205 dă *ciupac* 'pălărie'.

ciuriu 'cuțit pescăresc': *am ciuriu cu mine*. Dicționarele noastre nu-l înregistrează.

clift 'palton'. Ciureanu, *loc. cit.*, pag. 205 îl explică prin 'haină', Chelaru, *loc. cit.*, pag. 117 îl traduce prin 'pardessus d'hiver'.

crăcani 'pantaloni'. Cf. C. Armeanu, *Buletin* IV, pag. 134 și Ciureanu, *loc. cit.*, pag. 205 (sub forma *crășani*). Derivat dela *erac* (*cracul pantalonilor*).

disculței 'pantofi': *Ți-ai luat disculței?* 'Ți-ai scos pantofii?' Poate că la început s'a spus astfel despre pantofii rupți ai oamenilor săraci. Sau, mai degrabă, în ironie, despre această încălțăminte, care nu acopere decît o parte din picior.

dorobanț 'o măsură de 50 gr. de țuică sau rachiu, comunicat de N. D., camarad la Școala militară din Bacău, care e originar din comuna Independența (jud. Covurluiu) și a făcut primele clase la liceul din Galați.

fiș-fiș 'hîrtie monedă, bancnotă' (de 500 sau de 1000 lei). Termin onomatopeic, care n'are nevoie de explicație. Foarte expresiv și totodată oarecum misterios. Amintește de unele gesturi care imită mișcările minii, cînd se numără banii, ca semn de înțelegere, fără cuvinte, că trebuie dat un bacșiș, etc.

frate 'grănicer'. Contrabandiștii de pește numesc adesea pe grăniceri *frați*, aluzie la complicitatea cumpărată cu bani de către «confrăți», complicitate care dă naștere unui sentiment de... familie!

funda 'ordin scurt pentru scufundare'. Se dă acest ordin în diferite împrejurări: 1. comanda aparținînd marinei de război, în cazuri de lansare a torpilor, de aruncare a

grenadelor marine sau de aruncare a unei părți din lestul bastimentului. Două comenzi de acest fel am găsit într'un «Jurnal de front», publicat de Lt. Z. V. din Marina Regală, în *Universul*, 8 Aug. 1941, pag. 7, și intitulat «În loc de mine... submarine!»; 2. ordin și consemn pe care-l au între ei contrabandiștii. Și pe acesta îl găsim tot la un ofițer de marină, care reproduce convorbirea unor contrabandiști. E vorba de Jean Bart, *Europolis*, pag. 295: *La ananghie, îi spune Aristia Leca Americanului... funda sacii în apă... și vă lipiți de un șlep... rămâneți ca morți acolo, pînă se face liniște*. Cf. și pag. 301: *Ne-au incolțit. Nu-i rost. Funda!* Informatorul meu îmi spunea că la nevoie, cînd e mare primejdie, șeful contrabandiștilor din noaptea respectivă ordonă *funda*, la care comandă se aruncă în apă imediat marfa adusă de contrabandă, iar la desperare fac *funda* chiar oamenii, refugiindu-se înnot dincolo pe zona cercetată de grăniceri.¹

gabier 'om pus de pază în timp ce se operează loviturile'. Și acesta este un termen tehnic aparținînd limbajului marinăresc. Cf. articolul citat mai sus, s. v. *funda*: *Gabierul, șoimul navei, asemeni unui far ce vede fără să fie văzut. Gabierul* (it. *gabbiero*) este sentinela din *gabie* 'balcon fixat împrejurul catargului' (v. Scriban, *op. cit.*, pag. 537, col. 1): Și Jean Bart, *Europolis*, pag. 243 îl are: *c'o mină a smucit cușitul de gabier care-l ținea deschis, legat c'o sfoară la git*.

ghirdic, pl. *ghirdici* 'grăniceri'. L. Șăineanu, *Dictionar universal*, pag. 272 notează verbul *ghibirdisi* 'a fura', din familia lui *ghibirdic*. Am impresia că acesta a însemnat mai întîiu *hoț* și apoi 'isteț' (cf. proverbul care spune că cel mai bun paznic este acela care a fost odată hoț) și 'ștrengar'. Să fie oare *ghirdic* < *ghi[bir]dic*?

gloanțe 'bani'. Mă gîndesc la o eventuală derivație sinonimică mai îndepărtată. *Carboavele* 'bani' erau de aramă, deci n'ar fi exclus să li se fi spus banilor de aramă 'gloanțe', tocmai pentru că în timpul războiului pentru independență se adunau arama și chiar banii de aramă românești, precum

1. Autorul tratează acest cuvînt ca pe unul obișnuit, căci nu l redă cu litere cursive, ca pe ceilalți termeni argotici.

și cei rusești (care fuseseră aduși în Vechiul Regat de armatele rusești aliate, iar în Basarabia erau monetele de circulație curentă), spre a-i topi și a face din ei... gloanțe. Într'adevăr *carboavă* însuși e termenul moldovenesc de origine rusă pentru 'rublă'.

gozor 'bani mărunți, mărunțiș'. Acest termen argotic din limbajul Penitenciarului Central Galați nu e altceva decît *gozură*, cu variantele *gôază* (mold.), *gozomete* 'gunoaie', pe care-l înregistrează Scriban, *op. cit.*, pag. 670, col. 1. Cf. și *goz*, plur. *gozuri* 'codină, sfărîmături de cereale, rămase de la treierat'. S'a zis, așadar, *gozor* la banii mărunți, care-s și mulți, adică fără valoare prea mare, la fel cu resturile și sfărîmăturile de cereale. Să se compare *a* (s) *fărîma* 'a schimba o bancnotă de 1000 sau 500 lei' (a o prefăce în bani mai mărunți), termen curent în limbajul jucătorilor de cărți (l-am auzit și la debitele de tutun). Deasemenea se poate invoca expresia și mai apropiată de înțelesul cuvîntului nostru, *a face gunoia* 'a scăpa jos banii (de obicei mărunți)'. Se înțelege că intervine și ironia, un fel de dispreț afectat pentru banii cu valoare mică.

iepure 'ostaș din infanterie'. Așa spun soldații din marina militară sau dela serviciul navigației pe Dunăre celor de uscat, în special «pifanilor», din cauză că uniforma acestora de culoare kaki-verde li se pare asemănătoare cu culoarea verzei pe care o mîncă iepurii.

laț 'cravată'. Termen cunoscut depe cînd eram elev de liceu: colegii mei de clasa VI spuneau cravatei *șiret* (în formula ironică *fraier cu ștaif și cu șiret* 'tip elegant'). Să se compare sinonimul afectiv *ștreang*, pe care-l dă Armeanu în vol. V al acestui *Buletin*, pag. 193. Aluzie la lațul de prins păsări și la cel pentru spînzurătoare.

malac 'penis'. Scriban, *op. cit.*, pag. 769, col. 2 înregistrează *malac* 'turmac, vițel de bivoliță', pe care-l derivă, se pare, indirect, din v. grec. *malakós* 'moale'. Acest sens se potrivește cu al termenului argotic pe care l-am găsit și în următoarea cimilitură: *Ridica leliță cracu, să bage neica mălacu* «țestul cu mălaiu» (G. Pascu, *Despre cimilituri* II, pag. 115).

material 'bani'. Răspindit mai pretutindeni (v. *Buletinul* acesta, vol. IV, pag. 182, s. v. *mardet*).

mititică 'inchisoare'. Sensul prim a fost de 'carceră' (cf. mai sus, *Argot cazon*, s. v.). Obişnuit însă carcerile sînt în aceeaşi cameră cu închisoarea propriu zisă, așa era cel puțin la Școala militară dela Bacău. Este vorba, poate, de o extindere a accepțiunii sau s'a pornit dela depresiunea morală care stăpînește pe cel închis, forțat să stea vreme îndelungată într-o cameră, într-o celulă mititică. Se observă și aici cum un adjectiv se transformă în subst. (cf. *regală* 'țigară' și 'măsură de bere'). Evident că a intervenit și ironia, din partea reprezentanților forței publice, în al căror limbaj e foarte frecvent acest cuvînt, sau a celor care au a face cu ei.

mlac, pl. *mloci* 'spermă'. Să fie oare rus. *molóki*, s. f. = pl. *lapții* (de pește) vezi Em. Grigorovitz, *op. cit.*, pag. 306, col. 1) < *molokó* 'lapte'? Cf. și expresia argotică: *a-și lăsa lapții* 's'accoupler', sinonimă cu *a-și lăsa icrele*, notată mai sus. Scriban, *op. cit.*, pag. 822, col. 1 înregistrează un feminin *mlacă* 'loc mlăstinos', al cărui sens este însă foarte îndepărtat de al lui *mlac*, de care se deosebește și din punct de vedere fonetic.

mola! 'lasă și fugi!', interjecție specifică marinarilor. Ea apare la Jean Bart, *Europolis*, pag. 207: *Numai ochiul sigur al capului pilot știe să prindă clipa în care trebuie să strige: «mola»... Un moment de emoție»* și pag. 299: *«Mola! și barca, adînc afundată sub greutatea sacilor, se deslipea lîncind la vale»*. Scriban, *op. cit.*, pag. 827, col. 1 notează *mola*, interj., care, în marină, înseamnă 'dă-i drumul, lasă liber'. Cuvîntul acesta este tălmăcit altfel de Em. Grigorovitz, *op. cit.*, pag. 304, col. 1: *mola* s. f. (și *mol*) 'malul, debarcaderul' (locul unde trag corăbiile la mal pentru descărcare și încărcare). Tălmăcirea lui se explică prin faptul că, la debarcader, se aude această comandă în momentul în care vaporul vine sau pleacă. În limbajul contrabandiștilor are exact același sens ca și în cel marinăresc.

motorină 'vin roș'. Termin apărut, probabil, mai întîiu

în limbajul ceteriștilor. Cf. *motorină* 'rom', notat tot de mine în acest *Buletin*, vol. V, pag. 244. Prietinel M. T., avocat din Iași, care m'a ajutat la precizarea unor sensuri în ce privește partea a patra a acestui studiu de argot românesc, îmi spune că lui îi este cunoscut *moțorină* ca denumire pentru orice băutură alcoolică, nu numai pentru rom, fapt care se verifică acum prin sensul gălățean de 'vin roș'. Punctul de plecare este... încălzirea organismului (așa cum se încălzește motorul automobilului, ca să poată merge).

ochelari 'petece la șezutul pantalonilor', deoarece sînt rotunde și simetrice, ca ochelarii.

piriac 'hoț'. Cuvînt cu întrebuințare curentă prin unele regiuni (v. Scriban, *op. cit.*, pag. 989, col. 2). La Iași, de pildă, l-am auzit în timpul unei alarme, cînd proprietarul nostru ne-a recomandat, înainte de a intra în subsol: *Inchideți bine ușile și ferestrele, că intră pirlacii, mai ales că-i în miez de noapte!* Derivat (nomen agentis) dela *pirli* 'a fura'.

pirnae 'inchisoare': *l-a băgat la pirnae*. Circulă la Penitenciarul Central Galați, iar mie îmi este cunoscut și dela Ciupelnița, jud. Prahova, unde l-am cules odată cu diverși termini dialectali, pe care sper să-i pot discuta în alt articol. Acolo *pirnae*, fem., pl. *pirnăi* înseamnă 'oală de pămînt foarte mare'. Terminul este înregistrat și de Scriban, *op. cit.*, pag. 990, col. 1: *pirnăe*, pl. -ăi. Oală foarte mare de făcut mincare. Fig. Iron. Arest. Inchisoare: *l-a turnat la pirnaie*. Vezi și Armeanu, în vol. IV al acestui *Buletin*, pag. 136. Cf. *hîrdău*, sinonim, chiar și în sens propriu, căci 'oala' face la închisoare aceleași servicii ca și hîrdăul.

pui standard 'cartofi prăjiți cu ceapă'. Expresie recentă, născută din vremelnicele greutăți pe care le trăim acum.

răfoiu 'soldat din marină'. Aluzie la mediul... acvatic în care-și fac stagiul sau își exercită meseria marinarii.

rufean, pl. *rufeni* 'profitori, indivizi abjecți care exploatează femeile'. Tema *ruf-* este aceeași ca în *rufă*, pl. *rufe* 'albituri; bulendre, zdrențe'. Scriban, *op. cit.*, pag. 1141, col. 1 dă un cuvînt foarte asemănător cu al nostru, și anume *rufană* (iron.) 'haină zdrențuroasă'. Ținînd samă că *buleandră* și alte

sinonime însemnează 'femeie ordinară' (cf. mai sus, s. v. *boarfă*), avem dreptul să presupunem că *rufană* (plur. *rufene*) are sau a avut și înțelesul figurat al lui *boarfă*, așa că masc. *rufean* se explică ușor ca un derivat semantic dela *rufană* 'femeie depravată'.

șcrabe 1. 'pantofi vechi și rupți'; 2. 'ghete scilciate'. Cf. George Lesnea, *Argint*, pag. 77: *cu straietele largi ponosite, cu șcrabele mari din picioare*. Cuvântul acesta este bine cunoscut în Basarabia, fiind de origine rusească, dar și în Moldova. Il găsim, depildă, și la Ionel Teodoreanu, *Prăvale-Baba*, pag. 162: *aducea apă dela fîntînă, lăsîndu-și scroabele acasă*. Posedă numeroase variante fonetice, pentru care să se compare Ion Creangă, *Opere*, ed. Gh. Th. Kirileanu și H. Chendi, București 1905, pag. 433.

ștaif 'guler tare'. Ironic. Același cu *ștaif* 'partea tare a ghetei, deasupra călcăiului'.

toromac 'prost'.

ușchi 'a pleca, a fugi'. Imperativ: *ușchi-o*, în locul forme pe care o cunoaștem noi: *ușchește-o*. Cf. Chelaru, *loc. cit.*, pag. 114, s. v. *bunghi*, precum și sinonimele *buschi* și *hușchi* (cu variantele: *huști*, *hoști*, *hoșchi*, *uschi* și *uști*).

virgin 'hoț fără cazier la poliție'.

Expresii.

a da un tun 'a da o lovitură, a comite o spargere'. S'a născut, poate, prin derivație sinonimică dela expresia *a da o lovitură*, dacă nu va fi apărut cumva în vorbirea unor militari din artilerie.

pantofi de codoș 'pantofi ascuțiți' sau *știuci*, cum li se mai spune.

tirie-oghială (obială) 'soldați din infanterie, pifani'. Marinarii, care poartă pantaloni largi jos («charleston»), ironizează astfel pe infanteriști, fiindcă aceștia poartă moletiere, adică 'obiile', cum le consideră marinarii. La rîndul lor «pifanii» își bat joc, și mai aspru, de marinari, spunînd că au *pantaloni scrobiți* (aluzie crudă la prelungita... castitate, cu efec-

tele ei, impusă de șederea îndelungată pe bord, fără niciun contact cu uscatul și cu plăcerile lui).

a se repara 'a se bărbieri, a se tunde', cu alte cuvinte 'a se face frumos', 'a se drege' (cf. *dresuri* 'sulimanuri', la femei).

a sta în acvariu: se ridiculizează cu această expresie snobismul celor care stau ceasuri întregi în dosul marilor vitrine ale restaurantelor din Galați. Vitrinele sînt asimilate cu pereții unui acvariu, căci au un geam extrem de gros, iar în dosul lui se află... peștii. Terminul este cunoscut și la Iași (l-am auzit dela avocatul S.), precum și la București, Ploiești și Focșani, probabil și aiurea, căci în toate orașele există magazine cu vitrine mari și cu... spectatori în fața lor.

a sui pantofii pe doc 'a-și lustrui pantofii'. Expresia este foarte interesantă, prin aceea că argotizanzii au comparat scăunașul de lemn depe cutia vîxuitorului cu *docul* 'basi-nul de descărcat și încărcat sau de reparat corăbiile'. S'a spus 'cutiei vîxuitorului' *doc*, probabil pentru că se repară lustrul, fața pantofului, dar și pentru că există și *docuri plutitoare* 'basine mobile de reparat corăbiile'. Se explică și mai limpede această expresie argotică, dacă ne amintim că *pantofii* sînt numiți de argotizanzii și *pontoane* (cf. C. Armeanu, vol. V al prezentului *Buletin*, pag. 192, s. v. *pontoane*).

George-Mihail Dragoș.

NOTE DE LEXICOLOGIE ROMÂNĂ¹

harbuz 'pepene verde', cuvânt caracteristic pentru graiurile moldovenești propriu zise (din centrul și nordul teritoriului respectiv), a existat pînă nu de mult, poate chiar mai există, și în sudul Moldovei. Eu nu l-am auzit nicio dată în vorbirea mea de acasă (orașul Tecuciu și împrejurimile lui), dar l-am obținut dela un corespondent din satul Bucești (la 23 km. spre miazăzi de capitala județului): *bos-tănă se zice la acel loc care este cultivat cu arbuji*. Constatarea nu surprinde. Limba orașului și a satelor învecinate este mai accesibilă la inovații. În cazul de față, termenul *pepene verde* trebuie să se fi introdus prin negustori originari din Muntenia (tot așa *pepene galben* pentru *zămos*)².

hatie circula și prin Moldova, cum spune A. Scriban, *Dict. limbii rom.*, pag. 592, nu numai prin Bucovina (*Dict. Acad.*). Mi s'a comunicat din Lungani-Iași cu sensul 'niște gunoaie puse peste o apă, ca o punte de trecut' și din Andrieșeni-Iași, cu un înțeles aproape identic ('pod de paie prin glod'). Față de accepțiile pe care le dau dicționarele citate, cele comunicate mie reprezintă o lărgire semantică aprecia-bilă, un fel de 'degradare', cum se exprimau lingviștii pe vremuri.

hazmodie, dat de Scriban, pag. 593 cu sensul de 'ceartă', are la M. Sorbul, *Viața românească*, Sept.-Dec. 1932, pag.

61 altă semnificație: — *Ei, bată-te noroacele de băiet... mare hazmodie mai ești și tu*. Sint reale ambele înțelesuri ori unul din autorii pomeniți se înșală? În ce privește accentul, Scriban îl pune pe *i*, ceea ce nu pare a se potrivi cu tendința vorbirii familiare de a accentua pe antepenultima cuvintele grecești în *-ie* (cf. *comédie*).

hăis! — *cea*! S'a discutat mult despre originea acestei interjecții, cu care se îndeamnă boii (v., între alții, A. Philippide, *Zeitschrift für roman. Philologie* XXXI, pag. 296 și 302; N. Drăganu, *Dacoromania* III, pag. 692-3; Gr. Nandriș, *Revista filologică* I, pag. 185 urm.). Toate încercările de a le explica «etimologic», adică așa cum se explică cuvintele obișnuite, mi se par zădarnice. La fel consider și ostenele lingviștilor care caută să stabilească legături istorice sau de împrumut între ele și interjecțiile, adesea foarte asemănătoare, din diverse idiome vecine cu al nostru (cf., în special, informațiile date de Nandriș, apoi pe cele din *Dict. Acad.* și dela Scriban). Lista se poate îmbogăți cu fapte paralele din limba portugheză, de pildă: *ei!*, *ei ka!*, *ei! ete*, *ei, eixe*,¹ etc. (cf. *Volkstum und Kultur der Romanen* IV, pag. 141). Sint sigur că o cercetare mai atentă ar duce la descoperirea unor interjecții similare și aiurea, chiar în limbi neeuropene. Pretutindeni avem a face cu cuvinte imitative, mai exact, cu sunete reflexe, menite să fie un îndemn pentru animale², un fel de acompaniament al mișcării pe care trebuie s'o facă boii ca s'o ia din loc. În intenția, mai mult instinctivă, a omului, *hăis*! pare a imita efortul depus de el însuși, participarea lui la munca animalului, solidarizarea cu acesta, spre deosebire de lovitura cu bățul sau cu biciul, ale cărei scop și rezultat sint, dealtmintelea, identice cu cele urmărite prin întrebuințarea interjecției. O observație justă face Nandriș, cînd spune (*loc. cit.*, pag. 188) că *hăis* are înțeles «apropiat», iar *cea* înțeles «depărtat», chiar dacă pornește dela ideea greșită că ar fi vorba de niște «adverbe de-

1. V. acest *Buletin*, vol. VI, pag. 150 urm. și (VII-VIII) pag. 224 urm., apoi *Bulletin linguistique* IX, pag. 53 urm.

2. Acest cuvînt se întrebuințează și la Tecuciu, dar numai ca determinativ pelingă *pepene galben* și pentru a indica o anumită specie a acestuia (alături de *scorțos* și *innecăcios*, care au același rost).

1. Aspectul fonetic variază după regiuni (*ei* este totdeauna un diftong descendent, așadar la fel cu *ăi* din cuvîntul românesc, și are, de obicei, un *e* deschis.)

2. Intocmai ca *de!*, *hăi!*, etc. (pentru cai).

monstrative», idee sugerată de etimologiile false propuse pentru aceste cuvinte, în care ar fi existând, foarte mutilate, pronumele demonstrative latinești al apropierii, resp. al depărtării. Ca să ne dăm sama de justetea observației lui Nandriș, trebuie să invocăm simbolismul fonetic: *hăis* exprimă, într'adevăr, ceva apropiat, iar *cea(lă)* ceva depărtat (din punctul de vedere al omului care mină boii), dar aceasta grație vocalelor (închise, deci 'subțiri', adică 'mici', la primul, deschise, deci 'largi', adică 'mari', la al doilea), nu lui *iste*, resp. *ille*, etc. Așa se explică asemănările dintre interjecțiile rominești și cele străine. Toate s'aunăscut spontan, în fiecare limbă aparte, fără nicio influență venită din afară.

hălălăială: o furtună de răcnete, din care nu se deslușea decît o hălălăială care cutremura văzduhul (Nicodim Cola, *Adev. liter.*, 23 Apr. 1933, pag. 5, col. 7). Derivat dela *hălălăi* 'faire du vacarme'. Lipsește în dicționarele noastre. La aceeași familie aparține, desigur, și *hălălău* 'care bănănăe' (Albești-Ialomita), în registrat de Dicț. Acad., fără citat, ca variantă a lui *hălăoiu* 'lourdau'. Nu văd însă legătura semantică (și nici chiar pe cea fonetică) dintre aceste două cuvinte. Deaceia cred că trebuiesc separate, rămînînd să se găsească etimologia lui *hălăoiu* (căci *hălălău* este onomatopeic, la fel cu *hălălăi*).

hălămog 'lemne subțiri încilcite' (Stănțești-Botoșani). Variantă, necunoscută dicționarelor noastre, a lui *golomoz*, care apare sub aspecte multiple și înseamnă, la origine, cum spune Dicț. Acad., 'lucruri încilcite, mototolite și amestecate unul cu altul în formă de ghem'. Pentru *-og*, cf. *golomoc* 'plantă ierboasă (*Dactylis glomerata*), avînd flori cu aspect noduros, numită și noduroasă'. Cît despre *h-* (în locul lui *g-* al tuturor celorlalte variante), trebuie să invocăm, direct sau indirect, influența rutenească, mai ales că cuvîntul este sigur de origine slavă, iar geografia lingvistică nu se opune, dimpotrivă sprijină o asemenea ipoteză. Etimologia are încă nevoie de discuție. La cea făcută în Dicț. Acad. trebuiesc adăugate precizările lui P. Skok (cf. *Dacoromania* III, pag. 835).

hăpău 'mîncău, lacom', întrebuintat de N. T. Orășan-

nu, pela mijlocul veacului trecut (v. *Gluma*, 11 Aug. 1940, pag. 3, col. 6, unde se dă acest citat din scriitorul amintit: *Pentru care multe sume De hăpăi s'a tot mîncat*). Să fie o creație personală, foarte expresivă dealtfel (după modelul sinonimului *mîncău*)? Lipsește în Dicț. Acad. (și în celelalte dicționare).

hărup! 'strigăt cu care se îndeamnă oamenii, cînd vor să ridice o greutate mare'. Prima silabă este pronunțată foarte prelung, deoarece servește mai mult pentru pregătirea mișcării de ridicare, a doua, dincontra, se spune scurt, căci întovărășește oarecum actul ultim al operației. Dicționarele nu cunosc acest cuvînt, care, cel puțin prin unele locuri (în sudul Moldovei), se bucură de o largă circulație. Personal sînt așa de obișnuit cu el, încît îl utilizez instinctiv oricînd mă găsesc în situația celui care participă la ridicarea unei greutăți. Este un cuvînt imitativ, asemănător cu *hăis*, discutat mai sus, și cu atîtea altele de aceeași natură. Existența lor ne trimete vrînd nevrînd, evident că nu din punct de vedere cronologic, la primele începuturi ale limbajului uman, cînd omul nu putea încă vorbi în sensul curent al termenului, dar putea emite sunete mai mult ori mai puțin articulate, cu care-și acompania, în timpul muncii, diversele mișcări ale corpului. Silaba a doua a lui *hărup* am auzit-o foarte clar la filmul nemțesc «Vinzătorul de păsări», în condiții identice cu cele arătate aici. Acest fapt confirmă, dacă ar mai fi fost necesar, explicația propusă. Asemănător ca semnificație și, în bună parte, ca sunete este *hop*, cu diverse variante, precum *hopa*, *hup(a)*, etc. (ultimele, în special *hopa*, reprezintă îndemnul adresat copiilor, cînd trebuie să se așeze pe pat, pe scaun, etc. sau să se ridice, așadar cînd trebuie să depună un efort, pentru învingerea unei greutăți). Acest cuvînt există în tot felul de limbi, cum a probat H. Schuchardt, *Zeitschr. f. rom. Phil.* XL, pag. 491. Cf. și Leo Spitzer, *Lexikalisches aus dem Katalanischen und den übrigen iberoromanischen Sprachen*, pag. 144 urm., care se ocupă, între altele, de span. *upa* (*aupa*) 'auf! (zu Kindern)', (*a*)*upar* 'auf! auf! rufen'. Prezența lui *-p* (sunet ocluziv) are rostul să indice terminarea («închide-

rea»!) acțiunii, ajungerea ei la punctul final (ca și în *hărup!*).

hîrșum: *Ea am patru [pogoane] de pruni... fac țuică hîrșum!* (I. C. Vissarion, *Adev. liter.*, 16 Iunie 1929, pag. 6, col. 1). Deși sensul pare diferit, căci exprimă, foarte probabil, o cantitate mare, neobișnuită, cred că acest cuvînt este o variantă fonetică a lui *hîrșim* 'renommée, réputation', existent, după *Dict. Acad.*, numai în locuțiunea *mî-o ieșit hîrșimu'*, al cărei *o* (pentru *a*) ne trimete la graiuri moldovenești, pecînd Vissarion este Muntean (din Dimbovița).

hîrțalog (sau *hîrțaloagă*?) 'carte mare': *ce-i dă'n gînd popii să ne caute hîrțaloagele* (I. I. Mironescu, *Insemnări ieșene* III, 5, pag. 423). Trebuie considerat ca produs al unei contaminări între *hîrțoagă* 'paperasse' și *terfelo(a)g(ă)* 'gros bouquin', ambele cu sens peiorativ foarte pronunțat, ca și *hîrțalog* în suși. *Dict. Acad.* vede în *hîrțoagă* un «derivat (neregulat) din *hîrtie*». Neregularitatea constă, desigur, în prezența lui *ț*, care corespunde lui *t* al primitivului și nu se poate explica fonetic. Nu-i singurul caz de prefacere «neregulată» a lui *t* în *ț* la derivate de acest fel. L. Rebreanu, *Jar*, pag. 199 are diminutivul *hîrțulie*: *o hîrțulie mototolită*, absent în dicționarele noastre, iar la Buzău (probabil și aiurea) augmentativul disprețuitor al lui *carte* sună *cărțoiu*. Am putea vorbi de un sufix *-țoiu*, variantă a lui *-oiu*, întrebuițat exclusiv pentru derivare dela teme în *-t*. Dar nu-i nevoie să facem o asemenea afirmație oarecum surprinzătoare. Datorită atîtor alte cazuri («regulate» acelea), în care unui *t* al primitivului (sau al nominativului, al singularului, etc.) îi corespunde un *ț* în derivat (sau la genitiv-dativ, la plural, etc.), s'a creat o obișnuință fonetică, o normă, de natură analogică, a cărei forță este la fel de mare ca și a alunecării de sunet. Dealtfel *ț* este mai expresiv decît *t* în cuvinte cu nuanță peiorativă, și deaceia subiectele vorbitoare «calcă» așa zicînd 'legea fonetică', potrivit căreia numai un *t* urmat de *i* se poate preface în *ț*.

hleampăt: *Infirziații făceau un semn birjelor rătăcitoare cu un cal hleampăt* (Cezar Petrescu, *Oraș patriarhal* I, pag. 150). Este același cu *șleampăt*, care ne întîmpină adesea, la scriitori contemporani originari din Muntenia, și supt forma

aceasta și supt forma *șl(e)ampăt*. Depildă: *proa e șleampătă!* *Ce să vadă omul la ea?* [e vorba de o femeie] (T. Teodorescu-Braniște, *Adev. liter.*, 5 Sept. 1926, pag. 4, col. 1); *D-na Fink, nepieptănată, șleampătă, în niște pantofi scilcioși, ne primește dolentă* (Marta D. Rădulescu, *Sunt studentă*, pag. 162); *supt șlampătul pas al trecătorilor* (Coca Farago, *Viața rom.*, Dec. 1937, pag. 65); *cam șlampăt la mers și la vorbă* (Gib I. Mihăescu, *Donna Alba*, pag. 85). Sensul e clar: 'neglijent, murdar, bleg'. Provine, desigur, din germ. *schlampig* 'négligé, malpropre' (poate indirect), cum dovedește, între altele, și varianta *șlampic*, întrebuițată de D. I. Suchianu. *Adev. liter.*, 19 Ian. 1936, pag. 8, col. 5, cu valoare adverbială: *imbrăcată șlampic*. Cf. și *șlampăn* (greșală de tipar? Nu cred): *umblam șlampăn și năuc* (W. Savil, *Cuvîntul liber*, 4 Apr. 1936, pag. 4, col. 3). Dicționarele noastre nu cunosc acest cuvînt, supt niciuna din formele aici menționate.

hoizăr 'mască, care umblă de Crăciun și Anul Nou' (Hîrlău-Botoșani). Obiceiul de a umbla mască în timpul sărbătorilor de iarnă trebuie să fie vechiu la noi, judecînd după spusele specialiștilor (cf., depildă, P. Caraman în *Omagiu Profesorului Ilie Bărbulescu*, pag. 419 și 429). Cred însă că prin Moldova nordică unele din aspectele lui au suferit o influență recentă, și anume evreiască. La Iași, cel puțin, eu n'am putut face deosebire între mascații creștini și cei evrei în ce privește îmbrăcăminte, masca și alte amănunte de natură exterioară. Deaceia sînt înclinat să văd în *hoizăr* un cuvînt evreo-german, și anume fie pe *Häuser*, pluralul lui *Haus*, fie, mai degrabă, o formă a verbului *hausieren*, care înseamnă tocmai 'a umbla din casă în casă, a sta pela ușile oamenilor' (se înțelege că nu despre mascați) Cf. și *Hausierer* 'negustor ambulant, colporteur'.

holeră. Înțelesul figurat de 'femeie urîtă sau rea', pe care-l are acest cuvînt în vorbirea familiară (v. *Dict. Acad.*, s. v.), apare și în franțuzește. Émile Chautard, *La vie étrange de l'argot*, Paris 1931, pag. 634 notează *choléra* 'fille abjecte; malfaisante'. Produs al afectului, și adică al supărării, miniei, furiei, etc., ca atîtea alte modificări seman-

tice analoage, pe care le întâlnim la nume de boli, mai cu samă când e vorba de animale (*dalac, talan, etc.*).

holoviță 'drêche', citat de Tiktin (și, după el, de Dict. Acad.) din M. Drăghici, *Iconomia rurală și dumesnică*, Iași 1834, continuă să trăiască (sau, cel puțin, a trăit pînă nu de mult) prin nordul Moldovei. L-am găsit la Gh. Gh. Nădejde, *Insemnări ieșene* III, 7, pag. 431, cu explicația «plămadă ce înlocuia drojdia de bere» (la fabricarea alcoolului). Autorul, care povestește lucruri din copilăria-i petrecută în jud. Dorohoiu, crede că acest termen tehnic a fost introdus prin maeștri polonezi. Este foarte posibil, dar originea lui trebuie căutată în rutenește sau rușește, cum arată cei doi *o* din silabele inițiale. E. Berneker, *Slav. etym. Wörterbuch*, pag. 324, s. v. *golovja*, înregistrează rus. *golovnja* și rut. *holovja*, cu sensurile 'Feuerbrand, Kornfäule'. Nu încapem îndoială că avem a face cu un derivat dela această temă, al cărei sens se potrivește cu rom. *holoviță*, căci la amîndouă ideea fundamentală este aceea de 'ardere, fermentație'.

hondrăni 'a flecări, a dîrdii, a murmura, a vorbi fără șir', găsit de Dict. Acad., s. v. *handră*, în izvoare mai ales olteneste, apare des și la I. C. Vissarion (cf. *Adev. liter.*, 16 iunie 1929, pag. 6, col. 2 și 27 Dec. 1931, pag. 7, col. 4; interesant este mai ales citatul al doilea, unde verbul înseamnă 'a bodogăni': *Ce tot hondrănești aci?... Pentru ce să te spovedesc și să te grijesc?* [vorbește preotul cu un muribund închipuit]. Derivarea din *handră* 'zdreanță', pe care o propune Dict. Acad., mi se pare foarte nimerită, căci are la bază trecerea semantică, atît de frecventă în diverse limbi, printre ele și a noastră, dela 'cîrpă' la 'limbă, gură, vorbă'¹. Există și varianta *hondroni*, cu *ă* > *o* prin asimilație la *o* precedent: *Osman s'a... insurat, hondroni hamalul somnoroș* (Stoian Gh. Tudor, *Hotel Maidan*, pag. 107).

hotri 'a pîrî, a vorbi de rău pe cineva' (Borăști-Vasluiu). Variantă moldovenească (cf. *horbă* < *vorbă*, *hulpe* < *vulpe*, etc.) a lui *votri*, care, în limba veche, era un fel de

termin juridic, însemnînd 'a codoșli, a face pe intermediarul plătit (între bărbați și femei)'. După Tiktin, acest verb circulă și astăzi în vorbirea populară (nu se precizează însă unde anume)¹, cu înțeles identic, precum și cu acela de 'a peți'. Sensul dat de mine mai sus reprezintă iarăși un caz de modificare semantică în conformitate cu legea stabilită de A. Meillet: un cuvînt care trece dela o categorie socială puțin numeroasă la una mai numeroasă își lărgeste înțelesul. Altfel spus, un termen tehnic își pierde caracterul specific original, cînd intră în limba comună. Deja accepția 'a peți' nu mai este atît de specială ca aceea (din *Îndreptarea legii*) de 'a face pe codoșul'.

hraspă 'o bucată de oțel cu zimți cu care se freacă lemnul' (Bălătești-Neamțu). Același cu (*h*)*raspă* 'pilă mare de pilit metalul, lemnul, pielea și copitele' (Scriban, pag. 1089). Nu cred că *s* pentru *ș* ar fi o greșală de transcriere a corespondentului meu, căci Scriban înregistrează o variantă *raspel* (alături de *raspel*), iar cuvintele rusești care au aceeași temă sună toate cu *s*.

hrăpi. Acest verb există și în sudul Moldovei, nu numai prin Bucovina și Transilvania de nord, cum susține Dict. Acad. La Tecuciu este întrebuințat foarte des și totdeauna sub forma *hrăchi*. Cît despre sens, niciunul din cele date de dicționarul citat nu se potrivește, deși toate se apropie de al nostru într-o largă măsură: elementul comun tuturor îl constituie 'zgomotul' produs în gura omului sau a cînelui. Verbul tecucean se întrebuințează despre oameni, atunci cînd aceștia încearcă să elimine flegma din gît sau depe cerul gurii. De aceea ne-am putea gîndi la o origine onomatopeică, chiar dacă etimonul propus de Dict. Acad. (rus. *chrapěti* 'a sforăi') nu trebuie numai decît respins. În ipoteza că vrem cu orice preț să dăm o explicație «istorică», este preferabil să invocăm v. bulg. *chrakati* 'sich räuspern' sau rus. *chrakati* 'speien, auswerfen' (Berneker, *op. cit.*, pag. 401). Toate aspectele fonetice ale acestui verb,

1. V. acest *Buletin*, vol. II, pag. 167 urm.

1. După S. Fl. Marian, *Nunta la Romîni*, pag. 97 și 103 s'ar părea că prin ținuturile transcarpatice (dar nu se exprimă nici el prea lămurit).

înregistrate de Dict. Acad., au *-pchi* sau *-pci*, aşadar grupuri fonetice septemtrionale (Bucovina şi Transilvania nordică!) corespunzătoare lui *chi* din restul teritoriului daco-romînesc, unde se palatalizează *p* urmat de *i*. Dacă acceptăm etimologia propusă de mine, şi nu văd de ce n'am accepta-o, mai ales că, din punct de vedere semantic, ea mi se pare ireproşabilă, trebuie să admitem că *pk'* şi *pč* din nordul ţării au luat naştere prin analogia atîtor cuvinte al căror *pi* s'a palatalizat. Am avea un fel de regresivă fonetică sau hiperurbanism, dar numai parţial.

hrămui 'a serba hramul unei biserici'. Il dă Scriban, pag. 505, după un citat din *Adev. liter.* pe care mi-l notasem şi eu (autor: I. Neagu-Negulescu, Muntean). Dar cuvîntul există şi prin jud. Neamtu (cf. *Anuarul liceului «Petru Rareş»*, pe anul 1934-35, pag. 106, articolul lui P. Gheorghesa, Nemţean de origine).

hrisov 'Ziua Crucii (14 Septembrie, stil vechiu)'. Aşa trebuie interpretată construcţia în *hrisovul viilor*, găsită de mine la Sărmanul Klopstock, *Adev. liter.*, 13 Febr. 1927, pag. 4, col. 3, unde se precizează că momentul respectiv este cu trei luni înainte de Crăciun, aşadar pela culesul viilor. Ceea ce m'a determinat să stabilesc identitatea lui *hrisov* cu sărbătoarea aici pomenită este numele *cristov*, care se dă acesteia în Muntenia. L-am auzit adesea la Buzău, unde Ziua Crucii este un prilej de petrecere, în felul praznicelor organizate la hramuri, care, cum se ştie, conţin numeroase elemente foarte profane. Punctul de plecare trebuie să-l fi constituind culesul viilor. Mi-aduc aminte că ziua de 14 Septembrie stil vechiu era, în judeţul meu natal (Tecuciu), data oarecum oficială, consacrată prin tradiţie îndelungată, pentru începerea culesului strugurilor. Este clar că avem a face cu reminiscenţe păgine din cultul lui Bacchus. Dict. Acad. dă pe *cristov* ca variantă a lui *cirstov* «slavonism bisericesc», dar şi ca variantă a lui *hrisov* 'charte'. Amănuntul ultim confirmă pedepplin explicaţia mea: devremece *hrisov* a devenit *cristov*, era firesc, aş putea spune fatal, ca acesta din urmă să se transforme în *hrisov*, tot prin etimologie populară şi în regiunile unde ambele noţiuni în-

cepuş a se şterge în conştiinţa subiecţilor vorbitoare şi, deci, a se confunda una cu alta. Dar mai există un fapt care întăreşte susţinerile mele. Dict. Acad. dă, s. v. *cirstov*, mai multe citate, dintre care unul conţine tocmai formula aici în discuţie: (la) *cirstovul viilor*, iar în altul se vorbeşte de repararea buţilor (necesare culesului strugurilor, desigur).

iaiacă 'bunică' (şi 'străbunică'?): *Alături mama Babicăi «Iaiaca», fotografiată la Hanul-Conachi* (N. M. Condiescu, *Viaţa rom.*, Maiu-Iunie 1935, pag. 22). Prin Moldova acest cuvînt are (sau, dacă nu se mai întrebuinţează, avea) forma *iiacă* (cf. *Adev. liter.*, 28 Febr. 1932, pag. 1, col. 1, într'un articol de Artur Gorovei, care precizează că aşa se spunea, la începutul sec. XIX, în loc de *bunică*). Pentru *ia* neaccentuat > *i* (prin faza intermediară *ie*, cf. *ihnîe* < *iahnie* (stadiul cu *ie* este deasemenea atestat: *iehnea*), *ienă* 'hienă' < *iatnă* (la Dosofteiu), *inicer* < *ianicer* (> *ienicer*), etc., apoi n. fam. *Inculeţ* < *Ianculeţ* (prin faza *Ienculeţ*) ş. a. Acelaşi cuvînt pare a fi *Iaca*, în următorul pasaj din *România literară*, 17 Sept. 1932, pag. 3, col. 2-3: *o uşă laterală se deschise şi Tanti Mali, fata Iachei şi mătuşa mătuşilor lui Jim, apărură surizătoare* (G. Călinescu), cum arată, măcar indirect, detaliile privitoare la «starea civilă» a Tantei Mali. Lipseşte în dicţionare, precum şi la L. Găldi, *Les mots d'origine néogrecque en roumain à l'époque des Phanariotes*. Căci e sigur că ne găsim în faţa unui împrumut neogrecesc: întreaga ambianţă ne trimete la vremea Fanarioţilor. Dealtfel limba greacă familiară posedă tema cuvîntului nostru: γαγιά 'Grossmutter'. Pentru dispariţia lui γ (de fapt, o simplă aspirată palatală), cf. *aiasmă* < *ayiasmă* (acesta rezultat din *aghiasmă*), *Iene* < *Ίάννης*, etc. În ce prizeşte sufixul -că, el a putut veni dela sinonimele *bunică*, *neneacă*, apoi dela alte cuvinte aparţinînd aceluiaş domeniu de activitate, ca *dadacă*, *duducă*, *maică*, etc.

iapă. La paralelele invocate de mine în *Bulletin linguistique* IX, pag. 59, pentru sensurile figurate ale acestui substantiv, pot adăuga acum încă două (ambele argotice, deci, într'un anumit fel, tot familiare sau populare, ca şi la noi):

ital. *marca* 'Ehefrau' și portg. *marca* 'Prostituierte; Mann der zu Zeit der Wahlen im Namen anderer, die ihre Bürgerpflicht selbst auszuüben verhindert sind, mehrmals wählen geht', a căror etimologie este medio-germ. *marc* 'Ross'.¹

iarbă 'păr' (metaforic, în ironie): *a avea iarbă la nas* 'a avea mustață, a nu mai fi copil' (așa se spune unui adolescent ca muștrare pentru faptele lui «neserioase»)². Această imagine care se impune oarecum dela sine, ne întâmpină și aiurea, depildă în argot-ul franțuzesc: *gazon* 'Haar', *les gazons* 'vereinzelte Haare eines Kahlköpfigen', *se ratisser le gazon* 'sich kämmer', *n'avoir plus de gazon sur la terrasse* 'kahlköpfig sein', etc. (v. *Volkstum und Kultur der Romanen* XIV, pag. 274).

iavașa. Acest cuvânt turcesc, care, după informațiile date de Dicț. Acad. (s. v. *iabașa*), s'ar crede că aparține trecutului, se bucură încă de o circulație destul de largă, cel puțin în anumite cercuri. Iată toate atestările pe care le-am găsit în limba scrisă actuală: *iavașana i-a căzut* [lui Sf. Petru, adormit] *pe ceaslov* (G. A. Lăzurică, *Adev. liter.* 29 Sept. 1935, pag. 4, col. 3); *H. scoase iavașeana, își scrisese numele și profesia* (C. Ciprian, *Soț ori fărda*, pag. 11); *Privind cu iavașana, mi s'a părut că văd un ostrov* (Ioachim Botez, *Insemnările unui belfer* I, pag. 21). Mai interesant, poate, decât răspunderea substantivului nostru este altceva. În toate citatele el are un sens deosebit și de cel propriu, singurul înregistrat de Dicț. Acad., anume 'clește de lemn sau de fier cu care se apucă nasul cailor năvăși, când se potcovesc', și de cel figurat, pe care-l dă L. Șăineanu, *Influența orientală* II, pag. 218: 'căpăstru, friu'. La Ioachim Botez este clar că *iavașa* însemnează 'ochelari', căci numai prin ochelari (eventual prin alt obiect asemănător) se poate privi și vedea. Dar și la ceilalți doi autori trebuie să admitem același înțeles: Sf. Petru, înainte de a adormi, cetise în ceaslov, servindu-se evident, de ochelari, ca un bătrîn ce se află, iar eroul lui Ciprian tot de ochelari se va fi folosit, ca

1. Am neglijat să notez izvorul acestei informații.

2. Auzit mereu la Tecuci, unde se întâlnește, cu același sens, și *a-i creple* (cuiva) *iarba la nas*.

să-și scrie numele și profesia pe o foaie de hirtie, pe care i-a adus-o, împreună cu «plaivazul», chelnerița hotelului unde trăsesse. Sensul acesta se potrivește bine și din punct de vedere pur lingvistic: ochelarii, mai ales cei depe vremuri (și la oamenii bătrîni tare, care-i purtau pe vîrfurile nasului), pot deștepta ușor imaginea unui clește asemănător cu cel întrebuintat la caii năvăși, cu deosebire în mintea cuiva care disprețuește ochelarii (fiindcă n'are nevoie de ei) și pe purtătorii lor. Cf. metafora 'căpăstru, friu', menționată mai sus, care nu-i în întregime abstractă.

icioglon 'copil de casă (făcînd parte din garda personală a domnului țării)', citat de Dicț. Acad. din autori de acum un veac, apare din cînd în cînd și la cîte un scriitor contemporan, depildă la Mateiu I. Caragiale, atît de interesant și supt raportul strict lingvistic: *numeroși icioglanți de meserie* (*Craii de Curtea-Veche*, pag. 58). Numai că are un înțeles despre care dicționarele nu dau nicio informație, acela de 'pederast (pasiv)'. Avem a face cu o modificare semantică individuală sau cu un uz mai mult ori mai puțin răspîndit? Greu de spus. Oricum ar fi, sensul special relevat aici s'a putut dezvolta ușor din cel general și originar: indiferent de realitatea materială, situația copiilor de casă, aleși «pe sprinceană», după criterii, în primul rînd estetice, putea îndreptăți pe simplii spectatori dela distanță ai vieții curtene (mai ales orientale, adică turcești) să presupună, între copiii de casă și stăpînul lor (sau diverși slujbași ai acestuia), raporturi care trebuiau să ducă la transformarea semantică aici în discuție.

iepaș. N. Iorga, *Revue historique du sud-est européen* V, pag. 266 notează acest cuvînt, găsit la N. Costin, ca 'po-reclă pentru soldații lui Sobietki, care luau Moldovenilor caii'. Dublet, cu alt sufix derivativ și cu o accepție cam specială, al lui *iepar*, care a fost discutat de A. Graur, *Romania* LXI, pag. 555 și *Grai și suflet* VI, pag. 334. Interesant este că în vorbirea pungașilor *iepar* însuși însemnează 'hoț de cai'. De adăugat la materialul adunat și cercetat de Sever Pop, *Cîteva capitole din terminologia calului (Dacoromania V)*.

intra: construcția *intră alila ștofă, pînză, etc. la un cos-*

tum de haine, la o cămașă, etc. are un echivalent în span-
entra poca tela en este vestido (cf. și identitatea prepoziției în
ambele limbi).—Vorbirea familiară expresivă întrebunează
acest verb cu înțelesul (figurat) de 'a interveni energic, a nă-
văli' (când e vorba de oameni ca obiect al acțiunii): *să pre-
tinzi c'a m intrat¹ în negustori ca nebunu' și i-am silit să cum-
pere tabloul de propagandă...* (I. Peltz, *Cuvintul liber*, 23 Mar-
tie 1935, pag. 7, col. 2).

iordănit 'cel care umblă cu Iordanul în noaptea de 6
spre 7 Ianuarie' e mai răspândit decât rezultă din indicațiile
Dicț. Acad. Mi l-a comunicat, cu mulți ani în urmă, un
fost elev originar din Săcuieni-Dimbovița. Cf. și P. Cara-
man în *Omagiu Profesorului Ilie Bărbulescu*, pag. 433, apoi
Dan Simonescu, *Literatura românească de ceremonial*, Bu-
curești 1939, pag. 163, pentru partea folcloristică a obiceiului.

iper: așa se numește o plantă care crește pe vârful Cea-
hlăului, unde nu se întâlnesc decât jnepeni și afine. Jude-
când după frunze, care seamănă cu ale bradului, trebuie să
fi aparținând la familia coniferelor. Planta e mică, stă aple-
cată, dealungul pământului, amestecându-se cu mușchiul și cu
afinele. Face fructe mici, rotunde. Spre sfârșitul lui Iulie sînt
negre, așa că se pot ușor confunda cu afinele. Cred că-i
vorba de o specie a iuniperului. Numele însuși reprezintă,
foarte probabil, una din foarte numeroasele variante ale
subst. *iuniper*, absentă, de altfel, în Dicț. Acad., unde gă-
sim, între altele, pe *iniper*, din care n'a fost greu să iasă *i-
per*, printr'un fel de 'analiză' a cuvintului (*in-* va fi fost sim-
țit ca *i*, pers. 3 a lui *a fi*, urmat de (*i*)n, cu *i* absorbit de *i*
precedent: *parcă-i iniper*; (*i*) *iniper*?, etc.

ipsosar, nomen agentis dela *ipsos*: *E ceeace face ipsosa-
rul: e marmură cu terciu de ghips* (T. Arghezi, *Adev. liter.*,
21 Ian. 1934, pag. 3, col. 2).

iridocă 'năpîrcă' (Cazane-Banat) (v. *Lucrările Institutu-
lui de Geografie al Universității din Cluj*, vol. II, pag. 285).

iscodaci 'iscoditor' (cu nuanță intrucitva ironică): *Un*

1. Subliniat de autor, pentru a face atent pe cetitor asupra înțelesului
special pe care-l are verbul.

živălanist mai iscodaci a descoperit... (Cez. Petrescu, 1907
I, pag. 284); *iscodelnic* idem: *atacuri ale iscodelnicilor gazetari*
(Paul Constant, *Adev. liter.*, 24 Iulie 1938, pag. 4, col. 1).
Al doilea derivat lipsește în dicționare.

iureș. Acest substantiv apare și cu valoare adjectivală,
nu numai adverbială, cum arată Dicț. Acad., s. v. *iurăș*:
tanti Zamfira e abrașă, vrednică și iureșă (Sărmanul Klop-
stock, *Adev. liter.*, 13 Ian. 1929, pag. 4, col. 1). Sensul este
identic cu al adverbului: 'repede, impetuos'.

iuruc: *stau toate sărbătorile la crismă și trîncănesc ziua
întreagă pe socoteala oamenilor iuruci și harnici* (Sp. Po-
pescu, *Adev. liter.*, 8 Ian. 1933, pag. 2, col. 1). Din context
rezultă că *iuruc* înseamnă aproximativ 'vrednic, activ, e-
nergic'. Se potrivește cu etimonul turc. *yürük* 'schnell ge-
hend', care are și funcțiune substantivală, cu accepția 'Turc
nomad'. Despre acest grup etnic turcesc v. unele informații
la Th. Capidan, *Romii nomazi*, pag. 65. Cuvîntul cir-
culă pretutindeni în Balcani (cf. bulg. *Juruk*, sîrb. *Juruk*,
ambele cu valoarea și sensul substantivului menționat aici).

iuşniță înseamnă nu numai 'biciu, biciușcă fără coa-
dă', cum spune Dicț. Acad., ci și 'vîrfurile biciului, șfi-
chiul' (comunicat din Andrieșeni-Iași). Sinonim cu *iuşcă*, de
care m'am ocupat în *Bulletin linguistique* IX, pag. 65-66. V. și
Buletinul de față, vol. VII-VIII, pag. 265-6.

izăltat 'nebun, sărit din minți'. Este curios că niciun
dicționar nu înregistrează acest cuvînt, atît de frecvent în
limbajul popular, unde-l găsim și supt aspectul dat aici și supt
acela fără *i-* (prin fonetică sintactică). Apare și în limba scrisă
(la eroi incuți, puși de autori să vorbească întocmai ca «la
țară»), depildă: *Un hamal... a sărit în două salturi... ca un i-
zăltat* (Victor Ion Popa, *Velerim și Veler Doamne*, pag. 214).
Eu l-am auzit mereu în grainul meu de acasă (Tecuciu), de-
asemenea l-am întîlnit la G. F. Cîușanu, *Glosar de cu-
vinte din județul Vilcea*, pag. 57, s. v. *Simbătă* (cu ambele lui
variante). Prin Moldova, poate și pe aiurea, sună, grație
etimologiei populare (glumețe?), și *săltat*¹. Această ultimă

1. Cf. citatul făcut mai sus, unde alăturarea lui *izăltat* de... două salturi

formă o întrebuințează M. Sadoveanu: *Era cam «săltat», cum spuneau desigur muntenii care ne întovărășeau* (Creanga de aur, pag. 5). Cf. și *Adev. liter.*, 7 Martie 1937, pag. 3, col. 2. Interesantă este redarea prin *z* a grupului *gz*, care oferă greutate de pronunțare pentru Rominii lipsiți de cultură, întocmai ca la atâtea alte neologisme: *ezact, ezamen, ezechut, ezemplu, ezista*, etc. Deoarece se spune și *ecsamen, ecsact*, etc. (se cetește, adică, așa cum se scrie: $x = cs$), înțilnim, la oamenii incuți, pronunțarea cu *c* dispărut: *esamen, esact*, etc. Poate că *săltat* s'a născut din *ecsaltat*, fără nicio influență din partea lui *sălta* (la fel cu *zăltat* din *egzaltat*).

izbi: sinonim foarte expresiv al lui *nimeri*. Nu se poate să n'o izbesc odată! spun jucătorii la ruletă, la cărți, etc. Cf. și I. Peltz, «*Actele vorbește*», pag. 151: *poate că tot ar izbi-o*. Punctul de plecare trebuie căutat în formula *a da o lovitură*: *a lovi* implică noțiunea 'a nimeri', căci numai loviturile reușite, care-și ating ținta, adică o nimeresc, contează, cel puțin din punct de vedere practic. În consecință, *a izbi*, sinonimul (mai 'tare') al lui *lovi*, trezește aceeași asociație de idei. Nu se zice însă și *a o lovi*, evident din cauza sensului curent al acestui verb, care ne trimete oarecum automat la un obiect concret, de obicei personal. Poate și din această cauză (nu numai pentru că *izbi* e mai 'viguros') s'a ajuns la formula aici în discuție, care, față de *a da o lovitură*, prezintă și avantajul «scurtimii».

izbuc. Termin oarecum tehnic, deși popular, pentru 'izvor intermitent' (în Munții Apuseni). Cf. I. Conea, *Sociologie românească* II, pag. 61: «e fenomenul așa numit al izvoarelor intermitente: vezi cum, din stîncă, apare apa izvorului, care curge obișnuit cam o jumătate de ceas. După aceea se oprește din curs...» (și iar apare, etc.)¹. Lipsește în dicționarele curente. Este un postverbal cam curios dela *izbucni*, iar nu un derivat dela *izbi*.

nu se va fi datorind unei simple intimplări. Să se compare și *sărit* (din *minți*), sinonim în ambele sensuri (propriu și figurat) al lui *săltat*.

1. O descriere științifică a fenomenului, așa cum se prezintă el în Munții Apuseni, găsim în *Revista geografică română* IV, pag. 99 urm. (mai ales 112 urm.).

izgoană: postverbal dela *izgoni* (după modelul lui *gonă* alături de *goni*), creație personală, foarte nimerită, a lui T. Argezi, *Adev. liter.*, 15 Ian. 1933, pag. 1, col. 1 (*Dezolanțul lor tipăt de primejdie și izgoană...*).

izi 'a mirosi' (sens peiorativ): *sălile lungi de terazzo lustruit ca ghiața, izind a fenol și a terebentină* (Marta D. Rădulescu, *Sunt studentă*, pag. 105); *scările izesc a bucătărie* (Cez. Petrescu, *Nirvana*, pag. 187). Derivat dela *iz*, necunoscut dicționarelor, care înregistrează un *izi*, variantă a lui *iezi* 'a face un zăgaz'.

izini. Din explicațiile date în *Dict. Acad.* ar rezulta că acest verb se întrebuințează numai despre oameni (cu sensul de 'a slăbi, a se închirci; a nu purta de grijă') și despre rufe ('a murdări spălind rău, a băga în boală'). De fapt, sfera lui semantică este mai largă, întrucît prima accepție poate avea drept obiect și un lucru. Cf. Damian Stănoiu, *Adev. liter.*, 23 Dec. 1928, pag. 9, col. 3: *ciorba de cartofi iziniți și găuși*. Deoarece *Dict. Acad.* nu dă un citat propriu zis pentru funcțiunea personală a verbului acestuia, cred util să reproduc aici următorul pasaj dintr'un articol al lui Gala Galaction, *Dreptatea*, 5 Ian. 1929, pag. 1, col. 7: *Ciobanii și țărani lui Grigorescu, de 50 ani încoace, au sărăcit, s'au izinit și s'au uscat*. Pentru etimologie, cred că, alături de slrb. *jězina* 'slăbiciune (provenită dintr'o boală internă)', propus de N. Drăganu, *Dacoromania* VII, pag. 134, trebuie luat în considerație și bulg. *iznisamъ*, variantă a lui *iznasjamъ* 'user, friper', care pare a se potrivi mai bine cu sensurile verbului românesc.

izmui 'a stropi cu aghiazmă' (*Dict. Acad.*, s. v. *ismui*) are și un sens mai larg, acela de 'a muia (într'un lichid), a uda, a stropi (în general)': *mă săpunește bine, își trage briciul pe curea, îl izmuște în sublimat* (Damian Stănoiu, *Adev. liter.*, 12 Nov. 1933, pag. 1, col. 7).

imbeli pare a avea altă însemnare decît cele date de *Dict. Acad.* ('a îndoi o batistă'; 'a chiti, a așeza') în citatul următor: *o cămașă stingăciu imbetilă* (I. Biberi, *Viața rom.*, Febr. 1939, pag. 16). Care anume?

imblăciug. Pot da un citat pentru acest derivat dela *imblăciu*, pe care Dicț. Acad. îl explică prin 'dirjala sau dirja imblăciului': ...au venit cu topoare, cu otice, cu imblăciunge, ca la răzmiriță. Unul a plesnit pe Condrea cu imblăciugul peste cap (Nicodim Cola, *Adev. liter.*, 23 Apr. 1933, pag. 6, col. 1).

impăia (despre lina oilor) are și alt sens decât cel arătat, cu deamănuntul, în Dicț. Acad. Iată ce spune Laurian Someșan, *Viața pastorală în munții Călimani* (Bulet. Soc. Geogr. LII, pag. 298): *Lina oilor nu se tunde decit cind este «coaptă». In cazul acesta ea se îngâlbeneste la rădăcină...* Deosebirea nu-i prea mare față de informațiile Dicț. Acad., mai ales că și autorul citat vorbește exact la fel despre unele lucruri, depildă că lina împăiată se ține de corpul oii ca o haină, că oile scoase slabe din iarnă nu împăiază, etc. Pasajul reproduș mai sus interesează însă pentru etimologia verbului în discuție. Dicț. Acad. primește explicația lui G. Giuglea, *Cercetări lexicografice*, pag. 19: lat. **impalliare*, derivat din *pallium* 'tout ce qui sert à envelopper, couverture'. În realitate, vede ușor oricine că trebuie să pornim dela *paia*: lina coaptă este galbenă la rădăcină, are, deci, culoarea paiului. W. Meyer-Lübke, *Rom. etym. Wb.*, nr. 6161 combate etimologia lui Giuglea, pe motive semnatice și istorico-geografice. S. Pușcariu, *Dacoromania* VII, pag. 476-7 o apără, cu multă căldură, invocând, în special, argumente... logice: «In ce privește sensul, mi se pare că e mai ușor de admis că lina care îmbracă corpul mieilor să fie asemănată cu o haină călduroasă decât cu paiule, care, pentru un Român, nu deșteaptă ideia de moale, mătășos, mărunț, ci, dimpotrivă, ideia de bățos, rigid și lung în fire.» Dar nu-i vorba de aspectul tactil al lînii, ci de culoarea ei, care se impune ochiului, adică minții noastre, dela prima vedere. Afară de asta, Pușcariu uită că nu lina ca atare, întreagă, intră în joc, ci, după descrierea făcută de Giuglea însuși, numai lina nouă, dela rădăcina și dedesuptul celei vechi, despre care în niciun caz nu se poate afirma că îmbracă trupul animalului ca o

1. Iar în nota 1 de pe aceeași pagină citim: *Cind lina este coaptă, se mai zice «impăiată».*

haină, presupunând că acest detaliu ar fi deciziv pentru crearea unei denumiri speciale. O paralelă elocventă ne oferă *inspicat* '(despre unele animale) cu părul (negru, murg sau porumb) amestecat cu puține fire de altă culoare, mai ales albe': imaginea s'a născut în același mod, iar cuvântul aparține și el la același domeniu de activitate. Încă un exemplu care confirmă principiul enunțat și cu altă ocazie, chiar în cursul acestor note, că înainte de a căuta etimonuri autentice, adică vechi, originare, se impune să recurgem la forțele creatoare ale limbii, la mijloacele ei proprii de a forma cuvinte nouă din cele deja existente, mai ales atunci, cînd, ca în cazul de față, avem a face cu un derivat (în sens larg). Astfel se dovedește că *impăia*, termin păstoresc, dar de origine agricolă, este nu numai omonim, ci și identic, ca formație, cu recentul *impăia* (după fr. *empailler*).

impărți 'a da de pomană (la anumite prilejuri), mai ales lucruri de mîncare'. Acest sens, dezvoltat, printr'un fel de elipsă, din cel general de 'a distribui', lipsește în Dicț. Acad. (și în celelalte opere similare), deși e foarte răspîdit. Îl cunosc din sudul Moldovei¹ și-l găsesc la Ciușanu, *op. cit.*, pag. 32, supt forma subst. *impărțitură* 'pomană trimisă la domiciliu² (constă din ulcior, oală, moșchiori (moșiori), colivă, ouă, mîncare, etc.).'

impicli. Dicț. Acad. cunoaște numai participiul trecut și deaceia afirmă că verbul însuși e neatestat. Iată cîteva citate, care dovedesc contrarul: *Lumina dimineții se impicli posomorită* (Cez. Petrescu, *Oraș patriarhal* I, pag. 163); *Din ochi s'a impiclit lumina arzătoare* (Idem, *Comoara regelui Dromichet*, pag. 243); *amintirile din satul de naștere și de copilărie s'au impiclit* (Idem, *Aurul negru*, pag. 88); *tot așa se impicleau pe rînd...* (Idem, *Viața romin.*, Sept. 1935, pag. 18). Faptul că toate exemplele provin dela același autor, și încă dela unul care abuzează de creații personale, mai mult ori mai puțin fanteziste, nu vorbește împotriva existenței reale a verbului, sprijinită suficient prin forma lui participială.

1. Unde se zice, depildă, *anu' aista nu mai impart de Paști* (sau de *Sf. Ilie*, etc.).

2. Tot așa la Tecuciu.

imprumut = *imprumut* n'a dispărut cu totul din limba actuală, cum se pare că susține Dict. Acad., care-l citează din texte vechi (și-l prevede cu +). Gala Galaction, *Adev. liter.*, 9 Aug. 1931, pag. 2, col. 1 scrie: *lasă, mă, că ne-a venit și nouă imprumuta* (cu sensul 'ne-a venit și nouă apa la moară' ¹). Valoarea adverbială a acestei variante, pe care autorii dicționarului citat cred că o găsesc tot la cronicari, se datorește unei interpretări greșite: *dădese bani imprumut* corespunde actualului *dăduse bani imprumut*, unde cuvântul nostru nu-i adverb, cum afirmă Dict. Acad., care socotește această funcțiune anterioară celei substantivale, ci substantiv, deci obiect direct sau complement circumstanțial (în ipoteza ultimă, *imprumut* stă pentru *cu imprumut* sau, poate, pentru *în imprumut*).

impungit 'strins, făcut pungă': *buzele impungite de minie* (Sărmanul Klopstock, *Adev. liter.*, 13 Ian. 1929, pag. 4, col. 2). Cf. *a se face gura pungă* (din cauza fructelor acre, necoapte). Lipsește în dicționare.

impupăza: n'are numai sensul lui 'a (se) împopoțona', cum rezultă din cele spuse în Dict. Acad., ci și pe acela de 'a (se) împăienjeni (despre ochi)' (?). Iată un citat care poate fi înțeles astfel: *Vezi, dacă ești cu ochii plini de rimel? Ți s'a impupăzat vâzul* (Tudor Mușatescu, *Adev. liter.*, 5 Martie 1939, pag. 9, col. 3).

inciocăla, ² explicat în Dict. Acad. prin 'lier ensemble, mettre en ordre, mettre à sa place', are și alt înțeles, care mi se pare foarte interesant pentru stabilirea etimologiei: *Și el se învățase bine cu lucrul. Ii pria. Se inciocolase, era mai îmbrăcat, avea cămașe curată...* (C. Băleanu. *Viața romîn.*, Iulie-Aug. 1932, pag. 283). Cred că-i sinonim, în acest pasaj, cu 'a se împlini, a se îngrășa'. În unele exemple date de Dict. Acad. se potrivește accepția 'a înigheba, a aranja' mai bine decât cele menționate mai sus. Deaceia explicația etimologică propusă de C. Lăcea, *Dacoromania*

1. Vorbește un Romîn despre înfringerea Turcilor la 1877-78, după ce aceștia ne-au stăpînit secole de-a rândul.

2. Cu varianta, asimilată, *inciocola*.

III, pag. 744 (și primită de autorii operei citate), anume sâs. *tschachel* 'zălă de lanț', trebuie respinsă, pentru motive semantice și geografice (cuvîntul e răspîndit și prin Vechiul Regat, în ținuturile lui vestice). Eu mă gîndesc la *ciocălău*, potrivit principiului invocat mai sus, s. v. *impăia*, că, pînă la proba contrară, un cuvînt derivat sau compus trebuie analizat în elementele lui constitutive, evident cu condiția ca factorul semantic să fie luat și el în considerație după cuviință. Se va fi zis întîiu despre păpușoiu 'se inciocălează', adică 'face ciocălăi sau știuleți', 'se îmbracă, se împlinește cu ciocălăi'. Impotriva etimologiei lui Lăcea, ca să nu spun pentru a mea, vorbește și următorul exemplu, dat de Dict. Acad., în care se conține oarecum definiția verbului nostru: *A-i inciocola* [pe tineri] sau *a-i face cioc la loc* 'a-i face să se ieie în cununie'. Subst. *cioc* din această locuțiune este sinonim cu *ciocălău*, cum se recunoaște, măcar indirect, în Dict. Acad., s. v. *cioc* 'maîs egrené' și *ciocălău*.

incontreală 'discuție, ceartă, luptă': *incontreală cu negustorii din Călmățuiu era o poznă* (Victor Ion Popa, *Velerim și Veler Doamne*, pag. 102). Și primitivul *încontra*, acesta înregistrat de Dict. Acad., apare în limba scrisă (popularizantă, bineînțeles): *m'am înconat cu dinșii* [jandarmii] (Cez. Petrescu, *Comoara regelui Dromichet*, pag. 135).

incristit = (în)crestat: *Bitele astfel «incristite» erau foarte mult prețuite* (*Lucrările Institut. Geogr. Cluj*, vol. II, pag. 246) ¹. S. v. *cresta*, Dict. Acad. nu notează varianta prefixată de conjug. IV a acestui verb. În schimb, găsim, s. v. *încresta* 'faire le signe de la croix; teindre (des oeufs de Pâques)', diverse aspecte ale omonimului: *incristi, încrestit, încreșta(t)*, care, dat fiind amestecul lui (în)cresta (< creastă) cu încresta (< în + v. bulg. *krastъ* 'cruce'), ne arată, măcar indirect și parțial, cum s'a putut ajunge la *incristit*.

indelaolaltă: apare, pentru *delaolaltă* și cu același înțeles, la diverși scriitori contemporani, printre care Cezar Petrescu (cf., de pildă, *duc casă indelaolaltă*, în *Viața romîn.*, Sept.-Oct. 1935, pag. 18). Lipsește în dicționare. S'a născut

1. Din regiunea Săliștei (Sibiu).

prin contaminația lui *delatolaltă* cu sinonimul *impreună*. Nu trebuie pierdut însă din vedere că dela numeroase adverbale există variante cu *in-* alături de cele, consacrate prin tradiție, fără acest prefix: (*in*)*deajuns*, (*in*)*destul*, (*in*)*totdeauna*, etc.

inflori (mai cu samă participiul trecut) metaforic despre părul capului și al bărbii care cărunțește are paralele în span. (Aragón) *florece la almendra* 'encanecer prematuramente'¹, apoi, după cum știe oricine, în frc. *fleurir* (cf. *barbe fleurie*, formula așa de frecventă în *Chanson de Roland* despre barba lui Carol cel Mare). W. v. Wartburg, *Franz. etym. Wörterbuch* III, pag. 629, n. 4 susține că imaginea pornește dela aspectul coroanei unui pom înflorit, de unde urmează că s'a spus așa mai întâi despre părul din cap.—A *inflori bostanul* 'a căpăta gradul de caporal', înregistrat de G.-M. Dragoș (v. aici mai sus, pag. 102), mi-i cunoscut încă din copilărie. La Tecuciu formula era întrebuințată de toată lumea, nu numai de militari, și totdeauna cu o nuanță ușor glumeață. N'avea caracter argotic.

infunda. Sensul pe care-l are acest verb în izolarea *a i se infunda* îl găsim și la sinonimul frc. *enfonce*. Chautard, *op. cit.*, pag. 66 îl explică prin 'tromper, être condamné', precizând că această accepție nu circulă în argotul modern. Vorbirea populară cunoaște, la Iași, depildă, și construcția, foarte expresivă, *a infunda cuiva o bătaie* 'a bate pe cineva'.

ingerie 'atitudine, natură, etc. de inger'. Creație personală reușită a lui T. Arghezi: *niciun caricaturism și nicio ingerie*² (*Ochii Maicii Domnului*, pag. 103). Ca atâtea alte inovații lingvistice, și aceasta a fost adoptată de numeroșii imitatori ai marelui poet, printre ei Camil Baltazar, care o utilizează la tot pasul, ba chiar a creat și un verb *a ingeri*.

ingreuia și *ingreuna* sînt sinonime, de multă vreme, cum probează citatele Dicț. Acad. În sudul Moldovei, poate și prin alte părți, al doilea dintre aceste verbe însemnează

1. Cf. *Zeitschr. f. rom. Phil.* XLIX, pag. 24, nota.

2. Subliniat de autor.

numai 'a însărcina (o femeie), a o lăsa grea'. Pentru toate celelalte cazuri de 'a face greu, etc.' se întrebuințează exclusiv *ingreuia*. Deaceea sună curios în urechia unui moldovean din Țara de jos (cazul meu, depildă) construcțiile, atît de răspindite în vorbirea altor Romîni, care au, ca obiect direct al lui *ingreuna*, un nume de ființă umană, mai ales feminină. Despre terminii slavi pentru 'grea, însărcinată' a publicat un studiu, care interesează și limba noastră, A. Vaillant în *Revue internationale des études balkaniques* III, pag. 254 urm.

insulița. Ca și la alte verbe asemănătoare, în ce privește formația, precum *îmboldi*, (*in*)*săgeta*, *întepa*, etc., legătura etimologică dintre derivat și primitiv s'a slăbit sau chiar a dispărut, ceea ce a avut drept urmare o extindere a acțiunii, indiferent de instrumentul cu care ea se săvîrșește. Iată diverse citate în sprijinul acestei afirmații: *trase* [cucoana Didina] *din pachet pălăria garnisită cu vișine turcești de sticlă, însulițind cu priviri abrașe lumea încremenită în porți* (Sărmanul Klopstock, *Adev. liter.*, 19 Maiu 1929, pag. 4, col. 2); *I-a însulițat cu ochii crucea franții* (Victor Ion Popa, *Vele- rim și Veler Doamne*, pag. 310); *Moșul cu musteți albe și însulițate...* (Idem, *Romînia literară*, 6 Maiu 1933, pag. 1, col. 1). Are și varianta fără prefix: *îmi suliiță fața* (Mircea Marc, *Adev. liter.*, 29 Dec. 1935, pag. 6, col. 5).

însulări 'a însăila'. Lipsește în Dicț. Acad., dar există, fără citate, la Scriban, pag. 699. L-am întilnit, des- tul de des, la autori munteni contemporani: [părul] *însulărit într'o rostogolire estetică de undulațiuni calculate* (Sărmanul Klopstock, *Adev. liter.*, 1 Ian. 1928, pag. 3, col. 2); *la caz că crapă, îl însulorăm la loc* (Stoian Gh. Tudor, *Hotel Mai- dan*, pag. 30). Varianta cu *i* pentru *u* și *o* pentru *ă* n'are nevoie de explicație, întrucît s'a putut naște ușor din cea- laltă¹, care-i originară, cum dovedește tema *șular*, dea- semenea întrebuințată de cîtă scriitori munteni: *ceea ce în croitorie se chiamă înseilare sau șular* (T. Arghezi, *Adev. liter.*, 11 Maiu 1930, pag. 1, col. 5); *ce-i ridicau sprincenele*

1. Pentru *u > i* trebuie să admitem o fază intermediară *i*.

ca pe firul unui șular, innodat la rădăcina părului și pe nas (Idem, *Poarta neagră*, pag. 21). Il înregistrează și Scriban, pag. 1290.

ințiu: la *ințiu a lunii* are un corespondent desăvârșit în calabr. *a prima 'u misa, a prima d'u misi* 'il primo giorno del mese' (G. Rohlfs, *Dizionario dialettale delle tre Calabrie*, s. v. *prima*).

ințepat 'care înțepă, impunge cu vorba', citat de Dict. Acad. după E. Herzog-V. Gherasim, *Glosarul dialectului murginean*, este, cred, general, cel puțin în Vechiul Regat. Interesează schimbarea funcțiunii acestui participiu trecut: din pasiv ('care este înțepat') a devenit activ ('care înțepă el însuși'). Următorul pasaj arată foarte clar în ce condiții pur lingvistice se poate produce modificarea în discuție: *Pornită n'am dece să fiu, se apără, ințepată, Tina* (Cez Petrescu, *Aurul negru*, pag. 346). Eroina s'a simțit jignită ('înțepată') de cuvintele partenerei sale, deaceia a ripostat în consecință, cu un ton (dacă nu și cu vorbe) care arată nu numai supărarea ei, ci și intenția de a supăra. Sînt numeroase exemple de acest fel în românește. Unele vor fi suferit transformarea încă din latina populară sau măcar dela primele începuturi ale limbii noastre, depildă *beat* (< *bitus*), *ințelept* (< *intellectus*), care au și devenit, imediat, adjective propriu zise, fiind înlocuite, ca participii, prin formații nouă, analogice¹. Altele s'au supus acestei evoluții mai târziu: *infipt*, *simțit*, etc. Un exemplu pe care cred că nu l'a relevat nimeni este *judecat*: la Tabăra (jud. Iași) se spune *om judecat* 'om cu judecată, care judecă'. În latina tîrzie fenomenul se constată foarte des la adjectivele în *-bilis*: *generabilis* a căpătat sensul lui *generans*, *incredibilis* a ajuns sinonimul lui *incredulus*, etc. (cf. E. Löfstedt, *Vermischte Studien zur lateinischen Sprachkunde und Syntax*, Lund 1936, pag. 84 urm.). Un studiu special consacră acestei probleme, în ce privește limba franceză, Eva Thorné Hammar, *Le développement de sens du suffixe latin -bilis en français* (Études

1. Băut și înțeles. Primul e pe cale să urmeze soarta lui *beat*, căci însemnează 'om care a băut' (nu 'care a fost ori este băut').

romanes de Lund, publiées par Alf Lombard), Lund-Copenhague 1942.

ințifna = *imbafna*: *conița s'a sculat atunci ințifnată* (I. Șt. Bogza, *Insemnări ieșene* II, 3, pag. 842). Pare a fi creație personală (dealtfel reușită), căci dicționarele n'o cunosc. I-virea ei a fost ajutată și de sinonimul *țifnos*.

invioșă este dat de Dict. Acad. ca exclusiv moldovenesc. Ne întîmpină totuși la Olteanul Gib I. Mihăescu, *Rusoica*, pag. 283: *unitățile se strîngeau invioșate*, ceea ce însă nu surprinde, deoarece deseori graiurile oltenesti merg, și nu numai în domeniul lexicului, cu cele moldovenești.

jagardea 'om de nimic, fleac; zdreanță, otreapă; femeie ordinară, prostituată'. Cuvînt foarte răspîndit prin Muntenia (l-am auzit mereu la Buzău, în vorbirea familiară, cu o puternică nuanță afectivă, defavorabilă). Ne întîmpină și în scris: *te ții după toate jagardele dela primărie* (Damian Stănoiu, *Adev. liter.*, 29 Dec. 1929, pag. 5, col. 2). Și cu toate acestea dicționarele nu-l înregistrează. Cred că este o variantă, printre atîtea altele, a lui *jarcă* 'piele de oaie în stare proastă, veche și roasă; oaie slabă; femeie bătrînă; gură rea', pentru care Dict. Acad. dă următoarele aspecte interesante: *jarcalău* și *jarcalete*. Metateza lui *r*, precum și sonorizarea lui *c* (dupăce a devenit intervocalic), nu prezintă dificultăți¹. Mai greu este de explicat partea finală, care ar putea avea la bază pe *-ete* din *jarcalete*, cu accentul strămutat supt influența lui *haimana*, depildă, sinonim stilistic aproximativ. N'ar fi exclus nici amestecul vreunui cuvînt țigănesc înrudit din punct de vedere semantic, dat fiind faptul că *jagardea* și, mai ales, *jarcalete* se întrebuintează deseori (la Buzău) despre Țigani². Intrucît este vorba de

1. Dacă-i absolut necesară și o acțiune analogică, din partea vreunui cuvînt asemănător ca sens, ne putem gîndi la *jigărit* 'slab, prăpădit, pipernicit' și, în special, la *jigodie* 'boală cinească, cine (sau animal, om) slab, bolnav', al cărui *-d-* explică bine modificarea fonetică a finalei. Cf. și *jegărate* (care-i simțit, probabil, ca un derivat dela *jeg* 'murdărie').

2. Ultimul chiar însemnează 'Țigan', și numai asta, prin Moldova. Cf. Al. O. Teodoreanu, *Adev. liter.*, 23 Apr. 1933, pag. 8, col. 5: *să pui un jarcalete holbat ca strangulat să-mi urle în urechi*.

un termen afectiv, intervenția contaminatoare a unor cuvinte similare nu trebuie să ne surprindă: ele adaugă, în momentul psihologic respectiv, tot ce ni se pare că lipsește forței lui expresive. Elementul comun tuturor sensurilor și nuanțelor semantice pe care le conține acest substantiv este ideea de 'uzat, vechiu, inutilizabil, bun de aruncat la gunoiu'. Pentru 'femeie stricată' să ne gândim la sinonimele *otreapă*, *ștoarfă*, *tirfă*, etc. (v. acest *Buletin*, vol. II, pag. 167 urm.) și, mai cu samă, la *potloagă*, care-i sinonim cu *jarcă* (= *jagardea*) chiar în sens propriu (ambele cuvinte însemnează 'piele'). Cît despre 'Țigan', punctul de plecare au fost, evident, hainele lui vechi, rupte, roase, etc., poate și murdăria (cf. nota 1 de pe pagina precedentă) ¹.

jambirboc 'un fel de pardesiu sau palton, macferlan': *prea avea jambirbocul unsuros* (G. Ciprian *Soț ori fărda*, pag. 54, 60). Lipsește în dicționare.

janchiță, variantă a lui *japiță* 'valet de la flèche de la charrue', pentru care *Dict. Acad.* nu dă citate: *fi-a dres țiganu* [= fierarul] *janchița dela stearpă?* (I. Neagu-Negulescu, *Adev. liter.*, 28 Nov. 1937, pag. 7, col. 3).

jap: printre alte derivate dela această interjecție există, afară de *jăpăi*, care însemnează, natural, și (aș zice în primul rînd) 'a bate (pe cineva)', nu numai 'a se bate (despre frunză)', cum spune *Dict. Acad.*, și subț. *jăpălau* 'moșneag tare rău și încăpăținat', 'care jăpăște copiii și-i bun de jăpăit' (*Anuarul liceului Petru-Rareș, Piatra-Neamț*, pe anul 1934-35, pag. 70). Dealtfel, după informațiile date la locul citat, *jap* însuși are sensul de 'moșneag tare rău și încăpăținat', căci autorul invoacă expresia *al dracului jap!*

jălălnic 'jalnic, cu glas plîngător' este foarte răspîndit la unii scriitori munteni, grație, desigur, faptului că-i mai expresiv decît *jalnic*, de care diferă dealtfel, în avantajul lui, printr-o nuanță semantică destul de vizibilă. Iată cîteva citate, de adăugat la cel dat în *Dict. Acad.*: *acea dispoziție jălălnică* (G. Călinescu, *Jurnalul literar*, 24 Sept. 1939,

¹. Al. Graur, în vol. V al acestui *Buletin*, pag. 167 se gîndește la grece. *ζαγάρι* 'om de nimic', fără să insiste.

pag. 2, col. 3); *tanti Magdalena trecea clătînd jălălnic din cap pe sup ferestre și cîntînd singură* (Idem, *România literară*, 17 Sept. 1932, pag. 3, col. 1); *cîntînd lent și jălălnic «Deșteaptă-te Romine»* (Idem, *Viața lui Mihai Eminescu*, ed. I, pag. 285). Expresivitatea mai mare a lui *jălălnic* vine și dela conștiința (ștearsă în cazul lui *jalnic*), că avem a face cu un derivat dela *jale* (existența acestuia este clar simțită în *jălălnic*), dar și dela repetarea lui *l*, care trezește, prin simbolism fonetic, ideea de tristețe, de durere, etc. Formații în *-alnic* (variantă compusă a lui *-nic*) sînt mai multe: *năvalnic*, *șăgalnic*, etc. (v. G. Pascu, *Sufixe românești*, pag. 337).

jilip 'jghiab' se întîlnește și în Vechiul Regat, prin ținuturile muntoase, nu numai în Transilvania, cum spune *Dict. Acad.* Astfel în munții Neamțului se spune așa unui 'șanț făcut din scinduri sau butuci pe care se dă drumul, în vale, trunchilor de copaci tăiați' (sensul 2° din *Dict. Acad.*, care, de fapt, este identic cu 1°). Iată și o descriere a jilipului: «Din vrful muntelui, pe un zghiab de scinduri, coborau cu iuteală amețitoare lemnele de foc tăiate, din pădurile în exploatare... Aceste zghiaburi se numesc «jilipuri» (C. M.-Slănic, *Adev. liter.*, 17 Iulie 1932, pag. 6, col. 4) ¹.

jivalanie. Apare des (și, cred, exclusiv) la Cez. Petrescu: «Vara, curtea dela moșia lor, Zapodia, se prefăcea într-o colonie de vacanță și de hălăduire tocmai pentru nepoții din cele cinci ținuturi ale Moldovei... Era «jivalania» ei». (1907, I, pag. 39) ². Variantă a lui *juvalaie* 'mulțime mare de draci, p. ext. de țigani sau oameni «țigănetici»', pe care-l cercetează, din punct de vedere etimologic, S. Pușcariu, *Dacoromania* VIII, pag. 125. *Juvalaie* sună și *jivalaie*, căruia, în limba comună, trebuie să-i corespundă un *jivalaie*. Cît despre *-anie*, el se datorește sau unei substituiri de sufix sau unei contaminării cu diverse cuvinte în *-anie*, aproximativ sinonime, precum *dihanie*, *șiganie*, etc. Etimologia propusă de Pușcariu pentru *juvalaie* este *jigală* 'țepă de fier

¹. E vorba de Slănicul din Prahova.

². Cf. și *Oraș patriarhal* II, pag. 283, *Luceafărul*, pag. 260, etc. de același autor.

care se înfierbîntă în foc spre a arde cu ea', care, prin Bucovina, sună *jihală* (de fapt *ji-*) și *juhală* (cu *u* provenit din *i*) și are un înțeles mai mult ori mai puțin asemănător, iar acesta, la rîndul lui, derivă din rus. *žigalo* sau rut. *iĥalo* 'sîrmă de fier înfierbîntată care se vîră prin țeava pipei'. Care-i legătura semantică dintre 'fier roș (sau sîrmă înfierbîntată)' și 'mulțime de draci (sau de oameni)'? Răspunde Dicț. Acad. (adică tot Pușcariu), s. v. *jigală*: «aluzie la țepele înroșite în foc cu care muncesc dracii pe păcătoși în iad». Foarte ingenios, deci foarte... artificial. Oricît de îndrăzneată ar fi fantazia subiectelor vorbitoare, se poate preface numele unui instrument de tortură în numele ființei torturate (sau măcar al celei care torturează)? Este drept că Pușcariu derivă dela tema slavă *ieg-* 'ard' și pe *jiganie*, sinonim oarecum al lui *juvalaie*. Dar motivarea semantică suferă de același defect al artificialității. Iată ce cetim în *Dacoromania* VIII, pag. 125: «*Jiganie* e la origine un abstract, care însemna «mușcătură, pișcătură» (de animal). Trecerea dela acest înțeles abstract la cel concret de «animal care pișcă sau mușcă»¹ e un fenomen din cele mai obișnuite (cf. *căzătură* «om bătrîn», *tîritură*, *lepădătură* «femeie depravată», *moliciune* «om moale», etc.)². Paralelele menționate în partea finală a citatului sînt, într'adevăr, elocvente, dar nu pentru *jiganie*. Toate exemplele date de Pușcariu aparțin limbajului afectiv, ceea ce nu-i cazul cu *jiganie*, care nici la început n'a avut, nici astăzi nu are caracter expresiv. Deaceia cred că trebuie să rămînem, chiar pentru acest cuvînt, la vechia explicație, din slav. *živ-* 'viu': *v-* a devenit *-h-* (exact așa cum, după presupunerea lui Pușcariu, *-h-* s'a prefăcut în *-v-*), iar *-h-*, la rîndul lui, s'a schimbat, deși poate mai greu, în *g* (prin faza intermediară, cel puțin teoretică, *γ*). În orice caz, factorul semantic se cade să aibă precădere față de cel fonetic. Cu atît mai ușor iese *juvalaie* (adică *jivalaie*), prin urmare și *jivalanie*, din *živ-* (cf., între altele, *jivînă*, care cunoaște și aspectul *jevenie*, cu *-enie*, variantă derivativă a lui *-anie* din *jiganie*)

jivur, în sintagma *jivurul apei* 'locul unde apa unui riu

1. Adică „arde” (= *ieg-*).

curge repede'. L-am auzit, de mai multe ori, la plutașii de pe Bistrița. Astfel cîrmaciul unei plute pe care mă găseam striga celui dinaintea lui: *Dece te duci tot în dolii și nu ții jivurul apei?* 'dece mergi, cu pluta, pe unde-i apa înceată și nu pela mijlocul ei, unde curge cu putere?' Sinonime, existente în aceeași regiune, sînt *crîngul apei* (așa spunea, depildă, un fost elev al meu din Poiana-Teiului) și *terinul apei*. În primul, subst. *crîng* are sensul de 'curs, direcție', pe care-l are și în *crîngul anului*, depildă (cf. Dicț. Acad., s. v.)¹. Cit despre celălalt, și înțelesul și aspectul formal ne trimet la un derivat dela *tare* ('tăria apei'). Partea fonetică nu oferă nicio dificultate: *a* neacc. > *ă*, iar *ă* > *e*, supt influența lui *i* din silaba următoare (dar și fără această influență, cum arată *letin(esc)*, *teciune*, *teșșan*, n. pers. *Merin*, pentru și alături de *tăciune*, *tășșan*, *Mărin*). Greu de explicat mi se pare derivația: *-in* apare, e drept, și la adjective (căci *terin* trebuie să fi avut, din capul locului, funcțiune adjectivală), dar elesint obscure (*călin*, *cătilin*, etc.) ori n'au o temă propriu zisă, identificabilă pentru subiectele vorbitoare (*puțin*, *vecin* ș. a.).

Dar nu asta interesează discuția de față, care se referă exclusiv la *jivur*. Două posibilități de explicare vād pentru acest cuvînt. După una, el ar fi o variantă a lui *vîfor*. *Tiktin*, s. v., citează forma moldovenească *vivor*², care, prin prefacerea în *u* a lui *o* neaccentuat și palatalizarea moldovenească de nord a lui *v-*, devine, în mod absolut normal, *jivur*³. Nici semantica nu se împotrivesc ipotezei mele: forța unei ape curgătoare ca Bistrița poate fi comparată, chiar de un... nepot, cu un vîfor, în special acolo unde ea atinge maximum (și cînd, din diverse cauze, inundă pluta sau face valuri furioase).

Cred că această explicație trebuie preferată celeilalte,

1. Să se compare și *crugul anului* (dubletul slav mai recent al lui *crîng*). Dicț. Acad., s. v. *crug*.

2. Care se întîlnește însă și aiurea. *Graiul nostru* I, pag. 22, bucata XXI (din Gorj) conține subst. *vivôr*, ca nume al unei boli (v. și *Tiktin*, s. v. *vîfor*, care citează mai multe izvoare pentru cunoașterea și pentru tămăduirea populară, prin descîntece, a ei).

3. Cf. *gîvorniță* = *offorniță*.

pe care o menționez mai mult din motive istorice, ca să mă exprim astfel. Cînd am auzit totuși oară expresia *živurul apei*, mi-a venit imediat în minte notița etimologică a lui N. Drăganu, *Dacoromania* II, pag. 617 urm. despre *jioară* sau *vioară*. Se știe că regretatul lingvist clujan a combătut, după mine, cu dreptate, pe A. Philippide, care, într'un studiu celebru, model de erudiție și de ingeniozitate¹, vedea în *jioară* (= *vioară*), din izolarea *apă jioară*, un reflex al v. grec. *βίολος*, susținînd, cu mare bogăție de argumente, etimologia mai veche a lui Hasdeu, anume (*aqua*) **vivula*. Intrucît este vorba, la origine, de un adjectiv, cu forme pentru amîndouă genurile, m'am gîndit că *živur* ar putea fi masculinul **vivulus*, substantivat și el, cu timpul, întocmai ca femininul. Așadar *živurul apei* ar însemna, de fapt, 'viul apei', 'locul unde apa este «vie», repede'. La materialul invocat de Drăganu pentru echivalența semantică *viu* = *curgător*, etc. să se adauge spusele lui Sever Pop, *Dacoromania* VIII, pag. 122: „La Timpeni (jud. Olt), în prezența lui E. Gamillscheg dela Berlin, preotul și învățătorul sileau pe subiect să declare că «drumului pe unde merge apa», «patului apei» (întrebările noastre sunt indirecte în marea lor majoritate) i se zice *albie*. Subiectul susținea că el n'a auzit vorba aceasta; el știe că i se zice numai *viu apei*...» Și fonetica poate fi satisfăcută, nu tocmai ușor, e adevărat, în această ipoteză: -v- nu-i vechia spirantă labiodentală, care a căzut (cf. femin. *jioară*), ci s'a născut ulterior, pentru evitarea hiatului (prima fază a fost -h-, apoi, prin tonicizare, -γ-, în fine -v-, eventual mai întîiu -g- și după aceea -v-).

Dece prefer prima explicație? Mă conduc, așa cum am făcut și altădată, de principiul că omonimele sînt, pînă la proba contrară, un singur cuvînt la origine și, în consecință, trebuie să le considerăm astfel, evident cu condiția ca normele fonetice și cele semantice să fie respectate. În cazul nostru, și unele și celelalte găsesc satisfacție deplină, dacă pornim dela ipoteza că *živur* (în *živurul apei*) este identic cu aspectul moldovenesc de nord al lui *vîfor*.

živiniță, diminutiv dela *jivină*, absent în Dicț. Acad.,

1. Publicat în *Archiva* XXV, pag. 145 urm.

care notează numai pe *jivinuță*: o *biată jiviniță* (Șt. Tita, *Cuvîntul liber*, 8 Aug. 1936, pag. 2, col. 7).

jumătate, cu sensul de 'pantof', dar exclusiv la plural, e mai răspîndit decît ar putea rezulta din Dicț. Acad., care citează răspunsurile date, în satele Frumoasa și Bălcani (jud. Neamțu), la chestionarul lui Hasdeu. Circulă și prin alte părți ale aceluiași județ, de ex. la Dumbrava-Roșie (v. *Anuarul liceului «Petru-Rareș»*, anul 1934-35, pag. 70), apoi în sudul Moldovei (ca copil n'am auzit, la Tecuciu, alt termen pentru 'pantofi' decît *jumătăți*).

junic, diminutiv dela *june*: Ei, dar ai de învățat încă multe, ești *junic* (Mateiu Ion Caragiale, *Craii de Curtea-Vechi*, pag. 130). Format dela *junică*, femin. lui *janel*, pe care-l înregistrează Dicț. Acad.? (Citatele respective conțin numai masculinul, în -el.) Sau un joc de cuvinte cu *junică* 'jun-că', al cărui masculin «regulat» ar fi *junic*? Este curios că Dicț. Acad. nu relevă două amănunte, de natură oarecum stilistică, în legătură cu *june*. Și anume, întrebuintarea lui din ce în ce mai rară, redusă exclusiv la graiurile populare, unde are deja un caracter aș zice livresc, în sensul că aparține mai mult limbajului literar (din operele versificate), și, ca consecință, nuanța ușor ironică pe care o are în vorbirea oamenilor culti (dacă și în măsura în care aceștia îl mai utilizează). Așa se explică de ce multă vreme s'a crezut că avem a face cu un cuvînt recent, fie împrumutat din franțuzește, fie creat de latiniști. În orice caz, limba cultă nu cred că l-a luat din cea populară, încît, pentru ea, impresia că *june* este neologism corespunde, în bună parte, poate chiar în total, realității.

jupin. Nu încerc să intervin în discuțiile, multe și încă neterminate, cu privire la etimologia acestui străvechiu cuvînt obscur. Dicț. Acad. se mulțumește să afirme, cu dreptate, mi se pare, că nu poate fi vorba de un împrumut slav și să trimeată la articolul lui P. Skok, din *Jugoslovenski istoriski časopis* II, pag. 1 urm. (fără să arate că acest învățat vede în *jupin* un cuvînt de origine avară). De adăugat, la bibliografia chestiei, articolele mai recente ale lui A. Rossetti, *Bulletin linguistique* V, pag. 221-2 și Ilie Bărbu-

lescu, *Arhiva* XLIV, pag. 145 urm. M. Vasmer, *Untersuchungen über die ältesten Wohnsitze der Slaven* I, pag. 53 citează n. pers. *Sónavos*, pe care-l pune în legătură cu v. iran. **šupāna-*, med. pers. *šupān* 'Hirt'. Este curios că Ov. Densusianu, care, în *Grai și suflet*, supt titlul *Irano-romanica*, a încercat să explice unii termeni păstorești din limba noastră cu ajutorul idiomelor iranice sau măcar în legătură cu ele, nu s'a sezișat, după cît știu, de această notiță a lui Vasmer. Dimpotrivă, în vol. V al revistei sale a publicat un articol de Al. Rosetti, unde se susține etimologia slavă a rom. *jupin*.

labă 'partea piciorului dela gleznă în jos; partea minii cu care apucăm obiectele, etc.' nu-i un termen «figurat», cum spune Dict. Acad., ci numai expresiv, deaceia are și în momentul de față o nuanță afectivă la oamenii mai mult ori mai puțin culți. Dealtfel se simțea nevoia unui cuvânt nou, atunci cînd *picior* și *mină* au început a se întrebuița respectiv pentru întregul membru inferior și pentru cel superior. Și acest cuvînt nou nu putea veni decît din terminologia animală. Vorbirea populară nu face absolut nicio deosebire stilistică între laba omului și aceea a cînelui, etc. Iar în limbajul familiar al unor anumite pături orășenești se constată chiar un fel de innobilare a lui *labă*: între prietini, mai ales de cei tineri, *adă laba, bate laba, dă laba* (despre mină) sînt formule aproape dezmiardătoare, pe care le găsim și în opere literare (de ex. la D-na H. Papadat-Bengescu, în romanul *Rădăcini*).

Dar nu pentru aceste detalii, care lipsesc, într'adevăr, în Dict. Acad. m'am oprit la subst. *labă* din fișele mele, ci pentru a arăta că situația dela noi ne întîmpină și aiurea. Astfel span. (Aragón) *pata* 'Pfote' se întrebuițează și despre mîna sau piciorul omului, tot așa *garras* 'Klaue' (v. *Volkstum und Kultur der Romanen* I, pag. 266); ital. arg. (Gosaldó) *le zgrinfe* = *le mani* (variantă dialectală a lui *grinfia* = *granfia* 'Klaue; Kralle (der Raubtiere)', pentru care Rigutini-Bulle, s. v. *granfia*, dau locuțiunea figurată

1. Cf. rom. *ghiară* idem (mai rar însă și totdeauna cu nuanță peiorativă), deobiceiu despre unghii și despre minile cu unghii mari.

mettere le granfie addosso a qualcheduno 'jemanden in seine Klauen, Krallen bekommen'), *le 3âte* (*cioè: zampe*) = *i piedi* (v. *Archivio glottologico italiano* XXII-XXIII, pag. 570, 576).

lainic 'flâneur, fainéant, vagabond', care, la Tecuciu, n'are deloc sens peiorativ, poate pentru că se spune numai despre copii și totdeauna supt forma vocativului (*lainicule!*, *lainico!*: femininul e mult mai frecvent decît masculinul), este răspîdit și prin Oltenia, nu numai în Moldova, cum afirmă Dict. Acad. Cîușanu, *op. cit.*, pag. 54 dă, pentru *pușlă* 'pușlama, haimana', mai multe sinonime, printre care și pe *lainic*. Și toponimia oltenească îl cunoaște, supt formele *Lainicul* (Dolj) și *Lainici* (Gorj). Această repartitie geografică se opune etimologiei rut. *lan* 'vagabond, lenes', propusă de Dict. Acad., și ne determină să pornim, cum face Scriban, *op. cit.*, pag. 726, dela *laie* 'ceată de Tigani nomazi, de haimanale, etc.'¹ Adjective similare, derivate, cu suf. -*nic*, dela substantive sînt destule: *casnic*, *dosnic*, *holarnic*, etc. (v. Pascu, *Suf. romîn.*, pag. 336).

laiu: *lină laie* însemnează, la Tabăra (jud. Iași), 'lină turcană' (deosebită de cea țigae), deci 'lină de calitate inferioară' (desigur, din cauză că lina țigae este, deobiceiu, albă, pecînd țurcana = laia e neagră, sură, etc.).

lapoș: *Lătăreață, lăbărțată și lapoșă, vădit supusă la o apropiată îngrășare* [e vorba despre o femeie] (Mateiu I. Caragiale, *op. cit.*, pag. 126). Lipsește în dicționare. Ținînd samă de celelalte adjective, cu care stă împreună, se pare că *lapoș* însemnează ceva asemănător cu ele, ceea ce se confirmă prin etimologia, foarte probabilă, ung. *lapos* 'eben, flach, platt', la care ne trimete oarecum automat aspectul fonetic și formativ al acestui cuvînt.

lapte de bou: așa se spune la Tecuciu, în glumă, dar și cu intenții serioase din punct de vedere... economic, terciului, pe care oamenii săraci îl dau copiilor să-l mînce. Dict. Acad. înregistrează, pentru această expresie, sen-

1. Chiar pentru acest cuvînt, general dacoromînesc, opera citată preferă un etimon rutenesc (sau polonez), care iarăși nu merge, și pentru aceleași motive de ordin geografic.

surile 'lapte de cînepă; fiertură de post, foarte gustoasă, din semințe de dovleac pisate; zeamă de lictar (= magiun), subțiată cu apă caldă; prune uscate, coapte și fierte'. Din Andrieșeni-Iași mi se comunică sinonimul *lapte de buhaiu* 'apă fiartă cu care s'a spălat sămînța de cînepă pisată' (așadar 'lapte de cînepă').

larg: la *largul meu* are o interesantă paralelă în span. *a mis anchas* 'à mon aise'.

laur 'copil' (sens peiorativ): *ce să facă biata femeie, cu atîția lauri pe cap?* (Tecuciu). Mai ales la vocativ: *mai taci, laure!* (cu ciudă, la adresa copiilor care plîng ori fac zgomot). Dela sensul 'ciumăfaie' al lui *laur*, numele plantei cu semințe otrăvitoare (cf. *a minca laur* 'a aiura, a fi nebun'). Pentru lărgirea înțelesului, să se compare *boală, dalac, talan*, etc. (despre animale, în momente de supărare), *drac* (cu sinonimele lui: *diavol, dimon, impietățat*, etc.) ș. a. (la adresa copiilor neastîmpărați). Lipsește în dicționare.

lămurat înseamnă nu numai 'curat, imaculat' (cf. Dict. Acad., s. v. *lămuri*), ci și 'deslușit, înțeles': *tare lămurat vorbește* (Valea Lupului-Iași). Sinonim, deci, cu *lămurit* (verbul aparține la conjug. I și IV). Pentru nuanța din descîntece (*să rămînă curat, lămurat, cum Dumnezeu l-o dat*, v. *Grai și suflet* V, pag. 135).

lăsa: *a se lăsa de ceva* are o formulă corespunzătoare în span. *dejarse de* 'ne plus faire une chose, l'abandonner' (M. de Toro, *L'évolution de la langue espagnole en Argentine*, Paris, f. a., pag. 77).

lătra 'a vorbi mult, tare, de rău, etc.': cf. sard. *baulai* 'chiacchierare' (*eigentlich 'bellen'), ital. arg. *babolare* 'cantare' (*d. h. plappern, vor Gericht bekennen), napol. camorr. *abbajare* 'parlar forte' (M. L. Wagner, *Volkst. u. Kult. d. Rom.* I, pag. 75).

legat (despre bărbați) 'impotent': *Da, se zice că-i «legat»*. *Dacă ea știa asta, înainte de a-l lua* (Panait Istrati, *Casa Thüringer*, pag. 50). Cred că, obișnuit, se spune așa despre animalele (boi și berbeci tineri) care devin incapabili de reproducere prin «întoarcere», adică prin sucirea înăuntru a

testiculelor și prin legarea provizorie a acestora cu o ață de lînă (cf. Dict. Acad., s. v. *întoarce* V, 1°). Lipsește în dicționare.

legăna: în sprijinul etimologiei **lignare* (mai prudent, poate, al unei explicații care pleacă dela noțiunea 'a lega') vorbește următorul pasaj din Del Chiaro: «se întrebuintează (în Muntenia) un fel de cutie de lemn pătrată cu fund de pînză tare, peste care e așternut un postav roș, apoi perna și învîlitura copilului. Cutia e prinsă de un piron în tavan prin patru coarde roșii în formă de piramidă, iar dacă, din patul ei, leagăna cutia, cînd copilul se deșteaptă». (*Adev. liter.*, 14 Iunie 1936, pag. 3, col. 7.)

legătore 'basmauă (sau batistă, casunca, etc.) cu care se îmbrobodesc femeile': cf. catal. *lligadura* 'Kopfbedeckung', sard. logud. *liare* 'legarsi i capelli', etc. (Spitzer, *Lexikalisches aus dem Katalanischen*, pag. 88).

leit 'perfect asemănător, identic' (mai ales despre oameni). Sînt interesante, din punct de vedere lingvistic general, expresiile sinonime existente în diverse limbi. Deaceia socotesc util să mă opresc asupra lor, arătînd care sînt ele și cum au fost interpretate de cei cari le-au studiat. Rom. *leit* este de origine slavă și înseamnă, propriu vorbind, 'turnat'. Urmează, deci, că s'a pornit dela obiectele de metal care se fabrică prin turnarea, într-o formă construită anume, a materialului topit. Imaginea cea mai răspîndită este însă aceea a 'scuiatului': fr. *c'est son père tout craché*, ital. *esser nato e sputato*, portg. *era o mesmo, cuspido y escarrado*, engl. *the very spit* 'das leibhafte Ebenbild' (cf. și *she is like her husband as if she were spit out of his mouth*). Pretutindeni cuvîntul esențial este sinonimul rom. 'scuiat', 'a scuipta'. Că avem a face cu formule expresive, vede lesne oricine, și nu numai grație terminului care trezește, cu atîta ușurință și vigoare, imaginea respectivă. Observăm că în italiană și portugheză construcția are două cuvinte, al căror sens este identic (sau aproape): portg. *cuspir* și *escarrar* sînt perfect sinonime,

1. Și *a se lega la cap*.

ital. *nato* și *sputato* sînt parțial sinonime (ambele au înțelesul metaforic al cuvîntului de-al doilea). Repetarea noțiunii supt două aspecte lingvistice diferite dovedește nevoia de expresivitate a subiectelor vorbitoare¹.

În franțuzește, plecîndu-se de la *être... tout craché*, s'a ajuns la *cracher* 'a naște' (Jules Romains, depildă). Dealtfel încă din sec. XV se întîlnește acest început de modificare semantică a lui *cracher*, căci numai așa se poate explica formula *c'estes vous tout crachié* 'das seid Ihr ganz genau wiedererzeugt', din celebra farsă «Maitre Patelin». La Italiani s'a produs alt fenomen, la baza căruia stă tot sinonimia (totală sau parțială, adică afectivă) a verbului respectiv cu alte cuvinte: *è un baron fottuto*² (sau, eufemistic, *è un baron coll'effe*) 'er ist ein Erzhalunke, ein richtig erzeugter Halunke'.

La alte popoare 'scuipatul' este înlocuit prin... 'strănutat'. Astfel Arabii spun, în traducere germană, «er ist sein Niesen, seine Niesenluft».

Cum se explică aceste expresii? R. Riegler, *Archivum romanicum* VIII (1924), pag. 483 vede în ele rămășița unei credințe mitologice străvechi, după care viața umană (și cea animalică, în general) ia naștere prin scuipat.³ V. exemplele date aici și discuția lor la Leo Spitzer, *Archivum romanicum* VII, pag. 68 și *Romanisch-germanische Monatschrift* XIII (1925), pag. 179, apoi la R. Riegler, *loc. cit.*

lele (și *leliță*), cuvînt creat de copii (la fel cu atîtea altele, care se recunosc, în primul rînd, prin existența aceleiași silabe repetate: *mamă, tată, dudă, țafă, babă, nană, papă*, etc.). La exemplele slave citate în Dicț. Acad. se pot adăuga altele, aparținînd unor idiome romane: genov. *lalla*

1. Cf. rom. *lelt poleit*, unde *polet* n'are, cel puțin în intenția subiectelor vorbitoare, sensul lui *a polet*, ci reprezintă un compus intensiv al lui *lelt* (v. acest *Buletin*, vol. VII-VIII, pag. 116-7.).

2. Cf. și germ. *geschissen ist nicht gemalt*, unde primul verb înseamnă (tot stilistic) 'născut' (formula latreagă amintește, ca intenție din partea celui ce o întrebîntează, pe rom. *născut, iar nu făcut*), la fel cu al nostru *a c...a* (de cînd l-a c...at mîsa).

3. 'Strănutatul' Arabilor trebuie să fie produsul derivației sinonimice: ambele operații au drept efect eliminarea unei materii.

'zia', tosc. *lolo* 'nonno' (v. *L'Italia dialettale* IX [1933], pag. 117), comel. *lala* 'zia' (C. Tagliavini, *Il dialetto del Comelico*, pag. 134), sard. logud. *ddedda* 'sorella maggiore' (M. L. Wagner, *Studien über den sardischen Wortschatz*, pag. 12). Cf. și grec. *lalaș* 'avolo, nonno' (*L'Italia dial.* citată, pag. 124). În ce privește sensul, constatăm că sînt deosebiri, adesea mari, de la un cuvînt la altele alcătuite în același mod. Și acest fapt dovedește originea lor «copilărească». Pentru un copil care încă nu vorbește, repetarea unei silabe poate avea cele mai variate semnificații, după împrejurările în care el se găsește: *mama* este și 'mama' și 'sînul mamei' și 'mîncarea' (cf. arom. *mamă* și dacorom. *mămăligă*), tot așa *papa* înseamnă și 'tată' și 'mîncare', etc. Astfel în Comelico, pentru mătusă se zice nu numai *lala*, ci și *nene* (Tagliavini, *op. cit.*, pag. 134), care este, foarte probabil, același cuvînt ca ital. *nonno* 'bunic' și seamănă, pînă la identitate, cu al nostru *nene* 'frate mai mare'. Dialectul logudorez (Sardinia) cunoaște subst. *tatta* 'soră mai mare'. (Wagner, *op. cit.*, pag. 12), care-i *tata* romînesc (și latinesc, etc.).

Mai curios este că aceeași combinație de silabe poate avea accepții foarte deosebite și de la un idiom la altul, dar și în unul singur. Astfel *la-la* (și *lo-lo*), pomenite mai sus, cu înțelesul de 'mătusă', resp. 'bunic', înseamnă, în alte graiuri italienești decît genoveza și toscana, 'prost, stupid', als. *lala*, npr. *lolo* 'stupido', napol. *lollo*, sicil. *lollu, lullu* idem (v. *L'Italia dial.* cit., pag. 118). Cf. și comel. *lelo* 'malizioso, sciocco', garden. *leler* 'Dummkopf', tirol. *lalli, lalle* 'Laffe, fauler Mensch' (C. Tagliavini, *Il dialetto del Comelico*, pag. 135). Pentru alte paralele v. W. Meyer-Lübke, *Roman. etym. Wörterbuch*, nr. 4860 și Cihac II, pag. 169, s. v. *lele*. Iar la noi, *lela* (cu varianta *lelea*), în formula *a umbla lela* 'a umbla vagabond, degeaba etc.', n'are nicio legătură semantică cu *lele*². În graiul meu de acasă (Tecuciu) am au-

1. Cu *d* cacuminal, care corespunde unui *l* din italienește.

2. Nici «etimologică», adică de origine, căci *lela* nu provine din limbajul copiilor. Dar asemănarea fonetică și caracterul imitativ îl apropie totuși, pînă la confuzie, de *lele*. *Teleleu* în *a umbla teleleu* (Tănase), pentru care V. Bogrea, *Dacoromania* IV, pag. 179 urm. invocă numele Sf. *Thalaleu*, iar Ov. *Densusianu*, *Grai și suflet* II, pag. 250 urm. și N. Drăganu, *Dacoromania* IV,

zit și un fel de variantă a lui *lela*, anume *lola*, despre fetele mici, care, din cauza rochițelor prea mari (adică largi sau lungi), se mișcau greoiu, păreau, deci, 'lălii' ('blegi, proaste'), dar numai ca exclamație, la vederea unei fete îmbrăcate astfel: *lolo! lolo!* (deobicei repetat).

lemn: de *lemn Tănase* 'prost, nătîng, tont'. Cf. span. *leño* 'persona torpe' (*Pequeño Larousse ilustrado*, s. v.).

lemnărie: însemnează, la București (probabil și aiurea) 'depozit de lemne' (pare a fi termen oficial). Il dă și Dicț. Acad., s. v. *lemn*, fără citat sau atestare.

lepăda: are, prin Basarabia, și sensul 'a părăsi serviciul' (obiectul direct este totdeauna personal). Servitoarele originare din această provincie spun obișnuit: *duduie, săptămîna ce vine am să te lepăd, nu mai pot sta la mata*. Dealtfel în vorbirea Basarabenilor a *lepăda* apare neobișnuit de des. Iată cîteva construcții auzite de mine (cele mai multe, la Pietriș, sat din jud. Bălți, în dreptul tirgului Bivolari-Iași): *am avut o femeie¹ de treabă și m'o lepădat; o fost bolnav de friguri, dar o făcut niște injecții și l-o lepădat frigurile; cinii leapădă purici în pat; am fost întăiu de-am lepădat lucrurile aistea*, etc. Sensurile identice sau asemănătoare cu acestea Dicț. Acad. le atestază mai ales pentru limba veche (dinainte de 1800), ceea ce probează, dacă ar mai fi nevoie, date fiind condițiile ei de viață, că vorbirea basarabeană este relativ arhaică.

lesoiu: nu-i augmentativ, cum afirmă Dicț. Acad., s. v. *leasă*, ci diminutiv, cel puțin prin unele părți, de ex. la Tecuciu, unde *leasă* însemnează 'coșar, pătul' (în care se păs-

pag. 765 urm. etimonuri ungurești, ar putea fi o variantă, amplificată, a lui *lela* (cf. *lelea* 'prostănac' și *lălia* 'lungan, neghiob, etc.'). Prezența lui *Tănase* (și a lui *Trifon*) nu constituie, cum credea Bogrea, o confirmare a explicației lui. Din moment ce *teleleu* însemnează, aproximativ, 'leneș, gură-cască', deci, într'un anumit sens, 'prost', 'era logic să apară, pentru intensificarea expresiei, *Tănase* 'prost' și *Trifon* 'nebun' (cf. *Trif Nebunul*, etc., discutat de Bogrea, loc. cit., pag. 181-2). Aceste adaosuri sînt, mai degrabă, un argument în sprijinul interpretării mele (*teleleu* = *lelea*).

1. Adică 'servitoare'.

trează știuleții de păpușoiu), pecînd *lesoiu* se numește 'împletitura de nuiete, asemănătoare (ca formă) cu coșul unui car (fără fundătoare), în care se bat știuleții de păpușoiu (pentru a li se deighioca grăunțele)'. Avem un caz similar cu al lui *butoiu*, diminutiv și el dela *bute*, căci butoiul e mai mic decît butea. Fenomenul apare și în alte limbi romanice. A fost studiat de Leo Spitzer în *Beiträge zur romanischen Wortbildungslehre*, Genève 1921, pag. 183 urm. (cf. și spusele lui S. Pușcariu, *Dacoromania* II, pag. 698 urm.).

leşui 'a simți o slăbiciune, ca un leșin' este considerat de Tiktin ca aparținînd la aceeași familie cu *lehamite*, pecînd, după Scriban, el ar fi, împreună cu sinonimul *leşia*, o variantă a lui *leşina*. Cred că niciuna din aceste explicații nu poate fi acceptată, deși ultima se apropie, într'un fel, de adevăr. Tema acestui verb este subst. *leş*, pe care dicționarele citate nu-l cunosc (altul decît *leş* 'cadavru' și *leş* 'crisnic'). La Tecuciu se spune foarte des *am un leș pe inimă* (sau *mi se pune un leș pe inimă*) 'sînt o slăbiciune mare, parcă-mi vine să leșin'. Evident că acest substantiv este un derivat (postverbal) dela *leşina*, dar a trebuit să ia el naștere mai întîiu, pentruca să fie posibilă formarea verbului *leşui* (cu varianta *leşia*).

lichelie 'lichelism'. Creație personală a lui T. Argh ezi, foarte potrivită, ca deobicei la acest mare inovator în domeniul lingvistic, cu sistemul formativ al limbii noastre: *s'a deprins și cu această activitate de glorioasă lichelie* (Adev. liter., 13 Ian. 1929, pag. 3, col. 1); *mediu de lichelie socială* (*Bilete de papagal*, 29 Martie 1929, pag. 2); *Intr'un elan de lichelie* (*Poarta neagră*, pag. 169). Cel puțin primul citat arată că acest substantiv nu-i perfect sinonim cu *lichelism*, care-i prea abstract și deaceia nu deșteaptă ideea de acțiune, existentă, într'un anumit grad, la *lichelie*.

limbă 'știre, informație', în sintagma cronicărească *a prinde limbă*, are o paralelă, foarte interesantă și curioasă totodată, în portg. *tomar lingua: que se passasse à terra firme e visse se podia tomar algum lingua* (din *Comentarios de Al-*

1. Și a lua limbă, apoi a avea limbă.

buquerque II, capit. 27, v. *Boletim de Filologia* VI [1940], pag. 467). Autorul care înregistrează pasajul explică pe *lingua* prin 'intreprete', aşadar îi dă un sens concret ('informator', nu 'informație'; cf. şi genul, masculin, diferit de genul obişnuit, care-i ce-l feminin, al subst. *lingua*). Deosebirea faţă de rom. *limbă* e neesențială, mai ales că şi formula românească poate fi înțeleasă la fel¹. — În textele vechi *limbă* însemnează şi 'popor', calc lingvistic după slav. *jęzikъ*, care, la rîndul lui este decalcat, spune A. Meillet, *Le slave commun*, ed. II, pag. 515, după lat. *lingua*, întrebuințat cu acest sens în terminologia administrativă medievală (de unde fr. *Languedoc*, numele unei provincii din sudul Franței). — *Limbă de pămînt* (sau *de moşie*) are paralele în unele dialecte italieneşti. Cf. Giandomenico Serra, *Contributo toponomastico alla teoria della continuità nel medioevo delle comunità rurali romane e preromane dell'Italia superiore*, Cluj 1931, pag. 30-31. (Şi sinonimele *curea*, *fâşie*, *şfoară de moşie* au expresii corespunzătoare italieneşti.)

limbric (fig.) 'om înalt şi subțire': la fel portg. *lombrega* 'pessoa muito alta e magra' (*Volkst. und Kult. d. Romanen* IV, pag. 68). Dictionarele nu înregistrează această accepție, pe care însă o găsim în limba scrisă, depildă: *L-a dat gata pe Nacă şi pe limbric (aşa-i spuneau ofițerii colonelului)* (Al. O. Teodoreanu, *Viața romîn.*, Apr.-Maiu 1934, pag. 16).

lingăcios 'lingușitor' (?): *lasă, să vezi ce bine o să fie!*, *zisese Mălina lingăcios* (H. Pașadatu-Bengescu, *Logodnicul*, pag. 299).

linguș 'lingușire', postverbal dela *linguși*: *Lingușul îl făcea milostiv, si-l irita insistența proastă* (T. Argezi, *Adev. liter.*, 9 Oct. 1932, pag. 3, col. 1). — Alt derivat dela *linguși* (sau *lingușală*), şi el absent în dictionarele noastre, este *lingușelnic* 'lingușitor': *Iar gradații se minunară din nou zgometos şi lingușelnic de dibăcia mea* (Gib I. Mihăescu, *Rasoara*, pag. 200).

1. Despre a prinde limbă, vezi V. Bogrea, *Revista istorică* II (1916), pag. 187-8, V (1919), pag. 134, nota, VI (1920), pag. 185-6 şi *Neamul românesc*, 2 Febr. 1918, apoi Demostene Russo, *Revista istorică romînă* III (1933), pag. 135 urm.

lipit pămîntului este, la origine, o expresie juridică, oficială, căci denumea pe țăranii șerbi ai pămîntului, care n'aveau voie să se mute de pe o moşie pe alta (decît cu permisiunea proprietarului). Traducere a lat. *glebae astrictus*¹? Deaceia M. Kogălniceanu, în celebrul său discurs la legea agrară, ținut în ziua de 25 Maiu 1862, utilizează această formulă cu sensul ei vechiu, de 'iobag, rob al pămîntului', fără nuanța afectivă pe care o are în vorbirea obişnuită actuală. Iarăşi un caz de lărgire a înțelesului la un cuvînt care, din termin tehnic (şi, deci, redus, ca întrebuințare), devine unul de circulație curentă în limba comună.

litruică, diminutiv dela *litră*: *să-mi mai aduci o litruică* [de țuică] (Damian Stănoiu, *Adev. liter.*, 13 Martie 1932, pag. 1, col. 4).

livezi 'a lăzii' (*Bulet. Soc. Geogr.* LIII, pag. 134, n. 3)², derivat dela *livadă*, plur. *livezi*, ceea ce dovedește că acest substantiv este sinonim, în anumite regiuni, cu *laz*, *runc*, etc.³. Trebuie, deci, adăugat la bogata listă de termeni care însemnează 'teren de pe care s'au distrus copacii, pentru a-l transforma în pămînt arabil, în pășune, etc.' (v. articolul meu din *Zeitschrift für Ortsnamenforschung* IV, pag. 48 urm., 171 urm.).

loc: unele sinonime străine ale acestui substantiv apar în diverse formule negative, care amintesc, într-o anumită măsură, pe al nostru *deloc*, precum v. span. *de ninguna parte*, catal. *enlloc*, portg. *nenhur(es)*, apoi germ. *nirgends* (v. H. Meier, *Zeitschr. f. roman. Phil.* LIV, pag. 6, nota). Sensul negativ vine, ca şi în romînește, dela un cuvînt special, chiar dacă, cu timpul, prezența lui nu mai este necesară (cf. rom. *deloc* şi catal. *enlloc*). Interesant rămîne faptul că substantivul sau echivalentul lui utilizat pentru alcătuirea construcției este pretutindeni un sinonim, fie şi aproximativ, al lui *loc*. Căci span. *part(e)* însemnează 'loc' (la fel cu rom. *parte*: în *ce parte te duci*, etc.), iar în germ. *nirgends* şi portg. *ne-*

1. Cf. Scriban, *op. cit.*, pag. 750, s. v. *lipit*.

2. „Mă duc în munte să runcuesc, adică să livezesc, să fac curătură” (Clăneni-Arges).

3. Este vorba, se înțelege, de *livadă* 'loc de înțeață, pășune' (obținut prin despădurire), nu de *livadă* 'grădină cu pomi'.

nhur(es) figurează respectiv un germanic *hwer* 'unde' și lat. *ubi* (cf. F. Kluge, *Etym. Wörterbuch der deutschen Sprache*, s. v. *irgend*; W. M. - Lübke, *Rom. etym. Wb.*, nr. 347). — Prin Bănat, *de loc* înseamnă 'imediat, degrabă': *Cum face găina uou, așa să facă ia dă ușor, dă dăloc* (*Anuarul Arhivei de folklor* III, pag. 47); *Du-ți la nașu Ion, Sfint-Ion. Iel mări dăzloc l-o fi vădzut* (*ibid.*, pag. 133). Cf. și pag. 52, 89. Și pentru acest uz găsim paralele aiurea: v. frc. *lues*, prov. *luec*, span. *luego* 'îndată', portg. *logo* idem, vechiu genovez și vechiu veronez *aló* idem (W. M. - Lübke, *Rom. etym. Wb.*, nr. 5096 și 5097). N'are dreptate, deci, C. Tagliavini, *Revue internationale des études balkaniques* I, 1, pag. 168, când tăgăduiește existența sensului 'sogleich', dat, pentru *deloc*, de către Gustav Meyer, *Neugriechische Studien* IV, pag. 25 și M. - Lübke. *loc. cit.*¹ În ce privește originea acestei izolări, nu-i necesar, cred, să recurgem la explicații strict etimologice, cum încearcă M. - Lübke, care invoacă lat. *ilico*. Faptul că în atâtea idiome românești urmașii lat. *locus* au ajuns la însemnarea 'imediat' mi se pare suficient, pentru a înțelege formula românească. Este drept că, cu excepția gen., veron. *aló* și a rom. *deloc*, M. - Lübke pornește, pentru toate celelalte, de la lat. *loco* 'auf der Stelle, sofort',² dar amănuntul n'are importanță. Esențială este noțiunea 'loc', existentă pretutindeni cu înțeles temporal, fenomen semantic obișnuit, cum vedem atâtea adverbe românești locale întrebuițate ca adverbe de timp: *de aici înainte* 'de acum înainte', *mai încolo nu mai știu ce s'a întâmplat* 'după aceea nu mai știu ce s'a întâmplat', etc. Cf. și (*mai*) *pe urmă*, *mai departe*, etc. Dealtfel sintagma curentă, la toți Românii, pentru 'îndată' este *pe loc*, așa că băn. *de loc* a putut rezulta din aceasta într'un chip oarecare. O amintire veche îmi vine, fără să vreau, în minte. Pecind eram elev în primele clase de liceu, aveam vecin un Bulgar bătrîn, care făcea negustorie de usturoiu. Nu știa să scrie și să cetească românește (chiar la vorbă se

1. Despre acesta afirmă că „repetă o greșală asemănătoare”.

2. Desigur un vechiu locativ, pe care nu-l găsesc în dicționarele latinești (Georges citează numai pe *ex hoc loco* și *ad locum* 'auf der Stelle, zur Stelle, alsbald').

cunoștea ușor că-i străin), deaceia apela adesea la serviciile mele pentru corespondența lui comercială (foarte redusă, dealtfel). Printre alte expresii curioase (pentru mine) pe care ținea să le pun în scrisorile de comandă era și *de loc* cu sensul aici în discuție. O cunoștea dela vreun Român bănățean? O «traducea» (în ce privește prepoziția) din limba sa maternă, care poate nu era bulgara, ci sîrba (mai exact vreun dialect slav macedonean)? Greu de răspuns.

lopăți 'a visli, a da cu lopata (la luntre)': *cîteva lopăți* (F. Aderca, *Cuvîntul liber*, 16 Maiu 1936, pag. 4, col. 2). Variantă flexionară a lui *lopăta*, pe care-l notează Scriban, pag. 756 și, înaintea lui, Tiktin, pag. 923.

lot 'grup': foarte frecvent în anii din urmă, la ziaristi și la cei care se lasă influențați de scrisul acestora. Astfel am citit mereu prin gazete: *un prim lot de refugiați a sosit în orașul nostru*; *al doilea lot de copii debili pleacă la mare peste cîteva zile*, etc. Cum frc. *lot* n'are un sens identic sau măcar aproximativ asemănător cu acesta, cred că trebuie să invocăm engl. *lot*, care, în vorbirea familiară, înseamnă 'mulțime, grup de oameni'.

lotcaș 'conducător al unei lotci': *lotcașul părăsi cirna* (Stoian Gh. Tudor, *Hotel Maidan*, pag. 110). Dicționarele nu-l cunosc.

loză 'un fel de luncă pe malul Bistriței, alcătuită din arini și alți copaci tineri'. Auzit la Borca (jud. Neamțu), unde, preciza informatorul meu, «lunca-i mai departe, mai la șes» (adică pela munte nu pot fi lunci propriu zise, cu arbori mari). Variantă a lui *lozie*, al cărui sens principal este 'salcie, răchită' (cf. Scriban, pag. 757).

lozi 'a spune prostii' (?): — *Știi că nu vine Bostan! — Imposibil. — S'a dus la București. — Nu mai lozi* (Marta D. Rădulescu, *Sunt studentă*, pag. 178). Verb nou (creație personală sau argotic-studențească?) dela *loază* 'prost' (atît de frecvent la Caragiale, în schițele satirice despre Marius Chicoș Rostogan). Scriban, pag. 757 notează acest verb ca specific oltenesc, cu sensul de 'a glumi, a spune snoave, a face pozne (la o petrecere)'. Eu m'am referit la *loază* al lui

Caragiale, fiindcă autoarea citată și-a făcut studiile liceale și universitare la Cluj, așadar într'un mediu asemănător cu acela unde «activează» pedagogul caragialian.

lubenită 'pepene verde' este cunoscut și prin Moldova (comunicat din Moșca-Baia), nu numai în Oltenia și peste munți, cum spun dicționarele. De asemenea circulă prin Muntenia, dar cu alt înțeles: la Albești-Ialomița înseamnă 'dovleac'. Această accepție va fi existind și în regiunile transcarpatice, altfel nu se explică un pasaj ca următorul: *și-l vinzi bine, dacă ești meșter, ori prost, dacă ești lubeniță* (R. Cioflec, *Adev. liter.*, 28 Martie 1937, pag. 10, col. 2). După cît știu, *pepene* nu se întrebuințează metaforic pentru 'cap (prost)', iar autorul citat este Ardelean.

lucra: are diverse înțelesuri speciale, în limbajul unor anumite grupuri sociale. Răufăcătorii de toate speciile lucrează, adică fură (mai... distins se spune operează): *un dănciuc de «doi ani și opt luni»... trebuie să «lucreze» cu un Țigan!* (Otilia Ghibu-Silviu, *Cuvîntul liber*, 20 Iulie 1935, pag. 4, col. 4). Cf. argot ital. *lavorare* idem (*Arch. glott. ital.* XXII-XXIII, pag. 579). La fel prostituatele: *înainte de a porni la prăvălioara întunecată din ulița apropiată sau la cealaltă cafenea din centru unde «lucrează»*¹ (I. Peltz, *Viața rom.*, Nov.-Dec. 1935, pag. 10). Foarte răspîndită este apoi, în vorbirea familiară, accepția 'a aranja, a regula (pe cineva), a-l înșela, a-i trage chiulul': *l-am lucrat și noi și l-am injurat* (I. Peltz, *Cuv. liber*, 13 Apr. 1935, pag. 6, col. 3). Cf. roman. *lavorarla* 'ingannar con astuzia' (F. Chiappini, *Vocabolario romanesco*, pag. 156). Pretutindeni avem o restringere a înțelesului, iarăși conform legii semantice a lui A. Meillet, amintită și cu alte prilejuri, că cuvintele împrumutate de un grup social puțin numeros din limbajul unuia mai numeros (în cazul de față, din limba comună, adică 'generală') își restrîng sfera noțională, căpătînd sensuri oarecum speciale, potrivite cu preocupările mai mult ori mai puțin particulare ale grupului împrumutător. Un derivat (nomen agentis) dela *lucra*, ab-

1. Puse în ghilimele de autori.

sent în dicționarele noastre, este *lucraș* 'lucrător' (comunicat din Schitu-Duca, jud. Vaslui). Pașcu, *op. cit.*, pag. 347-8 dă o bogată listă de asemenea cuvinte, care se poate totuși lungi cu *pușcaș*, *sutaș*, *vîiaș*, toate acestea avînd și dublete în -ar, apoi cu sinonime de-ale lui 'violonist', notate de V. Bogrea, *Dacoromania* III, pag. 444-5: *aldataș* (= (a)lăutar), *bandaș*, *ceteraș*, *diblaș*, *muzicaș*, *zicaș*, și cu alte nume de 'cîntăreți', citate tot acolo: *fluieraș*, *muscălaș*, *năiaș*. Profit de prilej, spre a pomeni două derivate cu același sufix pe care nu le-am întîlnit nicăiri în lucrări de lingvistică sau de folclor și cu privire la care eu însumi nu pot spune mare lucru. Ele sînt *auraș* și *păcuraș*. Figurează (poate mai exact, figurau) în următoarele «versuri», pe care le spuneau copiii (la Tecuciu), cînd, după ce se scăldau, vroiau să-și desfunde urechile de apă: *Auraș, păcuraș, scoate apa din ureche, să ți-oiu da o pară veche*, cu varianta, mai puțin frecventă, care trebuie să fie însă cea originară: *Auraș, păcuraș, scoate apa din urechi, că ți-oiu da parale vechi*. În vreme ce recitam aceste «versuri», ne învîrteam într'un picior (ca să se zdruncine corpul, deci să iasă apa din urechi) și țineam urechile astupate cu podul palmelor. După ce se termina «ritualul», ne uitam în palmă, să vedem nu numai apa ci, și... altceva, de natură mistică, ce anume, nu mai țin minte (probabil reflexele luminii solare, interpretate magic). *Auraș* pare a fi un dublet al lui *aurar*, iar *păcuraș* al lui *păcurar*. — (*Albină*) *lucrătoare* are un corespondent în portg. dial. *ubrçira*¹ (vezi *Volkst. u. Kult. d. Rom.* IV, pag. 252).

lumină: pentru *lumina ochiului*, care se chiamă, cred, și *luminîță*, cf. ital. dial. (Lucca, Siena, Pitigliano-Grosseto) *luminella* idem («luminella e pupilla dell'occhio», *L'Italia dialettale* XII, pag. 123).

luminare: plur. *luminări* se întrebuințează, ironic, în limbajul familiar, cu sensul 'mucii care curg din nasul copiilor'. Imaginea aceasta există și în franțuzește: (Rennes, Mayenne) *chandelles* 'les filets de morve qui coulent du nez' (v. *Revue de philologie française et de littérature* XXXVIII, pag. 164);

1. Cu *b* spirant și *ei* diltong descendent.

(arg.) *chandelle* 'morve qui descend d'une narine',¹ de unde *le chandelier* 'le nez' (*Volkst. u. Kult. d. Romanen* XIV, pag. 288). — Diminutivul *luminărică* apare în locuțiunea *a duce pe cineva cu luminărică* 'a-l înșela, a-l purta cu vorba' (?): *Glu-mește și tu cu el; mai du-l cu luminărică; mai dă-i cite o palmă, așa în glumă, peste obraz* (M. Celarianu, *Polca pe furate*, pag. 171-2).

lup: în gura lupului are o paralelă în roman. în *bocca al lupo* (*Chiappini*, op. cit., pag. 44, s. v. *bocca*). E interesantă explicația pe care o dă acest autor: «È l'augurio che si fa ai cacciatori quando partono per la campagna. Guai chi dicesse loro: Buona caccia! essi sarebbero capaci di tornare indietro, e per quel giorno di mandare a monte la gita. Essi non vogliono buoni augurii, fondandosi sulla superstizione che i buoni augurii portino disgrazia. In bocca al lupo si dice per estensione a chiunque intraprende un affare di dubbia riuscita».

lupan 'puie de lup', înregistrat, după M. Sadoveanu, *Viața romin.*, Sept.-Oct. 1930, pag. 196, de Scriban, pag. 761. Un caz nou de diminutiv format cu un sufix augmentativ (v. mai sus, s. v. *lesoiu*).

luțândră = *lucernă* (cu varianta, răspîdită în popor, *lufernă*). Auzit de mine, pe Valea Bistriței, în apropiere de Piatra.

Iorgu Iordan.

1. Cf. și H. Bauche, *Le langage populaire*, ed. II, pag. 206, s. v. *chandelle*. Această carte a fost recensată de mine în *Revista critică* VI, pag. 159 urm.

COLONII MEGLENOROMÎNE ÎN SUDUL TRANSILVÂNIEI, OLTENIA ȘI MUNTENIA. GRAIUL ROMÎNILOR DIN IMPERIUL ROMÎNOBULGAR.

Intr'un articol publicat în *Dacoromania* IV, pag. 363 și urm., *Sînt în Transilvania așezări de Romini veniți din Sudul Dunării sau nu sînt?*, C. Lăcea a arătat că graiul Romînilor din Șcheii Brașovului, adică al așa numiților *Trocari*, prezintă o serie de asemănări cu cel meglenoromîn, mai ales cu cel din Țîrnareca, și a tras concluzia că *Trocarii* au fost la origine Meglenoromîni. El își întemeia susținerea sa și pe fapte etnografice și folclorice, precum și pe informația pe care ne-o dau izvoarele istorice, că „Bulgarii” din Brașov au venit în acest oraș la 1392. Se aducea astfel proba hotărîtoare că supt numele de 'Bulgar' din cronici și documente și supt numele de 'Șchei', întrebuițat astăzi ca toponimic, se ascundea o populație romînească. Dar mai important e faptul că pentru prima oară se făcea dovada neîndoelnică a existenței unei colonii de Romini suddunăreni în nordul Dunării. Articolul mai capătă o importanță deosebită și prin aceea că se dovedește, fără putință de contradicție, ipoteza făcută pînă atunci de G. Weigand, *Vlach-Meglen*, pag. 54-56 și *Rumänen und Aromunen in Bulgarien, Jahresbericht*, XIII, pag. 48-50, și de Ov. Den-susianu, *Grai și Suflet* II, pag. 369-370, că Romîni din imperiul romînobulgar, — cel puțin cei din munții Balcani —, erau Meglenoromîni, și anume de tipul celor din Țîrnareca. Ni se pare chiar curios că Lăcea n'a insistat prea mult asupra acestui fapt, care este unul din rezultatele cele mai de seamă ale articolului său, și că cei care, după apariția articolului său, au vorbit despre Meglenoromîn

n'au găsit de cuviință să releveze rezultatele la care ajunsese el. Chiar dacă n'am dispune de informația că Trocarii au venit la 1392 din Bulgaria (câci la asta se reduce la urma urmei informația izvoarelor istorice), caracterul meglenoromîn al acestei populații, și, prin urmare, și emigrarea dela sudul Dunării n'ar fi putut fi pusă la îndoială, date fiind asemănările lingvistice, etnografice și folclorice pe care le prezintă ei cu Meglenoromînii.

Cînd însă avem și informația că ei au venit din Bulgaria, originea lor meglenoromînă trebuie afirmată cu certitudine. Faptele lingvistice pe care Lacea își întemeiază susținerea sa sînt următoarele: 1) dispariția lui *h* inițial și intervocalic, 2) dispariția lui *v* inițial și intervocalic (Lacea n'o spune, dar fenomenul s'a produs numai după ce s'a palatalizat în *γ'*, căci este vorba numai de *v* urmat de *i*), 3) prefacerea conjuncției *și* în *ci* în numeralele dela 20 în sus, 4) prefacerea lui *ce* în *te*, întâlnită numai într'un singur caz, și a numelui în formula *și țelor din morminturi viață le-au dăruit*, 5) căderea lui *a* inițial neaccentuat, 6) lipsa lui *ă* final în *făr, for*, 7) prezența lui *i* în *curcubeiu* și 8) *june* „tare, puternic”. La pag. 369 Lacea dă și cîteva asemănări ale Trocarilor cu Macedoromînii și Meglenoromînii din punct de vedere al numelor de persoană. Cum recunoaște însuși Lacea în nota 5 dela pag. 369, lista de mai sus nu cuprinde toate asemănările care se pot găsi între graiul Meglenoromînilor, în special al celor din Țirnaresa, și graiul Trocarilor din Brașov. În aceeași notă el arată că tot astfel stă lucrul și din punct de vedere folcloric și etnografic, motivînd pentru acestea prin aceea că „în materie de folclor și etnografie sînt mai probabile cazurile de sponaneitate decît în lingvistică” și că pentru cele mai multe asemănări de acest fel „ni s'ar putea face obiecțiunea că se găsesc și în alte regiuni locuite de Romîni”. Dar de fapt același este cazul și cu alte fapte lingvistice, care ar fi putut fi citate, precum *curună* (vezi St. Stînghe, *Jahresbericht*, VIII, glosar) și *iū, ii, ine*, etc. „viu, vii, vine, etc.”, acesta din urmă considerat întrucît *le* depe vremea cînd verbul suna **viehu*, etc., s'a extins la toate modurile, timpurile și persoanele și a prilejit în felul acesta palatalizarea lui *v* și mai apoi dispariția

lui. Totuși diftongarea lui *o* în *uă* în *uără* (horă) este un fenomen caracteristic numai meglenoromînei, și ar fi trebuit, prin urmare, citat în lista de asemănări a lui Lacea. Fenomenul apare în meglenoromînă în graiul din Liumnița (vezi Capidan, *Meglenoromînii* I, 115).

Dacă acum vom constata meglenoromînisme și în alte puncte ale teritoriului dacoromînesc mai apropiate de munții Balcani, depîndă în sudul Transilvaniei și în Oltenia și Muntenia, vom putea afirma cu certitudine că avem a face cu vreo altă colonie de Meglenoromîni, emigrată tot din munții Balcani, cu toate că niciun izvor istoric nu va veni să confirme presupunerea noastră. Și într'adevăr, asemenea meglenoromînisme, — care, atunci cînd caracteristicile meglenoromîne se prezintă sub o formă dublă, după cum e vorba de Țirnaresa sau de celelalte localități, — sînt de tip Țirnaresa se găsesc și în alte puncte ale sudului Transilvaniei și ale Olteniei și Munteniei, ceea ce ne duce la concluzia că în toate aceste regiuni s'au stabilit colonii de Meglenoromîni a căror locuință anterioară fusese în imperiul romînobulgar și cel mai probabil în munții Balcani. Lista localităților cu astfel de meglenoromînisme, precum și lista meglenoromînismelor înseși ar fi lungă. Dealtfel în actuala stare în care se găsește informația noastră cu privire la graiul celor mai multe localități ea ar fi și incompletă. Ne vom mărgini aici să arătăm numai meglenoromînismele graiului unor localități din sudul Transilvaniei cu privire la care s'a mai discutat și pînă astăzi, dacă el ne îndreaptă spre sudul Dunării sau nu, și anume cele ale graiului din Săcele (jud. Brașov). Pentru alte părți ale sudului Transilvaniei, ca și pentru Oltenia și Muntenia, nu vom face decît observații puține și foarte generale, rămînînd ca să facem o cercetare specială cu altă ocazie.

Lista de asemănări stabilită de Lacea rezistă aproape în întregime. Numai cu privire la *țelor* poate fi discuție, dacă într'adevăr avem a face cu o asemănare. Ipoteza făcută de Al. Procopovici, *Rev. Fil.* II, pag. 208-210, imaginată dealtfel chiar de Lacea, că am avea de a face cu o pronunție după moda greacă sau macedoromînă, e foarte posibilă cînd ne gîndim la însemnata colonie grecească din

ultimele secole din Braşov. (Probabil însă că Procopovici n'are dreptate, când face rezerve asupra caracterului meglenoromîn al cuvîntului *june* „tare, voinic” la Trocari, căci după ALRMI, 498,—vezi deocamdată harta din *Rev. Fund. Reg.*, anul VI, nr. 5—în dacoromînă *june* „tînăr” apare în Banat şi regiunea Crişurilor.)

Cu privire la primele două fenomene fonetice romîneşti din lista de asemănări între Trocari şi Meglenoromîni, stabilită de dinsul, Lacea spune (pag. 365): «Probabil că în amîndouă aceste cazuri (disparaţia lui *h* şi a lui *v*) avem a face cu o influenţă a dialectelor bulgăreşti din răsărit, care prezintă aceleaşi particularităţi fonetice», trimetînd la Weigand, *Bulg. Gramm.*, pag. 13 şi acelaşi, *Vlacho-Meglen*, pag. 20, care face cel dintîiu această presupunere. Ea este întemeiată şi ne face să admitem, întocmai ca şi Lacea, pag. 356-357, 369 şi 370, că strămoşii Romînilor din Schei şi ai Meglenoromînilor, au trăit odată prin părţile răsăritene ale Bulgariei (totuşi dispariţia lui *v* se găseşte şi în dialectele bulgare macedonene, cum reiese din chiar Weigand şi din Mladenov, *Geschichte der bulgarischen Sprache*, pag. 137-138; din exemplele date de Mladenov trag concluzia că *v* urmat de *i*, deci în condiţia în care dispăre şi în romîneşte, dispăre numai în dialectele bulgare de est şi în cele macedonene) şi că au migrat de acolo în alte părţi în sec. XIV din cauza năvălirii turceşti, ceea ce este foarte probabil.

Originea suddunăreană a Romînilor din Săcele, dar anume macedoromînă, a fost susţinută întîia oară, într'un mic studiu, de N. Densusianu, în *Columna lui Traian VII* (1877), pag. 266, pe baza unor tradiţii locale şi a unor asemănări antropologice şi lingvistice ca Macedoromînia. (Lacea pomeneşte de Săceleni în articolul său, dar nu se gîndeşte a-i considera şi pe ei veniţi din sud.) Informaţii asupra acestui articol se pot găsi la Th. Capidan, *Junimea literară XVI* (1925), pag. 282. Părerea lui N. Densusianu a fost acceptată de Ov. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine I*, pag. 328 şi *Grai şi suflet II*, pag. 348-350, apoi de T. Papahagi în revista *Dunărea I*, pag. 67 şi Elena Moroianu, *Grai şi suflet IV*, pag. 312 (aceasta, e drept, nu arată dacă consideră pe locuitorii din Săcele ca fiind la

origine Macedoromîni, dar dă ca ceva sigur «originea lor suddunăreană», ceea ce ar însemna că acceptă părerea exprimată anterior studiului ei, mai ales că pare a fi o elevă a lui Densusianu). Susţinerii acesteia i s'a opus Th. Capidan, *loc. cit.*, pag. 281-283. Intrucît însă cuvîntul *amîtroană* «impărăteasă», tăgăduit de Capidan, există în Săcele (vezi Densusianu, *Grai şi suflet II*, *loc. cit.* şi T. Papahagi, *loc. cit.*), presupunerea că Săcelenii ar fi la origine Macedoromîni este de luat în considerare, şi este foarte probabil că şi celelalte concordanţe cu macedoromîna, relevate de N. Densusianu şi respinse de Capidan supt motivul că se găsesc şi în alte regiuni ale teritoriului dacoromînesc, nu sînt întîmplătoare (de fapt două, şi anume prefacerea lui *e* neaccentuat în *i* în terminaţia de plural a substantivelor feminine şi a articolului feminin plural, deci *fetili*, *braţili* *cărţili*, *cămeşili*, *purchiţili*, şi în prepoziţia *dî*).

Constatarea pe care o facem la lectura textelor dialectale din Săcele (*Graiul nostru II*, pag. 83-89 şi Elena Moroianu, *Grai şi suflet IV*, pag. 310-350 şi V, pag. 10-49) este că unele fenomene meglenoromîne pe care le întîlnim în *graiul* din Schei apar şi la Săcele. E de relevat în special dispariţia lui *γ'* (acesta, provenit din *v + i*) şi *h*. *Graiul nostru II*: pag. 83: *aine*, *oŭ*, *ine* (*vine*, verb), *să îie* de două ori, pag. 84: *inovat*, *paar*, pag. 85: *ine* de două ori, pag. 87: *să îie*, pag. 88: *in* (*vin*, subst.), *itili* (*vitele*), pag. 89: *aine*. Textele mai recente (cele culese de Elena Moroianu) ne procură deobiceiu exemple în care lipseşte *h*, dar este prezent *γ'*. Este de presupus că pînă de curînd Săcelenii aveau ca normale formele în care *γ'* lipsea, şi că recent, printr'o regresivă fonetică, s'a ajuns la forme cu *γ'*. Avem totuşi şi în aceste texte exemple fără *γ'*: V. pag. 20: *ifor* (*vifor*) de două ori. La acest fenomen fonetic sînt de adăugat următoarele meglenoromînisme din textele culese de Elena Moroianu, IV, pag. 325: *dupîn* (de prin), mgl. *dupri* «depe», pag. 345: *trubue* (*trebue*) de două ori, pag. 344: *trubue* de patru ori, mgl. *trubues*, V, pag. 14: *afar*, pag. 16: *dupîn* (de prin), pag. 20: *da pin*, *dupî la*, pag. 20: *afar*, *d'afar*, pag. 21: *dupîn* de două ori, pag. 23: *afar*, pag. 24: *după* (depe), pag. 28: *afar*, pag. 37: *afar*, *dăsar*, pag. 39: *după* (depe). Dacă astfel stau lucrurile, prima

întrebare care se pune cu privire la graiul din Săcele este cum trebuie să explicăm macedoromînismele care se găsesc acolo. Trebuie să admitem că Săcelenii sînt un amestec de Meglenoromîni și Macedoromîni? Sau graiul din Săcele cuprinde numai macedoromînisme de acelea care se găsesc și în dialectul meglenoromîn? Cred că numai alternativa a doua este de acceptat. Într'adevăr macedoromînismele care se găsesc în graiul din Săcele se găsesc și în meglenoromînă. Macedoromînismele relevate de N. Densusianu sînt de acest fel. Capidan, *Junimea literară*, XVI, pag. 282-283 respingea caracterul macedoromîn al fenomenelor relevate de N. Densusianu, pentru motivul că ele se găsesc astăzi și în alte părți ale dialectului dacoromîn. Este de remarcat însă că e neaccentuat s'a păstrat în graiul din Săcele în general ne-schimbât în *i*, deci așa cum e cazul în graiurile ardeleni și muntenene. Aceasta ne face să credem că trecerea lui *i* la *i* în cîteva cazuri trebuie explicată printr'un graiu străin. Și dacă luăm în considerare graiul grupului venit între Ardeleni, trebuie să vedem în aceste cazuri mai puțin numeroase tocmai faza mai veche, iar în norma generală influența graiurilor ardeleni înconjurătoare. Cazurile în care *e* se găsește trecut la *i* trebuiesc considerate ca niște rămășiți din graiul meglenoromîn de altădată. În textele culese de Elena Moroianu se mai întîlnesc și următoarele macedoromînisme, prezente și în dialectul meglenoromîn (e de atras atenția că de multe ori aceste macedoromînisme se găsesc numai în graiul din Țir-nareca): *yine* (*vine*, verb) în nenumărate locuri (de fapt în acest cuvînt asemănarea cu macedoromîna există în generalizarea formei în care *ē* s'a diftongat în *ie* și înaintea că-reia *v* s'a palatalizat), apoi IV, pag. 324: *ișia*, pag. 328: *iși*, pag. 332: *ișit*, V, pag. 35: *iergia*. Cum este dela sine înțeles, graiul din Scheii Brașovului prezintă și el macedoromînisme din acelea care se găsesc în graiul meglenoromîn. Vom po-meni aici de formele *curună* și *durii*, pentru care vezi Stinghe, *Jahresb.*, VII, texte și glosar.

Un singur macedoromînism din graiul Săcelenilor ne pune în încurcătură, el negăsindu-se în dialectul meglenoromîn: *amîitroană* „împărăteasă”, relevat de Ov. Densusianu (vezi mai sus). El se explică însă plauzibil ca un împrumut

din dialectul macedoromîn, dacă ținem samă de faptul că, în secolele trecute, Săcelenii ajungeau cu turmele lor de oi pînă la Constantinopol și în Grecia (vezi N. Densusianu, *loc. cit.*, pe care îl avem și în Capidan, *Junimea literară* pag. 282, și vezi și Elena Moroianu, *Grai și Suflet* V, pag. 310). Singurii Romîni dela nordul Dunării, care în cursul secolelor trecute au cutureierat cu turmele lor de oi și țările dela sudul Dunării, au putut împrumuta un element macedoromîn în aceste peregrinări, mai ales că avem a face cu un termen care se putea foarte ușor împrumuta. Așa că niciun fapt n'ar mai fi împotriva susținerii noastre, că la origine Săcelenii au fost exclusiv Meglenoromîni.

Că în orice caz ei n'au făcut parte din grupul inițial al Romînilor nordici ne arată și unele particularități ale graiului lor, care nu se mai întîlnesc în alte părți ale teritoriului dacoromînesc. Textele ne prezintă forma verbală auxiliară pentru viitor *oa*, care vine din *va*, și poziția proclitică a pronumelui conjunct de persoana III feminin la a-cuzativ, *o*, cînd verbul este la perfectul compus.

Cu privire la timpul cînd locuitorii din Săcele au venit din sudul Dunării nu avem nicio informație. Ținînd samă de faptul că schimbarea de locuință a Romînilor din Schei s'a făcut la 1392, putem presupune că și aceea a Săcelenilor este depe aceiași vreme, mai ales dacă indemnul pentru migrarea spre Nord a acestor Romîni l-a constituit, cum crede Lacea, năvălirea turcă. Presupunerea aceasta este întărită, dacă luăm în considerare faptul că localitățile cu meglenoromînisme din Sudul Ardealului, Oltenia și Muntenia sînt foarte numeroase. S'ar părea că aproximativ în secolele XIII și XIV a avut loc o migrare generală a Meglenoromînilor din munții Balcani în Oltenia, Muntenia și sudul Ardealului. Numai în felul acesta s'ar explica de ce Bulgaria, care în sec. XII era plină de Romîni, — și aceștia sînt așa de activi, încît ajung și la întemeierea unui imperiu —, apare în secolele următoare cu un caracter exclusiv sau aproape exclusiv bulgăresc. Dar și fără năvălirea turcească se poate explica migrarea Romînilor din Balcani spre Nord. Ea a fost foarte ușor de realizat la un popor la care păstoritul era o ocupație foarte însemnată, dacă nu chiar cea mai însemnată.

Totuși e de admis că năvălirea turcă a fost una din cauzele principale ale acestei migrări.

O asemenea migrare a Românilor din imperiul rominobulgar, din Balcani în nordul Dunării în secolul XIII și următoarele, a fost admisă de Ov. Densusianu, *Histoire I*, pag. 327-328 și de A. Philippide, *Barangii în istoria Românilor*, Iași, 1916, pag. 24-25 și *Orig. I*, pag. 751, dar ea n'a fost întemeiată pe fapte lingvistice, ci numai dedusă din informațiile istorice, și din această cauză se făcea și greșala de a se considera Români din imperiul rominobulgar ca strămoșii cei mai autentici ai actualilor Olteni și Munteni. Întrucât însă în Oltenia și Muntenia avem și o mulțime de localități care nu prezintă menglenoromînisme, este de admis că la început numai acestea au reprezentat actualele dialecte muntenesc și oltenesc, și că Muntenii și Oltenii de astăzi sînt un amestec de Olteni și Munteni „primitivi” cu Meglenoromîni din munții Balcani.

Dintre meglenoromînismele care se găsesc la Șcheii Brașovului și la Săcele, enumerate mai sus, se găsesc în Oltenia și Muntenia dispariția lui *h* (*h* nu dispăre), *afar* și *după* (*depe*). Dacă am dispune numai de asemenea meglenoromînisme, ar fi greu să admitem că într'adevăr avem colonii de Meglenoromîni în aceste regiuni. În cazul primului fenomen s'ar putea admite că avem un fenomen fonetic independent, datorit însă aceluiasi substrat bulgar, căci am văzut mai sus că fenomenul trebuie pus în legătură cu unul identic sau asemănător din limba bulgară. Textele ne procură însă cazuri asupra cărora nu poate plana nicidecum bănuiala că s'au produs în mod independent. Dăm cîteva din exemplele care se găsesc în *Graiul nostru I*, pag. 26: *ieșche* (*așchie*), mgl. *ięscie*, pag. 78: *furnigă*, mgl. *furnigă*, pag. 150: *ama* „dar”, mgl. *ama*, *a darii*, *a iși*. Unele dintre aceste meglenoromînisme, ca *furnigă*, *ama*, *a darii*, *a iși* sînt în același timp și macedoromînisme, dar prezența lor în Oltenia și Muntenia trebuie explicată numai prin dialectul menglenoromîn. În această situație se află și *daș*, relevat ca element suddunărean de I. Jordan, *Bal. Inst. Fil. Rom. VII-VIII*, pag. 328-329, precum și *bătărî*, relevat de Ov. Densusianu, *Histoire I*, pag. 329 (după Weigand, *Jahres-*

bericht, VII, pag. 39), care însă consideră faptul în discuție numai ca macedoromînism. Este foarte probabil că diferitele macedoromînisme care au fost constatate pînă acum prin Oltenia, Muntenia și Sudul Ardealului și care au fost considerate de Ov. Densusianu, *Histoire I*, pag. 326 și 329 ca dovezi ale unor migrări macedoromîne pe teritoriul dacoromînesc, se explică numai prin migrările meglenoromîne.

Un alt fapt care unește Țîrnareca cu Șcheii Brașovului și cu o mulțime de localități din Muntenia este forma în *-eam* sau cu *r* a indicativului imperfect dela *a fi*, deci *e-ream* sau *e'am*, care însă, în Țîrnareca, prin schimbarea lui *e* în *ă* și prin metateza lui *i* (întîlnită în acest dialect și în alte cazuri, precum *zgaîr*), sună *ăiram* (în Oltenia apare *ăria*, vezi *Graiul nostru I*, pag. 4). (Părerea lui Th. Capidan, *Meglenoromînii I*, pag. 70 că formele meglenoromîne din Țîrnareca, *ăiram*, *ăirai*, *ăira*, etc. vin din *iraram*, *irarai*, *irara*, etc., care se găsesc la Aromînii din Zagori, în Epir, ni se pare puțin probabilă.) Acest imperfect nu se întîlnește la Săceleni, care au acceptat forma *eram*.

E de atras atenția asupra faptului că în Șcheii Brașovului, la Săcele și într'o mulțime de localități din Muntenia și Oltenia apar și unele fenomene care nu se întîlnesc în Țîrnareca și, în general, în meglenoromînă sau în alt dialect romînesc. Foarte probabil, în Oltenia și Muntenia aceste localități sînt aceleași în care apar și meglenoromînismele pomenite mai sus (în unele cazuri aceasta se poate afirma cu siguranță), întocmai cum e cazul și cu localitățile din sudul Ardealului. Urmează de aici că cel puțin o parte din Meglenoromînii care au migrat la Nordul Dunării aveau și particularități dialectale care li deosebeau de strămoșii actualilor Meglenoromîni din Țîrnareca, cu care erau de altfel cei mai apropiați în graiu. În felul acesta graiurile din Oltenia, Muntenia și sudul Ardealului devin un izvor de informații pentru graiul Românilor din imperiul rominobulgar.

O asemenea particularitate lingvistică o constituie epenteza lui *i* între *e* sau *o* și *k* urmat de *e*, *i*. Pentru Șcheii Brașovului vezi Stinghe, *op. cit.* Pentru Săcele găsim exemplele următoare la Elena Moroianu, *Grai și Suflet IV*,

pag. 339: *zeiche*, *zeichea*, pag. 349: *roichi*, V, pag. 17: *veiche*, *streichea*, pag. 18: *streiche*, pag. 24: *oichi*, pag. 21: *veichi*, pag. 35: *roiche*, pag. 37: *Reveica*. Pentru răspîndirea acestui fenomen pe tot teritoriul dacoromînesc vezi ALRM I, 27 (*coada ochiului*) și 82 (*ureche*).

Rezultă, deci, în mod sigur că graiul Romînilor care au migrat din imperiul romîno-bulgar la Nordul Dunării era de tipul celui meglenoromîn din Țîrnareca și că dintre toate graiurile de acest tip n'a mai rămas pînă astăzi în Peninsula Balcanică decît actualul graiu romînesc din Țîrnareca. Obiecția pe care o ridică lui Lăcea Al. Procopovici în *Rev. Fil.* II, pag. 207-208, că Romîni din Șchei par a fi mai degrabă Macedoromîni, sau că par a fi dintr'un grup intermediar între Macedoromîni și Meglenoromîni, căci graiul lor prezintă asemănări mai ales cu graiul meglenoromîn din Țîrnareca, care dupăcum a arătat Capidan, *Meglenoromînii* I este mai apropiat de macedoromînă decît celelalte graiuri meglenoromîne, este neîntemeiată. Asemănările cu Țîrnareca primează; și dacă în graiul Trocarilor avem și fenomene care nu se găsesc în meglenoromînă, asta se explică, cum am spus-o deja, prin aceea că actualele graiuri meglenoromîne nu continuă decît numai cîteva din graiurile romînești, — foarte înrudite totuși și alcătuiind, față de cele macedoromîne sau dacoromîne, o unitate —, care se vorbeau în imperiul romînobulgar.

Se pune însă întrebarea unde se vorbeau pe vremea imperiului romînobulgar celelalte graiuri meglenoromîne, caracterizate toate prin prefacerea lui *ä* (care provenise și dintr'un mai vechiu *i*, precum am arătat în *Arhiva* XLVI, pag. 271-275) în *q* sau *o*. Th. Capidan, *Meglenoromînii* I, pag. 60 și urm., întemeiat pe faptul că această schimbare fonică, caracteristică tuturor graiurilor meglenoromîne afară de cel din Țîrnareca, se găsește și în dialectul bulgar din munții Rodope (anume în localitățile Ahărcelebi, Rupčos și Čepino, unde sunetul rezultat este *q*) susține părerea exprimată și de I. - A. Candrea în *Grai și Suflet* I, pag. 24, că Meglenoromînii au trăit cîtva timp prin munții Rodope, unde, sub influența limbii bulgare, au produs schimbarea în discuție. Că schimbarea s'a produs sub influența limbii bul-

gare este un lucru care nouă ne pare sigur, deși O. Densusianu, *Grai și Suflet* II, pag. 368-369 și A. Philippide, *Orig.* II, pag. 488-489 l-au considerat numai ca posibil. Ce nu putem admite este însă felul în care își imaginează că a avut loc această influență Capidan și timpul în care ea a avut loc. Densusianu și Philippide, *loc. cit.*, mai relevă și faptul că o prefacere a lui *ä* în *o* se găsește și în dialectele bulgare de vest, iar Densusianu crede chiar că acest fenomen a apărut mai întîiu acolo și că pe urmă s'a extins spre răsărit (nouă o asemenea extindere nu ne apare posibilă decît printr'o migrare de oameni), așa că Meglenoromînii n'au putut să-l ia decît în Macedonia vestică (fenomenul se găsește acolo în localitățile Galičnik, Kleine și Oboki din regiunea orașului Debra, la nord de Ohrida). Întrucît însă, dacă Meglenoromînii ar fi trăit mai multă vreme în această regiune, ar fi de mirare de ce n'au devenit Macedoromîni, cum e cazul cu cei din Muloviște și Gopeși, pentru care vezi T. Papahagi, *Grai și Suflet* V, pag. 195 și urm., și dupăcum vom vedea (vezi nota următoare), și cu Fărșerotii. Mi se pare, deci, că trebuie să admitem tot părerea lui Capidan, că influența slavă în discuție a avut loc în munții Rodope, și dacă fenomenul slav n'a apărut independent în cele două extremități ale Macedoniei, el se explică în vestul Macedoniei printr'o emigrare de oameni din munții Rodope.

Influența bulgară trebuie înțeleasă în felul că Meglenoromînii, locuind cîtva timp în Rodope, au desnaționalizat pe unii Bulgari, și în felul acesta și-au schimbat baza de articulație (conformația organelor articulatorii și tendințele de pronunțare innăscute), la care graiul meglenoromîn a trebuit să se adapteze. Din această cauză trebuie să admitem că Meglenoromînii au trăit în Rodope mai multă vreme decît admite autorul, care pune venirea lor acolo prin sec. XII sau XIII și apoi stabilirea lor în Meglen, după aceste secole (că Capidan ar fi trebuit să admită un popas mai îndelungat în Rodope a spus-o și Densusianu, *loc. cit.*). Presupunerea lui Densusianu, *loc. cit.*, nota 1 dela pag. 369, că fenomenul bulgar s'a petrecut ceva mai tîrziu decît sec. XIII — căci la el iau parte și unele elemente turcești, nu este

intemeiată, deoarece elementele turcești au trebuit să se acomodeze și după petrecerea fenomenului în discuție la normele fonetice ale dialectului meglenoromîn.

Dar Capidan uită că susținerile întemeiate pe acest fenomen sînt valabile numai pentru Meglenoromînii care au pe φ în graiul lor, și nu și pentru cei din Țîrnareca. Aceștia din urmă au trăit, cum am susținut-o noi mai înainte, în munții Balcani. Presupunerea lui Ov. Densusianu, *Grai și Suflet II*, pag. 370 și urm., că Meglenoromînii din Țîrnareca sînt la origine Macedoromîni, cade. Asemănările mai numeroase cu dialectul macedoromîn, pe care le prezintă acest graiu, cași cel al Romînilor emigrați în Nordul Dunării, sînt, după toate probabilitățile, din punct de vedere al fenomenelor celor mai vechi posibile (*tierg*, *ia* «viu», verb, presupun pentru cele dintîi timpuri ale limbii romîne niște forme *miergu*, *vîeiu*, la care i s'a generalizat la toate formele), așa că aceste asemănări se explică prin aceea că strămoșii Meglenoromînilor și ai Romînilor din Balcani, emigrați la Nord, au fost în cele dintîi timpuri ale limbii romîne într'un contact mai strîns cu Macedoromînii decît au fost strămoșii celorlalți Meglenoromîni. Ceilalți Meglenoromîni (cei care au suferit fenomenul $\tilde{a} > \varphi$) au trăit pe acea vreme mai departe de Macedoromîni și mai aproape de Dacoromîni, probabil de strămoșii Muntenilor. Trebuie să admitem însă că, înainte de a poposi în Rodope, și acești Meglenoromîni au locuit în apropierea Dunării, în vecinătatea Muntenilor? Lucrul este admis de Capidan, *Megl.* I, pag. 57 și de Procopovici, *Dacor.* IV, pag. 62, fără însă ca ei să facă precizarea că Romînii din imperiul romînobulgar ar fi fost Meglenoromîni. Lucrul e posibil, deși prezența unor colonii meglenoromîne, de acest tip, în nordul Dunării, care ar dovedi vecinătatea unor asemenea Meglenoromîni cu Muntenii și Oltenii în sec. XIII-XIV, nu este dovedită. S'ar părea, deci, mai probabil că în acea vreme Meglenoromînii de acel tip erau departe de Munteni și Olteni și, deci, la Sud de Balcani, prin Rodope. De aceea mi se pare o contradicție cu sine însuși faptul că Lacea acceptă la pag. 370 părerea lui Capidan și Procopovici, că Meglenoromînii (toți Meglenoromînii) au migrat din Balcani în Rodope prin sec. XII sau

XIII (și Lacea dă ca probabilă ipoteza că ei au migrat spre Rodope din aceeași cauză din care unii Meglenoromîni au migrat spre Nord, adică din cauza năvălirii turcești). Acest lucru n'ar trebui susținut, în spiritul teoriei sale, decît pentru Meglenoromînii din Țîrnareca.

În urma tuturor acestor lămuriri se vede că are dreptate Ov. Densusianu, *Grai și Suflet II*, pag. 369 să considere numele topice romînești din jurul Sofiei, relevate de G. Weigand, *Rumänen und Aromunen in Bulgarien*, pag. 48-50 (*Jahresb.*, XIII) ca rămase dela vechea populație meglenoromînă din imperiul romînobulgar. (Weigand însuși le-a pus „într'o vagă legătură” cu meglenoromîna.) Intrucît însă ele sînt în Balcani, iar nu în Rodope, noi facem precizarea că provin dela Meglenoromînii cu graiuri de tipul Țîrnareca și al celor care au migrat la Nordul Dunării. Dacă în munții Rodope nu ni s'au păstrat astfel de numiri topice romînești, nu e o probă, cum crede Densusianu, *loc. cit.*, că acolo n'au trăit niciodată Meglenoromîni, căci împrejurările istorice au putut fi de așa natură, încît, la părăsirea aceluia ținut de către Romîni, numele topice romînești să nu se poată păstra.

Faptul însă că numele topice romînești din Balcani pe care le-am considerat rămase dela Meglenoromîni nu prezintă pe $\tilde{c}$ și $\tilde{g}$ urmați de $\tilde{d}$, $\tilde{e}$ și $\tilde{f}$ prefăcuți în $\tilde{t}$ și $\tilde{dz}$ sau $\tilde{z}$, ne face să admitem că acest fenomen s'a produs și el tîrziu în dialectul meglenit, și anume după secolul XV, cînd probabil că Meglenoromînii nici că se mai găseau în regiunea munților Balcani. Numai după migrarea lor în alte părți, cei cari au migrat în Meglen s'au putut amesteca cu Greci sau cu Macedoromîni și, schimbîndu-și în felul acesta baza lor de articulație, au produs și schimbarea în discuție (pentru care vezi G. Ivănescu, *Bal. Inst. Fil. Rom.* IV, pag. 211-218 și VII-VIII, pag. 328-335). (Admit că fenomenul s'a putut produce la Meglenoromîni și în urma amestecului lor cu Macedoromîni, căci aceștia, găsindu-se din timpuri cu mult mai vechi pe un teritoriu de limbă greacă, au putut suferi schimbarea în discuție mai de timpuriu) Meglenoromînii, care au migrat însă în nordul Dunării, n'au putut aduce nici decum un a-

semenea fenomen din Sudul Dunării Deaceea cred că forma *țelor* din graiul Românilor din Șchei trebuie explicată așa cum vrea Procopovici.

Am pomenit mereu de Meglenoromâni din imperiul româno-bulgar, de Meglenoromâni care au migrat la Nord, de caracterul meglenoromân al unor fapte lingvistice dacoromânești, etc. De fapt în acest caz termenul „Meglenoromân”, „meglenoromân” au căpătat un înțeles cu mult mai larg decât cel obișnuit, și un înțeles care este, cred, cel just. Actualii Meglenoromâni nu sînt decît ultimii reprezentanți ai unei Româniimi care se deosebea și de cea din Nordul Dunării și de cea din Macedonia, precum și de cea din Serbia medievală (care avea, de exemplu, labialele intacte), și numele pe care li-l dăm lor trebuie să-l dăm întregii unități din care au făcut parte altădată, cu toate că el e impropriu, întrucît această ramură a poporului român locuia în tot cuprinsul munților Balcani. Deaceea o expresie mai potrivită ar fi aceea de *Balkanoromâni*.

Și întrucît, cel puțin dela un timp încoace, — de atunci de cînd graiul lor și cel macedoromân s'au depărtat prea mult unul de altul, pentruca Meglenoromâni și Macedoromâni să se poată înțelege unii cu alții atunci cînd își vorbeau fiecare graiul lor —, ei au trăit izolați de Macedoromâni și au pierdut și orice contact cu Istroromâni și Dacoromâni, ar trebui distinși ca un grup de Români aparte, care, dacă ceilalți sînt numiți Români sudici, Români vestici și Români nordici, ar putea fi numiți Români sudestici¹.

1. Teza susținută în acest articol se poate sprijini și cu fapte de altă natură (folclorice, etnografice, antropologice). În *Dacor.* IV, pag. 366, nota 1. Lăcea ne dă informația că obiceiul junilor la Crăciun, din Săliște, prezintă unele asemănări cu acela al junilor la Paști, dela Trocari. Cum pentru acesta din urmă Lăcea dovedise, pag. 367-369, originea lui sud-dunăreană, el își arăta nedumerirea în fața asemănărilor de care a fost vorba. Eu cred însă că obiceiul din Săliște dovedește originea meglenoromână a Românilor din această localitate. Faptele lingvistice vor confirma desigur această ipoteză.

În ce privește faptele antropologice cu care s'ar putea susține teza noastră, ele sînt pînă acum simple constatări ale unor nespecialiști. Cu privire la Săceleni, asemenea fapte au fost invocate pînă acum de N. Densușianu, v. mai sus. Pericle N. Papafragi, *Meglenoromânii*, Buc. 1903, pag. 7 constată asemănări între Olteni și Meglenoromâni (ba chiar și populația din județul Tecuciu).

ORIGINEA FĂRȘEROȚILOR.

Asemănările pe care graiul Fărșeroților le prezintă cu dialectul meglenoromân ne arată că la origine Fărșeroții n'au fost altceva decât Meglenoromâni sau, mai bine, Balcanoromâni «macedoromânizați». O listă necompletă a acestor asemănări se găsește la Th. Capidan, *Fărșeroții*, pag. 135-139 (*Dacoromania* VI). Alte meglenoromânisme ale graiului fărșerot se pot găsi chiar în restul lucrării lui Capidan (de pildă la pag. 202-203. Cele mai de samă dintre aceste meglenoromânisme sînt cele morfologice: 1. articularea substantivelor masculine și neutre, care se sfîrșesc în consonantă cu -u, nu cu -lu, și 2. prezența sufixului -ura, -ăra la adverbe și, mai ales, la participiul prezent activ. La acestea eu adaug forma de imperfect indicativ a verbului *escu*: *arēam*, *arēai*, *arēă* sau *arēă*, *arēam*, *arēai*, *arēă* (în *Cod. Dim.* *irā*) (pentru prezența ei în graiul Macedoromânilor din Albania, vezi Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromin*, pag. 484-485), care se identifică cu formele *airam*, *airam*, etc. din Țirnareca și cu formele *eream* (*e'am*, *aream*) din Oltenia, Muntenia și Sudul Transilvaniei, pomenite în nota precedentă. Este drept că autorul dă aceste forme numai ca auzite în Albania, iar nu ca fărșerote, și că ele nu apar în studiul său despre Fărșeroți, ceea ce ne face să credem că ele se întîlnesc numai la Macedoromâni din orașele Albaniei (faptul că în *Cod. Dim.* apare o asemenea formă întărește ipoteza noastră, căci graiul acestui text, ca de altfel al tuturor textelor macedoromâne din sec. XVIII, este graiul Macedoromânilor din orașele albaneze, precum a arătat Th. Capidan în *Fărșeroții*, pag. 120-127 și în *Aromânii. Dialectul aromin*, pag. 52-53, 59, 63-65, 65-66 și 79). Totuși, după Capidan însuși, *Fărșeroții*, pag. 120-127, Macedoromâni din orașele Albaniei sînt la origine Fărșeroți, așa că o particularitate care se dovedește veche, a graiului lor, este și o particularitate fărșerotă, chiar dacă astăzi Fărșeroții n'o mai posedă. Întrucît în cazul de față fenomenul (formarea imperfectului lui *escu* cu -eam) trebuie ridicată cel puțin pînă pe vremea imperiului româno-bulgar, urmează că particularitatea a existat mă-

car altădată și în graiul Fărșeroților, dacă nu se va fi întîlnind cumva și astăzi. Asemănarea aceasta a graiului macedoromîn din Albania cu cel meglenoromîn mai e importantă și prin aceea că leagă pe Fărșeroți numai cu o parte din Meglenoromîni, și anume cu aceia care, după cum am dovedit în nota precedentă, au locuit în timpul imperiului romînobulgar în munții Balcani.

Capidan, *Fărșeroții*, 138-139 crede că poate explica asemănările dintre graiul fărșerot și cel meglenoromîn prin evoluție independentă sau prin influențe identice ale limbilor străine, și pentru unele s'ar putea să aibă dreptate. E sigur însă că asemănările morfologice nu pot fi explicate în felul acesta. Insuș Capidan este nevoit să admită acest lucru. Dar întrucît fenomenele morfologice luate în considerație de dînsul apar și în dacoromînă (de fapt, astfel stă lucrul și cu asemănarea relevată de noi), el crede că le poate explica atît în fărșerotă, cît și în meglenoromînă ca o influență a dacoromînei. Iată propriile sale cuvinte (pag. 138): «După cum la Meglenoromîni asemănările de graiu cu dialectul dacoromîn mi le-am explicat din contactul acestora cu Romîni nordici, tot așa și particularitatea articulării substantivelor masculine și ambigene la Fărșeroți ar putea reprezenta un rest din graiul unui amestec de populație care ar fi venit dinspre părțile nord-apusene ale Peninsulei Balcanice. Exprîmîndu-mi această simplă presupunere, recunosc că ea nu poate avea însemnătatea aceleiași particularități din graiul meglenit. În acest dialect, alături de ea, mai sînt și alte asemănări. În graiul Fărșeroților apropierea de dialectul dacoromîn sînt foarte reduse».

Neputînd să mă pronunț acum asupra felului în care se explică asemănările meglenoromîne cu dacoromîna sau cu părți din dacoromîna, căci discuția ar cere prea mult spațiu și ea e în afara scopului pe care mi l-am propus, rămîne deocîndată să vedem numai dacă meglenoromînismele din fărșerotă nu se pot explica prin aceea că la origine Fărșeroții ar fi fost Meglenoromîni. Fenomenele morfologice pomenite mai înainte, întrucît sînt foarte importante, ne fac să admitem că în cele mai vechi timpuri ale limbii

romîne și după aceea, pînă înainte de întîlnirea imperiului romînobulgar, Fărșeroții n'au format o comunitate lingvistică și socială cu ceilalți Macedoromîni (formarea participiului prezent activ și a adverbilor cu sufixul *-ura*, *-ăra* pare a fi din cele dintîi timpuri ale limbii romîne, iar celelalte două fenomene: dispariția vocalelor *-u-* și *-i-* de dinaintea articolului masculin singular și plural și formarea indicativului imperfect al lui *a fi* cu *-eam* par a fi cu puțin posterioare), ci dimpotrivă, una cu Meglenoromînii. Acest lucru este cu atît mai ușor de admis, cu cît Meglenoromînii au ocupat, în trecut, nu un spațiu redus, cum stau lucrurile astăzi, ci unul foarte întins, așa cum am dovedit în nota precedentă.

Reducerea la un număr atît de mic a Meglenoromînilor sau, mai bine zis, a Balcanoromînilor, care se face simțită și în scrierile istorice ale vremii prin aceea că din sec. XIII încoace nu se mai pomenesc Romîni în Bulgaria, se explică nu numai prin migrarea acestor Romîni la nordul Dunării, dar și prin migrarea lor spre vest, care a avut loc, probabil, în sec. XIII și XIV. Faptul că una din asemănările fărșerotei cu meglenoromîna este numai cu graiul din Tîrnareca ne arată că Fărșeroții sînt, la origine, Meglenoromîni din neamul celor care locuiau în Balcani, nu din neamul celor care locuiau în Rodope.

Această migrare a unor Meglenoromîni în vecinătatea Macedoromînilor, care a avut ca urmare intrarea lor în comunitatea lingvistică macedoromînă, este cea dintîi care a avut loc, în orice caz cea dintîi care se poate dovedi. Migrări de Meglenoromîni pe teritoriul macedoromîn au avut însă loc și mai tîrziu. T. Papahagi, *Grai și suflet*, IV pag. 195-256 și Th. Capidan, *Aromînii*, pag. 19-20, au susținut că Macedoromînii din Muloviște și Gopeși sînt, la origine, Meglenoromîni, și întrucît prefacerea lui *ă'* (care a provenit și din *i'*) în *ç'*, pe care se întemeiază, printre altele, cei doi lingviști cînd susțin aceasta, s'a petrecut, după toate probabilitățile, ceva mai tîrziu, și migrarea lor spre vest trebuie pusă mai tîrziu, după realizarea fenomenului în chestiune. Mai e de făcut observația că acești Macedoromîni au fost, la origine, după-

cum ne arată același fenomen, Meglenoromîni din neamul celor din Rodope.

Originea meglenoromînă a Fărșeroților explică și alte fapte care pînă acum nu-și căpătase explicația. Dacă nu le-am invocat pînă acum, asta din cauză că ele nu erau prea potrivite pentru a susține teza noastră, că Fărșeroții au fost la origine Meglenoromîni.

Astfel forma izolată de vocativ în *-le*: *Dumnidzale*, care apare la Ucuta 75/17 (Capidan, *Arominii*, pag. 386), nu este altceva decît un meglenorominism. Ea ne arată pe deoparte că la Meglenoromîni, altădată, vocativul era în *-le*, ca și la Dacoromîni, iar nu în *-li*, iar pe de altă parte, că Macedoromîni autentici, adică cei care nu provin din Meglenoromîni, n'au avut niciodată un asemenea vocativ. (Cînd se susține, deci, că dialectul macedoromîn a cunoscut și el acest vocativ, cum face Al. Procopovici, *Dacor.* IV, pag. 41, trebuie, deci, să se facă precizarea dacă se înțelege dialectul macedoromîn astfel cum a ajuns el în urma absorbirii de Meglenoromîni sau dacă se înțelege un dialect macedoromîn păstrat neamestecat.) Tot meglenoromine sînt, probabil, și formele *căsnli*, *măsnli*, *mîsnli* din unele graiuri aromine de nord (Bitolia, Megarovo, Ohrida), pe care le-a relevat Ov. Densusianu, *Grai și suflet* II, pag. 378, căci geneza lui *l* în aceste cazuri nu se întîlnește în restul macedoromînei. Cred apoi că nu e o evoluție lingvistică independentă dispariția lui *r* în *nostru* și *vostru*, care se întîlnește la Fărșeroți și în Sudul Ardealului (pentru graiul fărșerot, vezi Al. Rosetti, *Cercelări asupra graiului Romînilor din Albania*, în *Grai și suflet* IV, pg. 31-32: *nostu*, *nost'*, *noastă*, *nostă*, pag. 54: *vostu*, *vost*, pag. 38, etc. pentru cel dacoromîn vezi Titu Dinu, *Graiul din Țara Oltului în Grai și suflet* I, pag. 113, cu privire însă la care E. Gamillscheg, *Die Mundart von Șerbănești-Titulești*, pag. 200-203 susține că este adus din Munții Apuseni). Deasemenea se explică prin originea meglenoromînă a Fărșeroților și faptul că Fărșeroții se numesc ei înșiși *Rumânli*, *Românli* și *Rămânli*, fără *a* protetic (vezi T. Papahagi, *Grai și suflet* I, pag. 203 și Th. Capidan, *Fărșeroții* (în *Dacoromania* IV, pag. 116). Astăzi Meglenoromîni nu se mai numesc pe ei astfel,

sau cu o formă apropiată, dar tot fără *a* protetic, ci se numesc cu termenul străin *Vlași*.

Teza susținută aici numai cu fapte lingvistice se poate susține și cu fapte de altă natură, de exemplu etnografico-folclorice. Dispunem deocamdată numai de următoarele: asemănările în ce privește obiceiurile dela logodnă dintre Fărșeroți și Meglenoromîni, pe care le arată Th. Capidan, *Meglenoromîni*, I, pag. 41-42, și asemănările în ce privește obiceiurile dela nuntă dintre Fărșeroți și Meglenoromîni, pentru care vezi *ibid.*, pag. 42.

G. Ivănescu.

RECENSII.

Max L. Wagner, *Historische Lautlehre des Sardischen*. (Beihfte zur Zeitschrift für romanische Philologie, Heft 93.) Halle (Saale) 1941. XVI + 344 pag. 8° și 8 hărți.

Printre lingviști actuali, fie italieni, fie străini, nimeni nu era mai indicat decât fostul profesor de Filologie romanică al Universității din Berlin să scrie o fonetică istorică a limbii sarde. Sînt 35 ani încheiați decînd Wagner a început să cerceteze științific acest domeniu roman, atît de puțin accesibil supă toate raporturile. Din 1907, cînd a publicat *Lautlehre der südsardischen Mundarten* (tot ca „Beihfte“ la *Zeitschr. f. rom. Phil.*), și pînă în momentul de față, n'a întrerupt o clipă contactul cu produsele spirituale, în primul rînd cu limba și folclorul, Sarzilor. Dimpotrivă, pe măsură ce trecea vremea, acest contact lua proporții tot mai mari, atît ca extindere, cît și ca adîncime. Dovadă stau lucrările cunoscute de orice romanist: *Das ländliche Leben Sardinien im Spiegel der Sprache*, Heidelberg 1921, *Studien über den sardischen Wortschatz*, Genève 1930 și *Flessione nominale e verbale del sardo antico e moderno* (extras din *L'Italia dialettale*), Pisa 1938, ca să pomenesc numai pe cele mai întinse sau pe cele apărute în volume aparte, nu în publicații periodice. La acestea trebuie adăugată colaborarea, ca anchetor, la „Atlasul lingvistic și etnografic al Italiei și Elveției meridionale“, inițiat de învățații elvețieni Jaberg și Jud, colaborare care i-a dat prilejul să cutreiere încă odată Sardinia și să-și îmbogățească, pînă la maximum, cunoștințele, deja foarte bogate și sigure, privitoare la graiurile, civilizația și producțiile populare ale acestei insule. Astfel a ajuns Wagner, încă mai de mult, maestrul incontestabil al filologiei sarde, recunoscut ca atare chiar de către Italieni, care văd în el un adevărat „conațional“ din punctul de vedere al familiarizării desăvîrșite cu viața sufletească a Sarzilor. Un amănunt care arată și talentul rar de a-și însuși practic idiomele străine¹ este că Wagner vorbește foarte bine limba a-

1. În această privință se manifestă ca un discipol al lui Schuchardt, care nu numai că nu disprețuia, cum făceau atîți lingviști contemporani al-

-cestora: în 1930, la închiderea oficială a lucrărilor congresului de lingvistică romanică ținut în Elveția, am avut ocazia, cu totul neașteptată, de a-l auzi ținînd un adevărat discurs în această limbă curioasă, cu rezonanțe pe jumătate italienești, pe jumătate iberoromane, și totuși atît de diferită, în toate privințele, de „familia“ ei romanică.

Dar autorul operei de față cunoaște la fel de bine și fazele anterioare ale sardei, începînd cu cele mai vechi. Deja în lucrările sale anterioare se constată punerea din belșug la contribuție a materialelor lingvistice pe care le-a putut găsi în documente din evul mediu și de mai tirziu. Deastădată și-a îmbogățit și precizat enorm informația în această direcție cu ajutorul prețioaselor *Condoghe di S. Maria di Bonarcado* și *Condoghe di S. Nicola di Trullas* (în edițiile, din 1937, publicate de Enrico Besta și Arrigo Solmi). Așadar, alături de izvoare pe care le-am putea numi pur lingvistice, izvoare filologice¹.

Doritor să epuizeze, în măsura posibilului, problemele discutate, Wagner a recurs și la mijloace de informație inedite. Astfel a utilizat rezultatele anchetei întreprinse de M. Bartoli și U. Pellis pentru „Atlasul lingvistic al Italiei“, care se găsește în curs de pregătire, precum și lucrarea manuscrisă a unui tînar lingvist, Rudolf Böhne, elev al lui W. v. Warburg, care, după îndemnul lui Wagner, a alcătuit o monografie lingvistică asupra regiunii Sàrrabus.

Se înțelege că, cu aceeași sîrguință, se servește autorul nostru și de studiile predecesorilor săi. Numărul acestora întrece orice așteptare, și cred că niciunul n'a scăpat ochiului extrem de ager al lui Wagner. Atitudinea față de cercetătorii ale căror păreri este nevoit să le combată trebuie lăudată fără nicio rezervă, căci reprezintă un adevărat model de obiectivitate și de spirit civilizat, fără ca prin aceasta să slăbească elementul personal, ba chiar polemic, al discuției. Nu face nicio deosebire după ceeace s'ar putea numi rangul științific al celui combătut: Meyer-Lübke, depildă, este tratat în același mod ca cel mai modest dintre începători.

Informația este neobișnuit de bogată nu numai în ce privește

lui (de fapt, filolog, adică rob al textului), stăpînirea limbilor vii și pentru trebuințele curente ale vieții, ci, dimpotrivă, o recomandă stăruitor, tocmai pentru folosul de ordin pur științific pe care ea îl poate aduce. Dealtfel Wagner mînuiește la perfecție toate idiomele romane importante (franceza, italiana, spaniola).

1. Pe acestea le folosește totdeauna critic. Cf., de ex., la pag. 106 urm. discuțiile în legătură cu valoarea fonetică a semnelor *th* și *z* utilizate în lecțiile citate.

limba sardă. Nenumărate sînt referințele la celelalte idiome romanice, fie pentru a susține asemănările supt raportul fonetic, fie pentru a tăgădui pe cele invocate de predecesori.

Astfel ai des impresia că „fonetica istorică a limbii sardă” este, în realitate, o fonetică comparată a limbilor romanice, mai ales că, deobicei, autorul discută și faptele latinești corespunzătoare. Cel mai des invocate sînt italiana și idiomele din Peninsula Iberică (în special spaniola), lucru natural, date fiind apropierea mai mari dintre sardă și acestea. Italiana îl interesează pe Wagner, în primul rînd, din cauza influenței pe care a exercitat-o (în evul mediu, prin dialectele toscane, în frunte cu pisana, mai tîrziu, supt forma limbii comune) asupra graiurilor din nordul și sudul Sardiniei și care a făcut ca aceste ținuturi să se îndepărteze lingvistic tot mai mult de caracterul specific sard, păstrat încă destul de bine în centru, iar spaniola (și celelalte idiome iberoromanice) pentru diversele fenomene fonetice comune, care se datoresc, se pare, mai puțin unei influențe din partea acestora și mai mult unei evoluții paralele¹. Și limba noastră este luată în considerație, atunci cînd autorul studiază reflexele lat. *qu*, *gua* și *ngu*, care, se știe, sînt identice sau asemănătoare cu cele din rominește: în sardă *b*, la noi *p*, resp. *b*. Autorul respinge atît teoria substratului osc-umbru, pe care a combătut-o deja W. Meyer-Lübke, *Mitteilungen des rumänischen Instituts an der Universität Wien* I (1914), pag. 12 urm., cît și paralelismul propriu zis dintre limbile în discuție, alăturîndu-se hotărît la părerea lui C. Battisti, *Fonetica generale*, pag. 307, pentru care asemănarea aceasta reprezintă „un caz de poligeneză”. Mai dispus (deși cu rezervă: „vielleicht”) se arată Wagner să admită o evoluție paralelă între romînă și sardă în privința urmașilor lat. *gn* (> sard. *nn*, rom. *mn*).

Comparația sardei cu idiomele înrudite se face dealungul discuției fiecărui fapt fonetic în parte, dar ea este prezentată, supt formă rezultatelor obținute, și într'un capitol special (pag. 267 urm.), unde figurează esențialul (mai ales din punct de vedere general și teoretic). Același procedeu este utilizat și cu privire la raporturile reciproce dintre diversele graiuri sardă (v. pag. 261 urm.). Relevez acest amănunt, pentru a arăta că Wagner este nu numai un mare savant, ci și un tot atît de mare pedagog. Nu se... jonează să repete lucrurile

1. În ce privește asemănările dintre graiurile italienești și cele sarde, nu trebuie uitate dialectele din Italia meridională. Wagner insistă mereu asupra lor, folosîndu-se, în acest scop, și de cercetările lui G. Rohlfz (cf. mai cu seamă studiul publicat de acesta în *Donum natalitium Carolo Jaberg*, Zürich-Leipzig 1939, pag. 25 urm.).

importante, chiar dacă se silește (și izbutește totdeauna) să varieze pînă la maximum partea pur exterioară a prezentării. Tot așa nu se sfiește să insiste asupra chestiilor discutate, poate mai mult decît ar părea necesar unor specialiști, care cred că o operă științifică trebuie să împingă așa zisa concizie pînă la obscuritate. Dealtfel Wagner se deosebește de numeroși confrăți, și tot în avantajul său, printr'un stil de o claritate mediteraniană: limba scrisă de dînsul se cetește cu aceeași ușurință ca un idiom romanice dintre cele mai accesibile.

Relevez acum cîteva fapte mai caracteristice. Limba sardă prezintă, după cum se știe, stări de lucruri foarte arhaice. Astfel *i* și *u* scurți latinești accentuați s'au păstrat ca *i* și *u*, n'au devenit *e*, resp. *o*, ca în celelalte limbi romanice¹. Tot așa n'au suferit modificări esențiale și numeroase vocalele neaccentuate (care alurea, mai ales în România occidentală, au dispărut adesea). La fel se arată mai conservator decît în alte părți consonantismul. Trebuesc pomenite, înainte de toate, velarele *c* și *g* urmate de *e*, *i*, care au rămas explozive, nu s'au transformat în africcate. Deasemenea nu s'a africanizat *t* consonant din cuvinte ca *iugum*, etc. În același sens vorbește conservarea grupurilor *cl*, *pl*, *gl*, *bl*, *fl* (cu eventuala schimbare a lui *l* în *r*), care chiar în limba noastră, și ea, în multe privinți, arhaică, au fost parțial supuse unor adînci prefaceri. Consoanele finale, cîte mai rămăsese în latina vorbită tîrzie, continuă a exista și aici. Dacă „depildă, apare pînă astăzi în Peninsula Iberică, unde se pronunță (spre deosebire de limba franceză, în care ei s'a redus, deobicei, la un simplu semn grafic), *t* constituie o particularitate specific sardă (în franțuzește se scrie numai), care pe un neînițiat îl surprinde cu atît mai mult, cu cît diverse forme verbale au același aspect (vorbit!) ca în latinește, depildă *kantaf*, *kantant* (cf. și *kapat* 'cap').

Trebue precizat că fapte ca cele înșirate chiar acum caracterizează numai graiurile din centrul Sardiniei, așadar din regiunile care, grație așezării geografice și configurației solului, au putut scăpa de influența italiană. Restul insulei s'a italianizat într-o foarte largă măsură. Procesul continuă cu tot mai mare intensitate și a început să atingă, destul de serios, chiar ținuturile din centru, care nu vor mai fi multă vreme în stare să reziste.

Un rol important în producerea diverselor modificări de sunete joacă fonetica sintactică. Am impresia că în niciun alt domeniu romanice nu este atît de hotărîtoare pentru soarta unui sunet (în special a consoanelor) legătura gramaticală dintre cuvinte, adică grupa-

1. Numai romînă, cu *u* < *ü* (în marea majoritate a cazurilor), se apropie puțin de sardă. Deasemenea conservă pe *ü* elementele latinești ale albanezei.

rea lor în sintagme. Acest fapt ar fi o probă că ritmul vorbirii sardă face ca sudura elementelor constitutive ale unui grup sintactic să fie mai desăvârșită decât în alte limbi. Din acest punct de vedere se poate spune că acest idiom romanic este foarte avansat în comparație cu celelalte. Dealtfel tratamentul explozivelor fonice intervocalice (în cuvinte izolate sau în sintagme) arată un stadiu de evoluție înaintat față de Italia centrală și meridională, care păstrează intacte aceste sunete (întocmai ca limba noastră), pecind sarda le-a prefăcut în spirante¹, ba, în condiții speciale, le și pierde (pe unele din ele). În această privință ea merge împreună cu limbile ibero-romanice.

Fapte mai mărunte. Pronumele *mi*, *ti*, *si*, când se alipesc la infinitiv sau gerundiu, primesc accentul principal, pecind forma verbală precedentă are numai un accent secundar (§ 8). Constatarea surprinde, căci răstoarnă afirmația, pe care o fac lingviștii mereu, că aspectele «scurte» (sau conjuncte) ale pronumelor personale sînt condamnate, ca să zic așa, să rămîie totdeauna neaccentuate în frază.— La începutul cuvîntului *r* se pronunță ca în spaniolă, adică puternic «rulat», ceea ce are drept urmare proteza frecventă a unei vocale (§ 74). Fenomenul ne totîmpină și aiurea (în dialectul gascon, în graiurile italienești meridionale, în limba bască; deasemenea a existat în dialectul aragonez). Proteza regulată a lui *a* înaintea unui *r* inițial din aromîină trebuie explicată la fel, adică tot printr-o pronunțare cu vibrarea prelungită a acestei consoane.—Unele graiuri sardă cunosc vocalele nazale, în condiții care amintesc bine pe cele din limba portugheză (§ 90 urm.). — *Ń* apare în numeroase creații onomatopice și în unele cuvinte obscure, care-i dau autorului prilejul să facă foarte interesante discuții de ordin etimologic (§ 175 urm.). — Înaintea dentalelor și africatelor se produce epenteza unui *n* (§ 396), fenomen care amintește de rom. *Dominte* < *Domitio*, *Melinte* < *Meletio*, *Panainte* < *Panatto*, etc. Despre *nuntas* < *nuptias*, care a fost pus de diverși lingviști alături de rom. *nuntă*, Wagner spune (pag. 219, nota) că datorește pe *n* (pentru *p*) influenței lui *nunfiare*. — Și epenteza unui *r* are loc în condiții asemănătoare cu cele dela noi (§ 402): *listra* < *lista*, *sotalistru* < *socialista*, etc. ne trimite la rom. (pop.) *listră*, *socalistru* ș. a. Cf. Max Niedermann, *Zur Beurteilung der r-Epenthese im Romanischen* în *Festschrift Louis Gauchat*, Aarau 1926, pag. 50 urm. și M. Budimir, *Atti del III Congresso internazionale dei Linguisti*, Roma 1933, pag. 56 urm.—Infinitivul apare foarte des fără silaba finală latinească: *bolle*, *ponne*, etc. pentru *boller* (< lat.

1. Chiar explozivele afone apar adesea (în anumite regiuni) ca spirante fonice (dupăce mai întîlu s'au sonorizat).

volere), *ponner*, dar numai la conjug. III (§ 439). Așadar un fel de infinitiv scurt ca în romînește. — Printre formațiile «copilărești» (§ 444) sînt de relevat cele în *-ai*: *babbai* 'tată', *mammāi* 'mamă', *nonnai* 'bunică', etc., a căror finală seamănă atît de bine cu *-aie* din rom. *mamaie*, *nanaie*, *tataie*, etc., răspîndite în vorbirea populară și în cea familiară a păturilor sociale orășenești mai modeste (prin Moldova). Exemplele sardă citate aici (și altele similare) sînt discutate de Wagner și în *Studien über den sardischen Wortschatz*, pag. 7, 9, 10 (n. 2), 22, 41, 44, apoi în *Vorrömische Bestandteile des Sardischen*, pag. 33 (a extrasului). Cred că al nostru *-aie* trebuie considerat tot ca un sufix «copilăresc», căci nu poate fi identic cu *-aie*, femininul lui *-atu* (v. P a s e u, *Sufixe românești*, pag. 199 urm.), de care este atît de departe supt raportul semantic. Faptul că acest *-aie* apare numai la cuvinte ca *mamaie*, *tataie*, etc., apoi la *papaie* < *papă* 'min-care', a căror origine «copilărească» este evidentă, vorbește în sensul părerii mele. Existența unei finale aproape identice (și tot la expresii din limbajul copiilor) nu numai în sardă, ci și în alte limbi, precum provensala (*ninoy* 'petit, faible, délicat'), catalana (*ninoy* 'enfant'), germana (*ninnel* «dans les refrains de berceuses»), l-a făcut pe Leo Spitzer să se gîndească¹ la un «suffixe enfantin»: din moment ce admitem în domeniul lexicului propriu zis creații «copilărești», de ce n'am admite și mijloace derivative avînd aceeași origine? Cf. și H. K u e n, *El dialecto de Alguer y su posición en la historia de la lengua catalana*, Barcelona 1934, pag. 56-7, apoi *Dacoromania* IV, pag. 726 și 865.

Iorgu Iordan.

Alberto Menarini, *I gerghi bolognesi*. (Istituto di Filologia Romanza della R. Università di Roma: Studi e Testi.) Modena 1942, 164 pag. 4^a.

Fără să poată sta alături de Franța, nici supt raportul cantitativ, nici prin rezultatele propriu zis științifice, Italia ocupă totuși, în domeniul cercetărilor privitoare la argot-uri, un loc de frunte, care o așează cu mult înaintea tuturor celorlalte țări romanice. Dacă facem abstracție de materialul adunat pur și simplu la întîmplare înainte de veacul XIX, se poate vorbi în această materie de o tradiție italiană aproape seculară: la 1846 B. Biondelli publică, în *Rivista europea* din Milano, lucrarea sa intitulată *Delle lingue furbesche*, care inaugurează seria studiilor aici în discuție.

1. V. *Archivum romanicum* IX, pag. 148 urm. și *Revista de filologia espagnola* XVIII, pag. 238.

Insuși Ascoli, creatorul lingvisticii științifice italiene, s'a interesat, direct și indirect, de argoturile patriei sale.

O caracteristică a activității desfășurate de Italieni în această privință o constituie atenția acordată factorului social, mai ales supt aspectele lui mai mult ori mai puțin anormale. Sociologi și penaliști¹ s'au ocupat de viața delincvenților și a altor indivizi care trăiesc în afara sau în marginea societății, pregătind astfel terenul pentru cercetările asupra limbajului acestora, adică asupra argotului. Căci nici cări nu se confirmă cu atita vigoare adevărul, enunțat mai ales de Ferd. de Saussure, că vorbirea umană este un fapt social.

Autorul lucrării de față, care, în colaborare cu maestrul său, C. Tagliavini, a publicat, acum patru ani (v. *Archivum romanicum* XXII, pag. 242 urm.), un studiu destul de întins despre «cuvinte țigănești în argotul bolonez», procedează deastădată și ca lingvist și ca sociolog. Vreau să spun că nu se mărginește să înregistreze cu cea mai mare grijă materialul lingvistic pe care împrejurările i-au permis să-l cunoască (totdeauna direct), ci ține să ne înformeze, adesea foarte copios, asupra condițiilor de viață a argotizanților săi. Introducerea (20 pagini) este consacrată în bună parte, laturii sociologice a problemei. Deasemenea găsim în numeroase articole ale «lexicului» amănunte extrem de bogate și de interesante privitoare la 'lucruri'²; diversele «operații» ale pungășilor, obiceiurile întemnițaților, mijloacele (nelingvistice) de înțelegere, etc. sînt descrise cu mare atenție și în scopul de a ușura înțelegerea terminilor argotici respectivi.

Partea strict lingvistică constă în adunarea, clasarea și descrierea materialului argotic, la care se adaugă adesea invocarea expresiilor identice sau paralele din limbaje speciale străine. Autorul se dovedește bine informat și cu privire la acestea din urmă, mai ales la cele romanice (francez în primul rînd, apoi spaniol, etc.)³. Numărul terminilor înregistrați de Menarini este de 1400, iar al frazelor în care apar ei de 4000. Aceste cifre sînt cu adevărat impresionante și arată cît de bogat poate fi argotul unei singure regiuni pentru cine îl urmărește de aproape. Explicații etimologice nu ni

1. Desigur supt influența, măcar parțială, a lui Cesare Lombroso și a discipolilor acestuia, foarte numeroși într-o vreme.

2. În sensul metodei 'cuvinte și lucruri'.

3. Cîteodată este pomenit și argotul românesc, pentru care se citează V. Cota, *Argotul apașilor* și Al. Vasiliu, *Din argoul nostru* (Grat și suflet VII). Ar fi putut cunoaște și alte lucrări, în special pe cele apărute în acest *Buletin*, care sînt cele mai numeroase. În nota 1 dela pag. 23 se reproduce o afirmație a lui M. Kogălniceanu din *Schifă despre Tigani*,

se dau decît incidental (și mai totdeauna supt forma indirectă a citării cuvintelor identice sau foarte asemănătoare de aiurea)¹. Autorul este conștient de dificultățile enorme pe care le prezintă cercetările etimologice, cu deosebire într-un domeniu ca acesta, și s'a mulțumit să pue la dispoziția specialiștilor numai un material bogat, felurit și sigur. Dovadă de cuminenție, care nu poate fi lăsată îndeajuns.

O inovație fericită este reproducerea citorva texte (nouă de toate) în argot transcrise fonetic și traduse în italiana comună. Altă appendice conține terminologia jocului de cărți, care ocupă, între mijloacele utilizate de pungăși pentru a înșela pe naivi, un loc de primul rang.

În «Introducere» se dau informații de tot felul asupra argoturilor studiate de autor. Aflăm astfel că lexicul acestora este, în majoritatea cazurilor, de origine dialectală. Fără să fie o descoperire, constatarea prezintă totuși importanță prin faptul că confirmă, încă odată, un adevăr pe care pînă nu de mult lingviștii păreau a nu-l recunoaște. Tot atît de interesant este amănuntul că terminii respectivi n'au valoare argotică în graiurile populare din care provin. Ei se găsesc, deci, în aceeași situație cu împrumuturile din limbi străine, fiind tratate întocmai ca acestea: pentru argotizanții de pretutindeni un cuvînt băstinaș, dar necunoscut de ei în vorbirea de toate zilele, nu se deosebește prin nimic de unul venit de peste hotare. Amîndouă prezintă ca să zic așa farmecul noutății, adică avantajul că aparțin unei lumi diferite de cea obișnuită, ceea ce satisface nevoia de evadare, puternic simțită de acești aventurieri care sînt, în fond, rătăcitori de toate speciile.

După natura ocupației celor ce-l vorbesc autorul împarte argotul bolonez precum urmează: a) al hoților (cu subdiviziunile 'hoți obișnuiți', 'întemnițați' și 'pungăși'²), b) al zidarilor, c) al vinzătorilor ambulanți și al jucătorilor «la noroc», d) al vagabonzilor, e) al gîmbașilor, f) al altor categorii de argotizanți. Locul principal îl ocupă vorbirea specială a hoților, datorită mulțimii mari a expresiilor, răspîndirii neobișnuit de largi și, în general, vitalității de care dă dovadă. Despre aceea a zidarilor, care încă de acum 20 ani a dispărut aproape cu desăvîrșire, aflăm că se caracteriza, între altele, prin «descompunerea și recompunerea cuvintelor». Procedul este cunoscut și aiurea, mai ales în Franța, unde argotul măcelarilor din Villette poartă numele *louchembem* sau *largonji*, tocmai pentru că recurge

1. Excepție fac expresiile de origine arabă și țigănească.

2. Interesant este că termenul italianesc pentru 'hoț de buzunare', *borsaiolo*, s'a format dela *borsa*, întocmai ca rom. *pungăș* dela *pungă*.

obișnuit la acest mijloc de modificare a cuvintelor (*foucherbem* = *boucher*, cu *b* pus la sfârșit și urmat de *em*, iar la început cu un *i*; *largonji* = *jargon*, cu *i* după *j* mutat de asemenea în partea finală). În amănunte, zidarii bolonezi se deosebesc de măcelarii parizieni, căci pornesc dela o vocală pe care o așează la începutul și la sfârșitul cuvântului, iar între cele două fragmente ale acestuia intercalează, de obicei, prepoz. *de* sau pe *dal* (= *da* + articolul masculin). Astfel *krost* 'Cristo' devine *est-de kre*, *skrana* 'scranna' se prefăce în *ana-dla*, *skrá*, etc.¹ Destul de des întrebuințate sînt și «prescurtările» de cuvinte: *danaggia* (și *danneggé* 'danneggiato', *delega* 'delegato', *diret* 'direttore', *gaber* (< bol. *gabardén*) 'soprabito, impermeabile'.

Asemănările cu argot-urile străine sînt foarte numeroase. Iarși o confirmare a punctului de vedere sociologic: condiții de viață identice duc la rezultate identice, indiferent de împrejurările de altă natură, care pot varia și variaza, în realitate, adesea mult, dela o țară la alta. Există o adevărată «internațională» a răufăcătorilor și, deci, a vorbirii lor, care nu se explică decît parțial prin legăturile directe dintre indivizii respectivi, ci se datorește unei psihologii comune, produs al felului de viață atît de asemănător dela un loc la altul. Am fost izbit mai cu samă de procedeele pe care le utilizează pungașii pentru a face ca victima să nu fie atentă și să poată fi astfel ușor depozată de avutul ei: cf. pag. 59, s. v. *kaske*, 66, s. v. *capull*, 83, s. v. *imbunimant*, 86, s. v. *inspurker*, 101, s. v. *noná*, 104, s. v. *paraval*, 131, s. v. *spell* (nr. 1), precum și de modul cum comunică între ei, fără a fi simțiți de gardieni, întemnițații (v. pag. 60, s. v. *kaval*, și 68, s. v. *čua*)².

1. În nota dela pag. 19 autorul amintește că și elevii italieni au obiceiul de a «deforma» cuvintele, spre a nu fi înțeleși de străini. Cel mai răspîndit mijloc este adăugarea la fiecare silabă a unui *p* urmat de o vocală identică cu cea precedentă: *caro mio* < *capuopo mapiopo*. Tot așa procedează și școlarii romîni, fără să pot face precizări cu privire la amănuntele procedurii. Cred că înainte de a ne gîndi la intenția de a nu-l înțelege alții trebuie să avem în vedere satisfacția dezinteresată pe care le-o procură copiilor acest joc verbal.

Ortografia mea este foarte aproximativă, din cauză că tipografia nu dispune de toate semnele necesare. Observația se referă la toate exemplele argotice pe care le citez în această recenzie.

2. Cf. și pag. 135, s. v. *fer a stiafa*, un joc pe care-l practică ares-tații între ei și este identic cu «fripta» dela noi: unul dintre jucători vîră o mînă supt subțioara celeilalte și o ține cu palma expusă, spre a fi lovită de parteneri, iar cu cealaltă mînă își acopere ochii, ca să nu vadă cine dă. Pentru a scăpa de această situație, trebuie să ghicească pe cel care l-a lovit și care urmează să-l ia locul.

La fel ca în alte argot-uri, noțiunile curente în viața pungașilor, acelea cu care vin ei în contact la tot pasul, sînt bogat și felurit reprezentate din punctul de vedere al terminologiei, avînd fiecare cite șapte, opt, adesea și mai multe denumiri, precum 'bani', 'gardian (sau agent de poliție)', 'mîncare', 'om' (și 'femeie'), 'portofel', etc. Lucru firesc, care merită totuși a fi relevat, fiindcă prezintă interes pentru caracterizarea argot-ului de pretutindeni.

Mă opresc acum asupra citorva termini care mi-au atras atenția pentru un motiv ori altul. Pag. 43, s. v. *balla* 'città, centro abitato, rione, strada', se dau diversele nume argotice ale orașelor italiene mai cunoscute (pentru Bolonezi). Unele au la bază etimologia (reală sau... populară): *Firenze* = *al fiore* (sau *la balla dal fiore*), *Torino* = *al for*, etc. — Pag. 45: *barbotfor(e)* 'avvocato', pus de autor în legătură cu fr. (arg.) *barboteur* 'voleur' și *débarboteur* 'avocat', amîn-tește, din punct de vedere semantic, rom. *a se bărbieri* 'a trîncăni, a spune verzi și uscate, a înșela', întrebuințat mai ales de cătră e' levi, și tot cu nuanță argotică'. *Baffant*, derivat dela 'battere', înseamnă 'martello' și 'orologio', așadar două noțiuni destul de diferite. Numeroase alte expresii prezintă o situație asemănătoare, au, adică, sensuri care, cel puțin pedesupra, nu seamănă prin nimic între ele². Este drept că aceasta nu se întîmplă, de obicei, în limbajul aceluiași grup social (din cele pomenite la începutul recenziei), dar cum legăturile dintre ele sînt, în general, foarte strînse, urmează că putem vorbi de oarecare monotonie și lipsă de variație a lexicului argotic. Observația are, cred, valabilitate și pentru alte argot-uri. Pag. 47: (*benzenna* 'vino, alcolici', *fer benzenna* 'bere vino o liquori'. Cf. rom. (arg.) *mofozină* idem. *Bel* = *bello* în *da bel* 'senza cattive intenzioni o premeditazione' amintește și ca formație și ca înțeles pe *dabbene* (mai ales cu nuanța peiorativă a lui *bel* 'abbastanza ricco od ingenuo per essere truffato dal ladro o venditore ambulante'). — Pag. 52: *broff* = ital. *bruffo* se întrebuințează în diverse formule care ne amintesc de rom. *urif* (cu sensul de 'greu, suspect, etc.'). *Bruse* = ital. *bruciare* înseamnă același lucru cu rom. *a arde* (în *l-am ars*, etc.; Menarini însuși citează construcția romînească). — Pag. 53: *bu*

1. Cf., de ex., pag. 49 (derivate de-ale lui 'bianco'), 65 (*kureidoura*), 73 (*fibbia*), 80 (*grena* și diversele aspecte morfologice ale lui *gustolâ*), 82 (*q'ossta*), 85 (*infappér*), 88 (*landren*), 91 (*lusant* și alte derivate dela tema *luc* 'a luci'), 117 (*ăganassér*) 133, (*stakka*).

2. Dacă admitem, cum mi se pare mai mult decît probabil, că la baza metaforei stă ideea de 'a mîzgăli, a mînji (fața cu săpun), etc.'

iol 'recipiente di legno, collocato entro le celle, che funge da latrina', împreună cu *buioșă* 'prigione' arată cum rom. *hirdău* a putut ajunge la însemnarea de 'arest, închisoare'. — Pag. 63: *kravata* 'sistemă de uccisione, da noi non în uso, consistente nel passare un braccio attorno al collo della vittima, come mortale cravatta, stringendo fino a soffocarla' ne trimete la rom. arg. *cravată* 'ștreang de spinzurătoare'. — Pag. 64: *kuleĝ* = ital. *collegio*, cu sensul de 'prigione', amintește de rom. *internat* (sau, mai puțin, de *penșune*) idem. — Pag. 66: *captr pr al kol* 'arrestare, imprigionare' (= ital. *piagliare pel collo*) seamănă cu rom. *a opuca de gîf* (sau *de guler*). — Pag. 73: Accepțiile lui *fer* (= ital. *fare*), și anume 'rubare, truffare anche al gioco; scontare una pena' apar și la rom. *a face*. *Filer* 'pedinare, seguire una persona, specialmente in attesa del momento opportuno per derubarla': cf. rom. *fila* idem (mai cu samă în terminologia poliștilor, despre indivizi urmăriți, avuți în vedere), care-i frc. *filer*. — Pag. 82: *g'ovana* (și *g'uvanela*), *g'ân* 'i carabinieri' (= ital. *Giovanni*) amintește de rom. arg. *gabor* 'agent de poliție' (= n. pers. *Gabor*)¹. — Pag. 87: pentru *lampaden* și *lampen* 'occhio' cf. rom. (arg.) *lampă* și *luminare* idem (v. *Buletinul de față*, vol. IV, pag. 158, 181). În argotul italianesc, *lampanti*, plur. lui *lampante* (= *lampen* la Menarini are sensul 'danari' (cf. *Vox romanica* I, pag. 83). Punctul de plecare îl constituie strălucirea banilor (de metal nobil, aur și argint). — Pag. 89: *lavutir* (și *lavursen*) 'furto, impresa ladresca' evocă pe al nostru *a lucra* (cu sinonimul, tot argotic) *a opera* 'a fura'. — Pag. 90: *lovi* 'soldi, denaro' seamănă foarte bine cu rom. *lovele* idem, de origine țigănească (v. A. Graur, *Bulletin linguistique* II, pag. 165). — Pag. 99: *Morlac*, vechiul nume al Românilor de pe litoralul balcanic al Adriaticii, supt forma *murlak(a)*, înseamnă 'contadino, -na'. — Pag. 101: *nigarten* (și *nigren*) 'inchiestro' (= ital. *neretto*) amintește de rom. *cerneală* (și *negreală*). — Pag. 103, numeralul *ofa*, ca interjecție, are înțelesul de 'attenzione! 'bada!', la fel cu rom. arg. *șest* (<rus. *šest*) și sinonimele *șase*, *zece* (v. B.-O. Unbegaun, *Bull. lingu.* IX, pag. 105-6). — Pag. 104: pentru noțiunea 'bani' argotizantii bolonezi au și cuvîntul romînesc *parali*, a cărui existență autorul o explică just, precizînd că unii zidari au fost, în tinerețe, la lucru în România. — Pag. 109: *pule'* (= ital. *pulito*), cu sensul 'borseggio ben riuscito, eseguito senza che la vittima se ne sia minimamente accorta', arată o modificare semantică apropiată de a rom. *a curăți* 'a fura (bine, de tot, etc.) pe cineva'. — Pag. 125: pentru *skortza* 'mantello', cf. rom.

1. Cf. prezentul *Buletin*, vol. IV, passim.

2. V. și pag. 118: *igubber* 'lavorare', pag. 145 'travai lavoro, furto'.

cojoc, a cărui temă slavă este *koia* = *scoarță*. — Pag. 128: *sfaiousa* 'sfoglia, pasta per minestra' amintește de rom. *foaie* (de aluat, de plăcintă, etc.). Primitivul acestui derivat, *sfolia* (pag. 128), este explicat prin 'carta, specialmente da scrivere', iar supt forma pluralului prin 'carte da gioco', ceea ce înseamnă iarăși o apropiere de rom. *foaie* (de hîrtie) și *foiță* 'carte de joc', apropiere pe care, în parte, o face și Menarini. — Pag. 137: *ai studi* 'în prigione' cred că are o pară lăle în argotul nostru, unde se spune, dacă nu mă înșel, cu același sens, *la școală* (prin intermediul lui *internat* 'școală' și 'închisoare'?). — Aceeași impresie o am și privitor la *plonșifă* sau *păduche* cu sensul de 'gardian, polițist', care-i atestat în prezentul *Buletin*, (v. 'Notele' lui G. M. Dragoș) pentru 'plutonier'. Aceasta, în legătură cu *zembă* = ital. *cimice*, dat de Menarini (pag. 151).

Iorgu Iordan.

Atlasul lingvistic român. Partea I (ALR. I), vol. II de Sever P o p. Sibiu-Leipzig 1942.

Micul Atlas lingvistic român. Partea I (ALRM. I), vol. II de Sever P o p. Sibiu-Leipzig 1942.

Atlasul lingvistic român. Partea II (ALRM. II), vol. I, Suplement de Emil Petrovici, Sibiu-Leipzig 1942.

Cu o întîrziere mult mai mare decît ne așteptam, — întîrziere provocată, cu siguranță, de dificultăți materiale, căci lucrările pregătitoare erau terminate, spune autorul, la Paști 1940 —, apare volumul II, împreună cu volumul corespunzător de hărți colorate mici, din partea condusă de Sever Pop a acestei mari opere. Despre excepționala ei valoare științifică și națională s'a vorbit în prezentul *Buletin*, cu ocazia publicării volumelor anterioare, așa că nu găsesc potrivit să repet, fie și supt altă formă, lucruri deja spuse. Ceea ce trebuie însă arătat chiar dela începutul recenziei este că lucrarea se menține la același nivel ridicat de pină acum și, în consecință, continuă să întreție mereu vii interesul și curiozitatea tuturor acelor care, indiferent de preocupări, izbutesc s'o aibă pentru un timp în mînă și s'o răsfoiască. De aceea este de dorit ca eventualele greutăți care ar putea întîrzi ori împiedeca ducerea ei la bun sfîrșit să fie înlăturate integral și definitiv, spre folosul științific al specialiștilor de pretutindeni și spre gloria noastră a Romînilor.

Prezentul volum (mă refer la ALR. I) conține 152 hărți lingvistice¹, în care sînt depozitate răspunsurile obținute la între-

1. Plus o hartă fizică și administrativă, apoi una cu numele oficiale ale localităților anchetate și cinci hărți 'goale', al căror rost este să ușureze, din diverse puncte de vedere, munca celui ce ar dori să facă studii de geografie lingvistică pe baza materialului respectiv.

bările despre familie, naștere, botez, copilărie, nuntă și moarte. Majoritatea relativă a hărților (55) au ca obiect 'familia', urmează apoi cele privitoare la naștere, botez și copilărie (38), la nuntă (38) și la moarte (21). Gruparea întrebărilor s'a făcut în modul deja arătat, după domeniul de activitate respectiv și după legătura mai strinsă ori mai puțin strinsă care există între noțiunile întrebate.

O inovație față de volumul precedent (tot «secția» Pop) este atenția relativ mare acordată problemelor de morfologie și de sintaxă. Pentru a ne informa asupra flexiunii, autorul a urmărit nu numai forma de plural sau pe cea de vocativ a unor substantive, ci și paradigmele prezentului indicativ dela câteva verbe ('a pieri', 'a omori'), apoi, un număr de amănunte, secundare, asupra cărora nu mai insist. Cît despre sintaxă, ea este bine reprezentată prin câteva propoziții și printr'o frază propriu zisă, alcătuită dintr'o principală și o condițională (ib. 273-274), care prezintă avantajul că ne arată răspîndirea în vorbirea populară a condiționalului ipotetic (și a echivalentului lui, care este imperfectul)¹.

Dacă astfel de lucruri constituie un «dar» oarecum neașteptat, în schimb sărăcia informațiilor de natură folclorică în legătură cu nașterea, nuntă și înmormîntarea surprinde neplăcut. Căci materia se pretează, în cel mai înalt grad, la interpretări de acest fel. Este drept că, judecînd după primul volum al «secției» Petrovici, partea propriu zis etnografică a Atlasului cade în lotul acesteia. Totuși «notele» din coloanele marginale care întovărășesc hărțile respective puteau fi mai cuprinzătoare.

Deoarece 'nașterea' și 'moartea' (împreună cu noțiunile secundare care le aparțin) privesc atît pe oameni, cît și pe animale, destul de des se întîmplă ca terminologia corespunzătoare să fie identică ori să difere (fundamental sau prin nuanțe semantice). Urmasa este că putem studia comparativ denumirile întrebuate pentru același fenomen natural la ființele umane și la cele animalice. Subiectele interogate se arată, în general, conștiente de realitatea lingvistică și țin să insiste asupra deosebirilor, care sînt, aproape totdeauna, de natură stilistică. În modul acesta devin posibile cercetări foarte interesante de semantică afectivă.

Răspunsurile la majoritatea întrebărilor puse pentru acest vo-

1. Toate întrebările corespunzătoare au fost puse direct, căci pe anchetor îl interesau nu, ca de obicei, fonetica și lexicul, ci construcția în sine și topica. Afară de asta, nici nu-i posibil să capeți răspunsuri constînd din propoziții întregi pe cale indirectă.

lum izbesc din capul locului prin marea lor unitate. Constatarea aceasta surprinde în comparație cu diversitatea, adesea tot atît de mare, existență în hărțile volumului precedent. Dar surprinderea este trecătoare, vreau să spun se justifică. Cele mai multe din noțiunile interogate nu sînt, prin natura lor, apte de a fi numite în mai multe feluri: 'mamă', 'tată', 'soră', 'frate', 'văr', 'nepot', etc. Afară de asta, ele aparțin unui domeniu eminamente tradiționalist. Legăturile de familie au un caracter, într'o anumită măsură, imuabil, ba chiar sacru: dupăcum oamenii respectă semnificația lor morală, tot așa se cred obligați să conserve terminologia moștenită. Așa se explică de ce numele noțiunilor în discuție sînt mai toate latinești. Iar cînd e vorba de 'botez', 'nuntă', 'înmormîntare', elementul sacru se impune și prin intervenția ceremoniilor religioase corespunzătoare. Oricum ar fi, unitatea lingvistică ilustrată prin majoritatea hărților din acest volum și care se întinde la toate dialectele limbii noastre (cu excepția, frecventă, a istrorominei) rămîne un fapt vrednic de înregistrat.

Numeroase întrebări au fost puse, mi se pare, greșit. Pop însuși recunoaște aceasta (în notele marginale) cînd și cînd. De cele mai multe ori cauza greșelii stă în termenul dela care s'a pornit pentru obținerea răspunsului. Ca Ardelean (din nordul teritoriului, spre Bucovina), autorul chestionarului a crezut că poate pleca dela numele din graiul său de acasă al noțiunii întrebate. Acest procedeu s'a dovedit insuficient, ba adesea primejdios, din cauză că nici chiar toate «subiectele» din Ardeal, cu atît mai puțin cele din Vechiul Regat, n'au înțeles cum trebuie chestia și, prinurmare, au răspuns altfel decît se aștepta anchetorul. Așa se face că în unele cazuri nesiguranța celor interogați, în altele identitatea răspunsurilor la întrebări care, în intenția lui Pop, erau diferite.

După aceste puține și sumare observații cu caracter oarecum general, trec la discuția unor fapte de amănunt.¹ Urmez ordinea hărților. H. 151: în regiunile unde $i > i$ după f , plur. artic. al lui *părinte* sună *părinfi*. Fenomenul am avut și am mereu prilejul să-l constat, chiar la oameni culti (din Muntenia și alurea). Cf. și *dinfi-manfi*, etc. Se poate vorbi astfel de o dezinență nouă la flexiunea nominală. V. harta colorată 211. H. 155: *maică* pentru 'mamă' este complet necunoscut în Vechiul Regat, unde știu totuși că se spune foarte des *maică-mea*, apoi, ca termen de dezmiardare (și supt forma vocativului), dimin. *măicușă*. Această situație se explică, cred, prin

1. O parte din ele au de scop să sprijine considerațiile precedente, pe care le-am prezentat mai mult teoretic.

faptul că *maică* a devenit sinonimul lui *călugăriță*, așadar prin nevoia de a evita omonimia. *Mamă* apare în puține locuri (Oltenia, Banat, Ardeal). H. 157: întrebarea pentru 'mamă vitregă' este greșită. Mai întâi, din cauză că subiectele trebuiau să dea drept răspuns termenul cu care se adresează mamei vitrege. Acest termen nu poate fi, în majoritatea cazurilor, altul decât cel utilizat la adresa mamei bune. Afară de asta, nu înțeleg (și la fel se vor fi petrecut lucrurile cu cei interogați) care-l deosebirea dintre *mamă (vitregă)* 'belle-mère (seconde femme du père)' (harta 156) și *mamă vitregă* 'marâtre' (harta 157). Obiectiv vorbind, avem a face cu o singură noțiune. Adaosul 'vitreg' este de natură subiectivă și apare, evident (el însuși ori un echivalent al lui), numai atunci când se vorbește, în absența ei, despre mama de-al doilea. Oricum, mi se pare de prisos h. 156, cum probează lipsa ei aproape totală de interes în comparație cu 155 și 157. H. 160: pentru 'frate bun' se zice, în câteva puncte de peste munți, *frate dulce*. Acest epitet ne întâmpină și la alte nume de consingeni. H. 161 (*frate vitreg*) se prezintă destul de variat, lucru firesc, datorită elementului afectiv, care nu se poate manifesta în același mod pretutindeni. Pelișoră asta, intervin, câteodată, deosebiri, dupăcum e vorba de frate 'consangvin' sau 'uterin'. H. 162: pentru 'nene', câteva localități din sud-vestul teritoriului dacoromînesc au *nană*, termen care, obișnuit, înseamnă 'nănașă', iar altele din Ardealul propriu zis au *fete*, cuvînt cunoscut aiurea cu sensul de 'tată' sau 'bunic'. O constatare similară vom face și la alte expresii originare din vorbirea copiilor, alcătuite dintr-o silabă repetată. Se știe cât de felurite pot fi accepțiile unor asemenea cuvinte (*babă* 'bătrînă', 'cozonac, pască, etc.', *papă* 'tată', 'mîncare' s. a.). Mi se pare curios că, alături de *bădie*, caracteristic pentru Moldova centrală și nordică, n'a fost înregistrată varianta *bîdie*, pe care o cunosc din graiul meu de acasă (continuu s'o întrebuițez pînă astăzi ca titlatură la adresa unui frate mai mare) și din vorbirea tutoveană. Harta aici în discuție dă pentru punctul 600 (Nicorești, locul de origine al familiei mele) *bădie* (tot așa pentru 590, din același județ). H. 163: surprinde micul număr al punctelor (aproape toate din Muntenia), în care se zice *soră-mea*. Eu însumi spun așa deasemenea am auzit în copilărie pe toată lumea dela Tecuciu și din împrejurimi spunînd la fel. H. 164: este interesantă semnificația socială a termenilor pentru 'soră mai mare'. Diverse subiecte fac precizări din care rezultă că *sașă* (destul de rar întrebuițat) aparține ori unor categorii sociale mai înstărite ori epocii actuale (spre deosebire de cea sau de cele precedente)¹. H. 165: foarte clară (pe pro-

1. Și aici ne întâmpină expresii cu multe sensuri, precum *nană*, *doileă* ș.a.

vincii) distribuția denumirilor pentru 'unchiu' (*moș* în Moldova și Basarabia, *unchiu* în Muntenia și Oltenia, apoi în partea centrală și vestică a Ardealului și în Crișana, *uică* în Banat, *unchiaș* în restul teritoriului). Cf. h. 166, unde-i vorba de 'soțul mătușii' (termeni destul de des diferiți, mai ales peste munți). Există deosebiri și cu privire la numele pentru 'mătușă' pedeoparte, pentru 'soția unchiului pedealtă. Interesant este *unche*, femin. analogic dela *unchiu* (v. harta 167). H. 169: numeroase și variate cuvinte pentru 'bunic' (cf. harta colorată 237). Lucrul se explică prin caracterul afectiv foarte pronunțat al raporturilor dintre bunic și nepoți, apoi prin necesitatea de a deosebi pe 'tată' (propriu zis) de 'tatăl tatei', care-i tot 'tată' și pentru nepot (tată 'bun', adică 'binevoitor', tată 'bătrîn', etc.). Termenii pot varia și în aceeași familie, dupăcum e vorba de bunicul dinspre tată sau de cel dinspre mamă. Un prieten din copilărie spunea primului 'bătrînul', iar celui alt 'bunicul'. Eu însumi întrebuițam formula 'tată bătrînul'. Între 'bunic' și 'bunică' (pentru aceasta din urmă, v. h. 170 și harta colorată 238) există deosebiri destul de mari, în sensul că denumirile respective nu merg paralel. H. 172: *oa* din *nepoată* sună *ua* în aproape tot Vechiul Regat împreună cu Basarabia (excepție fac un număr de puncte din Moldova nordică și Basarabia meridională). Fenomenul se datorește tendinței de închidere a vocalelor neaccentuate, indiferent de poziția lor în cuvînt. La fel se explică prefacerea lui *ea* în *ia*, la care mai intervine, poate (în poziție inițială, sigur), și proteza lui *i* consonant înaintea lui *e* (așadar *ea* > *iea* > *ia*)¹. H. 174: în cele mai multe locuri *vară* 'cousine' apare sub forma unui derivat (*verișoară*, *văruică*, etc.). Cauza trebuie căutată, cred, în omonimia cu *vară* 'été'. Faptul că derivatele predomină și în legătură cu diverse determinative, pentru a indica pe 'vara primară' (cf. h. 176 și h. col. 248), nu vorbește contra presupunerii mele: nevoia derivatelor s'a simțit la subst. *vară* întrebuițat singur, și apoi, odată ivite, ele s'au răspîndit chiar acolo unde primejdia unei confuzii nu exista. H. 176 ('vară primară') prezintă interes și prin marele număr de epitete sinonime cu 'primar' și care nu coincid totdeauna, nici chiar în aceeași localitate, cu ale lui 'primar' din 'văr primar' (h. 175). H. 177: în numeroase puncte, *al doilea* (din formula *văr al doilea*) precede substantivul, ceea ce probează că are un sens oarecum special. H. 178: (*vară a doua*)

1. Cf. h. col. 230 (*soră-mea*), 250 (*văr al doilea*), 297 (*botezată*), 320 și 322 (*leagăn*), 361 (*mireasă*). Pentru *oa* > *ua* v. și h. col. 270 (*oameni*), unde variația variantelor cu *u* este mult mai întinsă decât la *nepoată*, evident din cauza poziției inițiale (cf. *uom* < *om*).

prezintă mare interes de ordin gramatical, prin forma masculină a numeralului care ne întâmpină aproape pretutindeni. Lucrul nu surprinde (decît doar prin quasi-generalitatea lui), căci se ştie că numerele ordinale sînt simţite de subiectele vorbitoare ca nişte ad-
verbe locale. O hartă colorată care să înregistreze fenomenul ar fi fost necesară. Cf. şi h. 281. H. 179: interesantă influenţa reciprocă a formelor de singular şi de plural ale lui *finăr* (i dela plural înălătură pe *i* dela singular prin Oltenia, Banat şi centrul Ardealului, iar *i* al singularului se introduce la plural în ţinuturile nord-vestice ale teritoriului dacoromînesc). Cf. hărţile colorate 253 şi 255. H. 180: *june* (cu derivate) este încă destul de viu, dar numai peste munţi (Banat şi regiunile transilvănene învecinate, apoi în cîteva localităţi din centrul Ardealului). H. 181 (*copil*): întrebare pusă greşit, căci 'copil' nu se zice numai noului născut de 'parte bărbătească' (chiar 'băiat', supt forma pluralului, înseamnă obişnuit 'băieţi' şi 'fete'). Din punct de vedere fonetic mă surprind două fapte. Primul: *pk'* se întâlneşte foarte rar, în schimb *pl'* este cît se poate de răspîndit (după datele lui Pop, chiar în graiul meu de acasă, unde cred că nu pronunţă nimeni *pl'*, ci *pk'*). Fac această afirmaţie întemeindu-mă pe propria mea pronunţare, care nu s'a putut modifica în cei 40 ani cîţi s'au scurs decînd am adoptat forma cultă (cu *p*). Celălalt fapt este păstrarea nealterată a labialei, nu numai în Banat şi Oltenia, unde ea corespunde aşteptărilor, ci şi în mai toată Muntenia, apoi în puncte izolate (destul de numeroase) din Ardeal, Dobrogea şi Bucovina. Trebuie invocată influenţa limbii culte (relativ recentă), firească, mi se pare, la un termen pe care eu însumi îl simt, într-o anumită măsură, ca puţin popular (i se preferă, de obicei, «sinonimele» *băiat*, *fată*, *plod*, etc.). Nordul şi nord-vestul se arată conservatoare, cu *cocon*, resp. *prunc*. H. 182: interes mare prezintă formele lui *sinf* (v. şi harta colorată 261), care au mai pretutindeni *i*. Constatarea este în natura lucrurilor, iar dacă stăruim totuşi asupra ei, aceasta, fiindcă chestia mă preocupă pentru situaţia din limba scrisă, unde predomină aproape exclusiv *u*, supt influenţa latinismului şi academismului, care găsesc încă partizani foarte convingi (cf., de ex., I. Petrovici, *Convorbiri literare* LXVIII, pag. 12 urm.). Puţinele subiecte care au răspuns cu *sinf* trebuiesc socotite... victime ale puţinei lor lecturi cotidiene. Că la Nicoreşti (p. 500) nu spune *sinf* decît vreun biet rob al slovei (gazetăreşti) scrise, pot afirma cu toată tăria. Cf. şi h. 183, unde o bună parte din subiectele reprezentate cu *sinf* în harta 182 au răspuns cu *sinf*, ceea ce mă îndreptăţeşte şi mai mult să pun la îndoială realitatea primei forme. H. 183 mi se pare de prisos din punctul de vedere al anchetatorului.

ale cărui explicaţii (date în notele marginale) n'o salvează. Dovadă faptul, foarte important, că răspunsurile conţinute în ea coincid foarte adesea cu cele din harta precedentă. Un singur rost ar fi avut, după mine, întrebarea *dinşii sinf copiii miei* (cea pusă pentru h. 182 sună *aceştia sinf copiii miei*): să verifice, dacă oamenii simpli zic *dinşii* (la nominativ!)¹ în loc de *ei*. Acest detaliu gramatical ar fi meritat o hartă colorată. Dar Pop, deprins, probabil, să vorbească aşa cum a socotit de cuviinţă să întrebe, a trecut pur şi simplu peste el, chiar după ce a obţinut răspunsurile, care, în ciuda «metodei directe», sînt, în marea majoritate a cazurilor, conform aşteptărilor, au, adică, pe *ei* sau *aceştia*, iar nu pe *dinşii*². H. 184: surprinde lipsa lui *băiat* (element vechiu) în cele mai multe localităţi de peste munţi (cu deosebire în partea vestică şi nord-vestică a teritoriului). Interesante precizările privitoare la timpul cît se spune unui mascul *băiat*. Răspunsurile variază extraordinar de mult (constatare asemănătoare cu cele făcute la hărţile 'tînăr', 'june', 'copil', etc.). H. 187: întrebare greşit pusă, întrucît Pop a pornit dela sensul ardelenesc a lui *sector*. În Vechiul Regat şi în Basarabia acest cuvînt înseamnă 'fiu', deaceia apare numai ca obiect direct al vb. *am* şi, mai ales, împreună cu un posesiv. Răspunsurile confirmă această situaţie (acolo unde subiectele au ţinut să răspundă strict la întrebare, s'au folosit de sinonimul *flăcău*³). H. 188: în majoritatea cazurilor *om* se pronunţă cu un *u*-consonant (v. şi harta colorată 268), fenomen oarecum paralel cu *ie* < *e* şi care ar proba că acesta din urmă s'a putut ivi fără vreo influenţă străină (slavă), cum se admite de obicei. H. 193: surprinde lipsa aproape totală în Transilvania a lui *fiică-mea* (şi *fié-mea*). Întrebarea a fost directă, deaceia nu rezultă din această hartă (nici din cea colorată 277) care acolo echivalentul formei interogate. H. 194: *mulere* se păstrează bine în centrul Ardealului şi în toată partea de vest a ţării, foarte probabil fără nuanţa peiorativă pe care o are acest cuvînt în celelalte provincii (Pop nu dă nicio lămurire cu privire la nuanţa afectivă). Dar se vede uşor că *femeie* cîştigă teren şi peste munţi. În legătură cu răspunsurile obţinute la întrebarea 'femeia cea mai mică', este interesantă harta colorată 280, unde se arată formele, foarte nume-

1. La fel cu... persoanele distinse!

2. Acolo unde apare acest pronume trebuie să admitem, măcar în parte, influenţa întrebării (care a fost pusă direct).

3. Pentru acesta v. harta colorată 267. Cu excepţia a două puncte, complet necunoscute peste munţi. Varianta *flecău* este răspîndită şi prin Moldova de nord, nu numai în puţinele localităţi din Basarabia şi Bucovina, unde a notat-o Pop.

roase și variate, ale articolului adjectival *cea*. Cf. și harta imediat următoare (pentru pluralul aceluiasi morfem). H. 196: pelingă mulțimea terminilor (având diverse nuanțe afective, nepeiorative) pentru 'babă', este de relevat, între altele, existența lui *moașă*, ca feminin propriu zis al lui *moș* (substantiv, dar și adjectiv: *babă moașă* și *muliere moașă*). Foarte numeroase și, în general, injurioase, sînt, în schimb, expresiile pentru 'cotoroanță' (h. 197). H. 200 (*care e acolo?*): afară de alternanța lui *care* și *cine* (primul apare foarte des, din cauză că-i mai «concret») și de formele lui *e*, asupra cărora atrage atenția Pop în «note», interesează, mai ales, prezența lui *ești* în locul lui *e*. Fenomenul era cunoscut (cel puțin pentru mine) aproape exclusiv din limbajul cazon. Harta aici în discuție arată că vorbirea populară îl cunoaște și ea într-o largă măsură, ceea ce ar fi o indicație că ivirea lui în mediul militar se va fi datorînd, în parte, și unei influențe rurale. H. 201: iarăși o întrebare greșită, la baza căreia stă necunoașterea terminilor cu care se adresează lumea unui om bătrîn. Anchetorul a pus chestia direct: «Pe un om bătrîn puteți să-l strigați (chemați) *bătrînule* sau *măi bătrînule*?» Dacă s'a răspuns totuși destul de des cu această formulă, este, în parte, sub influența întrebării. Să se remarce precizările multor subiecte ('nu se zice așa', 'nu-i frumos', etc.). H. 202: aceeași observație, cum recunoaște Pop însuși. Cu *bade* 'țăranul se adresează, obișnuit, unui om ceva mai în vîrstă decît vorbitorul însuși. Altfel îi spune *moș*. Cf. notele marginale, unde se precizează foarte des (de cîtră cei anchetați) acest fapt. Pentru h. 203 (*lele*) lucrurile se prezintă, în general, la fel, cu deosebirea că terminii sînt mai numeroși și mai nuanțați (apare, de ex., *mamă*, care întovărășește totdeauna numele de botez și care n'are un echivalent masculin). H. 204: întrebare greșită (recunoaște și anchetorul, în cap. III al notelor), căci 'bărbat' nu-i un «nume», ca să poți întreba «cum îi zice o nevastă bărbatului ei?». Așa se explică răspunsurile *pă nume*, *măi Ioane* și, a., pe care le-ai dat diverse subiecte. Greșala e cu atît mai curioasă, cu cît harta imediat următoare conține materialul obținut la chestia *bărbate*! (vocativ) și care, în bună parte, nu diferă prin nimic de al hărții 204. Păcatul cel mai mare este însă că nu putem ști în ce măsură spun femeile 'el', 'al meu', etc. despre bărbații lor. Deasemenea aflăm numai întîmplător că *sofie* înseamnă și 'soț' (în punctele 348, 359, 730, 810)¹. Cum acest termen, cu sensul lui propriu, are

1. Și cu derivatele *bădie*, *bădieșă*, etc., apoi cu sinonimul *nene*.

2. Numai unor femei măritate trebuia să li se pună o astfel de întrebare.

3. La Tecuciu am auzit și eu femei zicînd așa bărbaților lor.

un vădit caracter cult (mai exact oficial), sînt dispus să admit că *sofie* este simțit ca un substantiv abstract (la fel cu sinonimul *to-vărășie*). Numai așa se înțelege întîbuințarea lui și despre bărbați (în p. 352: «*sofie* se zice la drum, peadar în loc de *țovarăș*»). H. 208: anchetorul înregistrează ca un fenomen oarecum neașteptat faptul că «în numeroase cazuri... se face deosebire între acest termen [*colastră*] și cel întrebuintat la animale». Eu credeam (mai cred și acum!) că pretutindeni se face distincția aceasta, iar acolo unde se spune *coraslă* și despre primul lapte al femeii lehuze, avem a face cu o extindere, la origine glumească sau disprețuitoare, a uzului. De altfel modul cum au reacționat unele subiecte (v. notele) arată că ele au fost și mai surprinse decît mine de... asimilarea femeilor cu... vacile. H. 211: interesante, sub multiple raporturi, expresiile, numeroase și variate, pentru 'copil din flori' (v. și h. col. 292). H. 212: *moașă* 'sage-femme' este aproape general (în această privință trebuie pus alături de *frate*, *soră*, etc., mai ales că pentru țărani *moașa* contează ca un adevărat membru al familiei. Curios, din punctul de vedere al geografiei lingvistice, pare faptul că inovațiile aparțin toate arilor celor mai periferice, și n'avem a face cu împrumuturi din idiomele vecine (ci cu adaptări ale unor termeni vechi). Interes deosebit prezintă tratamentul lui *să* (h. col. 296): «a, atît de frecvent în limba scrisă actuală, apare destul de sporadic (în cîteva puncte din regiunea carpatică a Munteniei spre Brașov și Făgăraș, apoi, ceva mai des, prin Oltenia și nordvestul țării). Cum se explică atunci răspîndirea lui extraordinară în scris? H. 213: *de* (în *botează*) se mai păstrează într-o arie puțin întinsă (și necontinuă) din nordul teritoriului, apoi în puncte izolate, care nu s'întîlcesc deosebirile, din Basarabia și Banat (de adăugat Munții Apuseni). H. 218-219: surprind deosebirile, destul de însemnate, dintre *fin* și *fină* în ce privește pronunțarea lui *f*, care nu-i perfect aceeași la ambele cuvinte în aceleași puncte (v. h. col. 301 și 304). Așa să fie și în realitate? Să nu uităm că în fiecare punct un singur subiect a răspuns la amîndouă chestiile. H. 220-221: în partea de vest a țării (cu Oltenia și cîteva localități din regiunea învecinată a Munteniei) se confundă 'cumătru'(-ă) cu 'naș(ă)'. Poate și din pricina întrebării («Cînd ți-a născut nevasta, cum îi zici la omul care ți-i botează copilul?»), care a putut îndrepta atenția celui interogată asupra situației din preajma botezului, nu de mai tîrziu. Căci

1. Cf. harta 271 (*sofie* 'nevastă'), unde se vede că acest cuvînt e destul de răspîndit totuși. Interesant este că aria lui coincide, parțial, cu a lui *mă căsătoresc* (h. col. 342), ceea ce confirmă aprecierile mele despre caracterul 'savant' al ambilor termeni.

la botez cel care botează este, într'adevăr, 'naș' (pentru toată lumea), dar după aceea devine 'cumătru' (și numai pentru părinții copilului). Se constată totuși câteodată confuzii și cu 'fin'. Ne-am așteptat să apară și 'cumătru'(-ă) pentru 'naș(ă)'. Faptul se întâmplă, dar extrem de rar (și nu în ținuturile menționate). H. 222: foarte clară distribuție geografică a termenilor pentru 'doică' (acesta apare în Muntenia, Oltenia, Dobrogea și ținuturile de peste munți, pe lângă Moldova, Basarabia și Bucovina cunosc pe 'mancă' și 'dădacă'). H. 223: *orfan* este mai răspândit decât bănuiam, bazându-mă pe impresia că avem a face cu un cuvânt 'cult'. Mai mult de jumătate din teritoriul lingvistic dacoromînesc îl utilizează. Cred că răspîndirea lui este recentă și se datorește, în parte, influenței oficialității: după războiul din 1916-18 a luat ființă instituția IOV («invalidi, orfani, văduve din războiu»), care a jucat un mare rol în viața noastră socială. În acest sens vorbește și faptul că apare într-o arie centrală, foarte întinsă și aproape perfect continuă. Cf. și observația pe care o face Pop: «Răspunsurile înregistrate demonstrează cum pătrunde tot mai mult cuvîntul *orfan*, în detrimentul vechilor termeni sau expresii». H. 230: interesantă sinonimia lui *a se pomeni* cu *a se frezi* (sensul propriu și curent al acestuia), care ne întîmpină, destul de des, prin Muntenia, Ardeal, Oltenia și Banat¹. Punctul de plecare trebuie căutat în formula ce *mă pomenesc strigat pe nume, mă pomenesc cu el în casă*, etc. Poate a ajutat și faptul că, de obicei, se spune («se pomeneste») numele celui care urmează a fi trezit din somn de către altcineva. H. 233 (*copilul fresare din somn*): vb. *fresări* figurează în foarte puține răspunsuri, fiind înlocuit adesea prin *răsări*. Etimologia populară este clară: al doilea dintre aceste verbe, atât de frecvent în orice timp și oriunde, s'a introdus cu atât mai ușor în locul celui alt, cu cît deosebirea fonetică se reduce la minimum (în special acolo unde *fresări* se pronunță *frăsări*). Am impresia că pe *răsări* subiectele vorbitoare îl simt cu înțelesul lui 'analitic' (*ră*-, prefixul, + *sări*). H. 235-237: termenii pentru 'mingliu', 'dezmiard' și 'împac (pe copil)' coincid prin unele regiuni. Ei sînt foarte numeroși și variați, așa că a fost necesară o hartă colorată (317) în plus, căreia nu-i corespunde una în atlasul mare. Lucrul nu surprinde, dată fiind valoarea lor afectivă atât de pronunțată. Se constată totuși unele deficiențe. Astfel *alint* este cunoscut numai în Moldova și Basarabia (cu cîteva puncte învecinate din Dobrogea, Muntenia și Ardeal). Faptul nu-i neașteptat, dar pare curios că în restul teritoriului nu s'a înregistrat un echivalent, cum ar fi, de pildă, *elzgliu*, curent prin Muntenia. Și mai cu-

1. Tikti n o atestază numai pentru «Transilvania».

ricasă este lipsa lui *dezmiard* (sau a unui sinonim) în cele mai multe părți ale acestei provincii și ale Olteniei. Cred că situația reală nu se prezintă chiar așa și că trebuie să facem responsabil, într-o măsură oarecare, modul cum se vor fi pus întrebările. Un amănunt, remarcat din întâmplare, pare a-mi da dreptate: p. 480 (Basarabia) este trecut cu *dezmiard* pentru 'mingliu' în h. col. 316 și lăsat fără răspuns la chestia *dezmiard copilul* în h. col. 318. H. 238: materialul lingvistic și etnografic strîns cu ajutorul întrebării *leagăn* 'berceau' este atât de bogat, încît Pop l-a utilizat în șase hărți colorate (319-324). Cuvîntul însuși e cunoscut, dar nu și întrebuintat pretutindeni, din cauza naturii obiectului ('leagănul' e «modern» acolo unde oamenii se servesc de 'albie', etc.). Surprinde păstrarea lui *ea* tocmai în Basarabia și Moldova, a căror vorbire se caracterizează prin tendința de a prefăce pe *e* în *i* (și pe *e* în *ie*), și modificarea lui în *ia* la toți Muntenii și la marea majoritate a Ardelenilor (în sens larg). Foarte frecvent plur. *legene*, etc. (cu *g*). H. 241 (*ursilor*): două fapte izbesc în această hartă, unul de natură folclorică, și anume că lumea a început să nu mai creadă în existența urșitoarelor (cf. precizările: «erau înainte, astăzi nu mai sînt»; «erau mai de mult»; «sînt numai în povești», etc., etc.), celălalt de natură lingvistică (plur. «ori, în loc de «oare aproape general»). H. 242-243: interes folcloric ('cine poate deochia', 'cum te poți feri de deochiu', etc.). H. 246 (*imi place fata aceasta*): cu foarte puține excepții, topica acestei propoziții este așa cum am arătat-o. Nu poate fi vorba de o influență din partea anchetatorului (întrebarea a fost pusă direct), pentru că avem a face cu o topică afectivă (se pune în locul întîi elementul cel mai important din punct de vedere subiectiv, care este în cazul de față verbul). Interesează și poziția demonstrativului: aproape totdeauna stă după substantiv, potrivit normei că noțiunea nouă, necunoscută, se pune în urma celei cunoscute. H. 247: pentru 'iubit' ne întîmpină neologismele *amant* și *amarez* prin Muntenia și cîteva puncte din Moldova și Dobrogea, apoi în unele localități din nordul țării (singur *amant* și numai în concurență cu *ibornic*). Că punctul de plecare, cel puțin pentru Muntenia, îl constituie capitala, arată foarte lămurit distribuția geografică. H. 248: *fecioară* este destul de frecvent (prin Ardeal, Moldova și Basarabia), dar totdeauna ca adjectiv (pelingă *fată*). H. 250-251 (și h. col. 342),

1. Datorită absenței unui masculin (în «for» dela aceeași temă, care face să dispară frica de confuzie cu acesta. Dar tendința de a prefera pluralul în «i lucrează și la cuvînte ca *servitoare* ș. a. (pentru care eu am înregistrat forma *servitori*; *servitorile* ăstea).

caracterul 'cult' (și 'oficial') al vb. *căsători* iese limpede la iveală, grație precizărilor date de cei interogați («se zice acum», «zic boierii», «se spune, cînd merg la primărie», etc.), precum și răspîndirii geografice (aproape general în Muntenia, sporadic prin Dobrogea, Moldova, Ardeal și Oltenia). Este interesantă această 'reinviere' a unui cuvînt vechiu pe cale administrativă (începînd, desigur, cu introducerea căsătoriei civile prin adoptarea, la 1864, a Codului Napoleon). H. 253: privitor la pronunțarea lui «e în sb. *canunie* Pop a găsit necesar să confecționeze o hartă colorată specială (349). Modul cum prezintă fenomenul («Diftongul *ie* în *canunie*») poate însă induce în eroare pe un neprevenit, care se va gîndi, cel puțin la început, că-i vorba de «*ie*» (mai ales că aceste două litere sînt subliniate în titlul hărții). H. 254: în centrul ținuturilor transcarpatice (cu prelungire, pînă la granița politică de vest, în nordul Banatului și sudul Crișanei) pentru 'nuntă' se zice *ospăf*. Asta l-a determinat pe Pop să urmărească distribuția și sensurile acestuia din urmă (h. col. 352), care, deși foarte răspîndit, prezintă simptomele unui cuvînt condamnat să dispară cu vremea. Cf. și h. 255 (col. 353, 355), cu *oaspești*, *uspăfoi*, etc., ca sinonime ale lui 'nuntași' ș. a. H. 256-257: *mireasă* este aproape general, pecînd *mire* a fost înlocuit prin *gînere* ș. a. în toată Muntenia și Oltenia, apoi în jud. Constanța, prin Bănat și prin Crișana. Bineînțeles că *gînere* își păstrează pretutindeni, deci și acolo unde este sinonim cu 'mire', vechiul sens de 'gendru'. V. h. 259, care prezintă interes și prin contaminarea acestui cuvînt cu *june* (în vestul Ardealului propriu zis și în Crișana). Căci numai așa se explică varianta *junere*. H. 263-264: terminii *cumnat* și *cumnată* au pierdut din forța lor de rezistență în numeroase puncte de peste munți (regiunile centrală, vestică și nordvestică), unde au cedat locul pedeoparte unor creații ca *gînere* (de soră), resp. *noră* (de frate), care probează că se confundă noțiuni altfel foarte clare și destul de deosebite între ele, pedealta *șogor(ia)*, împrumutat din ungurește. H. 267-268: întrebări puse greșit, cum recunoaște și Pop, cînd spune că «observînd în cursul anchetei că există deosebire între termenul dat de nuntași nunului și cel întrebuintat de mine, în unele comune am întreat...» Cred că se putea ști dinainte despre existența acestei deosebiri (v. mai sus, situația lui 'naș' și 'cumnătru', care se prezintă însă invers). Prin sudul Moldovei, desigur și aiurea, circulă două cuvinte pentru 'naș(ă)': unul este acesta, întrebuintat de oamenii mai în vîrstă, celălalt *naș(ă)*, aparținînd vorbirii copiilor, care, bineînțeles, îl aplică numai nașilor dela botez. Diversele variante ale lui *nănaș(ă)* arată cum s'a ajuns la *naș(ă)* = nu prin dispariția silabei inițiale, ci prin căderea lui *ă* (devenit *mă*

înțitu *i*), a cărei urmare imediată a fost lungirea lui *n* (datorită conștragerii celor doi *n* veniți în contact direct unul cu altul). În același chip s'a născut, deplădă, și *măligă*¹ din *mămăligă*. H. 272 (*femeia lui însași*² *mi-a povestit*): interesează pedeoparte formele auxiliarului (o în Basarabia, Moldova, Bucovina și regiunile de peste munți, cu puține excepții, printre care surprind mai ales cîteva din Moldova și Basarabia), pedealta absența totală a lui *insași*. Acest ultim fapt era de așteptat, cel puțin pentru cunoscătorii vorbirii populare, și totuși nu strică relevarea lui în mod expres (o face și anchetorul în «note»). H. 273-274 (*dacă n'ar fi fost dinu, ar fi fost vai de capul meu*): prima și, deocamdată, singura frază propriu zisă în chestionarul utilizat pînă acum. De aici interesul ei deosebit. Trec peste alte amănunte, ca să mă opresc la conjuncția introductivă și la formele verbului din ambele propoziții. Surprinde rara apariție a lui *de* pentru *dacă*. Faptul se datorește, probabil, influenței exercitate de întrebare, care a fost pusă direct. Și mai rar (se pare că de două ori)³ înțilnim pe *să* (deci conjunctivul perfect), deși acest mod de a exprima «ipoteza» este răspîndit în vorbirea populară. Cu privire la verb, predomină condiționalul, dar adesea găsim și imperfectul indicativului, fenomen deasemenea cunoscut (și numai din limbajul țărănilor). Cîteva puncte dela extremitățile vestică (54, 51)⁴ și 'estică' (403, 454, 451, 456, 461, 467, 464, 470, 476, 667, 647) prezintă auxiliarul supt forma *a fi*, în prima propoziție pretutindeni, în a doua aproape pretutindeni (cu excepția lui 54 și 51, iar dintre cele răsăritene, toate cîte nu lasă la o parte verbul ca fiind de prisos).⁵ După aspect, am putea spune că avem viitorul II în locul condiționalului trecut. Dar se opune sintaxa, care nu oferă alte cazuri similare. Deaceia trebuie să admitem dispariția lui *r* (prin asimilație la sunetul următor, mai ales în Basarabia și Transnistria, unde avem un *s* pentru *r*), exact ca la viitorul I moldovenesc (*a să meargă* < *are să meargă*, prin faza intermediară *ar să meargă*).⁶ În favoarea viitorului II nu vorbesc, cred, nici (*daci*) *n'o fi fost...* (p. 3, Iugoslavia), (*dacă*) *n'ăo bi fostă* (341, în nord), deși, din punct de vedere morfologic, se confundă în întregime cu acest timp al indicativului, și asta tot pentru motive sintactice. Dar mai este

1. Pe acesta l-am auzit adesea pronunțat *măligă*. Cf. *nnaș* și *nnașă*, înregistrate în cîteva puncte din Moldova și Basarabia (v. h. col. 375, 377).

2. Sic! (cu *a*, ca prin Ardeal, de fapt ca la cărturarii ardeleni).

3. În punctele 660 (Basarabia de sud) și 289 (aproape de Cluj).

4. De adăugat 343 (în nord).

5. Dintre cele două hărți colorate (384 și 385) numai a doua notează forma aici în discuție. (Mai sînt și alte scăpări din vedere, peste care trec.)

6. Cf. (*dacă*) *n-a fi fostă* *șal* (302), unde *a fi* nu poate fi pers. 2, ci va fi rezultat, pe cale fonetică, din *ar*.

ceva. Formele auxiliarului la viitor se confundă cu cele dela perfect: *o fi* — *o fost*, *a fi* — *a fost*, *or fi* — *or fost*, etc. Prin urmare, *or fi fost*, devenit mai întâi *a fi fost*, s'a putut transforma în *o fi fost*. Trebuie să recunosc că aceste modificări nu sînt încă lămurite nici cronologic, nici geografic, și că în cazul de față existența lor pare a fi mai mult teoretică.¹ Întîlnim și forme de viitor aparent incontestabile: (*dacă*) *n-uo fi...* (320), (*d'ê*) *no h'i...* (333), (*dacă*) *n-o fi...* (308). Cred însă că și aici avem a face tot cu condiționalul (prezent, de astădată), care a suferit prefaceri asemănătoare cu cele deja arătate. Pentru condițional pledează (*dacă*) *n-ar si* (345). În alte puncte a dispărut infinitivul auxiliarului: (*dacă*) *nu-ar fost* (857), (*dacă*) *n-uo fostă* (315) provin, cu siguranță, din *n'ar fi fost*, în urma căderii lui *i* complet neaccentuat (așezat între două silabe accentuate) și a asimilării lui *f-* la *f-* următor. Foarte interesante sînt, în sfîrșit, formele, necunoscute aiurea², (*dacă*) *n-uo vrut fi* (305) și... *n-uo vut h'i* (335), care se reduc, în realitate, la una singură, căci *vut* este o variantă a lui *vrut*. H. 277 (*concubină*), răspunsuri felurite, care arată că nu există un termen oarecum consacrat prin tradiție. Așa se explică de ce neologismul *concubinaj* (mult mai puțin *concubină*) cîștigă teren (îl găsim într'un număr însemnat de puncte, toate, cu foarte puține excepții, în Vechiul Regat). Călea de răspindire este oficialitatea (cu biserica): autoritățile civile și religioase intervin mereu, pentru că cei necăsătoriți legal să-și lămurească situația. *Concubinaj* suferă tot felul de modificări, dintre care mai frecventă este *combinaj*, iar mai interesantă *neconcubinaj* (cu *-af* < *-aj* prin analogia lui *neconunați*, care ne întîmpină adesea ca sinonim). Cf. și *contaminaj* (594), influențat de termenul medical *a contamina*. H. 279: foarte răspîdit derivatul *văduvoiu* (cu variante fonetice), ca sinonim al lui *văduv*, care ne întîmpină prin Muntenia (aproape peste tot), Dobrogea și Oltenia (destul de rar), și în localități izolate dincolo de Carpați. Este clar că *-oiu* s'a adăugat nu la forma de masculin, ci la femiu, *văduvă*, așadar este vorba de funcțiunea acestui sufix din cuvinte ca *broscoiu*, *cioroiu*, *mierloiu*, *vrăbioiu*, etc. Ivirea derivatului se datorește nevoii de a distinge bine cele două genuri, care, supt aspectele lor originare, se pot ușor confunda. Dealtfel și femininul apare destul de des cu suf. *-oie*, și, amănunt aș putea spune curios din punctul de vedere al clarității, de care am pomenit chiar

1. De fapt, unde se zice *o fi* perfectul sună *a fost*, și invers, cine spune *a fi* spune *o fost*. Dar lucrurile, repet, au nevoie de o cercetare amănunțită, pentru că să putem face afirmații absolut sigure și precise.

2. Există în limba veche,

acum, cam în aceleași localități unde se spune *vădu(v)oiu* (mă refer numai la ținuturile transcarpatice). H. 283 (cf. și h. col. 392): subst. *viață* are trei silabe în cea mai mare parte a teritoriului dacoromînesc. Forma bisilabică se întîlnește aproape exclusiv prin Moldova și Muntenia. H. 284 (*mă grîesc*): întrebare greșit pusă, cum recunoaște anchetorul însuși, care explică astfel răspunsurile nu numai variate, ci și deosebite, ca sens («Unii s'au gîndit la spovedit, alții la cuminecat, iar cîțiva la iertarea care o cere cel grav bolnav dela rudele cele mai apropiate»). Eu mă mir că nu s'a răspuns (în sudul Moldovei, de exemplu) și cu 'fac pomană', căci la Tecuciu *a se griji* înseamnă 'a face pomană mare' (nu numai cu mincare și băutură, ci și cu obiecte de îmbrăcăminte, cu daruri de animale: o vițică, o oaie, etc.). H. 285: păstrarea lui *i* (cu diverse nuanțe) la (*eu*) *mor* caracterizează, lucru curios, o arie mai degrabă centrală, pînă la regiunile periferice, care sînt foarte întinse, au înnoțat. Merită a fi relevat și amănuntul că *o* nu se diftonghează (în *uo*) decît cu totul sporadic, ceea ce contrazice constatările unor lingviști, care percep diftongul în orice poziție, nu numai la începutul cuvîntului. H. 287 (h. col. 400-401): vb. *a pieri* are în multe locuri forme pentru pers. 4 și 5 după conjug. II sau III. H. 290 (h. col. 407): pers. 6 dela *omorî* sună prin Banat (aproape pretutindeni) și în cîteva puncte izolate din Ardeal *omor*. H. 291 (h. col. 409): *a ucide* nu se întrebuintează în toată țara, fiind concurat de *a omori*¹. Afară de asta, prezintă oscilații semantice care probează că existența lui este precară. Și mai grea pare situația lui *sugrum* (h. 292 și col. 410), la care trebuie remarcată lipsa variantei cu *-z*, atît de frecventă în limba scrisă. H. 293 (și col. 412): subst. *priveghiu* lipsește aproape complet în Muntenia, Oltenia și Banat. Aceasta înseamnă că necunoscut sau profund modificat și este obiceiul de 'a face priveghiu', atît de viu prin Moldova, depîdă.

Despre ALRM.I, vol. II n'am altceva de spus decît că, la fel cu vol. I, lămurește și întregeste în mod fericit materialul depozitat în atlasul mare. Dealtmîntrelea cetitorul a putut constata că în discuția de pînă aici am utilizat în largă măsură și hărțile colorate. Numărul lor este de 216, așadar cu 64 mai numeroase decît ale ALRM.I, vol. II. Diferența se explică prin faptul că adesea s'au confecționat două și chiar mai multe hărți mici pentru una mare. Pelingă aceasta, sînt hărți colorate fără echivalent în atlasul propriu zis (conțin material necartografiat). Ideia lui Pop de a alcătui cite un vo-

1. Nu sînt totdeauna perfect sinonime (diferă prin nuanțe stilistice).

lum cu hărți colorate pentru fiecare volum al atlasului se dovedește din ce în ce mai ingenioasă și mai fertilă.

Suplementul la vol. I din ALR. II conține 20 hărți și material necartografiat în legătură cu organe, funcțiuni fiziologice și alte noțiuni ale căror denumiri sînt considerate ca obscene. Separarea lor de restul operei se justifică suficient prin faptul că atlasul nu se adresează numai specialiștilor, ci-i menit să ajungă în mîinile unui mare număr de cetitori, aparținînd la grupuri sociale și avînd vrîste de toate felurile. Extrem de interesante sînt, mai cu samă, expresiile eufemistice pentru noțiunile «interzise», bogăția, felurimea și plasticitatea lor surprind pe oricine. Printre ele se întîlnesc cîteodată și cuvinte «savante», introduse, desigur, prin medici și agenții sanitari. Majoritatea au la bază imagini (în sens larg), produse ale imaginației și afectului. De obicei se face deosebire între oameni și animale, apoi, și mai ales, între oameni după vrîstă (copii deoparte, adulți de altă parte). În ce privește înjurăturile, care ocupă, cum era de așteptat, un loc însemnat, se constată că femeile înjură altfel decît bărbații, lucru iarăși cunoscut, dar confirmat acum pe bază de fapte sigure. Ar fi instructiv de urmărit deosebirile după provincii în măsura în care ele există, dar nu din punctul de vedere al eventualelor influențe străine, ci din acela al creației proprii.

Iorgu Iordan.

N. Iorga, Revelații toponimice pentru istoria neștiută a Românilor. I. Teleormanul. (An. Ac. Rom., Mem. Secț. ist., Seria III, T. XXIII, Mem. 14). București 1941. 18 pag.

Tipărit după moartea autorului, în Decembrie 1940, fără ultima revizie a acestuia, precum ne informează nota 1 dela pag. 1, memoriul de față a apărut într-o formă pe alocurea foarte puțin îngrijită și cu omisiuni, care, desigur, în alte condiții ar fi fost înlăturate. Cu toate părerile problematice care se găsesc într'însul, memoriul este de o importanță deosebită pentru istoria mai veche a Românilor, și nu putem decît regreta că seria de memorii, care trebuiau să urmeze, probabil cîte unul de fiecare județ în parte, n'au mai fost scrise. Iată ce spune însuși N. Iorga (pag. 1): «De mult mă urmărește gîndul unei esențiale întregiri a cunoștinței istoriei Românilor în epoca, vastă, în care un profesor bulgar declara că «sîntem singurul popor fără o istorie», prin cercetarea numelor de localități și alte elemente geografice, în care am credința că se cuprinde o comoară ignorată». Am impresia că în *Istoria Românilor*, în zece volume, a marelui istoric, această preocupare a pătruns ceva mai mult

decît în lucrările sale anterioare, deși toponimia a fost folosită ori cînd de Nicolae Iorga în susținerile sale. Preocuparea aceasta se observă și în cartea *Observații și probleme bănățene*, București 1940 (cf. în special pag. 15).

Într-o serie de documente dela sfîrșitul secolului XVIII, care privesc Teleormanul și care trebuiau să apară în volumul din *Buletinul comisiei istorice* ce se găsea sub tipar în Noembrie 1940, dar care, după cît îmi pare, n'a mai apărut, — ele au fost încredințate autorului de Matei Peuceșcu —, autorul a găsit numirile a o multime de sate, astăzi dispărute, care l-au dus la concluzii noi de ordin istoric. Așa se și face că Iorga a început cercetările cu județul Teleorman. Materialul prezentat de Documentele Peuceșcu l-au îndemnat pe autor să folosească în același scop și *Dicționarul geografic al județului Teleorman*, publicat de Pantele Georgescu la 1897. Din acest dicționar autorul a scos și unele informații de preistorie și etnografie în legătură cu aceeași regiune.

Înainte de a face observațiile necesare, să arătăm greșelile de tipar ale articolului și să completăm unele trimeteri ale autorului. Pag. 1: Nota 2 aparține alineatului 1, nu alineatului 2. Pag. 4, rînd 1-2: fraza de acolo e încercată, fiind lipsită de predicat. Probabil trebuie scos *care*. Despărțitura făcută prin spațiul lăsat liber pe aceeași pagină n'ar fi trebuit făcută. În schimb o asemenea despărțitură ar fi trebuit făcută pe pag. 2, după al. 3. Pag. 5: al. 3 este prea lipsit de lămuriri. Ar fi fost necesară trimeterea precisă la Documentele Peuceșcu și ar fi trebuit să se spună dacă există sate numite *Rotari*, *Jugănari*, *Trăistari*. Pag. 9, rînd 4: conferința a apărut în *Revue historique du sud-est européen* VII (1930), pag. 1-17. Pag. 9, rînd 17: Nu «Scheava», ci «Scheaua», cum se găsește și pe pag. 10, rînd 8. Pag. 11, rînd 3: «Rusca Oltenilor», nu «rusca Oltenilor». Pag. 12, rînd 12 de jos: nu «Baldălinului», ci «Baldăluului». Pag. 17, rînd 5 de jos: Nu «— ați înseamnă — eni sau ești», ci «— ați înseamnă — eni sau ești». Pag. 18, rînd 7: Nu «Orșova, Rușava», ci «Orșova (Rușava)», căci, precum o spune Iorga în *Observații și probleme bănățene*, pag. 18-19, *Rușava* e pronunția populară a numelui *Orșova*. Rînd. 11: Nu «— ați, ci «— ați». Rînd. 20: Nu «— ova, ava», ci «— ova, — ava». Nota 1 trebuie completată astfel: XL: *Observații și probleme bănățene*, Buc. 1940.

Memoriul cuprinde șase părți. În cea dintîi (pag. 2-8) autorul discută numele topice date de Romîi. Autorul distinge mai multe categorii de numiri, după chipul în care a fost întemeiat satul sau după alte criterii. Multe din lucrurile spuse aici au fost deja spuse de I. Iordan, *Rumänische Toponomastik*. E dreptă afirmația au-

torului (pag. 3) că o mare categorie de numiri de sate ca *Merişani*, *Crîngeni*, *Fundăeni* (dela *Fundău*), *Gălăţeni*, *Izbiceni* (dela *Izbuc* «izvor»), *Strîmbeni*, *Ghîmpeni* (dela *Ghîmpet*), *Iufeni*, *Măgureni*, *Brădăşeni*, *Brînceni*, «vine dela strămutaţi», căci e greu să admitem că, la satele de mai sus, numele mai vechi au fost *Meriş*, *Crîng*, *Fundău*, *Izbuc*, etc. şi că ele au fost înlocuite cu un nume care, de fapt, îi designa pe locuitori. E greşită însă afirmaţia că sufixul din aceste nume ar fi *-ani*. În toate aceste nume sufixul este *-eni* (chiar în *Merişani* avem acelaşi sufix, care însă, fiind precedat de *ş* şi *î*, a devenit la singular *-ani*, căci forma mai veche a lui este *-eani*). Precizarea e interesantă, căci ea poate duce la stabilirea vechimii satelor. Cu privire la această parte a memoriului avem de făcut observaţiile următoare. Pag. 3: E falsă afirmaţia că Țipirigul (plantă), n'ar fi crescut în Moldova. Pag. 4: Nu e sigur că în *Deparaşi* trebuie să vedem o formă rotacizantă adusă de emigranţi din Ardeal. Pag. 5: Nu se poate admite că *Gărăgău* este un derivat din *Gargă*. E curioasă deasemeni fraza: «Zirneasca, cu nume dacic, aminteşte de Zirneştii ardeleni», căci nu se poate stabili nicio legătură între Daci şi numele topic în discuţie. E deasemenea greşită afirmaţia că Mîtroiu e un ardelenism. E un oltenism. Pag. 6: *Coşofă* poate fi şi un derivat dela *coş* prin sufixul *-ofă*. Cu privire la *Ungurei*, vezi şi cele spuse de E. G a m i l l s c h e g, *Die Mundart von Serbăneşti-Tituleşti*, pag. 185-186. Pag. 7: În Amaradia, Arpadia, Oradia nu există un sufix *-dea*, căci romîna nu-l distinge în cuvintele pomenite de restul cuvîntului. Un sufix asemănător lui ca formă nu există decît în limba din care au intrat aceste cuvinte. E greşită şi afirmaţia că *h* «parazitar» din *Păbuceşti* pentru *Păuceşti* şi *Hursu* pentru *Ursa* ar fi adus de Olteni. Avem o falsă regresie, care se întîlneşte şi la alte cuvinte şi într-o mulţime de localităţi din Muntenia, precum se poate constata din *Graiul Nostru* I. Mai sus, pag. 161-174 eu am dovedit că graiul localităţilor din Muntenia, Oltenia şi Sudul Transilvaniei, în care *h* iniţial şi intervocalic dispăre, este la origine un graiu meglenoromîn, şi anume din imperiul romînobulgar. Faţă de asemenea graiuri, cele care aveau pe *h* în condiţiile arătate l-au extins şi la alte cuvinte. Cu această ocazie adaug că avem o nedumerire, cînd Iorga spune: «Oltenii (în Oltenia şi Olteţenii, dela Olteţ) aduc cu ei şi obiceiuri de limbă...», întrucît nu ştim ce rost are cuvîntul «Oltenia» aici. El pare a fi un nume de sat.

În partea a doua (pag. 9-11) Iorga discută numele topice de origine slavă. Facem următoarele observaţii. Pag. 9 şi 10: Numele *Sirbi* aplicat tuturor Slavilor din Sud, emigraţi la noi, dovedeşte că asemenea Slavi au emigrat la noi mai recent decît cei care au inte-

meiat localităţile ca *Şcheua* din Dolj. Dealtfel, e foarte probabil că o localitate ca aceasta n'a fost întemeiată de Bulgari, ci de Romîni veniţi din imperiul romînobulgar, în sec. XIII sau XIV, care, precum am dovedit în acest *Buletin*, pag. 161-174, au emigrat în masă spre nord şi care erau numiţi *Şchei* (cf. *Şcheii Braşovului*). Pag. 9: *Pleaşov* nu este, cum crede Iorga, un derivat prin sufixul *-ov* dela *Pleş*, ci, cum a arătat I. I o r d a n, *op. cit.*, pag. 187, bulg. *pleşiv*, cu o substituţie de sufix. *Smirdioasa* este un nume dat nu de Slavi, ci de Romîni, precum arată sufixul *-ios*, şi faptul dovedeşte prezenţa pe acea vreme a lui *smird* în limba romînă (pentru *Smirdiosu*, vezi I. I o r d a n, *op. cit.*, pag. 182). Pag. 10: «Silul, un pîrîu, aminteşte Jiul (cf. forma ungurească *syl*)». Nu poate exista nicio legătură între aceste două toponimice, căci nu se poate explica deosebirea de consonantă dela începutul cuvîntului. Cuvîntul maghiar se pronunţă cu aceeaşi consonantă cu care se pronunţă correspondentul său românesc, deci cu *ş*. E foarte probabilă părerea că în *Pădureşti*, *Ştirbeşti*, *Jarcaleşti* avem sufixul slav *-et*, şi cred că aceste cuvinte s'ar dovedi pentru regiunea respectivă prezenţa în alte vremuri a unor Slavi, care, dela numele topice romîneşti ca *Pădure* (pentru celelalte două nu văd clar dela care primitiv), au format nume pentru populaţia a celor sate. E de cea mai mare importanţă afirmaţia dela pag. 10-11, că *Ruşii de Vede* dovedesc pentru vremuri mai vechi în această regiune prezenţa unor Slavi care au dat acolo şi alte numiri, ca *Bloca Ruscă*, *Rusca Nemşilor*, *Rusca dela Cazan*, *Rusca Duduila*, *Rusca Oltenilor*, *Ruşuliţa* «şi alte ruşci mai mici». (Iorga crede că în *Poroschia* trebuie să vedem pe *Roschia*, ceea ce ni se pare fals. E dimpotrivă probabilă părerea că forma *Ruşiori* în *Ruşiorii de Vede* vine din *Ruşciori*, care se găseşte şi în Ardeal tot ca nume ale unor localităţi ce aveau la origine Slavi.) Aceşti Slavi erau, desigur, Ruşi, adică Ruteni. Cred că numai prin ei se explică şi alte numiri slave cu aspect fonetic rutean, care apar în Teleorman, şi anume: *Tecuci* (nume de apă), pe care Iorga, pag. 3, îl consideră, greşit, un derivat dela *Teaca*, dar care e, cum a arătat, I. B o g d a n, *Diploma birlădeană din 1134*, pag. 107, vorbind despre Tecuciul moldovenesc, rutean (Weigand, *Jahresb.* XXVI-XXIX, pag. 78 greşeşte, cînd îl consideră vechiu bulgar, iar P h i l i p p i d e, *Orig.* II, pag. 371 n'are dreptate să considere cuvîntul drept cuman), apoi *Scrioaste* (vezi pag. 9), care nu poate veni din vbulg. *skroviste* «Kammer, Gemach, Versteck, Vorratskammer, Schatz», cum e, desigur, cazul cu *Scrioştie* din Ilfov, ci dintr'un rutean **scrivŕŕe*, cu *ŕ* din silabă închisă prefăcut în *i* în primitivul **kriv* (să se aibă în vedere ruteanul *pokrivŕ'a* «Dach»), şi cu *i* în *e* (acest *ŕ*, în romîneşte, s'a diftongat în *ea*, şi precedat de

u provenit din *v*, a dat *a*) (Iorga n'are dreptate, pag. 9, cînd crede că *Serboaste* vine dela vechii Bulgari și că deosebirea fonetică față de *Seroviște* se explică numai prin limba romînă), și, în sfîrșit, *Hirlău*, pe care Iorga, pag. 12 îl explică, plauzibil, ca și pe *Hirlăul* moldovenesc, prin **gîrlor*, derivat dela *gîrlă*, dar care ar trebui scos dintr'un corespondent rutenesc, derivat dela rutenescul *horlo*. Chiar *Vedea* (și *Vedîfa*), pe care Iorga, pag. 9, îl scoate din slavul *voda* «apă», dar ale cărui schimbări fonetice el nu le explică plauzibil, admitînd intrarea «într'o epocă destul de veche, în care nu se lua cuvîntul slavon fără prefaceri după fonetica romînească» și admitînd influența verbului *a vedea*, poate fi considerat ca provenind dela acești Ruteni așezați aici, și poate și aspectul fonetic atît de îndepărtat de *voda* se explică prin vreo particularitate a limbii rutene. E mai probabil însă că numele acesta este peceneg sau cuman. Dintre numele personale cred că dovedește prezența unor Ruteni forma *Țibănaș* (vezi Iorga, pag. 7) pentru *Țigănaș*. Acești Ruteni trebuie să fi venit acolo odată cu Pecenegii sau Cumanii care s'au așezat în Teleorman.

Partea a treia (pag. 11-13) se ocupă cu numele bizantine și cumane sau în general turcești vechi. Nu e sigură originea bizantină a lui *Zimnicea*, *Maglavit* și *Pălia*, dar ea e probabilă pentru *Calafat*. Dimpotrivă, lista de nume turcești vechi e de acceptat în întregime. Se dau acolo o mulțime de numiri în «*ut* și «*lui*», printre care și *Vaslai*. Biserica din București la care face aluzie Iorga în nota 3 dela pag. 12 este *Sf. Ilie-Gorgani*.

În partea a patra (pag. 13-15) se discută iarăși nume topice date de Romîni, dar în legătură cu vreun fapt istoric, cu vreo personalitate istorică, cu instituții istorice, cu urme preistorice. Pag. 13: în *Bălta-reșii* nu este un sufix slav, ci un sufix romînesc de origine slavă. La pag. 14 se face interesanta presupunere că în toponimicul *Baldovinești* și antroponimicul, destul de răspîndit, *Baldovin*, ca de altfel și topicul *Cîrlomanul*,—Iorga pomeneste de numele *Cîrloman*, fără să ne spună că există un asemenea sat în Teleorman: vezi însă *L. Iordan, op. cit.*, pag. 52-53: se dovedește însă astfel și existența unui antroponimic *Cîrloman*—care trebuie puse în legătură cu *Baldvin*, *Baldoin* și *Carlomanus*, dat de Iorga sau it. *Carlomanno* dat de *L. Iordan, loc. cit.*, trebuie să se vadă «o transmisiune prin Bulgarii vechi» a numelor încetățenite în Balcani prin cruciada a patra. Într'adevăr, aceste nume la nordul Dunării cu greu s'ar putea explica altfel decît prin migrarea unor oameni dela sudul Dunării. În orice caz, printr'o emigrare din Ardeal nu s'ar putea explica decît *Cîrlomanul* și *Cîrlomănești*, care se găsesc și în Moldova (v. *L. Iordan, loc. cit.*). *Baldovin* și *Baldovinești* sînt prea legate de Peninsula Balcanică. Dar a-

ducerea lor din sudul Dunării nu s'a putut face numai prin Bulgari, cum crede Iorga, ci și prin Romîni din imperiul romîno-bulgar, care, după cum am dovedit-o în acest *Buletin*, pag. 161-174, au emigrat în sec. XIII și XIV în Oltenia, Muntenia și sudul Ardealului. E justă și etimologia antroponimicului *Calomfir* (dedus din *Calomfirești*, *Calomfirescu*), care e, după Iorga, bizantinul *Kalofiros* (tot antroponimic). Nazala s'a introdus aici întocmai ca și în *Melinte* din *Melittos*, *Panainte* din *Panoiotis* și *Zamfir*, *Zamfira* din *Safir*, *Safira*. *Calomfir* pare a fi fost adus în Nordul Dunării pe aceeași cale pe care au fost aduse *Baldovin* și *Cîrloman*.

În partea a cincea (pag. 15-17) se discută numele turcești mai recente, precum și cele în legătură cu stăpînirea turcească și grecească la noi.

Partea a șasea, care e și ultima (pag. 17-18), este considerată de autor drept cea mai importantă a articolului său. Într'un document din 1805 (*Doc. Peucescu*) apar numele de sate, astăzi dispărute, *Rumânați dă sus* și *Rumânați dă jos*. Prezența acestor sate în apropierea județului Romanati nu i se pare lui Iorga întîmplătoare. Data fiind forma cu *u* a satelor, iar nu cu *o*, el crede că este în drept să considere numele județului și al satelor ca un derivat prin sufixul «*afi*» (singular «*af*») dela *Rumta*. Sufixul «*afi*» ar fi aici echivalent cu «*eni*» sau «*rești*», și ar fi sîrb, adică dat de Sîrbi. De aici concluzia lui Iorga (pag. 18): «Această indoită numire nu înseamnă altceva decît Romîni, în mijlocul pădurii cumane [Teleorman] și în fața pătrunderilor slave ale străvechilor Sîrbi». Dacă înțeleg bine cele spuse în continuare de Iorga, căci tot ce urmează rîndurilor citate este foarte pușin clar, regiunea locuită de acești Sîrbi s'ar întinde imediat la vest de Romanati, pe ambele maluri ale Dunării, pela Vîrciorova, Orșova, Moldova, pe unde avem toponimice în «*ova*», «*ava*», precum și derivate în «*infi*», «*anfi*» (*Dunăriiști*, *Gataianști*). Aici autorul trimete la conferința ținută de el la Școala de limbi orientale din Paris și publicată în *Revue historique du Sud-est européen* VII (1935), pag. 1 și urm. (numele revistei, volumul și numărul lipsesc în text). Ce nu cred că se poate admite cu privire la acești Slavi este a susținea, cum face Iorga, pag. 18 a memoriului, că ei sînt veniți din Tara Romînească. Întrucît asemenea numiri slave se întîlesc pe tot teritoriul dacoromînesc (Iorga însuși admite aceasta în *Istoria Romînilor* II, 277-278), ele nu s'ar explica numai decît printr'o emigrare din Muntenia. Dealtfel e mai probabil că localitățile în «*ova*», «*ava*» din Oltenia și Banat se datoresc altui neam de Slavi decît cei din Muntenia și Ardeal, și anume ceva mai înrudiți cu Sîrbii, sau chiar Sîrbi. Iorga însuși pare a admite aceasta ceva mai jos, cînd, vorbind

din nou despre vecinii Rominilor, nu mai vorbește de Slavii veniți din Țara Românească, ci din Panonia. Totuși acești Slavi sînt dați acum de Iorga ca avînd numiri topice în «ovo». În orice caz, se poate reține din Iorga că numirea *Romanași* a fost dată de niște Sîrbi din Oltenia și Banat. Și Iorga continuă că, peclnd Bulgarii aveau pentru Romîni numele de *Vlașca* și *Vlășia*, Sîrbii le dădeau numele pe care și-l dădeau Romîni înșiși («numele venit dela stăpînirea și așezarea Romanilor»). Între cele două mici țări romînești, Vlașca și Romînași, ar fi fost regiunea cumană din Teleorman.

Păreră aceasta cu privire la originea numelui *Romanași* nu este de respins. Silviu Dragomir, *Dacor*, I, pag. 147-161 și în special pag. 147-161, a susținut plauzibil că Oltenia fără Vilcea și Romanași alcătuiă înainte de sec. XI împreună cu Banatul și Hațegul un stat slav. N'ar fi exclus ca numirea de *Romanași* să fi plecat dela acest stat slav, în care însă cei mai numeroși locuitori erau Romîni. Este chiar foarte probabil că liniile de izoglosă care coincid tocmai cu hotarul dintre Gorj și Dolj pedeaparte și Vilcea și Romanași pedealta (vezi ALRML, h. 111, 112, 114, 119, 126, 129, 133, 142 și 145) s'au născut în acea vreme.

Că pedealtăparte în Teleorman au trebuit să fie foarte mulți Pecenegi sau Cumani, reiese din mulțimea numelor topice turcești ce se găsesc în această regiune (lucrul e relevant și de C. C. Gîureșcu, *Istoria Rominilor* II, pag. 200-201). Rămîne să se vadă dacă pe baza izvoarelor istorice nu se poate face precizarea, care din cele două neamuri turce, rătăcitoare pe pămîntul nostru în evul mediu, s'a așezat acolo.

G. Ivănescu.

Mircea Tomescu, *Migrațiile din comuna Aluniș (jud. Olt) și influențele lor*. Craiova 1942. 15 pag. 8°.

Problema tratată în acest studiu, care a fost prezentat mai întîiu supt forma unei comunicări la Societatea romînă de lingvistică (ședința dela 23 Februarie 1942), are o importanță deosebită, și prin ea însăși, dar și prin faptul că toponimia este pusă la contribuție în scopul de a urmări, cu ajutorul ei, mișcările de populație dintr-o regiune determinată. Cercetările toponimice romînești, destul de numeroase și interesante, mai ales în vremea din urmă, neglijează, de obicei, această latură pe care am putea-o numi etnologică și care în Apus, depîdă, tinde să copleșească aproape celelalte aspecte ale disciplinei toponomastice.¹ Și e păcat, căci, în lipsa documentelor

1. Ceea ce, în parte, se datorește și unor preocupări de natură politică (mai cu samă cînd e vorba de teritorii disputate din punct de vedere etnic).

propriu zise (ipoteză foarte frecventă la noi), numele de locuri (în sens larg) constituie un mijloc de informație excelent. Dealtmîntre-lea, chiar atunci cînd izvoarele documentare există se impune luarea în considerație a toponimiei, pentru confirmarea sau verificarea datelor puse la dispoziție de actele vremii.

Astfel de cercetări sînt însă pline de dificultăți, chiar pentru un specialist încercat,¹ cu atît mai mult pentru un tînr începător. Autorul studiului de față se găsește în această din urmă situație. Poate că datorită ei a avut curajul să abordeze o problemă atît de grea, pentru care se cere o pregătire îndelungată. Insist asupra acestui amănunt nu ca să condamn lucrarea, ci ca să-i justifice oarecum defectele, mai mult ori mai puțin fatale în condițiile date. Altfel se cuvin mai degrabă laude tînrului lingvist pentru faptul că a atacat o chestie atît de importantă și care se pune ori se poate pune de zeci de ori în cazul Rominilor: puține țări au cunoscut în trecutul lor așa de numeroase și de felurite schimburi de populație ca a noastră (mă gîndesc, în primul rînd, la migrațiile băștinașilor, mai recente, în parte, dar și mai interesante pentru istoria socială decît ale celor veniți de aiurea, străini și ca origine locală și ca origine etnică).

Deoarece am pomenit de lipsuri, voi releva cîteva dintre cele mai izbitoare. Autorul face adesea afirmații, fără a se întemeia totdeauna pe documente sau pe rezultate obținute de predecesori (cel puțin așa pare, căci nu citează izvoarele de informație). Depîdă: «aceasta era forma *tuturor* satelor noastre în trecut și... prin asemenea așezare a lor Romînul căuta să fie pus mai la adăpost de primejdiiile ce-l pîndeau la fiecă clipă, de a-i fi distrusă gospodăria de năvălirile barbare, iar mai tîrziu de incursiunile turcești» (pag. 3). E vorba de locuințele, supt formă de bordeie, construite «în apropierea unei vilcele, în luminișurile pădurilor...». «Locuitorii din sud, fugind spre munte pentru a-și căuta un adăpost mai sigur, s'au oprit și în regiunea comunei Aluniș, care, fiind bine împădurită, oferea mai multă siguranță» (pag. 6). Cauza «fugii» autorul o atribuie incursiunilor turcești. Nu-i exclus să fie așa, dar nu învoacă niciun fapt în sprijinul spuselor sale. Numai Turcii au putut sili pe oameni să-și părăsească satul, spre a se duce aiurea? Altă dată argumentele nu sînt prea puternice, ca să justifice afirmațiile. Astfel la pag. 4, din toponimice ca *Aluniș*, *Curăfuri*, *Faur*, *Frăgării*, etc. se trage concluzia că «trebuie să avem o așezare încă din primele

1. Așa se și explică de ce numele topice sînt studiate aproape exclusiv supt aspectul lor lingvistic.

timpuri ale formării poporului român, căci mai fiecare loc poartă un nume care derivă din latină». ¹ Dar numiri de felul celor citate s'au putut naște foarte tirziu, dela substantivele corespunzătoare existente în vorbirea curentă. Faptul că un loc este numit cu un cuvânt latinesc care circula în limba de toate zilele nu dovedește vechimea numirii și, deci, nici pe aceea a așezării (în cazul unei localități propriu zise). Și mai slab este argumentul cu patronimicele (pag. 4): «Cătră această vechime considerabilă a satului Aluniș ne duc și numele de familie *Mușat* și *Șerpău...*» ² Oricît de vechiu ar fi un nume de persoană (în ce privește originea-i pur lingvistică), existența lui într-o regiune oarecare nu probează nimic cu privire la vechimea așezărilor umane respective. Căci oamenii... circulă, adică migrează, și cu ei circulă numele lor. Posesorul unui patronimic latinesc poate fi mult mai proaspăt locuitor al satului unde se găsește la un moment dat decît posesorul unui nume slav, unguresc, grecesc, etc. Unele afirmații sînt obscure. Iată două mai caracteristice: «Dar ceea ce este mai interesant e că o ramură a Drumului Oii poartă numai în Aluniș și Făgețel — sat tot vechiu și acesta, atestat încă din 1499 — numele de *Drumul Păcurarilor*. Pentru că acest termen nu s'a putut înlocui cu cel actual, înclt drumul să nu fie numit al ciobanilor sau al oii, mai ales că în continuare se numește Drumul Oii, ceea ce ne face să respingem ipoteza că păstrarea lor s'ar datora ciobanilor, și că acum se înțilnește și cu omonimul *păcurari* — *vînzători de păcură*, cît și faptul că *păcurar* cu sensul acesta nu s'a mai păstrat decît în acest toponimic, trebuie să admitem că el a fost puternic înrădăcinat în graiul locuitorilor din Aluniș, ceea ce ne duce spre o așezare destul de veche». (Pag. 4.) «Toți cei din Aluniș sînt moșneni, precum moșneni au fost și o parte din locuitorii satului Cătănoii, care mai apoi au devenit clăcași, ceea ce ne îndreptățește să credem că primii locuitori sînt băștinași». (Pag. 5).

După cum am spus, asemenea defecte sînt inerente cercetărilor de acest gen, mai ales cînd autorii lor se află la începutul carierei științifice. De aceea trebuie judecate cu toată înțelegerea impusa de împrejurări. Aceasta cu atît mai mult atunci, cînd, ca în cazul de

1. Printre toponimicele «latinești» Tomescu pune și pe *Arama*, explicat de el însuși din *aram* 'degeaba', apoi pe *Turpinetu*, cu privire la care nu dă niciun fel de lămurire.

2. Despre ultimul autorul spune că «ar putea fi o formațiune ulterioară». Dece? Din pricina sufixului? Dar indiferent de motivare, afirmația arată că chiar în argumentația sa nu orice element onomastic de origine latină ne trimite la o vechime mai mult ori mai puțin mare a satului unde există acel nume.

față, găsim și lucruri bune, care merită a fi lăudate fără rezerve. Înainte de toate, osteneala lui Tomescu de a urmări, în măsura posibilului, mișcările de populație produse dealungul vremii în satul Aluniș. Deosebit de interesante sînt știrile privitoare la epoca apropiată de a noastră, în special cele în legătură cu «marchidania»: numeroși locuitori s'au făcut negustori ambulanți (în urma legii din 15 Martie 1884), ajungînd cu marfa lor pînă în inima Ardealului și în sudul Basarabiei. Autorul dă (pag. 10) o hartă din care se vede că aproape jumătate din teritoriul țării a fost străbătut de coropcarii alunișeni. ¹ Se înțelege că această ocupație se exercita, deobiceiu, toamna și iarna, restul timpului fiind consacrat agriculturii. Așa se explică de ce «rar se poate găsi vreunul care să nu fi fost cu tolba cel puțin cîțiva ani»; neavînd ce face în timpul sezonului mort pentru munca pămîntului, oricine putea și se simțea ispitit (mai ales după ce exemplul fusese dat de alții) să-și umple o ladă cu mărunțișuri și să pornească în lume.

Urmarea acestor peregrinări periodice și a amestecului mai vechiu de populație au fost, între altele, diverse influențe asupra graiului, folclorului și portului local. Sărăcia izvoarelor de informație face ca constatările autorului cu privire la acest fapt atît de important să fie sumare și nu tocmai sigure. Se impune reluarea problemei pe baze mai largi, căci puținul care ni se dă arată foarte lămurit la ce rezultate s'ar ajunge, dacă cercetarea ar merge mai departe, atît în adîncime, cît și în suprafață. Prezintă interes mai cu seamă unele cuvinte introduse prin marchidanie, în bună parte neologisme. Păcat că autorul nu dă sensul celor mai puțin cunoscute, precum *cîșt*, *dimitafite*, *oxford* ș. a.

Cîteva observații de amănunt. Pag. 6: n. pers. ca *Boștină*, *Chira*, *Dincă*, *Rofaru*, etc.: sînt specifice țigănești? Așa ar rezulta din modul cum se exprimă Tomescu. Este clar că n'are dreptate. Pag. 7: *Topologeanu* este o formație relativ recentă, din vremea cînd *Topolovul*, numele originar al riului bine cunoscut din jud. Argeș, devenise *Topologul*. Cf. *Topoloveni* (sat în Muscel). — Pag. 13: *cojani* sînt numiți (deobiceiu în ironie) țărani dela șes de cătră cei dela munte. Cel puțin așa se prezintă situația prin jud. Buzău, Putna ș. a. — Pag. 14: nu înțeleg ce rost are explicația «din cauza pădurilor, erau copaci căzuți pe jos», pusă în paranteză după n. top. *Bulasluvești*. Tre-

1. Măduc bine aminte că în copilărie vedeam adesea nu numai prin satele vecine cu Tecuciul, ci și în mahalalele orașului, astfel de *marchidani* (tot așa li se zicea și pels noi), pe care-i simțeam (după vorbă și după port) că sînt veniți de departe.

bue să fie o scăpare din vedere sau o greșală de tipar: ea se poartă pentru *Buşfinet*, colectiv în «et dela buştean».

Iorgu Iordan.

NOTIȚE BIBLIOGRAFICE.

Manuel de Paiva Boléo, *O estudo dos dialectos e falares portugueses*. (Um Inquérito lingüístico.) Coimbra 1942. 148 pag. 12*.

Tinărul autor al acestei lucrări, care trebuie considerat drept singurul romanist portughez în sensul strict al cuvîntului, este un entuziast adept al geografiei lingvistice. Entuziasmul pentru această disciplină merge atît de departe, încît, vorbind despre diversele atlase lingvistice publicate pînă acum sau în curs de apariție și constatînd că țara sa încă nu posedă o asemenea operă (nici măcar ca început de pregătire), nu se sîfîște să califice această situație cu termenul, cam tare, de «rușine». La fel de sever se exprimă în legătură cu faptul că bibliotecile universitare portugheze n'au achiziționat decît parțial și întimplător atlasele deja tipărite.

Lucrarea constituie o adevărată pledoarie, plină de căldură, pentru geografia lingvistică, în general, și pentru necesitatea de a se studia cît mai grabnic graiurile populare ale Portugaliei. Deoarece un atlas propriu zis, alcătuit pe baze strict științifice (cu anchetă la fața locului, etc.), nu se poate face deocamdată, autorul propune adunarea materialului dialectal prin corespondenți. Își dă foarte bine seama de inconvenientele acestui procedeu și de marile avantaje pe care le prezintă celălalt, dar se teme că împrejurările vor întîrzia prea mult apariția atlasului și atunci se mulțumește cu ceea ce poate obține din răspunsurile pe care le vor da la chestionarul său preoții și învățătorii invitați să colaboreze la această operă de interes național.

Astfel cîrticica lui Paiva Boléo are două părți bine distincte. Una teoretică, unde sînt prezentate, sumar, dar cu informație bună și la curent, principiile, metoda, etc. geografiei lingvistice, cealaltă practică, în legătură cu ancheta întreprinsă de autor: un chestionar (cu 542 întrebări), însoțit de instrucțiile tehnice destinate corespondenților. Această ultimă parte a fost imprimată și separat, într'un mare număr de exemplare, care au fost expediate învățătorilor și preoților din toate satele Portugaliei.

Dealtmîntrelea și discuția teoretică urmărește, în subsidiar, un scop practic, acela de a pregăti atmosfera pentru viitorul atlas lin-

gistic portughez. Așa se explică tonul oarecum oratoric (în sensul frumos al cuvîntului) și prezentarea, atît de accesibilă oricui, a problemelor de geografie lingvistică: autorul vrea să convingă pe toată lumea (în deosebi pe nespecialiști) despre nevoia imperioasă, de ordin științific și național totodată, a unei opere asemănătoare cu cele publicate aiurea (printre acestea este pomenit, la loc de cinste, și *Atlasul lingvistic român* al filologilor clujeni). Se înțelege că un susținător așa de convins al geografiei lingvistice actuale nu poate separa 'limba' de 'folclor': deaceia cere luarea în considerație a ambelor domenii de activitate (la fel cu autorii *Atlasului Italiei* și al *Elveției meridionale* și cu autorii tuturor operelor similare întreprinse după modelul acesteia).

La pag. 27-8 se dă lista atlaselor lingvistice «publicate sau în curs de publicare». Printre ele figurează și *Atlasul italian* (al lui M. Bartoli și U. Pellis), din care n'a apărut însă pînă astăzi niciun volum. (G. Bertoni și V. Bertoldi au colaborat numai la o parte, neînsemnată, a lucrărilor pregătitoare, retrăgîndu-se după aceea.) *Atlasul românesc* al lui Weigand nu trebuia pus alături de celelalte, fiindcă este un atlas pur fonetic (și mult deosebit, în dezavantajul lui, de ceea ce se înțelege astăzi printr'un atlas lingvistic). *Atlasul dela Cluj* a început să apară în 1938 (nu în 1937), iar acela al Italiei și al Elveției meridionale s'a publicat în întregime (ultimul volum, al VIII-lea, a ieșit în 1941), cu excepția albumului, care va conține fotografiile obiectelor interesante din punct de vedere etnografic.

Eva Thorné Hammar, *Le développement de sens du suffixe latin -bilis en français*. (Études romanes de Lund, publiées par Alf Lombard. VI.) Lund-Copenhague 1942. 221 pag. 8*.

La universitățile suedeze, în special la cele două mai vechi (Uppsala și Lund), s'a lucrat totdeauna foarte serios în domeniul filologiei romanice. Toți sau aproape toți deținătorii catedrelor respective s'au distins, între confracții lor de pretutindeni, atît prin valoroase opere personale, cît și prin publicațiile elevilor lor, numeroși și dotați pentru astfel de studii. Așa se face că orice nou profesor s'a arătat demn de predecesorii săi, continuînd și înviorînd tradiția creată de aceștia. Printre actualii romanisti cu rost oficial în învățămîntul universitar suedez, Alf Lombard, cunoscut Românilor prin lucrările sale privitoare la limba noastră, ocupă un loc de

1. Vreau să spun etnografie (= civilizația materială) și folclor propriu zis. Pentru aceasta din urmă cere adunarea de texte populare (iarăși ca aiurea, depîdă la noi).

frunte. Deși foarte tânăr încă (și ca om și, mai ales, ca profesor), a dat la iveală până acum multe și importante lucrări de romanistică, iar în cei trei ani, de când ocupă catedra, foașta a lui E. Walberg, de la Universitatea din Lund, a izbutit să întemeieze colecția «Études romanes de Lund», din care au apărut, între 1940 și 1942, șase volume (alte trei sînt, adică erau în 1942, anunțate ca aflîndu-se în pregătire). Iarși un fapt vrednic de a fi relevat este că toate studiile în discuție sînt scrise în franceză, ceea ce le face accesibile nu numai pentru specialiști, ci și pentru oamenii de cultură generală.

Obiectul lucrării de față este clar arătat în titlul ei: evoluția semantică a sufixului latinesc *-bilis* în limba franceză. Ceea ce a determinat pe autoare să abordeze această problemă este afirmația, existentă în toate manualele, gramaticile, etc., că franceza a conservat, din capul locului și până astăzi, cu prea puține fluctuații, înțelesul «pasiv modal» pe care *-bilis* l-a avut, de regulă, și în latinește. O cercetare atentă a textelor dovedește că în sec. XII și XIII predomină, dimpotrivă, sensul activ, care înlătură aproape complet pe celălalt, avînd drept consecință slăbirea naturii verbale a sufixului (adică a cuvintelor derivate cu el) și ivirea unui însemnat număr de formații *n o m i n a l e*. Numai textele influențate de limba latină, depîndă traduceri religioase și operele juridice, păstrează, în evul mediu, funcțiunea pasivă modală a suf. *-bilis*, funcțiune care încet încet și supt imboldul oamenilor de cultură, cunoscători ai valorii lui semantice latinești, se impune din nou, pentru a deveni în franceza modernă aproape exclusivă. Argumentarea autoarei, bazată pe un material extrem de bogat și de variat, mi se pare mai mult decît convingătoare. Deaceia nu mă îndoiesc că concluziile sale vor fi acceptate de specialiști.

Intrucît suf. *-bilis* apare, foarte des, și în limba noastră (la neologisme francezești, dar și la numeroase formații proprii, care se înmulțesc neconținut), studiul d-rei Hammar interesează, măcar indirect, și pe lingviștii romîni.

A. G r a u r, *Mélanges linguistiques II*. Copenhague 1941. 43 pag. 8°.

Calitățile pe care i le-au recunoscut, cel puțin într-o vreme, mai toți confrății indigeni (ca să nu mai vorbesc de cei străini), și anume pregătire științifică de primul ordin, înțelegere adîncă pentru problemele lingvistice și un simț neobișnuit de fin pentru limbajul uman, oricare i-ar fi forma de manifestare concretă sau practică, ies la iveală și în această a doua serie de «Mélanges» (despre vol. I, v. *Buletinul de față*, III, pag. 228 urm.). Spre deosebire de prima, care con-

ținea un număr de articole deja publicate prin reviste românești și străine, aici găsim numai contribuții inedite. Deși mai puțin numeroase decît ale seriei precedente, cuprinsul lor este aproape la fel de variat, iar prezentarea chestiilor tratate tot atît de interesantă ca și acolo.

După un articol de metodologie, privitor la studiul limbilor dispărute, urmează cîteva notg., scurte, de morfologie și sintaxă românească, apoi un număr de etimologii și, înfine, trei mici articole, cu conținut amestecat: despre prepozițiile accentuate, despre topica adjectivului în limba noastră și adăugiri de material la studiul, publicat în colaborare cu A. Rosetti, despre *kt > pf*. Toate se cetesc cu interes și folos.

Cîteva observații. Pag. 19: *aniversare* provine, într'adevăr, din (zi) *aniversară*, al cărui dublet mai recent este, dar a fost simțit, cred, ca infinitiv lung (substantivat) al vb. *aniversa*, chiar dacă acesta s'a ivit mai tîrziu, după prefacerea lui *aniversară* în *aninversare*. Pag. 20: *ouălelor* (pentru și alături de *ouălor*) a putut lua naștere grație faptului că subiectele vorbitoare care-l întrebunțează vîd în *ouăle* un substantiv nearticulat (din cauza «scurtimii» lui *ouă*)¹. Cît despre *ouălelor*, «la» < «le» este un fenomen de asimilație (a lui *e la* precedent). Și această variantă probează că *ouăle* este interpretat ca o formă fără articolul definit. Pag. 25: nu cred că *din cof* reprezintă un eufemism pentru *din car*. Ca să se ajungă la o asemenea echivalență semantică, ar trebui ca între cele două noțiuni să existe un element comun, pe care eu nu-l găsesc. Tot așa (*din*) *calciu*: acesta este, într'adevăr, sinonim (aproximativ, se înțelege) cu *din cof* (prin aspect și, mai ales, prin existența unui os, foarte vizibil, la ambele). Se știe că formula *din cof* este însoțită adesea de gestul corespunzător (arătarea cotului, care, deobicei, o face de prisos și deaceia ajunge ea singură să exprime refuzul subiectului vorbitor). Pag. 33: varianta *pampon* este cunoscută și aiurea (bănuesc că prețutîndeni în vorbirea populară). Eu însumi n'am luat cunoștință de *pampon* decît relativ tîrziu, deși cuvîntul l-am auzit adesea, în diverse orașe orașe ale țării. Pag. 41: adjectivul pus înaintea substantivului se explică tocmai prin necesitatea de a atrage atenția ascultătorului asupra în su și r i i unui obiect, nu asupra obiectului însuși, cum susține Graur. Dovadă, accentuarea adjectivului, cînd precede substantivul, și lipsa lui de accent (sau existența unui accent mai slab) în ipoteza cealaltă.

Iorgu Iordan.

1. Il pun alături de *zile* și, a.

Iorgu Iordan, *Nicolae Drăganu*. (Societatea Română de Lingvistică. Seria I. Memorii: 1.) București, Institutul de Lingvistică Română, 1942.

Societatea Română de Lingvistică din București, înființată la 22 Mai 1939, începe, cu prezenta broșură, o primă serie de publicații. O altă serie, din care deasemenea a apărut primul număr, cuprinde studii propriu zise. Spre a cinsti memoria celui dintâi președinte al ei, Societatea a înțeles să-și înceapă activitatea publicistică cu acest articol-necrolog scris de I. Iordan. Nu-i prima dată când directorul nostru evocă personalitatea acestui «muncitor conștiincios și neobosit», dela care știința românească aștepta, cu toată încrederea, un studiu asupra sintaxei, domeniu în care Drăganu lucrase, în tăcere, ani de-a rândul.

Aproape nu este învățat român care să nu fi fost impresionat de pierderea neașteptată a celui mai bun cunoscător al problemei româno-maghiare, și care să nu fi scris în acest sens. Așa, Sextil Pușcariu (*Dacoromania* X, pag. 1-7) amintește de «omul de o atât de mare distincție sufletească», de «cinstea exemplară», de «simțul de răspundere», etc.; N. Cartoian (*Cercetări literare* IV [1940], pag. XIII-XIV) vorbește de «rara distincție» și «desăvârșita obiectivitate»; Th. Capidan (*Langue et littérature* I [1940], pag. 122-124) îl definește ca un «spirit critic foarte ascuțit»; A. Rosetti (*Bulletin linguistique* VII [1939], pag. 186-187) vede în el un om de o «profundă onestitate profesională», «scrupulos și corect», «cinstit din cale afară», etc., și tot așa alții care l-au cunoscut și apreciat ca pe o personalitate cu atât mai valoroasă, cu cât pierderea ei nu poate fi înlocuită deocamdată.

Iordan, definind personalitatea științifică a lui Drăganu, insistă asupra atitudinii obiective pe care o are învățatul ardelean, chiar atunci când discută probleme care prezintă, prin forța lucrurilor, și un aspect politic, aspect care la unii dintre adversarii lui ocupă primul loc și le întunecă, în felul acesta, orice posibilitate de-a descoperi adevărul. Citez: «Cine a cetit, fie și din fugă, atât cartea lui Drăganu, cât și studiile menite să-i răspundă, depildă ale d-lor Kniezsa, Tamás, etc., nu poate să nu admire spiritul în cel mai înalt grad obiectiv al compatriotului nostru, chiar și fără să-l pună în opoziție cu atitudinea de tăgadă sistematică și îndărătnică pe care o manifestă, la tot pasul, oricare dintre adversarii săi. Deoparte, osteneala cinstită de a descoperi adevărul, într'un domeniu atât de dificil ca acesta, prin singurele mijloace pe care ni le pune la dispoziție filologia: documentație bogată pînă la epuizarea materialului, metodă strict științifică, rezervă și scepticism în cazurile îndoielnice»

din nefericire extrem de numeroase, un simț foarte dezvoltat al relativității, chiar față de ceea ce ar putea constitui probe mai mult sau mai puțin sigure în favoarea tezei susținute; de cealaltă parte, aproape totdeauna contrariul, mai ales cînd este vorba să se combată, așa putea zice a priori, mai toate afirmațiile și explicațiile lui Drăganu. Punctul de vedere politic sovîin domină în așa măsură pe cel științific la adversari, încît aceștia nu și-au pus măcar întrebarea de ordin pur logic și atât de firească în asemenea împrejurări: este posibil ca într-o carte de peste 600 de pagini, deci extrem de bogată în fapte, discuții și interpretări, să fie greșit ori fals tot sau aproape tot ce spune autorul ei?» (pag. 10-11).

Mai mult filolog decît lingvist, Drăganu dădea dovadă de «o meticulozitate așa putea zice temperamentală, ajutată de acribia dobîndită prin pregătirea sa filologică, o pătrunzătoare înțelegere pentru atmosfera timpului cu influențele culturale venite din atîtea direcții, o curiozitate și o pasiune mereu vii pentru probleme tratate, toate acestea nu puteau să nu ducă la bogăția, puțin obișnuită, de fapte, care caracterizează lucrările lui de istorie literară și culturală» (pag. 12).

Documentat ca nimeni altul dintre compatrioții săi, obiectiv și modest, Drăganu ar fi putut aduce încă mari servicii științei românești, pe care a servit-o, vreme îndelungată, cu atîta credință și cu dragoste nemărginită.

E. Petrovici, *Continuitatea daco-română și Slavii*. (Extras din «Transilvania», anul 73, nr. 11.) Sibiu 1942. Institutul de arte grafice «Dacia Traiană». 15 pag. 8°.

De cînd revista «Transilvania» apare sub îngrijirea unui comitet format din profesori ai Universității din Cluj și are ca redactor pe I. Breazu, am putut urmări în paginile ei o serie de studii dintre cele mai interesante, aproape toate în legătură cu problema Transilvaniei. Partea istorică este susținută de S. Dragomir și C. Dălcoviciu, cea literară de D. Popovici și I. Breazu, iar cea lingvistică de E. Petrovici și D. Macrea.

În ultimul său studiu, E. Petrovici vrea să împacă ideea continuității cu cea a simbiozei slavo-române pe pămîntul Daciei. De o bucată de vreme învățații romîni care susțin continuitatea sînt din ce în ce mai numeroși. Unii (mă gîndesc la C. C. Giurescu) se bazează pe documente istorice, alții (cei mai mulți) pe materialul pe care ni-l pune la dispoziție lingvistica, în primul rînd ALR. Printre aceștia din urmă trebuie trecut și Petrovici, care, în

repetate rânduri, s'a exprimat, în mod hotărât, pentru continuitate. Iată ce susține de data aceasta.

La sudul Dunării, Slavii au distrus orașele recladite după năvălirea Hunilor și, după ce s'au așezat în sau lângă ruinele rămase, ei au păstrat numele vechi pe care le-au învățat de la populația romană întâlnită acolo. (*Nis* amintește de Naissus, *Skopje* de Scupi, *Vidin* de Bodonia, *Arctar* de Ratiaria, etc.) În Dacia, unde orașele dispăruseră înainte de venirea Slavilor, ei n'au mai putut păstra din terminologia veche decât numele unor râuri: *Marisius*, *Tibiscus*, *Alutus*, *Grisia*, *Ampeium*, *Samus*.

«Păstrarea până astăzi a numelor antice ale principalelor râuri din Transilvania dovedește că pe teritoriul ei n'a fost niciodată un hlat etnic» (pag. 5). Numele de localități nu s'au putut păstra, din cauză că năvălirile barbare nu dădeau locuitorilor Daciei răgazul să locuiască în așezări permanente. Aici autorul își însușește părerea lui I. Iordan (*Rom. Top.*, pag. 7): «Dispărând vechile sate și orașe, dispărea în același timp și amintirea acestor așezări, adică numele lor». În locul foastelor orașe romane, Slavii au găsit ruine pe care le-au numit *gradite*, iar mai târziu, întemeind orașe nouă, le-au botezat slavonește. Unde a fost Apulum apare Bălgrad, peste Ampelum se ridică Zlatna. O mulțime de râuri mai mici au primit și ele nume slave: Cerna, Cernavoda, Belareca, Desna, Bistrița, Tîrnava, etc. Multe râuri cu nume slave au sus, la izvor, numai nume românești: Repedeș (pt. Bistrița), Frumoasa (pt. Sebeș), Rîul mare (pt. Dobra), etc., ceea ce dovedește că numele slav este mai recent și n'a putut fi impus peste tot, datorită tocmai faptului că Slavii, deși au pătruns, adeseori, și pe cursuri mai mici de ape și nu s'au oprit numai la șesuri, n'au putut cuceri regiunile muntoase. Măcară mai numeroși decât toate celelalte seminații de năvălitori, Slavii au fost desnaționalizați, cu timpul, din motivul că în nordul Dunării ei nu aveau, ca în sud, organizații de stat, și limba lor nu putea avea prestigiul pe care l-a exercitat în sudul Dunării. Cu toate acestea urmele ei se văd și în Dacia. De la Slavi au învățat Românii agricultura, încă înainte de venirea Ungurilor. În calitatea lor de păstori, locuitorii Daciei au împrumutat de la năvălitori o mulțime de cuvinte în legătură cu noua ocupație, înainte de a avea legături cu vecinii din vest. Dacă ar fi adevărat, cum susțin aceștia, că noi ne-am așezat în Transilvania abia în sec. XIII și că am devenit agricultori doar din sec. XIV și XV, ar trebui ca terminologia noastră agricolă să fie nu slavă, ci ungurească.

Influența slavă se exercită însă și în alte domenii. Foarte de vreme Românii împrumută de la conlocuitori nume proprii (Radu,

Mircea, Vlad, Dragomir, Oprea, Stan, Dragotă, Balotă, Dan, Nedelcu, Bratu, Dragotin, etc.).

Cînd au venit Ungurii, Slavii erau încă numeroși în Dacia, dovadă faptul că au învățat limba acestora, traducînd unele nume de locuri: *Fehérvár* (= Bălgrad, Alba Iulia), *Kékálló* (= Tîrnava), etc. Dacă Românii n'ar fi conviețuit cu Slavii în Dacia, toponimice ca *Bălgrad*, *Tîrnava*, *Bistra*, etc. nu s'ar fi păstrat, și am avea, în locul lor, numiri ungurești, iar dacă ar fi adevărat că, la venirea noastră în Transilvania, Slavii nu mai existau și Ungurii erau de mult stăpîni pe aceste locuri, cum le place acestora să susțină în tot felul de ocazii, numirile amintite nu s'ar putea explica.

Bazat pe particularitățile graiurilor pe care le vorbeau Slavii, autorul susține mai departe că la baza toponimicelor din Transilvania stă o limbă slavă de factură bulgărească, fapt pentru care nu-i nevoie să ne refugiem în sudul Dunării, deoarece conviețuirea noastră cu Slavii, în Dacia, explică satisfăcător această influență.

Prin sec. XI-XII, Slavii au fost, probabil, total înghițiți de populația românească: cele mai vechi documente ungurești nu vorbesc nimic de dinșii, și, în al doilea rînd, Sașii, care s'au așezat în Transilvania în cursul sec. XII, nu au, în limba lor, niciun element slav împrumutat direct, ci numai din cele venite prin filieră românească sau ungurească. Autorul încheie, afirmînd că forța care ne-a susținut atîta vreme și nu ne-a lăsat să pierim, în împrejurări cu totul nepotrivite unui traiu liber, a fost tocmai continuitatea, «adică autohtonis elementului românesc din Transilvania».

Punctul acesta de vedere am spus că l-a mai susținut Petrovici și alte dați. În articolul *Graiul românesc depe Crișuri și Someș* («Transilvania», anul 72, nr. 8), vorbind de diferențierea graiului din nord-vest, o pune tocmai pe sama continuității: «Cei ce fac geografie lingvistică știu că ceea ce caracterizează regiunile colonizate este graiul unitar răspîndit pe mari întinderi, cum sînt de ex. părțile orientale ale Germaniei, în comparație cu ținuturile occidentale, sau cum e vastă întindere a teritoriului limbii rusești cu foarte mici deosebiri dialectale. Regiunea aceasta de nord-vest a teritoriului dacoromân nu poate fi, prin urmare, o regiune de colonizare — și încă recentă — românească, cum pretind unii istorici vecini. Dimpotrivă, poporul românesc din ținuturile acestea de miazănoapte-a-pus este, poate în mai mare măsură decât cel din alte părți, concrescut cu gîlă pe care o lucrează de secole» (pag. 557). Și în «Transilvania», anul 73, nr. 2-3, unde se ocupă de «Simbioza româno-slavă în Transilvania», autorul nostru susține continuitatea în Dacia: «Această pătrundere a unui element slav important în structura graiului

rilor dacoromâne de vest presupune prezența Românilor în aceste regiuni apusene din timpuri străvechi, dinaintea desnaționalizării Slavilor din aceste părți; ea nu ar fi fost posibilă, dacă Românii ar fi venit aici în secolul al XIII-lea, al XVI-lea sau chiar al XVIII, cum pretind istoricii vecinilor noștri din Vest» (pag. 156).

Părăsita o bucată de timp, în urma puternicelor argumente aduse de Philippide, ideea continuității începe să se bucure din nou de atenție deosebită, și, material inedit, de natură lingvistică mai ales, vine să o susțină cu hotărâre, încât n'ar fi imposibil ca ea să se impună în mod definitiv.

G. Istrato.

CRONICĂ.

Giulio Bertoni †. La 4 Iunie 1942 a murit, în plină putere de creație științifică, fostul profesor de Filologie romanică de la Universitatea din Roma. Era unul dintre foarte puținii reprezentanți universali ai disciplinei noastre: lingvist, istoric și critic literar, filolog (adică editor și comentator de texte). În fond, un estetic, cum se întâmplă adesea cu Neolatinii, în special cu Italienii, indiferent de domeniul pe care-l cultivă de predilecție. Așa se explică grija aproape excesivă pentru «il bel parlare» din scrierile, ca și din conferințele sale (pe conferințiarul Bertoni mulți dintre noi au avut prilejul să-l admire în primăvara anului 1935, când a vizitat centrele universitare românești, și tot așa, aderarea relativ timpurie și fără rezerve la doctrina estetică (= idealistă) a lui Vossler. În ultimii ani, sub influența parțială a lui Ferdinand de Saussure, a insistat în numeroase articole asupra deosebirii dintre 'limbă' și 'limbaj', adică dintre «mijloacele comune de expresie» și «modul personal de a se exprima al individului creator» (cf. volumele *Lingua e pensiero*, *Lingua e poesia*, *Lingua e cultura*). S'a interesat, într-o oarecare măsură, și de 'limbajul' citorva scriitori români (Eminescu, I. L. Caragiale). Prin numirea ca membru al Academiei Italiane înaintea altor confrăți, Bertoni devenise oarecum reprezentantul oficial al filologiei neolatine din patria sa. În același sens vorbește și calitatea de director al Institutului de Filologie romanică, în conducerea căruia a dovedit rare calități de organizator.

Reproducem mai jos o scrisoare pe care regretatul învățat a adresat-o, cu un an și ceva înainte de moarte, d-lui G. Bacci, fost elev al său și în prezent lector de italiană la Universitatea din Iași. Această scrisoare, care a fost citită în ședința dela 14 Noembrie a Institutului nostru, cu prilejul comemorării lui Giulio

Bertoni, prezintă un interes deosebit prin faptul că conține, în esență, doctrina lui sub aspectul la care se oprișe în ultimii ani ai vieții sale. De aceea socotim utilă imprimarea ei în acest loc.

Modena, li 29.IX.1940—XVIII
(Roma, via G. G. Belli, 36)

Caro Bacci,

Molto volentieri accedo al vostro desiderio. Io distinguo: 1°) la lingua della cultura e della conversazione colta, strumento di comunicazione nella Nazione, lingua che conquistiamo ogni giorno con i rapporti quotidiani, con la lettura, ecc. e soprattutto col nostro progredire morale; 2°) la lingua o linguaggio poetico, che è la prima lingua della cultura trasformata col nostro sentimento. Distinguo in questo linguaggio poetico, tutto vibrante, due fasi: lingua poetica, che è quella di ogni poesia grande o piccola, purchè sia poesia (Berchet, Prati e tanti altri per me sono poeti, perchè pervasi di un afflato sentimentale che conferisce loro una soggettività e una personalità tutta loro) e lingua artistica, che è una sublimazione, una rasserenazione in un' estasi incantata della lingua poetica, una oasi, una zona, in cui l'uomo si placa e adora e il dolore non duole, e il grido si fa canto e la parola non ha nè peso nè volume, ma diviene altra, tutta luce, trasparenza, musica, colore. Non c'è più lingua, c'è armonia e luminosità. Esempio: Dante è sempre poeta, non sempre artista nel senso sopra indicato. La poesia può essere anche logica (perchè anche la logica può essere agitata dalla passione, cioè dal sentimento mosso e acceso; l'arte, invece, ha una logica diversa, anzi non ha logica nel senso comune della parola, ma solo sovrapposizione d'immagini. Se il Foscolo avesse voluto finire in un complesso organico un' opera di pura arte, come le Grazie, non vi sarebbe riuscito per il fatto che la struttura logica esula dalla arte dove esiste solo la logica della bellezza, non dell'intelletto. Perchè, quando dalla poesia lo scrittore si solleva nel mistero dell'arte, il sentimento allora si trasforma. Diviene una creazione dell'artista, il quale crea un nuovo sentimento (e una nuova lingua) che è tutto suo e non è più quello che fa gioire o soffrire tutti gli uomini. È un altro sentimento, che è solo serenità. Dentro il mistero dell'arte non si gioisce nè si dolore. Si adora. Da questi principi discendono due modi di studiare la lin-

gua: come fatto (lingua della cultura) e come attività, linguaggio poetico e artistico. Grammatica naturalistica e grammatica idealista nel senso di spiritualista. Vi stringo, in fretta, la mano. Ricordi a Găzdaru. Affettuosamente. Ho scritto in fretta, caro Bacci, ma ho voluto accontentarvi. Auguri cordiali.

(ss) G. Bertoni.

Louis Gauchat †. Mai puțin cunoscut dincolo de cerul specialiștilor, între altele, fiindcă n'a scris prea mult și n'a cultivat, în mod obișnuit, decât lingvistica romanică, Louis Gauchat, profesor onorar al Universității din Zürich, este pus, cu drept cuvânt, printre innoitorii acestei discipline. Născut și trăit într-o țară unde interesul pentru 'dialect' s'a transformat, de multă vreme, într'un fel de cult (Elvețienii de limbă germană, indiferent de poziție socială, întrebuințează curent vorbirea lor populară în relațiile de toate zilele), era firesc să-și îndrepte atenția, din capul locului, asupra graiurilor romanice ale patriei sale, pe care le-a studiat o viață întreagă la fața locului. Aproape tot atât de firesc, dacă nu uităm că-i vorba de un fost discipol al lui Heinrich Morf, filolog cu înțelegere largă pentru toate inovațiile de doctrină și metodă, era ca Gauchat să pornească la cercetarea acestor graiuri absolut liber de prejudecățile neogramaticilor în ce privește existența granițelor lingvistice, a legilor fonetice, a unității de vorbire în interiorul aceluiași dialect, etc. Rezultatul a fost aș putea spune senzațional. Cele două studii ale lui Gauchat: *Gibt es Mundartgrenzen?* (1903) și *L'unité phonétique dans le patois d'une commune* (1905) au anticipat, în multe privinți, constatările și concluziile la care aveau să ajungă ceva mai târziu, cu o documentație mult mai bogată, Gilliéron și elevii acestuia. Opera de care Gauchat și-a legat pentru totdeauna numele este însă *Glossaire des patois de la Suisse romande* (1924 urm.), model strălucit de lucrare lexicografică, unde sînt luate în considerație toate momentele din viața cuvintelor (istoric, geografic, sociologic și etnografic). Partea de contribuție a lui Gauchat la această întreprindere colectivă întrece pe a celorlalți colaboratori, el înșiși personalități cunoscute în lumea romaniștilor, în așa măsură, încît el trebuie socotit drept autorul ei principal, nu numai ca inițiator, ci și, în bună parte, ca realizator. Prestigiul și simpatia de care se bucura printre specialiști s'au văzut în 1926, cînd, cu prilejul celei de a 60-a aniversări, prietenii și elevii i-au oferit un impunător volum omagial. Deși ajunsese la o vîrstă înaintată (76 ani), putea încă să lucreze în momentul cînd și-a dat sfîrșitul (22 August 1942).

Kristian Sandfeld †. Dacă Bertoni și Gauchat au fost romaniști propriu zis, avînd contact mai mult indirect cu lingvistica românească, regretatul învățat danez și-a cîștigat merite mari tocmai prin studiile privitoare la limba noastră. Este aproape un mister atracția pe care a exercitat-o asupra lui, încă dela începutul activității sale științifice, acest idiom romanic, atât de îndepărtat, chiar din punct de vedere geografic. Născut și format într-o țară unde tradiția comparatistă este, grație lui Rask, mai veche și, deci, mai puternică decît aiurea, Kristian Sandfeld s'a interesat din capul locului de particularitățile care pedeaparte deosebesc limba noastră de cele neolatine, pedealta o apropiere de limbile din sudul Dunării. În modul acesta el a creat «lingvistica balcanică» (cf. *Balkanfilologien*, Copenhaga 1926 și prelucrarea franțuzească *Linguistique balkanique*, Paris 1930), anticipînd astfel preocupările și cercetările de mai târziu în legătură cu «uniunile de limbi» (idiome asemănătoare între ele nu din cauza unei înrudiri genealogice, ci datorită unei ambiante etnologice și geografice mai mult ori mai puțin comune tuturor). Pentru studiile lui privitoare la această problemă din ce în ce mai actuală, precum și pentru *Syntaxe roumaine I*, Paris 1936,¹ scrisă în colaborare cu foasta-i studentă, d-ra Hedvig Olsen, nu numai lingviștii romîni, ci și toți compatrioții noștri trebuie să-i poarte o amintire plină de recunoștință.

Înainte ca Institutul de Filologie Romîna să-l comemoreze (în sedința dela 15 Decembrie 1942, odată cu Louis Gauchat), am primit dela colegul și prietenul său Viggo Bröndal, decedat și el între timp, următoarea notiță necrologică.

Kristian Sandfeld, professeur à l'Université de Copenhague, est mort dans sa maison à Holte (près de Copenhague) le 22 Oct. 1942. Chargé de cours dès 1905, il était titulaire de l'une des deux chaires de philologie romane depuis 1914. Il était né à Vejle (Jutland) le 17 janv. 1873 et avait étudié à Copenhague chez Vilh. Thomsen, Kr. Nyrop, Otto Jespersen, à Leipzig chez Weigand, Brugmann, Leskien. Sa thèse sur l'infinitif en roumain et dans les langues balkaniques, soutenue en 1900, avait été publiée en allemand (*Jahresbericht* de Weigand). Oeuvres principales: *Syntaxe du français contemporain I-II*, Paris 1928-36 et *Syntaxe roumaine I*, ib. 1936. Un volume de mélanges linguistiques (contribution exclusivement scandinave), destiné à fêter son 70e anniversaire, sera publié en sa mémoire.

(ss) Viggo Bröndal.

1. Să sperăm că va putea apărea și continuarea (vol. II) a acestei opere, foarte utilă mai ales prin materialul pe care-l conține.

Viggo Bröndal †. Mai tânăr, ba chiar mult mai tânăr, ¹ decât cei ce l-au precedat, în cursul anului 1942, pe drumul din care nu se mai întoarce nimeni, fostul profesor de filologie romanică dela Universitatea din Copenhaga, unde a urmat, încă din 1928, pe Nyrop, are, ca savant, o fizionomie cu totul aparte, deosebită chiar de a compatriotului său Sandfeld. De acesta îl apropie, mai mult formal totuși, preocupările comparatiste, care îmbrățișează însă un domeniu foarte întins. Căci pe Bröndal îl interesa, în primul rînd, ceea ce constituie trăsăturile fundamentale comune ale diverselor idiome (înrudite sau nu genealogic). Avea o excelentă pregătire pentru problemele de lingvistică generală, cum se vede din lucrarea sa privitoare la substratul etnic (teza de doctorat, 1917) și, mai cu samă, din studiile de gramatică generală, adică, într'un apumit sens, de filozofie a limbajului, publicate sporadic prin reviste de lingvistică sau de filozofie și care urmau să apară din nou, împreună cu unele inedite, în volumul *Essais de linguistique générale*, anunțat pentru toamna lui 1942².

Date fiind dificultățile pe care trebuie să le învingă un veritabil «filozof al limbajului» (și Bröndal era pregătit la fel de serios în filozofie, pentru care simțea o atracție oarecum temperamentală), nu trebuie să ne surprindă numărul relativ mic și dimensiunile reduse ale lucrărilor sale. Se simte ușor că tot ce a publicat în această direcție reprezintă mai mult un antrenament în vederea unei opere mari, pe care și lingviștii și filozofii erau în drept să o aștepte dela el.

S'a remarcat, mai cu samă în ultimii ani ai vieții, și ca un admirabil organizator. A participat la numeroase congrese și consfătuiri internaționale, contribuind cu sufletul său generos la apropierea oamenilor de știință din toate țările. Calitățile-i de adevărat om politic și de diplomat în acest domeniu s'au vădit, cu toată strălucirea, la al IV-lea Congres internațional de lingvistică (Copenhaga, 1936, organizat de un comitet al cărui secretar general a fost el.

În 1939 a înființat, împreună cu compatriotul său Louis Hjelmslev, *Acta linguistica*, «revistă internațională de lingvistică structurală», «Consiliul internațional», cu concursul căruia apare această

1. Avea numai 54 ani.

2. Cred nimerit să reproduc titlurile (după prospectul editorului Elmar Munksgaard, Copenhaga): *Le système de la grammaire; L'autonomie de la syntaxe; Structure et variabilité des systèmes morphologiques; Omnis et totus, analyse et étymologie; Définition de la morphologie; Les oppositions linguistiques; Langage et logique; Le problème de l'hypotaxe; L'originalité des prépositions françaises; Linguistique structurale; Le concept de «personne»; Compensation et variation; Constitution et variation du mot; Théorie de la dérivation; Formes fondamentales du verbe.*

publicație periodică, este format din specialiști aparținînd mai tuturor țărilor europene și Statelor-Unite ale Americii de Nord. Apariția ei trebuie pusă în legătură cu discuțiile pe care le-a provocat și continuă să le provoace «fonologia». Bröndal s'a arătat, dela început, plin de înțelegere pentru această nouă disciplină lingvistică, pe care a creat-o, în bună parte, regretatul N. Trubetzkoy. Admirația lui Bröndal pentru nefericitul savant rus, mort în împrejurări tragice supt toate raporturile, se vede din amănuntul, atît de înduioșător, că volumul *Essais de linguistique générale* «va fi dedicat memoriei prințului Trubetzkoy» (așa anunță editorul). Bănuiam oare autorul, care pe atunci se afla deja grav bolnav, că nu va trăi momentul apariției cărții sale și că dedicația va răsună ca un glas de dincolo de mormînt? Dealtfel grija aceasta, de prietin și de om într'adevăr mare, pentru alții s'a manifestat la Bröndal și în legătură cu moartea lui Sandfeld. Am reprodus mai sus «nota necrologică», pe care mi-a trimis-o pentru a o publica în *Buletin*, cu mai puțin de două luni înainte de a-și da sfîrșitul (cînd se găsea de multă vreme pe patul de suferință și în ajun de a fi operat pentru a nu știu cîta oară).

Bröndal a vizitat și țara noastră, în primăvara anului 1936, fiind invitat de reprezentanții oficiali ai învățămîntului superior. Cu acest prilej i-am putut asculta și noi leșeni cele două conferințe extrem de interesante: *Hamlet, prince de Danemark* și *Le français, langue abstraite* (ultima a apărut în *Revista fundatiilor regale*). Și în amintirea acestui eveniment Institutul nostru a crezut că are datoria să-l comemoreze, prin glasul directorului (în ședința dela 9 Februarie 1943).

Dela administrația «Buletinului». Dificultățile cu care am avut de luptat la alcătuirea și publicarea volumului precedent s'au făcut simțite, în bună parte, și la acesta. Ba, în ce privește situația colaboratorilor, adică posibilitatea lor de a-și trimite contribuțiile făgăduite, lucrurile au mers și mai greu. Așa se explică pe deoparte numărul relativ mic de pagini (este volumul cel mai redus dintre toate), pedealta întîrzierea apariției, deși primele pagini au fost date la tipar încă din Aprilie 1942. Sîntem mulțumiți totuși că am putut continua tradiția, care intră acum în al zecelea an, și n'am fost siliți, ca alți confrăți de astăzi sau de odinioară, să renunțăm la o activitate publicistică, apreciată, în general, favorabil de către specialiștii romîni și străini.

Pentru acoperirea cheltuielilor ne facem plăcută datorie de a mulțumi Casei Școlare și a Culturii Poporului, care, prin admi-

nistratorul ei, D-l N. Bagdasar, a binevoit să cumpere volume de-ale «Buletinului» în sumă de 25.000 lei, și Rectoratul Universității din Iași, care a plătit anticipat costul a 60 exemplare din prezentul volum (în valoare totală de 20.000 lei), menite, ca de obicei, schimbului cu străinătatea.

Iorgu Iordan.

ERRATA.

- * Pag. 47, r. 3 jos : pag. 37 în loc de pag. . . ;
 „ 149, r. 9 jos : *cuspido* e în loc de *cuspidu* y ;
 „ 163, r. 15 : paranteza de linii trebuie închisă după Țirnareca : deci nu «localități, — sint», ci «Țirnareca, — se găesc» ;
 „ 173, r. 2 de jos : nu «Meglenoromînii, care», ci «Meglenoromînii care» ;
 „ 209, r. 17 de jos : nu «pe *Roschia*», ci «pe *Roschia*» ;
 „ 210, r. 15 : nu «Țibănaș», ci «Țibănaș» ;
 „ 212, r. 9 : nu «Romînați», ci «Rumînați» ; r. 22-23 : paranteza («lucrul e relevant și de C. C. Giurescu, Istoria Romînilor II, pag. 200-201») trebuie tăiată.

INDICE.

a) MATERII

- Lingvistică generală.
 argot : lexicul argot-urilor poate fi și de origine dialectală 187 ;
 noțiunile curente din viața pun-
 gașilor au o terminologie bo-
 gată 189
 comoditate 85
 decalcare 39 (*dărăbani, filui*)
 înrudire lingvistică : criteriile
 pentru determinarea înrudirii ge-
 nealogice sînt vagi 60-62 ; cele
 pentru determinarea înrudirii
 structurale sînt numai începu-
 turi, nu rezultate 62-63 ; înrudi-
 rea culturală reprezintă și o în-
 rudire lingvistică, care e mai pu-
 ternică decît cea genetică 60 ; înru-
 direa culturală 63-65 ; aceasta ți-
 ne samă de aspectul semantic al
 limbilor 65 ; criterii pentru sta-
 bilirea înrudirii culturale 66-71 ;
 ele sînt potriviri în libertatea și
 conștiința întrebuintării mijloa-
 celor lingvistice 66-61
 lexic : noțiunile interzise sînt
 exprimate prin foarte mulți ter-
 mini 206
 limbai : ca expresie a logosu-
 lui (a rațiunii din lucruri) 3-4 ;
 nu exprimă ființa intimă a lu-
 crurilor 5-9 ; exprimă esența in-
 timă a lucrurilor 11-13 ; totuși
 cunoașterea nu trebuie să se ba-
 zeze pe el 17-18 ; limbajul este
 supus unei constrîngerii sociale
 12-13 ; limbajul copiilor 151
 lingvistică : Platon adver-
 sar al lingvisticii 17-18
 onomatopее 15-16
 reflexe 117-118, 119-120
 simbolism fonetic 16
 Lingvistică romîneasă,
 italiană, etc.
 adjectiv : cum se explică ad-
 jectivul pus înaintea substanti-
 vului 219
 adverb : în *-ura, -ara* 175, 177
 analogie : extinderea lui *te* în
 locul lui *e* în **vea* 162, 166 ; in-
 fluența reciprocă a formelor de
 singular și plural ale lui *tinăre* 196
 argot : argot-ul orașelor cu via-
 ță intensă 104-107 ; militar sau
 cazon 87-104 ; terminii argotici
 sînt răspîndiți prin militari de ca-

- rieră 84; deformarea limbajului de către școlari prin introducerea unor anumite silabe între silabele cuvintelor în română și italiană 188
- condiționalul în română 203-204
- contaminație: *junere* 202
- derivare: neregulată 120; prin sufix zero (derivate verbale) 26-28, 29-31, 43-49; derivarea verbelor dela substantive se face în limba cultă prin *-a*, în cea populară prin *-i* 22-26; postverbale curioase: *izbuc* 130, *leș* 153
- influențe: latină: redarea fr. *-fier* prin *-fica* 32; derivarea în *-a* a verbelor din limba cultă 23; dubla derivare a unor verbe 30; derivarea verbelor nouă 56-58; (probabilă) engleză și germană (derivate în *-iza*) 57; engleză 157; germană 121, 135; italiană (*gabier*) 110; maghiară (*lapoš*) 147; veche slavă 142; rusă (*mloc*, *mola*) 111; rutenă 118, 122, 142; rusă sau bulgară 123-124; sirbă sau bulgară 131; germană sau polonă, rutenă, cehă (*smac*) 99; neogreacă (*malac*) 111, 125; turcă 129; rusă asupra argotului românesc 106; franceză asupra argotului italian (*filer*) 190; țigănească asupra argotului italian (*lovi*) 190; influența limbii culte românești asupra grajurilor populare: păstrarea nealterată a labialelor 196; *sunt* 196-197; *orfan* 200; *aman*, *ad* 201; *căsfărie* 201-202, 204; influența limbii savante asupra celei populare 206
- limbaj: familiar românesc 36, 38-43, 80; militar sau cazon 78; *est* «este» 198; limbajul minoritarilor evrei 76, n. 2, 79, 121; al minoritarilor unguri 78, n. 2
- omonimie, înlăturarea ei (*mai-că*) 193, (*vară*) 195
- prefixe: *a-* 32
- pronume: formele conjuncte ale pronumelor personale pot purta accentul 184
- schimbări fonetice: (în vocalism) proteza lui *a* înaintea lui *r* în aromână se explică prin *r* rulat 184; *d' > d'* în megl. 170-172, 177-178; dispariția lui *ă* neacc. (*naș*) 202-203; dispariția lui *ă* 165-168; *e* neacc. *> i* 165, 166, *e* neacc. *> u* 165, 168; proteza lui *i* în *tesche* 168; epenteza lui *i* între *e* sau *o* + *k'* 169-170; epenteza lui *i* în megl. 178; *i > e* în rutenă 209; metateza lui *i* în megl. 169; *i o > i* în rutenă 209; *o* neacc. *> u* 166; (în consonantism) metateza lui *r* (*băfarn*) 168; dispariția lui *r* 178; epenteza lui *m* și *n* 211; *c* interv. *> g* (*furnigă*) 168; *gz > z* în neologismele române acceptate de popor 130; *č > t*, *č > dz* 163-164, 173-174; proteza și epenteza lui *b* 208; dispariția lui *b* și *y'* inițiali și intervocalici 164, 165, 168
- stări fonetice: *ă* în locul lui *e* din limba scrisă 199; unde se pronunță *ea* și unde *ia* 195, 201; unde se pronunță *oa* și unde *ua* 195; *o* pronunțat ca *uo* 205; aria lui *t* 205; aria lui *pk'*, *pt'* (*copcibil*) 196; aria lui *dz*

- 199; sudura elementelor constitutive ale unui grup sintactic este în sardă mai desăvârșită decât în alte limbi 183-184
- substantiv: articolul *«a, -i la Fărșeroți* 175, 177, 178; plurale caracteristice: *legene* 201, *părinți* 193, *ursitori* 201; vocativul în *-le* 178
- sufixe: *-aie* (în graiul copiilor) 185; *-anfi* 211; *-aș* 159; *-af* 211; *-ava* 211; *-eni* ca sufix toponimic arată strămutarea 207-208; slav *-ef* 209; *-fi(c)a* 32-33, 55-56; *-in* 142; *-infi* 211; *-ios* 209; *-isa* 31-32, 55, *-isi* 29, n. 1, *-iza* 20-21, 28-31, 31, 49-54, 55 n. 1; *-oia* (*văduvoia*) 204; *-otă* 208; *-ova* 211, *-ovo* 212; *-oiu*, variantă probabilă a lui *-oia* 120
- tendență: morfologică românească 72; limba românească alcătuită o unitate desăvârșită în ce privește tendințele 22
- verb: *-eam*, terminație de imperfect a verbului *a fi* 169, 175; *-ura*, *-ăra*, terminație de participiu prezent 175, 177; caracterul factitiv al verbelor românești nouă 32-35, 36-37; verbele românești nouă fac parte din limbajul tehnic-științific 36; verbele în *-iser* sînt foarte puține în franceză în comparație cu celelalte derivate recente 57; legătura cu *-ism* și *-ist* a verbelor în *-iza* 28, 35; participiul prezent al verbelor în *-iza* este întrebuintat pentru adjectivele în *-ist* 35; viitorul indicativului 203-204
- vocabular: elemente latine în limba română 144 (*givar*); *legăna* 149; toponimice de origine pecenegă sau cumană în *«ui, -lui* 210; cuvînt creat de copii (*lele și leliță*) 150-152; romîna recurge tot atît de des ca și germana la construcții nominale, franceza recurge mai des decât ele la construcții verbale 69-70; marea unitate a vocabularului românesc, referitor la familie și la evenimentele mai de seamă ale vieții 192-193; întrebări puse greșit de anchetorul ALR I, vol. II 193; inovațiile unor termeni aparțin ariilor periferice, deși sînt adaptări ale terminilor mai vechi 199 (cu ocazia discuției lui *moașă*)
- Istoria Romînilor.
- Cumani sau Pecenegi în Teleorman, între două regiuni românești 212; Romîni din imperiul romînobulgar erau Meglenoromîni 161; Romîni din imperiul romînobulgar au migrat spre nord 210-211; Ruteni în Teleorman 209; Sirbi în Oltenia și Banat 211-212; stat slav în Oltenia (fără Vilcea și Romanați), Banat și Hațeg 212
- Etnografie, antropologie.
- Asemănări de tip între Meglenoromîni și unii Dacoromîni 174, n. 1; joc comun Romînilor și Italianilor 188; obiceiul de a umbla mascat în timpul sărbătorilor de iarnă 121; obiceiuri de nuntă și logodnă la Aromîni și Meglenoromîni 179; reminiscențe din cultul păgîn al lui Bacchus 124

b) AUTORI¹

A

Aderca 157
A Gavriloeai 105
Alecsandri 43, 77
Antonescu, G. G. 45
Arghezi 40, 44, 45, 46,
47, 49, 54, 93, 128,
131, 136, 137, 153, 154
Aristofan 6, n. 2
Aristotel 2, 3, 4 n., 6,
n. 2, 8, n. 9, n. 4
Armeanu 95, 105, 106,
109, 111, 113, 115
Ascoli 186

B

Baltazar 136
Banea 38
Bart, Jean 88, 89, 107
n., 110, 112
Barth, P. 18, n. 1
Bartoli 61, 181
Battisti 182
Bauche 160 n.
Băleanu, C. 134
Băleanu I. 93
Bărbulescu, I. 145
Berneker 122, 123
Bertoni 224 urm.
Biberi 131
Biondelli 185
Birsănescu 45, 53
Blaga 53
Bogdan, I. 209
Bogrea 151, n. 2, 152,
n., 154, n., 159
Bogza 139

Boliac 40, 44
Bolintineanu 76, n. 3
Botez, I. 126
Böhne 181
Brăescu 72
Brătescu-Voinești 75, 79
Bröndal 227, 228-9
Budimir 184

C

Candrea 170
Capidan 129, 163, 164,
165, 166, 167, 169, 170,
171, 172, 175, 176, 177,
178, 179, 220

Caracostea 48, 63
Caragiale, I. L. 34, n.
1, 77, 157, 158

Caragiale, M. 127, 145,
147

Caraman, P. 121, 128
Cartoian 220

Calinescu, G. 39, 40,
43, 44, 49, 50, 51, 52,
53, 125, 140

Ceșeanu, A. 75
Celarianu 160

Cernat 105
Chautard 121, 136

Chelaru, Val. 106, 109,
114

Chendi 77
Chiappini 158, 160

Ciașanu 129, 133, 147
Cicero 10, n. 2

Cibac 151
Cioculescu, Ș. 32, 43,
45, 53

Cioflec, R. 158
Cinmac, Em. 53
Ciprian, G. 126, 140
Ciureanu 95, 104, 105,
107, 109

Clemens 10, n. 1
Cocca, N. D. 76
Codreanu, M. 52
Cola 118, 132

Condiescu 125
Conea 130

Constant, P. 129
Cota 105, 186

Creangă 94, 114

D

Dan, P. 78, n. 1
Dan, S. 39

Demetrescu, Al. 92
Democrit 9, 10, 18

Densusianu, Ov. 31 n.,
146, 151, n. 2, 161,
164, 165, 166, 168, 169,
171, 172, 173, 178

Densusianu, N. 164,
165, 166, 167, 174 n.

Dessila 88
Diaconu, I. 95

Dianu 39
Diculescu, L. 47

Diez 60
Dinu, T. 178

Diogene Laerțiu 6, n.
2, 11, n. 1

Diogene din Oinoanda
18, 19 n.

Donici, L. 88

Dosoșteiu 125
Dragomir, Silviu 212
Dragoslav 191
Dragoș, G.-M. 136, 191
Drăganu 117, 131, 144,
151, n. 2, 220-1
Drăghici, M. 122

E

Eminescu 35, 43, 51
Epicur 18

F

Farago, Coca 121
Filimon 77
Florea-Rariște 105

G

Galaction 131, 134
Gáldi, L. 125
Gamillscheg 178, 208
Georges 156
Georgescu, P. 207
Georgiade 27, 46
Gesticone 46
Gheorgheasa 124
Gheorghiu, V. 49
Gherasim, V. 138
Ghibu-Silviu, Otilia
158

Gilbert 5, n. 2
Giuglea 132

Giurescu, C. C. 212,
221, 230

Giurgea 108
Gomperz 10, n. 3

Gorgias 6
Gorovei, Artur 125

Gougenheim 57 n.
Graur, Al. 26, 27, 28,
127, 140, 190, 218-9

Grigorovitz 112
Grințescu 50
Gudemann 6, n. 1

H

Hammar, E. T. 138,
217-8

Hasdeu 144, 145
Heraclit 2, 3, 5, 7, 8,
10, 11, 16, 17, 18

Herseni 51, 53
Herzog, E. 138

Hippias 7
Hjelmslev 228

Horățiu 10, n. 2
Huxley 108

I

Iad 100
Ibrăileanu 79

Iordan, I. 68, 78, n. 1,
81, n., 97, 108, 168,
207, 209, 210, 220-1,
222

Iordăchescu, Val. 54
Iorga 31 n., 51, 52, 53,
127, 206 urm.

Istrati, Panait 108 n.,
148

Ivanov 88
Ivănescu, G. 173

J

Jaberg 180
Jespersen 62

Jud 180
Junker 62, 63

K

Klaeber 69
Kluge 156

Knauer 57 n.
Kogălniceanu 155, 186
Kuen 185

L

Lacea 134, 135, 161,
162, 163, 164, 167,
170, 172, 173, 174 n.

Lalescu 76
Lassalle 5, n. 1

Lăzurică 126
Lerch 57 n.

Lesnea 114
Lombard 67, 68, 217

Lovinescu 50, 52, 53, 75
Löffstedt 138

Lucrețiu 18

M

Macedonski 28, 43, 45,
51, 54

Marc 137
Marian, S. F. 123 n.

Marinescu, I. M. 74
Mathesius 63

Meier, H. 155
Meillet 123, 154, 158

Menarini 185 urm.
Meyer, Gustav 156

Meyer-Lübke 132, 151,
156, 181, 182

Migliorini 58, n. 3
Mihăescu, Gib. I. 39,
44, 47, 49, 121, 139,
154

Minovici, Gh. 74
Mironescu, I. I. 120

Missir, I. 38, 42, 88
Mladenov 164

Moldovanu, Corn. 74
Morariu, Leca 52

Morf 226

¹ Lucrat de studentul D. Gheorghiu, care este și autorul indicelui de cuvinte.

- Moroianu, E. 164, 165, 166, 167, 169
 Muşatescu, T. 134
- N**
- Nandriş 117, 118
 Nădejde, Gh. Gh. 122
 Negel 91
 Negru, M. 105
 Negulescu, I. Neagu 124, 140
 Niedermann 184
- O**
- Orăşanu, N. T. 118
- P**
- Pagliaro 2, n. 1
 Paiva Boléo 216-7
 Pamfile, T. 53
 Papadat-Bengescu, H. 41, 42, 46, 74, 146, 154
 Papahagi, Pericle N. 174 n.
 Papahagi, T. 40, 164, 165, 171, 177, 178
 Parmenide 5, 6, 18
 Pascu, G. 111, 141, 147, 159, 185
 Paşca 105
 Pauly-Wissowa 6, n. 3, 7, n. 3, 9, n. 2
 Pellis 181
 Peltz, I. 75, 128, 130, 158
 Petrescu, Cez. 39, 40, 41, 42, 43, 46, 47, 53, 73, 100, 120, 129, 131, 133, 135, 138, 141
 Petrescu, T. 49
- Petrovici, Emil 191, 192, 221 urm.
 Petrovici, I. 44, 196
 Philippide, A. 117, 144, 168, 171, 209
 Philippson 9, n. 4
 Platon 2, 3, 7 n., 8 n., 9, 10, 11, 12, 13 n., 14, 15 n., 16 n., 17, 18
 Pop, S. 82, n. 2, 127, 144, 191 urm.
 Popa, Victor Ion 129, 135, 137
 Popescu, Sp. 129
 Proclus 3, n. 1, 9, n. 5, 10, n. 4
 Procopovici 163, 164, 170, 172, 174, 178
 Prodicos 7
 Protagoras 6, 12
 Protopopescu, Dragoş 48
 Puşcariu 61, 70, 132, 141, 142, 153, 220
- Q**
- Quintilian 6, n. 2
- R**
- Ralea, M. D. 55
 Rădulescu, Marta D. 121, 131, 157
 Rădulescu-Motru 52
 Reboreanu 38, 39, 40, 120
 Riegler 150
 Rigutini-Bulle 146
 Robin 9, n. 1
 Rohlf 138, 182
 Rosetti, Al. 45, 145, 178, 219, 220
- Russo, Dem. 154 n.
- S**
- Sadoveanu, M. 72, 130, 160
 Sandfeld 227
 Saussure, F. de 186
 Savil 121
 Sărmanul Klopstock 124, 129, 134, 147
 Scriban 99, 108 n., 110, 111, 112, 113, 116, 117, 123, 124, 137, 138, 147, 153, 155, n. 1, 157, 160
 Schrijnen 66
 Schuchardt 119, 180
 Serra, G.-D. 154
 Simonescu, D. 128
 Simu 50
 Skok 118, 145
 Slănic, C. M. 141
 Slottý 82, n. 1
 Someşan 132
 Sorbul, M. 116
 Spitzer 28, 119, 149, 150, 153, 185
 Stahl, H.-Y. 39, 48, 51
 Stancu, Z. 41
 Stănoiu, Damian 131, 139, 155
 Stinghe 162, 166, 169
 Streinul, M. 54, n. 2
 Suchianu 121
- Ş**
- Şăineanu 110, 126
- T**
- Tagliavini 151, 156, 186
 Teodoreanu, Al. O. 50, 102, 139, n. 2, 154

- Teodoreanu, I. 42, 44, 73, 74, 114
 Teodorescu-Braniste 121
 Teodorescu, Dem. 75
 Tiktin 41, 42, 122, 123, 143, 153, 157, 200
 Tita, Şt. 145
 Tomescu, Mircea 212 urm.
 Toro, M. de 148
 Torouşiu 51
 Trubetzkoy 62
 Tudor, Stoian Gh. 122, 137, 157
- U**
- Unbegaun 190
- V**
- Vaida-Voevod, Al. 51, n. 2, 53
 Vaillant 137
 Vasiliu, Al. 105, 106, 186
 Vasiliu-Barnoschi 38, 54
 Vasmer 146
 Valeanu 77
 Vianu, T. 48
 Vissarion, I. C. 120, 122
 Vlasiu 72, 75
- W**
- Wagner, M. L. 148, 151, 180 urm.
 Wartburg, W. v. 136, 181
 Weigand 161, 164, 168, 173, 209
- X**
- Xenophon 2, n. 2
- Z**
- Zanne, Iulia 103
 Zeller 5, n. 3, 7, n. 1
- c) CUVINTE ROMINEŞTI
- abanos 90
 abrutiza 32
 afar 165, 168
 aglomera 27 n.
 aiazmă 125
 aine 165
 aîram 175
 (a)lăutar 159
 alăutaş 159
 albie 144
 (albină) lucrătoare 159
 ama 168
 amănunţi 38
 amăiroană 165, 166
 aneantisa 55
 angliza 25
 aniversa 26, 37
 Antigona 79
 apă jioară 144
 arăa 175
- arăai 175
 arăam 175
 arăaţ 175
 arde 189
 ară 175
 aurar 159
 aurăş 159
 āira 169
 āirai 169
 āiram 169, 175
 āream 175
 āria 169
 babă 150
 banaliza 55
 bandaş 159
 bandolieră 104
 bărbieri 189
 bătarn 168
 băut 138 n.
 beat 138
- belici 90
 betonat 90, 91
 bicicletă 107, 108
 biciclist 91
 bijog 82
 birjări 38
 blindat 90, 91
 blonda 23
 blondi 24, n. 1
 boala 148
 boale 67
 boarfă 107, 108, 114
 boli 67
 braţili 165
 breaz 82
 brun 23
 bruna 23
 bruni 23, 24, n. 1
 bucătări 38
 bucătării 38

1. N'am trecut în această listă cuvintele dela pag. 29, 30, 31, 34, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, deoarece cetitorul le găseşte acolo în ordine alfabetică.

- bucheta 38
 bulcă 106
 buleandră 113
 bulgări 38
 bulșoi 106
 bunghi 114
 bunică 125
 buruiiană de izmeană 95
 bușchi 114
 bute 153
 butoiu 153
 cabală 106
 calitativă 37
 candelabru 101
 capac 106
 capacita 26
 capot 91
 capră 90
 caput 91
 carabană 108
 caragialism 35
 caragialist 35
 caragializa 34
 caraiman 106
 carboavă 110, 111
 carcalete 91
 carină 107, 108
 carte 120
 cartela 37
 gasă 91
 casnic 147
 castanetă 91
 categorisi 25, n. 2
 catifela 28
 catiușcă 94
 catiușce 91
 căinli 178
 cămeșili 165
 cărțili 165
 cărțoiu 120
 cățea 87, 106
 căzătură 142
 cea(lă) 118
 cerneală 189
 ceteraș 159
 chenara 38
 chenăru 38
 chibița 38
 chibiț(u) 38
 chintă de Mizil 91
 chintă de Vaslui 92, n. 1
 chiștoace 92
 chiștocar 92
 chiulotat 40
 cilindru 108
 cioc 95, 135
 ciocălău 135
 ciolovec 92
 ciorchini 93
 cipilindru 107, 108
 ciupac 107, 108
 ciuriu 107, 109
 cînta 83
 cliff 107, 109
 closet 92
 coada ochiului 170
 cochet 24
 cocheta 25, 38
 cocoșel 92
 cojoc 189
 colhoz 24
 colhozi 24, 38
 colivar 92
 combinezon 92
 compozita(t) 47, n. 1
 confedera 26
 configura 26
 conglomerata 27
 conjuga 37
 conștiință 64
 copil 90
 corela 27
 costruș 82
 cota 29, n. 3
 cotoarba 95
 coțofeni 38
 covăți 38
 cravată 189
 crăcani 107, 109
 cristov 124
 crîngul anului 143
 crîngul apei 143
 crocodil 90, 93
 cruci 38
 crugul anului 142, n. 1
 ctitori 38
 cuconi 36, 38
 cujbi 38
 cură de slăbire 84
 curății 189
 curcubeiu 162
 curună 162, 166
 dadacă 125
 dada 150
 dalac 122, 148
 daș 168
 darăbani 39
 dăsar 165
 delaolaltă 135, 136
 deloc 155, 156
 denghi 106
 deputăți 39
 dezaxa 44, n. 1
 dezechilibra 27
 dezinteresa 27
 diaconi 39
 diavol 148
 diblaș 159
 diftong(h)iza 36, n. 1
 digita 27
 dihanie 141
 dimon 148
 dirijabil 93
 discuției 107, 109
 disproporționa 27

- doc 115
 Dominte 184
 domni 36, 39
 dornic 147
 dorobanș 109
 drac 148
 drăniți 39, 42
 drigla 82
 drumui 39
 duduca 125
 duhori 39
 dumnezei 39
 Dumnidzale 178
 după 165, 168
 dupn 165
 dură 166, 168
 dupri 165
 ecsact 130
 ersaltat 130
 ecsamen 130
 egzaltat 130
 eminescianism 35
 eminescianist 35
 Englez 25, 93
 englezi 25
 eiam 169, 175
 eream 169, 175
 erona 27
 esact 130
 esamen 130
 ezact 130
 ezamen 130
 ezecut 130
 ezemplu 130
 ezista 130
 fascist 95
 fascizant 35
 făr 162
 felicitare 93
 fereca 39
 ferestru 35
 feti 39
 fetili 165
 fetiță 93
 fierui 35, 39
 fila 189
 filui 39
 fiș-fiș 107, 109
 flaut 95
 flăcăi 39
 flocoșul polonez 90, 93
 fluieraș 159
 foaie 189
 foiță 189
 for 162
 franțuzi 25, 39
 frate 107, 109
 frigări 39
 funda 37, 107, 109, 110
 furcă 82
 furci 39
 furnigă 168
 gabier 107, 110
 gabor 189
 gambetă 103
 gargară 93
 gaze(i)fica 33
 găitana 39
 găitaniza 51 n.
 gălăgi(e) 39
 ghemotoci 39
 ghiară 146
 ghibirdic 110
 ghibirdisi 110
 ghibirdic 107, 110
 givornită 142, n. 3
 glas subțire 84
 gloante 107, 110
 gloti 40
 glumici 40
 goază 111
 golomoc 118
 golomoz 118
 gozomete 111
 gozor 107, 111
 gozură 111
 grad 23
 grada 23, 30
 gradua 30
 grădinări 40
 grădii 23, 40
 grănița 40
 grănițui 40
 guri 40
 hai 106
 haiduci 40
 haimana 139
 harbuz 116
 hatie 116
 hazmodie 116
 hais 117, 118, 119
 halalai 118
 halalaiala 118
 halălau 118
 halamog 118
 halăoiu 118
 hăpău 118
 hărup 118
 hispanist 35
 hispanizant 35
 hitlerist 35
 hitlerizant 35
 hîrdău 113, 189
 hîrșim 120
 hîrșum 120
 hîrtie 120
 hîrțalog 120
 hîrțoagă 120
 hîrțulie 120
 hleampăt 120
 hlobar 82
 hoizăr 121
 holeră 121
 holovița 122
 holtei 40
 hondrăni 122

hondroni 122	independentiza 37	izgoană 131
hop 119	indezira 27	izi 131
hopa 119	indoeuropenist 35	izmenit 40
hoşchi 114	indoeuropenizant 35	izmui 131
hoşti 114	ine 162, 165	izni 131
hotarnic 147	inel 24	îmbeti 131
hotri 122	inela 24, 40	îmbăciug 132
hoţi 40	infecate 93	îmboldi 137
hraspă 123	infirma 52, n. 1	îmbufna 139
(h)raspă 123	inglez 25 n. 1	împaia 132, 133
hrăchi 123	iniper 128	împărţi 133
hrămui 124	inovat 165	împărţitură 133
hrăpi 123	interfera 27	împeliţat 148
hrepcul 40	internat 189	împicli 133
hrisov 124	intersecta 27	împreună 136
hup(a) 119	intra 127	împrieteni 41
husin 106	investiga 27	împrumută 134
huşchi 114	iobăgi(re) 40	împungit 134
huşti 114	iordanitor 128	împupăza 134
iaiacă 125	iper 128	împuşcat 37
iapă 125	ipsosar 128	înălţător 94
iara 169	ira 175	(in)chenăra 23
iarai 169	iridocă 128	(in)chenăru 23
iară 169	iris 52, n. 2	inciocăla 134
iarbă 126	iriza 52, n. 2	inciocola 134 n.
iavaşa 126	iscodaciu 128	încontra 135
icioglan 127	iscodelnic 129	încontreală 135
iere 93	işi 166, 168	încresta 135
idea 27	işia 166	încriştit 135
idioti 51 n.	işit 166	îndeajuns 136
iepar 127	iu 172	îndelaolaltă 135
lepaş 127	iuniper 128	îndestul 136
lepure 107, 111	iureş 129	înfipit 138
leşche 168	iuruc 129	înflori 136
işche 168	iuşcă 129	înfunda 136
iezi 131	iuşniţă 129	înger 136
ifor 165	iţili 165	îngerle 136
ii 162	ivan 94	îngreulă 136
ie 165	iz 131	îngreuna 136
iu 162	izăltat 129	înnegri 24, n. 1
imacula 27	izbi 130	însăgeta 137
in 165	izbuc 130	însipicat 133

înstăpini 46, n. 1	juhala 142	lele 150, 151
însuliţa 137	umătăte 145	lelea 151
înşulări 137	june 145, 164	leleu 152 n.
înşuruba 23	june 145	leliţa 150
înşurubui 23	junic 145	lemn 152
întiiu 138	junică 145	lemnărie 152
(in)totdeauna 136	jupin 145	lepăda 152
înţelept 138	juvalaie 141	lepădătură 142
înţeles 138 n.	juvălaie 142	lesoiu 152, 153
înţepa 137	labaiiană 94	leş 153
înţepat 138	labalaică 94	leşia 153
înţifna 139	labă 146	leşina 153
învioşa 139	laie 147	leşui 153
jagardea 139	lainic 147	lichefi(c)a 33
jale 141	Lainici 147	lichele 153
jambirboc 140	Lainicul 147	lichelism 153
janchiţa 140	laiu 147	limbă 153, 154
jap 140	lampă 189	limbrie 154
japiţa 140	lapoş 147	lingăcios 154
jarcalău 139	lapte de bou 147	linguş 154
jarcalete 139	lapte de buhaiu 148	linguşelnic 154
jarcă 140	larg 148	lipit pământului 155
jălalnic 140, 141	laţ 111	litra 24, 40
jăpăi 140	laur 148	litruică 155
jăpălău 140	laurea 27	livadă 155
jeg 139	laz 155	lină laie 147
jegăraie 139	lăcătui 35	loază 157
jevenie 142	lăliu 152 n.	loc 155
jigală 141, 142	lămurat 148	logofeti 30
jiganie 141, 142	lămurit 148	lola 152
jigărit 139	lăsa 148	lopăta 40, 157
jigodie 139	lătra 148	lopăţi 157
jihală 142	lăţel 95, 97	lot 157
jilip 141	leasă 152	lotcaş 157
jioară 144	legat 148	lovi 130
jivalanie 142	legăna 149	loză 157
jivină 142	legătoare 149	lozi 157
jivinuţa 145	legionară 98	lozie 157
jivur 142, 143, 144	legisla 27	lubeniţa 158
jivalaie 141	lehamite 153	lucra 158, 189
jiviniţa 144	leit 149	lucraş 159
judecat 138	lela 151, 152	lumina ochiului 159

- lumină 159
luminia 159
luminare 159, 189
luminărica 160
lunetist 95
lup 160
lupan 160
luțandră 160
luțernă 160
luxa 23, 25
luxi 23
macedoni 26, 40
madam 79
Madam Flaut 95
Madam Manlicher 95
maică 125
mămuța 95
malac 111
mamaie 185
mamă 150, 151
mami 76, n. 2
mandata 37
mare 83, 84
marinari 95
mastroacă 95
material 107, 112
măici 40
măinli 178
Melinte 184
menstrua 27
mici 40
miel 95
miergu 172
mimă 79
minciuni 40
mistru 40
mititică 89, 96, 107, 112
mitru 40
mîinli 178
mină 146
mînz 82
mînzoc 82
mirștină 82
mirștoagă 82
mloc 112
mogorogi 40
mola 112
moliciune 142
moliftui 40
monoftong(h)iza 30, n. 2
Morlac 189
motănaș 96, 99
motorină 107, 112, 113, 189
movili 41
muscălaș 159
mușt(i)uc 95
muzicaș 159
muzică 108
muzicuță 108
nanaie 185
nană 150
năi 34, n. 1, 41
năiaș 159
nămeți 41
năvalnic 141
neant 55
neantisa 55
negreală 189
negustori 41
nemți 25
nene 151
neneacă 125
nimeri 130
noastă 178
noaten 82
nodoros 96
nost 178
nostă 178
nostrifica 33
nostu 178
nuntă 183
șerg 172
șergia 166
obiele 96
ocarină 108
ochelari 113
ochelarișt 95
ocoli 42
olchi 170
omor 192
opera 189
orășeni 41
ortodoxi 24
otrepă 140
oțu 165
paar 165
paciă 106
paiu 132
Panainte 184
pantaloni scrobiți 114
pantofi de codoș 114
papagal 97
papale 185
papă 150, 151
parali 190
parașutist 87, 97
parașutistă 95, 97
parte 155
pașaporta 41
păcurar 159
păcuraș 159
păduche 96, 189
pensiune 189
pepene 158
pepene galben 116
pepene verde 116
perfecta 30, n. 6
perfectiva 30, n. 6
perfectiona 30, n. 6
petec 95
plieri 192
picior 146
pirograva 27
pistru 41
piriac 113

- pirnae 107, 113
platonist 35
platonizant 35
plăcintă 97
pleca 83
ploșniță 97, 189
plotonier de lină 97
podinar 82
poetifica 30, 56
poetiza 30, 56
pohod 41
pohodi 41
pojghețui 41
poleit 150, n. 1
poluție 47, n. 2
pontif 56
pontifi(c)a 56, n. 1
pontifice 56
pontoane 115
porcâi 36, 41
posibilita 27
potloagă 140, 141
potlogări 41
precursa 47, n. 3
precursor 47, n. 3
predestina 37
prieteni 41
privată 97
privilegia 27
prost 106
protocola 25
protocoli 25
protos 97
prundi 41
puhoi 41
puș-standard 107, 113
punct de vedere 65
puncta 37
pungaș 187
pungași 41
purchițli 165
pușcaș 159
pușlă 147
rablă 82
rană impușcată 37
raspel 123
rașpel 123
raționa 37
răboji 41
răftui 41
Rămăni 178
rămuri 41
răsucită 91, 98
rățoiu 107, 113
rebelă 98
regisa 28
repara 107, 115
repartiza 32
Reveica 170
risic 30, n. 6
roiche 170
roichi 170
Romăni 178
rominiza 34
roua 41
rufană, 113, 114
rufean 113, 114
rufen 107
Rumăni 178
runc 155
rusifica 33, 34
șacul cu oasele 98
salariza 42
saramura 41
saramurare 25
săcuri 41
săltat 129, 130
sărit 130 n.
scara pisicii 90, 98
scorța 41
scorți 41
scruma 41
scrumbieră 98
scrum(u)i 41
sculpătoare 98
sidefa 41
silaba 24, n. 2
silabisi 25, n. 2
silabiza 25, n. 2
simbria 41
simbriaș 41
simțit 138
sifloiu 95
slab 84
slavist 35
slavizant 35
slăbătură 82
slută 99
smac 99
smălța 23
smălțui 23
smochini 42
socialist 35
socializant 35
solda 37
solidifica 33
solzi 42
stafidi 42
statue 48, n. 3
străjeri 24, 42
streiche 170
streșani 42
streșini 35
strijnic 82
studia 37
subțire 83, 84
suspensor 90, 99
suspicia 30
șutaș 159
șase 106
șagalnic 141
școli 26, 42
șcrabe 107, 114
șest 189
șindili 35, 39, 42
șindilui 42

șiret 111
 șleampăt 120
 șmac 98
 șmah 98
 șmecheri 42
 șnur 102, n. 1
 șomeră 99
 șprițui 42
 ștaif 107, 114
 șt'eza 42
 știucă 99
 știuci 114
 ștoarfă 140
 ștreang 111
 șular 137
 șumuiogi 42
 șuti 106
 șalan 122, 148
 șamburina 39
 șamburiza 39
 țare 83
 țataie 185
 țată 150, 151
 țati 76, n. 2
 țaiăsui 42
 Tănase 152 n.
 telegui 42
 teleleu 152 n.
 temel(u)i 42
 terfel(o)g(a) 120
 terinul apei 143
 țirfă 140
 țirfe-oghială 114
 țilhari 41, 42
 țircoli 42
 țiritură 142
 toromoc 114
 trafora 28
 trage concluziuni 70
 transfigura 28
 trepăduși 42
 tretin 82

Trifon 152 n.
 tripartit 32
 tripartiza 32
 trisa 44, n. 2
 trubue 165
 trubues 165
 tulpinar 82
 turci 25, 34
 Tuței 75, n., 78, n. 2
 țața 150
 țândări 42
 țăpoi 82
 țelor 163, 174
 țigăni 25
 țilindru 108
 ține 83
 țintat 82
 țipilindru 108
 țifnoși 42
 țocăi 42
 țucălar 100
 țurcalaie 95
 uără 163
 ucenici 42
 uleia 42
 Unchiul Sam 94
 ureche 170
 ureche furcită 39
 urieși 43
 urit 189
 ușchi 107, 114
 uști 114
 vacă cu lapte 100
 valvirteji 143
 vaporiza 55
 vasilcă 100
 vărui 43
 vejche 170
 vertebra 28
 verui 36, 43
 *vieșu 162, 172
 vifor 142, 144

viiș 159
 vinifica 33
 vin șampanizat 54
 virgin 107, 114
 viu — curgător 144
 vivor 142
 vintui 43
 virfar 82
 Vlași 179
 voinici 43
 vost 178
 vulnera 28
 yine 166
 zăbreli 35, 43
 zădufi 43
 zăgăzui 43
 zămos 116
 zăpădi 43
 zeiche 170
 zeifica 33
 zemui 43
 zgajr 169
 zgărda 43
 zicaș 159
 zimța 23
 zimțui 23
 zmag 99

LATINEȘTI

aqua 144
 claudio 70
 concludo 70
 conscientia 64, 67
 generabilis 138
 generans 138
 hostis 65
 ilico 156
 *impalliare 132
 incredibilis 138
 incredulus 138
 lingua 154
 loco 156

locus 156
 nuntiare 184
 palium 132
 traho 71
 ubi 156
 vivulus 144
 volo cantare 68

FRANȚUZEȘTI

annelé 40
 barboteur 189
 castagnette 91
 chandelier 160
 chandelles 159
 confédérer 26
 conscience 64
 cracher 150
 débarboteur 189
 déifier 33
 enfoncer 136
 filer 189
 fleurir 136
 gazon 126
 hostile 65
 hôte 65
 huiler 43
 Languedoc 154
 lavaliser 28
 lot 157
 lues 155
 ost 165
 point de vue 65
 privilégier 27
 repartir 32
 russifier 33
 tambouriner 39
 tirer des conclusions 70
 triparti(r) 32
 vinifier 33

PROVENSALE

lucc 156

ninoy 185

ITALIENEȘTI

abbajare 148
 aló 156
 babolare 148
 balla 189
 barbotor(e) 189
 battant 189
 bel = bello 189
 benzenna 189
 borsaio 187
 brott 189
 bruser 189
 buiol 189, 190
 buioua 189
 coparopo mipiopo 188,
 n. 1
 carducceggiare 59
 capull 188
 čua 188
 dabbene 189
 dannaggia 188
 danneggé 188
 dannunzieggiare 59
 delega 188
 diret 188
 fer 190
 fer a stiafa 188, n. 2
 filer 190
 Firenze — al fiore 189
 gaber 188
 g'an 190
 g'ovana 189
 grinfia — granfia 146
 g'uvanela 190
 imbunimant 188
 inspurker 188
 kaské 188
 kaval 188
 kol 190
 kravata 190

krest 188

kuleğ 190

lala 151

lalla 150

lalli 151

lalle 151

lampadem 190

lampanti 190

lampen 190

lavurir 190

leler 151

lelo 151

lingua 154

lolo 151

lollo 151

lollu 151

lovi 190

lullu 151

marca 126

murlak(a) 190

nato 150

nene 151

nigarten 190

nigren 190

noná 188

nonna 151

oto 190

paraval 188

pulé 190

sfolia 191

sfulousa 191

sgubber 190

skorza 190

skrana 188

spell 188

sputato 150

travai 190

Torino — al tor 189

žate 147

zemša 191

zgrinfe 146

SARDE	SLAVE COMUNE	RUTENE
habbai 185	golovna 122	holónva 122
baulai 148	jeziku 154	lan 147
bolle 184	koža 191	žihalo 142
ddedda 151	sxvèd 65	SIRBEȘTI
kanta(n)t 183		jèzina 131
kaput 183	BULGARE	Juruk 129
liare 149	chrakati 123	GERMANE
listra 184	gostx 65	Bewusstsein 67
mamai 185	iznisamx 131	Bösewichte(r) 67
nanai 185	Jurukx 129	isieren 57
nuntas 184	sxvèstx 65	entjuden 50 n.
ponne 184	CEHE	Entjudung 50 n.
sočalistru 184	host 65	Gast 65
tatta 151	kledistè 65	Geschmack 99
	svèdomí 65	Gesichtspunkt 65
	šmak 90	Gewissen 65, 67
	vèdeti 65	Häuser 121
	RUSEȘTI	hausieren 121
	boli 67	Hausierer 121
	chrakata 123	kaputt 91
	chrapèta 123	Muti 76, n. 2
	golovnja 122	ninnei 185
	gostx 65	nirgends 155
	gusinyi 106	Schluss 70
	kobela 106	Schlüsse ziehen 70
	koby'la 106	schulen 26
	molóki 112	sehen 65
	pačka 105	tschachel 135
	sovèstx 55	wissen 67
	šestx 106	wollen 68
	šutitx 106	GERMANICE
	točka zrenia 65	hwer 156
	vèdata 65	ENGLEZEȘTI
	žigalo 142	bryanize 28
	žilka 67	consciousness 67
	žily 67	

fletcherize 28	GRECEȘTI	ίέναι 16
hooverize 28	ἀνθρώπος 15	ίεσθαι 16
host 65	ἀπολόουν 15	ίόν 15
ize 57	γιαγιά 125	κρούειν 16
lot 157	γλίσχρον 16	καλῶς 151
point of view 65	γλουῖδες 16	λίον 16
to draw conclusions 70	γλνκί 16	μαλακός 111
will 68	γογγύλον 16	μέγας 16
	δαίμονες-δαίμονες 15	μῆκος 16
	δοῦν 15	οἶν 16
TURCEȘTI	ἐνδον 16	ῥέον 16
yürük 129	ἐντός 16	ῥοή 16
	ἐρεικειν 16	ῥυμβεῖν 16
IRANIENE	ἔρος 15	σεῖσθαι 16
*šupāna 146	ζέον 16	σισμός 16
supān 146	ἦρος 15	συν-εἰδήσις 64
	θείν 15	τραχέως 16
UNGUREȘTI	θέος 15	τρόμος 16
lapos 147	θρύπτειν 16	ῥαλος 144
		ψυχρόν 16

La rugămintea „Societății geneveze de lingvistică” publicăm bu-
curos ce urmează.

Cahiers Ferdinand de Saussure publiés par la Société
genevoise de linguistique, No. 1, Genève, librairie Georg, 1941, 104
p. in-8 avec un portrait de Saussure hors-texte, 6 francs suisses.

Sous la direction de MM. Charles Bally et Alb. Sechehaye,
les linguistes de Genève se groupaient, fin 1940, en une associa-
tion: une année plus tard, la Société genevoise de linguistique, forte
de 89 membres répartis dans le monde entier, commence la publi-
cation de son organe. Outre une vingtaine de pages consacrées aux
origines de la société et aux sept premières séances (avec les résumés
des communications, le procès-verbal des discussions, les sta-
tuts et la liste des membres), le numéro 1 comprend quatre arti-
cles de fond. M. Bally, à propos d'une étude de M. Lerch, qu'il
corrige sur plus d'un point, établit à l'aide d'exemples empruntés
au français les rapports entre *Intonation et syntaxe*. M. Henri Frei
(*Qu'est-ce qu'un Dictionnaire de phrases?*) expose une nouvelle mé-
thode d'enquête, qu'il a expérimentée d'abord en Extrême-Orient
sur le chinois et sur le japonais, et qu'il compte étendre à nos lan-

gues. *L'introduction à l'étude de l'interjection*, de M. Serge Katceovski, est un pénétrant travail de linguistique générale basé sur les faits de la langue russe. Dans *Les classes de mots et l'imagination*, M. Sechehayé soutient vigoureusement contre la thèse logicienne de M. Broendal «le point de vue biologique, c'est-à-dire sociologique et psychologique». Le numéro se termine par les comptes rendus des publications présentées en séance; les plus importants portent la signature de M. Bally. Comme il appert de ce volume à la fois critique et constructif les linguistes séparés par la tourmente conservent dans la Société genevoise de linguistique, fidèle à la mission de Genève et de la Suisse, un dernier lieu de rencontre pour échanger leurs idées et se tenir au courant des progrès de leur discipline dans les pays respectifs.

H. F.

